HOWARD FAST

MÓZES

Egyiptom hercege

VINCE KIADÓ

A mű eredeti címe:
Moses. The Epic Story of His Rebellion in the Court of Egypt.

A fordítás az Ibooks, Inc. 2000. évi kiadása alapján készült
Fordította: Mesterházi Mónika

Kiadta 2002-ben a Vince Kiadó Kft
A kiadásért a Vince Kiadó igazgatója felel
Felelős szerkesztő: Teravagimov Péter
Műszaki szerkesztő: Illyés Éva
Borítóterv: Tenner Anna

ISBN 963 9323 63 2

Bette-nek, Rachelnek és Jonathannek

Bevezetés

Mózes nélkül sem a judaizmust, sem a kereszténységet nem lehetne elképzelni: sőt még az iszlám is ezen a hatalmas, magas, félig mitologikus alakon nyugszik. Tízéves korom óta a Biblia olvasója vagyok: olvasom a szépsége és irodalmi varázsa miatt, olvasom a pompás lejtése miatt, olvasom csodás és kíméletlen történeteit. A világ népeiből csak a zsidók írták meg apológia nélkül a történetüket - lejegyezték a legrosszabb pillanatokat, és a legjobbakat is, és minden egyes alkalmat, amikor Mózes törvényeit és parancsolatait megszegték. Olyan istent imádtak, aki a jót megjutalmazza, a rosszat megbünteti.

Álljon itt Mózes bemutatása a Bibliából, Mózes második könyvéből.

„És elméne egy Lévi nemzetségéből való férfiú és Lévi-leányt vőn feleségül. És fogada méhében az asszony és fiat szüle; és látá, hogy szép az és rejtegeté három hónapig."

(A fáraó elrendeli, hogy a zsidók fiúgyermekeit öljék meg.)

„De mikor tovább nem rejtegetheté, szerze annak egy gyékény-ládácskát, és bekené azt gyantával és szurokkal s beletéve a gyermeket és letevé a folyóvíz szélén a sás közé. Az ő nénje pedig megáll vala távolról, hogy megtudja: mi történik vele?

„És aláméne a Fáraó leánya, hogy megfürödjék a folyóvízben, szolgálóleányai pedig járkálnak vala a víz partján. És meglátá a ládácskát a sás között s elküldé az ő szolgálóleányát és kihozatá azt. És kinyitá és látá a gyermeket; és ímé egy síró fiú. És könyörűle rajta és monda: A héberek gyermekei közül való ez."

BEVEZETÉS

„Az ő nénje pedig monda a Fáraó leányának: Elmenjek-é s hívjak-é egy szoptatós asszonyt a héber asszonyok közül, hogy szoptassa néked a gyermeket? És a Fáraó leánya monda néki: Eredj el. Elméne azért a leányzó, és elhívá a gyermek anyját. És monda néki a Fáraó leánya: Vidd el ezt a gyermeket és szoptasd fel nékem, és én megadom a te jutalmadat. És vevé az asszony a gyermeket és szoptatá azt. És felnevekedék a gyermek, és vivé őt a Fáraó leányához, és fia gyanánt lőn annak, és nevezé nevét Mózesnek, és monda: Mert a vízből húztam ki őt."

Az Exodusban legközelebb már ezt halljuk Mózesról:

„Lőn pedig azokban a napokban, mikor Mózes felnevekedék, kiméne az ő atyjafiaihoz és látá az ő nehéz munkájokat...

Tehát születése pillanatától odáig, amikor agyonüti az egyiptomi felvigyázót, és el kell hagynia Egyiptomot, egyáltalán nem tudunk meg Mózesról semmit: sem a gyermekről, sem az ifjúról, sem a fiatal férfiról.

Távolról sem vagyok bizonyos abban, hogy az ezer évvel később élt rabbik túlzottan sokat tudtak volna az egyiptomi hercegek életéről, de a meséik elbűvölőek, nekem nagy hasznomra váltak, különösen azok, amelyek Dél-Egyiptomról, a Nílusról és Kus földjének misztikus világáról szólnak. Könyvem más részeit teljességgel a képzelet szülte, de igyekeztem a lehető leghitelesebb maradni.

Mikor negyven évvel ezelőtt megírtam ezt a könyvet, megmerítkeztem az egyiptomi történelemben, az ókori

egyiptológiában - de hát ennek már négy évtizede. A történet legjavát abból a hatalmas mitológiából merítettem, amelyet a Talmudot író rabbik alkottak - de hogy mindez történelemként mennyit ér, arról sejtelmem sincs.

Történelmi regényeim közül talán ez a munkám a leggazdagabb és legszínesebb. Írás közben elképzeltem a folytatást is, Mózes, a felszabadító történetét, de ezt a tervemet soha nem sikerült megvalósítanom, és most, nyolcvanöt évesen már nem is valószínű, hogy sikerülne.

Úgyhogy itt a könyv az ezredfordulón. Olvassák lassan, ízleljék meg, jöjjenek velem az ősi Egyiptomba, abba a mesés, színes kultúrába, ahol az egyistenhit megszületett, és ahol egy Mózes nevű ember az istenét kereste.

HOWARD FAST
1999 decemberében

A REGÉNY FŐBB SZEREPLŐI

MÓZES
ENEKHASZAMON, II. Ramszesz nővére
II. RAMSZESZ, Egyiptom istenkirálya
AMONTEF, a Nagy Ház egyik papja
SZÉTHI, Enekhaszamon orvosa
SZÉTHIHOP, a Nagy Ház fő fegyvermestere
RAMSZESZEMSZÉTHI, Ramszesz egyik fia
NEE, Ramszesz mérnöke
RÉKOFÁR, a Nagy Ház sebész-papja
SZÉTHI-MÓZES, a Nagy Ház főudvarmestere
SZÉTHIKEF, a Seregek kapitánya
HETEPRÉ, a harci kocsik kapitánya
NUN, Mózes levita szolgája
SZOKAR-MÓZES, a Kus elleni hadjárat alvezére
ATON-MÓZES, karnaki orvos
MERITATON, Aton-Mózes lánya
IRGEBAIN, Kus királya
IRGA, Irgebain kusi király lányainak egyike
MIRIÁM, Mózes nővére
DOOGANA, varázsló

ELSŐ RÉSZ

Egyiptom hercege

1

Most, hogy a fiú betöltötte a tizedik évét, nagybátyja, a király hajlandó volt fogadni őt, szemügyre venni, megáldani, és talán még beszélgetni is vele egy-két szót.

A fiú félt. Amikor anyától megtudta, mi vár rá, csak nézett mereven, sötét szeme elkerekedett. Az anya látta, hogy nagyon fél, de most nem akarta ebbe beleélni magát. Önmagáért aggódott, és néhány hónapja csak fokozódott az aggodalma. Az az igazság, hogy nehezére esett felidézni a régi időket, amikor még teljesen egészséges volt. Most, ha nem a feje, akkor a gyomra fájt, ha pedig egyik sem, akkor átjárta a fáradtság, fájtak az ízületei, és valami húzást érzett az ágyéka táján. - Hát fiatalabb nem lesz - jegyezte meg az orvosa, ő meg durcásan csak annyit mondott, hogy harminckilenc év még nem olyan sok, sem férfinak, sem nőnek, és hogy nem azért fizeti, hogy filozofikus megjegyzéseket tegyen, hanem hogy orvosi hivatását gyakorolja. Kis lódítása, amit inkább a bosszúság, mint az aggodalom szült (már a negyvenkettedik évében járt, egy évvel volt fiatalabb bátyjánál, a királynál) szelíd mosolygásra késztette a doktort.

A nő később a tükörbe nézett és sírva fakadt. Emlegették néha életének ezt vagy azt a tragédiáját, de a hiú és öntelt asszony valójában egyetlen tragédiát tudott szívből átérezni: szépsége múlását; még a betegséget sem, a fájdalmat és a fáradtságot sem, csak hogy elmúlt a szépsége, amelyet káprázatóbbnak tartottak még Nofertitiénél is, legyen átkozott a neve és az emléke.

Ezért aztán az önmaga iránti szánakozás most már hónapok óta valóságos megszállottsággá vált benne. Ki ismeri a hosszú, sötét éjszakák gyötrelmét, amikor a végtelenségig nyúlik az idő, és amikor ő felváltva sír és imádkozik? És azokat az órákat, amelyeket mindenféle balzsamok, kenetek, kenőcsök, gyógyírok és varázsszerek társaságában tölt, szemérmetlen vajákossággal

próbálva megigézni qadesi és arzawai szajhaistennőket és egyéb távoli, pogány címzetteket? Kit lehetne jobban sajnálni nála? Amikor az orvos még délután megérkezett, így szólt hozzá, inkább esengve, mint keserűen:

- Nézzen rám! Nézze a bőrömet, a karomat! Nézze az arcomat! A szemem karikás; mindenütt ráncok, árkok, táskák. Kérem... Kérem - könyörgött. - Segítsen rajtam!

A doktor - kövér, cingár lábú figura, akit Széthinek neveznek (királyi név egy ilyen fontoskodó kis alaknak), a falu sarából felkapaszkodott, közönséges ember, aki csak a jó szerencséjének köszönheti, hogy az anyját, mikor még fiatal volt és vonzó, megszerezte egy pap, és így támogató került a fiának, hogy jól fizető álláshoz juttassa -, a doktor úgy vélte, végtére is mindannyian ugyanabból a szövetből valók vagyunk, a pap és a paraszt is, a hercegnő és a falusi szajha is, mindannyian ugyanabból a romló és hazug húsból vagyunk alkotva; a hercegnő is, akinek fűszerei vannak, szarkofág várja, és örök élet, ugyanúgy, mint az ő anyja, aki egyszerűen múlt ki, és faládában temették el, gyolcs és balzsam nélkül: az egyik is éppolyan gyenge, esendő és védtelen, mint a másik.

Ez volt a véleménye - amire valaha, a régi időkben a hozzá hasonló ember gondolni sem mert volna, hiszen akkoriban a hercegnő istennőnek számított, aki előtt a puszta gondolat sincs biztonságban; de hát a régi idők elmúltak örökre, és Enekhaszamont kevesen nevezték volna istennőnek, nemhogy egy orvos. Megpurgálta, hogy oldja a belek feszültségét, és azt tanácsolta neki, egyen szőlőt, jó a fáradtság ellen. A bőréről a tudománya nem szolgált biztos tudással, de mivel a hercegnő amúgy is mindenféle kenőcsöt és balzsamot összevásárolt a papi kuruzslóktól, akik a királyi családot drága áruval látták el, ő is megígérte, hogy legközelebb hoz neki a saját csodatevő balzsamából.

Az asszony épp a kereveten feküdt és szőlőt evett, mikor Mózest hozzá vezették, és még az önmaga iránt érzett aggodalma fátyolán át is látnia kellett, mennyire karcsú és magas a fia. Fekete haját a homlokán egyenesre vágták, hátul hosszúra és szögegyenesre, úgy állt, mint a cövek - ahogy a hercegeknek tanítják; válla egyenes volt, a bőre barna: igazi egyiptomi. Magasan ívelt orra inkább Felső-Egyiptom népére emlékeztetett, itt a Deltánál kevésbé volt gyakori, és csak magas termete és súlyos csontjainak tömege különböztette meg számos testvérétől. De a fiú egészsége, ifjúsága és életereje csak felhívta a figyelmet az asszony betegségére, aki ezért bizalmatlanul kérdezte:

- Mi tartott ilyen sokáig? Nem vagy jó fiú! Nem vagy engedelmes! Más fiú rohant volna beteg és gyenge anyjához. De te nem. Te csak lófrálsz mindenfelé, csak hogy ne kelljen az anyád elé jönnöd.

- Bocsánat - lihegte a fiú. Valójában rohant végig, át a kerteken, a palota végtelen termein, a magas oszlopok között, és még most is kapkodta a levegőt. - Siettem, ahogy tudtam, anyám. Ne haragudj, anyám. Szeress engem, anyám. Ahogy megtudtam, hogy hívattál, azonnal jöttem.

- Csacsi gyerek. - A fiú tudta, hogyan kell az anyjának bókolni, és érezte, hogy szükség is van a bókjaira. - Nem voltam mérges, csak ingerült. A betegségtől az ember türelmetlen lesz és rosszkedvű. De ez neked nem jelent semmit. Te csak a játékot ismered, a nevetést, a napfényt - miért is ereznél részvétet egy beteg és csúf öregasszony iránt?

Könyörgése olyan szánalmas és átlátszó volt, hogy még a fiú is keresztüllátott rajta, és tiltakozva mondta: nemhogy nem csúf és öreg, de fiatal és gyönyörű. És az ő szemében bizonyos értelemben az is volt: hiszen nem volt a szépség döntőbírája, és ahogy az anyja ott feküdt - tagjai barnán domborodtak az átlátszó géz alatt, gömbölyű kebleit épp csak elrejtette a hártyavékony, ékköves

mellpánt, arany fülbevalói, nyakláncai és karkötői szikráztak és ragyogtak a napban, amely a szoba nyitott tetején át besütött -, az asszony olyan szép volt, hogy Mózes szebbet sohasem látott. így fog rá emlékezni. Rajongása és hízelgése a gyerek rajongása és hízelgése volt, de ebben a bágyadt pillanatban az asszony sütkérezett benne. Ugyanakkor a fiú is most látta meg életében először teljes, erotikus valóságában mint meztelen nőt, az izgalom és a vágy tárgyát. Ettől a gondolattól kijózanodott, és mikor az anyja kérte, lépjen közelebb és csókolja meg, nem tudott engedelmeskedni, mintha félne.

Enekhaszamon maga sem tudta, hogy észrevette a fiúban moccanó férfiúi érdeklődést, csak a hangjából érződött, amikor pajkosan így szólt: - Csacsi gyerek, gyere, és csókold meg az anyádat. - Átölelte a fiút, ő pedig megcsókolta. - Anyádnak csodás híre van a számodra. Kitalálod? Biztosan kitalálod.

De a fiúnak fogalma sem volt - hiszen mire is vágyna egy herceg? Hercegnek lenni annyit jelent, mint semmire sem vágyni. Mások vágyakoznak, egy herceg vagy hercegnő soha. Elég idős volt már ahhoz, hogy érezze, milyen sok mindenre vágynak egyesek - érezte a hatalmas palotában élő papok, írnokok, pohárnokok és orvosok rajának kapzsiságát és irigységét - de a herceg, az más, legalábbis ő így gondolta.

Nem csak herceg volt, hanem *a* herceg - és mégsem. Mert bár sosem mondták ki, különösen nem hangosan, érezhette, hogy sokkal inkább ő *a* herceg, mint a többiek, ő, a fejedelmi testvérpár, az istenkirály Ramszesz és húga, Enekhaszamon frigyének legendás, isteni gyümölcse. De volt itt valami, amiről csak halvány sejtése volt, a pletykánál semmivel sem biztosabb tudása: elejtett célzásokat hallott arról, hogy ő egyáltalán nem Ramszesz fia. A palotában lakott még vagy száz különböző életkorú testvére és unokatestvére, és úgy tűnt, szinte minden héten újabb sivalkodó

gyermekkel bővül a kör. De a számuk ellenére mindannyian hercegek voltak, a királyi család tagjai.

Milyen vágya lehetne akár őneki, akár a többieknek, hacsak az a szentségtörő vágya nem, amely időnként belefacsart a szívébe, hogy bárcsak ne volna herceg? Mennyire gyakran szeretett volna kihajolni fejedelmi testvéreivel együtt a Nílus-parti, hatalmas terasz falán, és nézni, ahogy a széles tengerről befutó hajók kikötnek, és a sásból font hatalmas tutajok lefelé sodródnak Felső-Egyiptomból, a vízesések és hegyek távoli, rejtélyes világából, nézni az önfeledt (vagy annak látszó) családokat, akik a tutajon élnek, meg a meztelen, barna gyerekeket, akik olyan vadak és szabadok, mint az égben a madár! Ezekben a gyerekekben nem élt a fejedelemség rettenete, hiszen amikor a tutaj közel sodródott a terasz falához, vidáman üdvözölték a királyi ivadékokat, éles, neveletlen kiáltással, amelyből nem hiányzott a megvetés sem, és mindenféle csudákról is kiáltoztak, amit útközben láttak - a délen élő feketére festett emberekről, az oroszlánokról és leopárdokról, az óriás elefántokról, amelyek mellett az ember akkora, mint a hangya, és a majmokról meg a színes vízimadarakról és az antilopok végtelen csordáiról - és sok minden másról, amiben az igazság a képzelettel és a hazugsággal is keveredett, mert azért irigyek és keserűek is voltak. De ezt sem Mózes, sem a többiek nem tudták.

- Nem, anyám, mondd el inkább te.

Az anyja kiszívta a szőlő levét, aztán a héját és a magokat finoman elvette ajkáról, és egy tálkába tette az ágya mellett álló asztalra.

- Holnap, fiam, fogad minket az istenkirály, megnéz a saját szemével, beszél veled, és - ki tudja? - talán meg is áld. - A fiú félelmét az anyja most inkább türelmetlenül, mint megértően fogadta. Ramszesztől fél! Az ő apja, Széthi Merneptah az igen, ő félelmetes volt. Még nemrég, az ő ifjúsága idején is más idők jártak, más szokások uralkodtak, és bár akkor is sok gyerek élt az

udvarban, nem hemzsegett ez a tömeg, ami most belepi a palotát. Az apja hideg, keserű ember volt, a nevét adó isten dühös karjának tekintette magát. Nemigen törődött az egyiptomi asszonyokkal azontúl, hogy beléjük vetette magját, dühödt hódításain és építkezésein kívül másra alig maradt ideje. Az egyiptomiak nem szeretetből, hanem félelemből adták nevét a gyerekeik ezreinek. De Ramszesz, Enekhaszamon bátyja más: ő valóságos bika, vagy talán fajdkakas, aki csak ránéz egy nőre, és máris megkívánja. Egy országot be tudna népesíteni a saját magjával, dicsekedett sokszor, és amikor Enekhaszamon látta, hogyan áradnak ki zúgó folyamként a palota folyosóira a gyerekek, el is kellett hinnie a bátyja dicsekvő szavait.

Ezek a gyerekek voltak Mózes társai, akikkel - az anyja nem is sejthette - mélységes, végtelen vitákba merültek, olyan tilos kérdésekről például, mint Ramszesz istensége, amelyet a halhatatlansággal azonosítottak. Hittek is benne, nem is, féltek tőle, gúnyolódtak rajta, imádkoztak hozzá és káromolták is: belekapaszkodtak, mivel akár alacsonyak, akár magasak, akár kövérek, akár soványak, akár orrfolyós porontyok, akár büszke vezéralakok voltak, mindannyian hittek benne, hogy Ramszesz és Enekhaszamon magán viseli az istenséget. De Mózes nem hitte: ő úgy járkált közöttük, mint valami betolakodó, nem káromolt annyit, mint a többiek, és a nagy uralkodó istenségétől jobban félt, mint amennyire hitt benne. Az anyja sohasem sejtette, milyen mély és megrengethetetlen volt benne ez a félelem: fel sem tudta volna fogni, ha Mózes elmagyarázza. Enekhaszamon háta mögött kétezer év istenség állt, és ráadásul az a tudat, hogy ez sem jelent mentsvárat a betegségek elől, sem különösebb örömöt. Az egészségét és szépségét elrabló betegség nem mondott ellent annak, hogy valamilyen mértékben mégiscsak halhatatlan - de Mózes gondolataiban az élet és a halál, az istenség és a halhatatlanság

fogalmai alaposan összegubancolódtak rövid élete bizonytalan szálaival.

Mikor azt mondta: - Ne, ne, kérlek, anyám, ne. Nem akarom. Kérlek... - az anyja nem sejtette, milyen élénken él az emlékezetében egy alig néhány héttel korábbi eset. Éppen játszottak, volt egy kis szünetük a tanárok, a papok és a fegyverforgatást oktató tisztek órái között, és egyre felszabadultabban tekeregtek a palota egyre bátorodó hangözönében. A hatalmas épület két óriás szárnyát összekötő széles, oszlopos folyosón két herceg vetélkedett, melyikük tud előbb felmászni az oldalt függő vászonra. Az élénk színűre festett, díszes lenvászon függönyök az oszlopok között kifeszített rudak karikáin függtek a magasban. A kőoszlopok tizenhárom méternél is magasabbak voltak, de Mózes és a többi gyerek még magasabbnak látta őket súlyos valóságuknál. Nem Mózes volt az egyetlen, akinek inába szállt a bátorsága, ahogy a két fiú a magasba kapaszkodott. De ők csak másztak, mint a majmok, majomügyesen, mindkettő megragadta a hatalmas vászon egy-egy végét, és húzódzkodtak, hogy előbb érjenek föl, mint a másik. Aztán a tizenegy éves, sovány kisfiú, aki az első lett, igazi vér szerinti, isteni Ramszesz-utód épp csak megérintette az oszlop tetejét, amely a magas, árnyékos mennyezet alatt alig látszott, amikor a vászon hirtelen kiszakadt a karikából, a fiú elvesztette rajta a fogást, és a földre zuhant. Mózes úgy látta, végtelen hosszan esik, végig sikítva a félelemtől, míg végül le nem érkezett: a fejére zuhant, szörnyűséges véres halomba, a gyerekek meg sikítottak tovább, és nézték ezt a rettenetes, kicsi kupacot, ami az isteni halhatatlanságból maradt.

Ez jutott most Mózes eszébe, ahogy anyjának könyörgött, aki ettől csak ingerült és türelmetlen lett.

- Nem is tudom, mint mondjak! Nem tudom, mi lelt hirtelen.

- Kérlek, anyám.

- Bolond gyerek! - förmedt rá. - Üss meg! Vágd ki a szívem! Akkor örülsz majd, ugye?

- Nem... nem, anyám.

A fiú szeme megtelt könnyel, és ez meglágyította az anyát. Nem sok fiú törődik az anyjával ezekben a bizonytalan időkben. - És ha meghalnék, és ott feküdnék Széthi lábánál, sírnál-e utánam? Hát nem érted? Ha Ramszesz isten rám parancsol, és én azt felelem: „Ó, de hogy, bátyám, hiába szeretnéd látni a fiamat, Mózest, ő nem akar találkozni veled", akkor mi történne? Nem volnék halott? És kinek a keze sújtana le?

- Nem az enyém, anyám. Kérlek, ezt ne mondd! - Most már őszintén sírt, a könnyek végigfolytak lapos arcán, és ettől olyan gyönyörű, magas és szenvedélyes lett, hogy az anyja akaratlanul is megsajnálta, kitárta a karját, és a fiú fejét a keblére szorította, közben gyengéden letörölte a könnyeit.

- Na gyere - súgta -, ebből elég. Velem jössz holnap, és fogadod az isten áldását. Nincs az egész palotában még egy ilyen csinos fiú. Én már alig várom. Holnap reggel elküldöm Reát, a saját fodrászomat, hogy fésülje ki a hajad, és porozza be aranyfüsttel a fürtjeidét. A karodon pedig Amon szent karkötőit fogod viselni, amiket én kaptam anyámtól, de most neked adom, gyermekem. Most már mindig a tiéd lesz, nem száll velem a sírba. Csak ágyékkötő lesz rajtad, azt akarom, hogy lássa a tested mezítelenül, lássa, milyen finom és tökéletes, de a lábadra vegyél ezüstszandált. Kitisztíttatom neked. Az arany nyakékemet is megkapod, hiszen most már azonos a méretünk. Olyan herceg leszel, amilyet még nem látott ez a palota, és ezt az istennek is látnia kell. Lehet, hogy isten, de attól még a bátyám, és ezt nem felejti el olyan könnyen - amíg élek, biztos nem. Tessék, fiam. Hát hogyan félhetsz egy ilyen csodálatos pillanattól? Hát mitől lehet itt félni?

A fiú elhúzódott az anyjától, felállt, aztán lassan, de határozottan és komolyan ezt mondta: - Vissza fog dobni a vízbe.

- *Tessék?!*

Látta, ahogy az anyja arcán hirtelen elárad a kétely, a rémület és a gyötrelem, de a saját félelme arra kényszerítette, hogy megismételje, amit az előbb mondott. - Vissza fog dobni a vízbe.

- Ezt meg ki mondta neked? - kérdezte az anya rekedten.

Mózes a fejét rázta.

- Mózes, áruld el! - szinte sikoltott. - Megparancsolom.

A fiú ismét a fejét rázta. - Szavamat adtam, a *becsületemről* van szó.

- És az én becsületem?

- A *becsületemről* - ismételte meg keservesen a fiú.

- Pap volt? Ó, ezek a közönséges, féltékeny, piszkos papok! Tudom. Mindenütt ott vannak: hallgatóznak, terveket szőnek, intrikálnak. De én tudom, mi a különbség egy pap és Egyiptom hercegnője között! Elvágom a torkát ezzel a két kezemmel!

- Nem pap volt - könyörgött a fiú, megrémülve a szokatlanul heves kitöréstől.

- Akkor valamelyik szerencsétlen szajhának a porontya, akikkel az én fejedelmi bika bátyám minden éjjel összefekszik.

- Nem árulhatom el.

Az anyja hirtelen előrenyúlt, és olyan erősen szorította meg a fiú karját, hogy az felkiáltott a fájdalomtól, és olyan hideg haraggal szólt hozzá, ahogy Mózes sohasem hallotta beszélni:

- Hazugság, fiam: gonosz, mocskos hazugság. Egy nap majd rájössz, milyen sokat és milyen könnyen hazudnak. Úgyhogy ezt töröld ki a fejedből, egyszer s mindenkorra. Most már felnősz, a gyerekkorodnak egyszer véget kell érnie. Hallgass énrám. Sohasem árultam el neked, hogy ki az apád. Most sem mondom meg. Erre megvannak az okaim. De egyet elárulok. Ramszesz isten éppolyan ember, mint bárki más. Tudom. A testvére vagyok. Egy ágyban feküdtem vele. Érted, amit mondok, fiam? Mózes nyomorultul bólintott.

- De egy dologhoz ragaszkodom: nem szabad félned Ramszesztől. Valaha - folytatta elkeseredett szenvedéllyel - elhitték volna, hogy istennek született. Néhányan most is hisznek benne, hogy istenként fog meghalni, és felül Széthi mellé a trónra. Lehet, hogy így van - de ki jött vissza, hogy bizonyságot tegyen? Amellett emlékezz: neki több félnivalója van tőlem, mint nekem őtőle, és egész biztosan több, mint neked. Most menj játszani, hagyj magamra.

De Mózes csak állt, fogva tartotta saját kínzó bizonytalansága, és mikor az anyja kérdőre vonta, csak annyit tudott felelni, hasonló szenvedéllyel:

- Lehet, hogy az isten - az uralkodó - az apám?

Az asszony arca fáradt volt és meggyötört, és nyugodt hangja csak betetőzte Mózes rémületét: - Mindent elmondtam, amit akartam. Ezt pedig soha többé ne kérdezd tőlem, fiam. Az anyád vagyok, de a Nagy Ház királyi hercegnője is, és senki, sem a fiam, sem Egyiptom szent földjének egyetlen lakója sem merészelhet tőlem olyasmit kérdezni, ami sért. Most menj játszani. Elegem van belőled, bolond. Hagyj magamra.

Mózes kimenekült a függönyök közt, az ajtót tárva-nyitva hagyta, végigrohant a fölé tornyosuló oszlopok során, ki az édes levegőre és a napra - bent pedig az anyja sírni kezdett. Siratta a sorsot, amely így elbánt vele, önmagát, az elveszett ifjúságot és szépséget, még saját meddő méhét is. Sírt féltékenységében, mert gyűlölte a bátyját és az ágyasokat is, akik olyan odaadóan ékítik a bátyja ágyát - sírt dühében is, mert neheztelt a hatalmas palota minden lakójára - egyedül arra az egyetlen gyermekre nem, aki most megkapta szeretetének teljes, bár szerény készletét.

2

Mózes már majdnem kiért a napfényre, kinyíltak előtte a fényes kertek, amikor meghallotta a halk, hízelgő hangot: - Mózes, Mózes:

hova ilyen gyorsan és dühösen? Nézz hátra, fiú. - Visszaperdült, és meglátta a papot, ahogy egy zsámolyon ül az oszlop kellemes árnyékában, puha, kövér testét fehér ruha rejtette, holdvilágábrázatán keskeny, gunyoros mosoly ült. - Gyere csak ide, fiú, és ne remegj, mint a kanca, ha a csődör szagát érzi. Mi ijeszthetett meg, ami engem ne ijesztene? Ha én így rohannék, mint te, menten meghalnék, akkor aztán lenne mit balzsamozni. Nem, Mózes? Akarod, hogy úgy nevezzelek: „az ijedős herceg"?

- Ne, ne, kérem szentségedet, ne.

A papnak tetszett a játék, kuncogni kezdett, vidámsága végighullámzott teste redőin. A köntöse szétnyílt, és a hatalmas, rázkódó has látványára Mózes el is felejtette a félelmét.

- És ne szólíts „szentségnek" - kuncogta. - Csak a halottak szentek, ezer tonna kőszikla kell, hogy úgy is maradjanak. Tudod a nevem: Amontef vagyok, te meg Mózes. Már akkor ismertem az anyádat, Enekhaszamont, mikor te még meg se születtél, amikor fiatal volt és gyönyörű, és én is elég fiatal voltam, és elég sovány is, hogy megnézhessek magamnak egy szép nőt, ha százszor hercegnő is. Igen. Látod, én emlékszem a nevekre, csak te nem, mert én Amon papja vagyok, te meg csak egy üresfejű gyerek - üresfejű, mint a többiek. Na, mitől ijedtél meg, Egyiptom hercege? - Már nem kuncogott, élesen nézett Mózesra, apró szemében melegség és rokonszenv ragyogott.

- Semmitől - felelte Mózes, szinte meg is feledkezve riadalmáról.

- Semmitől? - ismételte meg a pap, és szúrósan nézte. - Egy félelmetes semmitől? Egy szarvas semmitől? Hallgass rám, fiú, én jó barátod vagyok, és ha nem volnál ilyen kis üresfejű vakarcs, tudnád értékelni az olyan ember barátságát, amilyen az öreg, kövér Amontef.

Szavai semmit nem jelentettek Mózesnak, aki úgy érezte, van annyi érzéke a dolgokhoz, hogy észrevegye, amikor egy házi pap

egy herceg kegyeibe akar férkőzni. Eletében először tudatában is volt, milyen okos, és csak úgy mellesleg kérdezte meg a paptól:

- Akkor te, Amontef, biztos ismerted az anyámat, amikor születtem?

A kövér arcról eltűnt a vidámság és a melegség, a pap hirtelen hűvös és közömbös lett. Idegen hangon felelte:

- A palota tele van porontyokkal. Mit gondolsz, Mózes, talán bába vagyok én, hogy emlékezzek minden világra ellett kölyökre? Eredj játszani, fiú! - De még tíz lépést sem tett, amikor a pap utána szólt:

- Egyiptom hercege, mit gondolsz, mikor leszel felnőtt?

- Most is az vagyok - felelte Mózes mérgesen, és hozzágondolta: „Felnőttebb, mint te, kövér bolond."

- Taknyos, üresfejű gyerek vagy - felelte a pap élesen. - Ha úgy gondolod, felnőttél, keress meg, elmondok majd neked valamit.

3

Ramszesz ez idő szerint - bár alig múlt negyvenhárom éves - huszonhat éve uralkodott már. Az egyszerű emberek, a parasztok, akik a Nílus gazdag folyami talaján művelték kicsiny földjeiket, azt mondták: még egy hozzá hasonló isten sem szentelte meg Egyiptom trónusát. Apjával, Széthivel ellentétben, aki az *igazságot* - a lelkiismeretnek ezt az ősi felfogását, amely az egyiptomi ember számára a legértékesebb jellemvonás - keményen, hideg haraggal és könyörtelen ítélkezéssel gyakorolta, Ramszesz olyanfajta ember volt, akit az egyszerű nép talán azért is tisztel és szeret, mert uralkodói érzéketlenségét nemes egyszerűségének tulajdonítja. És voltak emberi jellemvonásai is, ami mindig biztató az istenekben. Hogy például szégyentelenül henceg és hazudik. Hogy nagydarab, erős, jóképű férfi, aki mindent nagyban és kéjjel tesz. Ramszesz rengeteget evett, hatalmas étvággyal és örömmel, rengeteget ivott anélkül, hogy elvesztette volna a fejét, és olyan gazdagon volt megáldva a férfitermészettel, hogy ha más nem, ez mindenképpen

meggyőzhette alattvalóit: istensége megdönthetetlen tény. De ha zabolátlan férfiassága - vagy egyesek szerint kéjvágya - szadizmussal párosul, ami nem volt ismeretlen a korábbi egyiptomi uralkodók között, vagy ha kisszerű és beteges jeleket mutat, a nép azt is elfogadja és tolerálja - a trónon ülő istenség kivédhetetlen aberrációit mindig elfogadják -, nála azonban ez olyan méreteket öltött, annyira nem voltak előzményei, annyira nem ismert határt, hogy a nép büszke volt a hírnévre, amelyről az egész ismert világ beszélt.

Ehhez a büszkeséghez azonban el kellett fogadni Ramszesz mindenre kiterjedő, egyetemes étvágyát. Igaz, a dolgok ősi rendje, Egyiptom öröktől való, megváltoztathatatlan szilárdságának hite, amely az idők ködös mélyéről eredt, mostanra kezdett felbomlani, de azért az nem volt szokásos az egyiptomi istenkirályok között, hogy maguk járják a dokkokat, ahol a távoli tájakról érkező hajók kikötnek, és személyesen keressenek maguknak hálótársat. Mert kialakíthat egy uralkodó olyan szokásjogot, hogy egyetlen csinos nő se kerülhesse el az ágyát, akire egyszer szemet vetett, de Ramszesz ráadásul a világ minden népéből választotta az ágyasait - idegen, pogány nőket, feketét, fehéret, barnát, olyan távoli és alig ismert helyekről is, mint a filiszteusok földje, Dardania, Hatti, Szicília, Kréta és Szardínia, Kus és Babilon, Pedesia és Arzawa, Ugarit és Megiddó, és még húsz másik város és törzs és nemzet tagjait - és fejedelmi jogokkal ruházta fel az összes porontyot, akit ezek az idegen asszonyok elpottyantottak. Bármibe fogott Ramszesz, tudni lehetett, hogy nagyobb mértékben és látványosabban viszi véghez, mint bármely fejedelmi őse.

Nem érte be azzal, hogy a rá szálló ősi címet - a fáraóét, amely *Nagy Házat* jelent - képletesen értse, mint az elődei. Ha egyszer őt a Nagy Ház uraként tisztelik: e háznak létre kellett jönnie: kiválasztotta Taniszt a Deltánál, elnevezte önmagáról Ramszesznak, és elhatározta, olyan hely lesz belőle, amilyet még

nem látott a világ. A város közepére építtette saját palotáját, a valóságos *Nagy Házat,* amely olyan hatalmas volt, olyan sok szobából, lakrészből, folyosóból, teraszból és kertből állt, hogy azt beszélték, tíz évig is élhetett benne valaki anélkül, hogy teljesen kiismerte volna magát a falak közt. Azelőtt nem volt ilyen palota Egyiptomban, sem máshol a világon, sem olyan város, mint Ramszesz. Az uralkodó dokkokat és raktárakat építtetett, amelyek a világ kereskedelmének központjai lettek, és jöttek a hajók Ramszeszbe közelről-távolról, minden olyan néptől, akik a tengeren kereskedtek. Az uralkodó hatalmas síremlékeket is állított, és olyan kőszobrokat rendelt meg, amelyek mellett minden más eltörpült Egyiptomban.

A kő és a kőszerkezetek valóságos szenvedélyévé váltak. A kő és az ember halhatatlansága az egyiptomi tudatban régóta és mélyen összekapcsolódott, Ramszesz pedig telhetetlen volt: soha semennyi munka nem volt elég, hogy felépüljön, amit ő felépíteni vágyott. Ami elkészült, az már nem számított. Még a széles tróntermet is kicsinek vélte egy istenhez, ahol uralkodott és ítéletet hozott, bár Mózes, aki ma járt itt először, olyan hatalmasnak találta, olyan lenyűgözően ragyogónak, hogy úgy érezte magát, mint a Nílusba pottyant béka, amely eltűnik észrevétlenül.

Valójában az uralkodói terem úgy harminc méter hosszú és húsz méter széles volt - korántsem a leghatalmasabb a palotában. A padlót fekete bazalt borította, ugyanaz a gyönyörű, kemény kő, amelyet Mózes mindig megcsodált, amikor a nagy nádtutajok felhozták a Níluson Kus távoli földjéről, ahol bányászták; a trónus emelvénye fehér mészkőből készült, amelyet arany- és ezüst-illesztékek szegélyeztek, a trónt magát, ahol Ramszesz a hagyományos királyi tartásban ült, a leghalványabb alabástromból faragták - egyetlen hatalmas tömbből, és a támlája nem volt magasabb tizenöt centiméternél. A szoba oldalsó függönyeit lenből szőtték, ott függtek fent a gránitoszlopok között tíz méter

magasban, a rájuk hímzett hieroglifák az uralkodás történetét mondták el - nem éppen hűségesen -, többek között a Hatti ellen viselt nagy háborúét. Az uralkodó mögött fényes mozaikból kirakott fal látszott, Ramszeszt ábrázolta, ahogy harci kocsiján állva jogarával csapást mér az ellenségre, és a lovai felágaskodnak a hettita halottakkal borított csatatéren.

Maga a király a napisten, Ré öltözetében ült ott - e ruhát, amely egyszerűségében igen jól mutatott erős, izmos testén, egyre gyakrabban öltötte magára. A teljes dísztelenség - se nyaklánc a vállán, se karkötő a karján, se gyűrű az ujjain - kiáltó ellentétben állt a teremben jelenlevők hivalkodó és csillogó szemléjével. De hát milyen ékkő emelte volna Ré dicsőségét? Ő, minden ékkövek mestere tudatta, hogy nincs szüksége egyetlenegyre sem. A fején Ré aranykoronáját viselte, egyszerű, dísztelen aranypántot, amely a szemöldöke fölött futott körbe a fején, és tíz centiméter magasságban ragyogott, akár egy csonka, megfordított fez; ölében nyugvó jobb kezében pedig hagyományos aranysarlót tartott. Nem volt más öltözéke, mint egy sima, térdig érő fehér, rakott lenvászon kötény. Mezítláb volt, és a lábát nem borította, nem is díszítette semmi.

Mózesnak, aki messziről már többször is látta a királyt, de ilyen közelről soha, ez a szegényes öltözet csalódást okozott és zavarba hozta. A trónteremben mindenki más - a papok és a pohárnokok, a király kísérői és a különféle, megnevezhetetlen helyzetű és rokonsági fokú hölgyek, a hadvezérek, a jószágfelügyelők és a férfivá érett örökösök, az idegenek, akiknek furcsa hajviselete és öltözete elkápráztatta Mózest, Enekhaszamon hercegnő, de még Mózes maga is - mindenki más gazdagabban és díszesebben öltözött, mint a király. Mózes nem fogta föl, hogy csak egy erős, uralkodói személyiség engedhet meg magának ilyen dísztelenséget. Életében először kételkedni kezdett Egyiptom élő istenének mindenhatóságában - így aztán uralkodni tudott félelmén;

de segítségére voltak a látványosságok és a színek, az orrát csiklandozó illatszerek és fűszerek, a hieroglifákban elmondott történet és különösen a hatalmas, fényes mozaik a trón mögött - a romantikus csatakép, a halott hettiták és az ágaskodó, győztes lovak -, melyek mind segítettek elvonni a figyelmét a királytól való, gyorsan apadó félelméről.

Ahogy telt az idő, már hosszabban is rá mert nézni a királyra, és észrevette, mennyire hasonlít Enekhaszamonra: ugyanaz a széles állkapocs, a telt, húsos száj, az íves szemöldök, a kicsi, keskeny orr. Hihetetlen, menynyire nem illett az ismerős fej a kemény, izmos vállakra. Éppen, amikor anyja odasúgta: - Mózes, ne bámuld! -, a király tekintete találkozott az övével, aztán felismerte Enekhaszamont. Keskenyen elmosolyodott - de nem úgy, ahogy Mózes egy istentől várta volna -, és egy bólintással magához intette húgát, majd egy-két szóval elküldte a papot, aki éppen beszélt hozzá. Miközben a pap kihátrált, Mózes megfigyelhette, hogy senki nem lép hat-hét méternél közelebb a trón emelvényéhez, hacsak a király maga oda nem inti - és hallotta, amint az anyja még figyelmezteti:

- Ne felejtsd el, hogy az emelvény előtt hasra kell feküdnöd, onnan csak lassan kúszhatsz előre, amíg ajkaddal meg nem érinted az isten lábfejét. Akkor feküdj a földre, és amíg nem szól, hogy felkelhetsz, maradj úgy.

Mózes merev tartással lépett előre, megtanulta, hogy a hercegnek ünnepi alkalmakkor hogyan kell járnia, de nem látszott rajta, hallotta-e anyja szavait. Érzékelte, hogy a hangok duruzsolása elhalt, és bár hátranézni nem mert, tudta, hogy a palotában minden szempár rajta és az anyján függ. Még a trón mögött álló őrök is kíváncsian figyelték, és amikor a királyra emelte a tekintetét, a fekete, mélyen ülő szemekben ugyanazt a kíváncsi érdeklődést láthatta. Miközben letérdelt, hogy kúszva jusson fel az emelvény hideg fokain, látta a mellette eltökélten lépdelő anyja lábát - de ő a

maga részéről boldog volt, hogy ott kell feküdnie a földön, és hason vergődnie az isten elé. Mert ez nemcsak védelmet nyújtott reszkető lelkének, de késleltette az isten arcának látványát is. Ahogy ott kúszott, hallotta a testvérek üdvözlő szavait.

- Nahát, húgom: te most is ugyanolyan szép és fiatal vagy. Örülök, hogy látlak.

- Te is tudod, hogy ez nem igaz. Nem vagyok sem fiatal, sem szép, csak fekszem naphosszat betegen és kínok közt a palota egyik eldugott sarkában. Egyetlen nő sem lehet nálam magányosabb és elhagyatottabb.

- Bár tudtam volna...

- Nem érdekes. Amúgy attól tartok, bátyám, hogy az én szenvedésem sosem fájdítaná meg a szívedet. De nem veszekedni jöttem. Eleget veszekedtünk, és én a magam részéről szívesen el is felejteném az egészet. Azért jöttem, mert öt évvel ezelőtt megígérted, hogy a tizedik születésnapján szemügyre veszed a fiam, és isteni áldásod adod rá.

- Megígértem?

- Neked ez nem fontos, bátyám, de nekem annál inkább. Megígérted, jól emlékszem rá.

- Mindig is jó volt a memóriád, Enekhaszamon, az enyém viszont gyenge. Tehát ő a fiad?

Mózes ott reszketett előtte a földön, arcát az isten csupasz lábfejére szorította, az erőteljes parfüm illatától alig kapott levegőt, és azt gondolta: „Kérlek, szépen kérlek, drága isten, engedj elkúsznom, ne kelljen eléd állnom."

De az istennek máshogy tetszett, és egész kedvesen azt mondta: - Kelj föl, fiú, hadd lássalak.

Mózes megpróbált fölállni, de meglepő módon a mozgást irányító akarat nem jutott el a végtagjaihoz, ott feküdt bénultan, könyörgött magának, a lábának és a karjának, hogy mozduljanak már. Ramszesz szelíden megbökte az arcát a lábfejével.

- Gyere, fiú. Kelj föl! Senki sem bánt, nem kell félned. - Enekhaszamontól pedig annyit kérdezett:

- Hány éves is a gyerek, mit mondtál?

- Tízéves, te is tudod, bátyám. Na, Mózes, kelj fel!

Az anyja hangjára oldódott benne a görcs, Mózes pirulva végül lábra tudott állni, és látta, hogy Ramszeszt valami nagyon mulattatja, talán jobban, mint egy fiú ijedelme. Lesunyta a fejét, Ramszesz pedig Enekhaszamonhoz fordult:

- Drága húgom, bocsánatot kell kérnem. Persze hogy emlékszem. A névről minden eszembe jut, persze ez a név. Csak az én drága húgom dacolhatott az ezeréves szent hagyománnyal. Mózes, csakugyan! Na, fiú - fordult Mózeshoz, akit csak az vigasztalt, hogy Ramszesz halk hangját legfeljebb az emelvényen állók hallhatták -, ne lógasd az orrod, mint valami buta, piruló lány. Húzd ki magad, hadd lássák, hogy egyiptomi herceg áll előttük. Nem eszlek meg, fiú!

- Tudom, szentséges úr.

- És ne szólíts „szentségesnek" - ismételte szinte szó szerint a papot. - Ez a megszólítás divatos manapság Egyiptomban, de nem a mi családunkban. Nem talál: én nem vagyok szent életű: szabados vén kecske vagyok, anyád bármikor elmondja, ha fél szóval kérded.

Valami vetélkedés volt ez Ramszesz és az anyja között: Mózes csak annyit értett az egészből, hogy a halál biztosan lesújt rájuk. Mert azok után, ami elhangzott, sem ő, sem Enekhaszamon nem remélheti, hogy élve elhagyja a termet - és Mózes tiszta szívéből könyörgött az anyjának, hogy vigyázzon, fékezze a nyelvét. De az asszony egyáltalán nem olvasott a gondolataiban, hanem sértődötten felelte:

- Nincs jogod, bátyám, hogy így beszélj! Hol az *igazságérzeted,* hol a szíved? Én csakis tiszteletre és odaadásra tanítottam Egyiptom trónjának istene iránt.

- De drága húgom, engem csak mulattat a neve, te meg úgy állítod be, mintha mindenféle gonosz szándékom volna. Egyetlen beteg asszonyt se láttam, aki ennyire keserű lett volna, mint te. Add a kezed.

Mózes még inkább zavarba jött: látta, ahogy anyja megfogja Ramszesz kezét, és közben megvetően, mégis tisztelettel mosolyog - legalábbis ő így érezte, noha mostanában nemigen látta mosolyogni az anyját. Mindenesetre ettől elég bátorságra kapott, hogy megkérdezze:

- És mi a baj a nevemmel, Ramszesz úr, atyám?

- Látod, Enekhaszamon - mondta aranysarlóját meglengetve Ramszesz -, a legénynek van nyelve, és használja is bátran, hogy úgy mondjam. - Aztán Mózeshoz fordult: - Semmi baj sincs a neveddel, mint puszta névvel, fiatalember, de ez csak a fele egy névnek, és hol a másik fele, kérdezhetnénk? Nem rajtad mulatok, hanem az én királyi húgomon, aki olyasmit tett, amiről más álmodni sem mert volna - nyugtalanító tulajdonság egy nőben, Mózes. Ami a nevedet illeti, amit mond, az rendben is van: „gyermek adatott". Az asszonyhoz fordult: - De hol a másik fele, húgom? - hangja enyhén gunyoros volt. - Széles Egyiptomban nincs még egy Mózes, mert a Mózes egyáltalán nem is név. Ez a kérdés, húgom: és meglehetősen bosszantó kérdés.

Enekhaszamon a fejét rázta, szeme vészesen összehúzódott. Ha Mózes most látja, minden félelme nyomban visszatér, de ő éppen a királyt nézte elmélyülten, aki vállat vont:

- Csak tréfáltam, legény. Ha a neved Tut-Mózes vagy Amon-Mózes, Anubisz-Mózes vagy húsz egyéb Mózes lenne, senki nem szólna egy szót sem. Nekem ráadásul tetszik is a Mózes. Gyermek adatott: ez elég. Ne nézz így rám, húgom - mert úgy érzem, ezzel mindketten megtisztítottuk a szívünket. Térdelj le, Mózes, megáldalak Egyiptom isteneinek áldásával. Figyelni fognak rád, elhárítják a nyakadról a nyilakat és a szívedről a késeket. Lehet,

hogy félni is fognak tőled egy kicsit, úgyhogy ha majd a földjükre lépsz, nem tagadják meg tőled az örök életet, ami az egyiptomi hercegek öröksége.

Ahogy ott térdelt és érezte a király kezét a fején, felsóhajtott a mélységes megkönnyebbüléstől, hogy minden ilyen jó véget ért. Fiatal volt még, hogy az örök élet érdekelje, de ahhoz már elég idős, hogy legalább addig akarjon élni, amíg e kiszámíthatatlan ember közeléből kijut.

4

Meglepő, milyen gyorsan elszállt a félelme. A gyerek még egy isten palotájában is gyerek marad, Mózesra pedig több öröm várt, mint szomorúság. Teljes életet élt, és bár látta néha a hatalmas palota falairól a parasztgyerekeket, és irigyelte őket, az utcafiúkat, a folyó lelenceit, akik olyan szabadon szaladgálnak, ahogy a levelet viszi a szél, arra mennek, amerre nekik tetszik, ott és akkor alszanak, ahol és amikor nekik tetszik, azért elég bölcs volt, hogy érezze: az ő szabadságuk kurta, a saját sorsa viszont, akármit rejteget is, szerencsés. És még a királyi örökösnek is jutott több óra szabadideje játszani - igaz, még több óra telt el az iskolában, ahol végtelen utasításokat kaptak, hogyan forgassák a fegyvert, szigorú szabályokat tanultak, hogyan kell a hieroglifákat rajzolni és mire valók, hogyan kell a klasszikus stílus szabályai szerint verselni, megjegyezni a *Halottaskönyv* varázslatait és rítusait - mindazt, amit az egyiptomi hercegek kulturális ismereteihez elengedhetetlenül szükségesnek tartottak; vagy hasonlóképp megjegyezni a legüdvösebbnek tartott zsoltárokat és imákat, megtanulni a matematika lépéseit és az asztronómia elemeit, gyakorolni az öt tánc pontos mozdulatait, tökélyre vinni a viselkedés száz meg száz rítusát, amelyek mindig elárulják, ki előkelő és ki nem az - és végül megtanulták, hogyan fejlesszék az egyiptomiaknak azt a furcsa és

féltékenyen őrzött tulajdonát, amelyet *maatnak* neveztek, és amelyet az egyiptomiak nem szívesen fordították le más nyelvre, mivel úgy vélték, ez a tulajdonság csakis Egyiptomban él, és a külföldiek amúgy sem értenék meg - s amelyet Mózes később „igazságérzetnek" fordított, bár ahogy egyre inkább elsajátította, néha „igazságnak" is érezte, vagy „rendnek", máskor meg annak a szomjnak, hogy az ember egy kevéssel jobb legyen önmagánál és bárki másnál.

Teljes élet volt ez, és bár a napok nem nyúltak el, nem is számolta őket senki. Mózes később úgy érezte, ennek az időnek nem volt kezdete, bár véget érni, mint a gyerekkor nagy része, véget ért a kamaszkor első fájdalmaival és bánataival. De most még minden nap egybeolvadt az előzővel, az elmúlt napok átderengtek a végtelen jelenbe. Ezen a földön a nap örökké ragyogott, ami volt: öröktől volt és örökké megmaradt. Mikor Mózest fejedelmi testvéreivel együtt elvitték egyszer a palota egyik csodás bárkáján, hogy megtekintsék a fényes gízai piramisokat, az ősi múlt félig elfeledett királyai által építtetett hihetetlen hegyeket, amelyek azóta is fényesen és tisztán állnak, háborítatlan felszínükön ugyanúgy ott ragyognak a színes, mázas cserepek: a látvány a szavaknál sokkal erősebben megmutatta Egyiptom abszolútumát. Erősebben, mint amikor a tanító-pap rituálisan kántálva felolvasott nekik a *Kezdetek könyvéből,* és hallhatták: az istenek úgy teremtették Egyiptomot és az egyiptomiakat, hogy megőrizzék saját isteni személyüket. De amikor Mózes büszkesége túlzottan magasra és szabadon szárnyalt, kétségeinek férge azonnal rágni kezdte az oldalát.

A testvérek célzásait és szurkálását még megmagyarázhatta: irigyek az isten testvérhúgának fiára, egyetlen fiára - mert Ramszesz isten bonyolult házastársi és házasságon kívüli viszonyai megkülönböztették egymástól a fejedelmi utódokat. Bár a király furcsa elfogultságában nem engedte, hogy ágyéka egyetlen gyümölcsét is megfosszák a jogaitól, az anyák közötti különbség

mégis változatossá tette a fiak helyzetét. A Ramszesz ágyába került szűz rabszolgáknak a gyermekei közös hálóteremben éltek, mert anyjukat általában hamar eladták különféle távoli helyekre. Az ágyasok a fejedelmi háremben laktak, és bár gyermekeik velük maradhattak hét-nyolc éves korukig, ezután már a palota papjainak keze alá kerültek, ők nevelték tovább a fiúkat.

Csak az istenkirály igazi feleségei éltek a Nagy Házban, ők rendelkeztek saját lakosztállyal, szolgákkal és háztartással, de közülük is csak kevesen voltak olyan gazdagok és függetlenek, mint Enekhaszamon.

Úgyhogy Mózes joggal számíthatott irigységre, rosszindulatra vagy keserűségre, de a fél név elől, amit viselt, és amely annyi támadás célpontja lett, sehogy sem menekülhetett. Saját személyisége is két részre oszlott: az egyiptomi hercegre és a Mózesra, a megadatott gyermekre, aki nem úgy adatott, mint más gyerekek, hanem valamilyen rejtélyes módon, a gyerek számára rettenetes és baljós módon, így tehát az egyik személyisége a másik vállára nehezedett.

Mégsem annyira, hogy ne nevetett és játszhatott volna ifjúsága teljes szabadságának és szerencséjének tudatában. Születése herceggé tette, és ahogy teltek a napszárította napok, hetek és hónapok, Mózes hercegi termetet is öltött: magas, telt izmú fiúvá serdült, ruganyos mozgásúvá, széles vállaiban hatalmas erő sejlett. Arca is változni kezdett: hamarosan eltűntek róla a felső-egyiptomiakra emlékeztető megnyugtató vonások. A thébai és karnaki családokra jellemző magas ívű orra keskenyebb lett, sólyomszerűbb, orrcimpái viszont kiszélesedtek, enyhe ívbe hajoltak. Magas, erős járomcsontjáról eltűnt a gyermeki puhaság, álla kemény lett és hegyes, nem mutatkozott rajta az a szelíd, puha szépség, amelyre a királyi család olyan büszke volt. De a változás időbe telt, akár Mózes növekedése és érése.

5

Délben, amikor a nap a legmagasabban áll, ezért nem süt a szembe, a fejedelmi gyerekeket fegyverforgatásra oktatták. Később megmoshatták gőzölgő testüket a palota kertjeiben díszelgő tavak vagy szökőkutak valamelyikében, meztelenül élvezhették az egészség és az ifjúság örömeit, aztán megkenték magukat illatos olajjal, elfogyasztották ebédjüket: fügét, szőlőt, frissen sült, ropogós, lapos kenyérszeleteket és nagy serlegből vizet. Talán ez volt a nap legjobb része: ekkor érezhették a legférfiasabbnak magukat, ekkor lehettek leginkább tudatában húgaik bámulatának, akik a harci udvart körülvevő széles erkélyről lestek őket.

De ennek előbb meg kellett fizetni az árát, márpedig a komor, sebhelyes kapitányok, akik Ramszesz gyermekeit edzették, egy szem könyörületet nem mutattak, mivel mint mondták, a lándzsa sem tesz különbséget a csatában fejedelmi és közönséges vér közt, és az e világon élő istenek éppolyan gyorsan halnak meg és hagyják itt a testüket, mint az őket szolgáló szegény halandók.

A hercegeket életkor szerint csoportokra osztották, és minden csoport naponta gyakorlatozott valamelyik fegyverrel: tőrrel, karddal és pajzzsal, lándzsával, a hosszú, fekete kusita bottal, a fényes ebonitrúddal, amely olyan hosszú, amilyen magas, aki hordja. De ahogy nőttek a fiúk, egyre többet forgatták az íjat, Ramszesz legkedvesebb fegyverét is.

Volt idő, tudta meg Mózes a többiekkel együtt, amikor a cédrusfából készített könnyű íj volt az egyiptomiak fegyvere, amit még egy nő is ki tudott húzni; és hosszú időn át távol is tudták vele tartani a Kus földi feketéket és a líbiai sivatag vadembereit. De aztán több mint kétszáz éve elkezdődött a Hatti elleni harc, amelyben Egyiptom a hatalmas, másfél méteres harci íjakkal találta szembe magát, amelyet lemezeit szarurétegekből készítettek, és olyan ereje volt, hogy a nyílvessző úgy hatolt át a fapajzson, akár a

papíron, de ugyanígy az emberen is: átfúrta még a mögötte álló ember szívét is. Ezzel az íjjal és a szörnyű harci szekerekkel igázta le Hatti Egyiptom szent földjét, és egy időre még az isten trónjára is felült. De aztán Egyiptom mesteremberei is eltanulták a lemezeit íj készítését, és a megszálló ellen fordították a fegyvert - és akkor fordult a kocka: Hattit visszaűzték a sivatagba, és mint az állatot, bezárták a Kánaán városfalainak karámjába.

A harci íj illett ugyan Egyiptom falaihoz, de a fejedelmi utódoknak nem sok okuk volt, hogy szeressék: a karjuk és a hátuk fájt, a könyörtelen gyakorlás mégsem akart véget érni. De ahogy a férfikorba értek, már inkább az íj hajlott a kezükben, mint ők az íjnak, és egyre többször érezték, hogy a kilőtt nyíl igazán a célba talál.

Akárcsak most, amikor jól ment az íjászat, és tanáruk, az öreg Széthihop sem fukarkodott annyira a dicsérettel. A fiúk hosszú sorban álltak az udvar falával szemben, amely előtt egy sor szalma céltáblát helyeztek el, mindegyikük számára külön célt, amely már fénylett a belelőtt nyilaktól. Mózes mellett Ramszeszemszéthi állt, a kevés fiú egyike, aki éppolyan magas volt, mint ő, és akiben máris érett a kevélység, felváltva a hercegek gyermeki jóindulatát. Gyakorlott íjász volt, talán a legjobb a csoportban, és ahányszor lőtt, gondosan válogatott sértéseket súgott oda Mózesnak. - Ezt figyeld, varjúorr! - vagy - Szárítsd meg az ujjad, ha lőni akarsz! - vagy - Súlyosan száll a nyilad, barátom: nedves a tollad?

A sértések se tőle, se mástól nem voltak újak. Mózes közöttük élt, és elég idős volt már, hogy belássa: ha a célzások hamisak, akkor úgysem érnek fel olyan valakihez, akinek a származása olyan magas, mint az isteneké, akik valaha Egyiptom trónján ültek, ha meg mégis igazat mondanak, a válasszal csak az elkerülhetetlent siettetné. A maga részéről nyugodtan lőtt, könnyedén, ösztönösen érezte az íj rugalmasságát és a nyíl vonalát, és nem törődött a mellette álló fiúval. A célt már a mereven tartott karjára fektetett

íjjal bemérte, agya a parabola ívét ösztönösen megérezte és kiszámította. Ugyanezzel a figyelemmel érzékelte maga körül a társait, és amikor észrevette, hogy Ramszeszemszéthi nyílhegye enyhén megemelkedik, tűnődni kezdett, miért akarja a fiú fentről eltalálni a célt. Abban a pillanatban meglátta, hogy a bokorban egy öt év körüli meztelen kisgyerek kuporog a fal tövében, a harctéri szolgák gyereke, akinek csak a kerek képe látszott, ahogy boldogan lesi a nyilazó királyi sarjakat.

A felismerést azonnal tett követte: miközben Ramszeszemszéthi kiengedte a nyilát, Mózes ellökte, hogy elesett, és a nyíl a földre hullott, tíz-tizenkét lépéssel előttük. A fiút elöntötte a düh, felpattant, és tudni akarta, ki ért hozzá. Az íjászat abbamaradt, tapintható, halotti csend támadt a hercegek közt, és abban a pillanatban a gyerek kiugrott a bokorból, és ordítva elrohant az udvarból. Az öreg Széthihop tűnődve nézte a szolgagyereket, aztán Mózeshoz lépett, arca szomorú volt és komoly - és Mózes abban a pillanatban ledobta az íját, és bólintott fejedelmi unokatestvérének.

- Szóval te voltál, te szentségtelenítettél meg! Te ütötted meg a testemet! - kiáltotta mérgesen a fiú.

Mózes életében először érezte azt a halálos keserűséget, hogy igaza van, de nem tudja bizonyítani - tudta, hogy magyarázkodnia nemcsak reménytelen, hanem hátrányos is volna. Ok nélkül érintette meg egy istenség testét, és tettének dicstelenségét saját isteni származása sem enyhítette. Nem herceghez méltóan viselkedett, hanem mint valami alacsony származású utcagyerek vagy folyó melletti lelenc, és amikor Ramszeszemszéthi hozzá lépett és egyenesen az arcába köpött, Mózes teste megmerevedett, mint a vas, de nem mozdult, nem hajlott meg. A szívében viszont a harag vörös lángja lobbant, és olyan gyilkos indulat támadt benne, hogy be kellett hunynia a szemét, és imádkoznia kellett minden istenhez, aki csak az eszébe jutott, hogy segítsenek uralkodni

magán, nehogy testvérgyilkosságot kövessen el, és megbecstelenítse önmagát, az anyját és minden isteni ősét.

Mikor végre kinyitotta a szemét, egyedül maradt Széthihoppal, de elfordította a fejét, nehogy az öreg íjász meglássa szemében a harag könnyeit. Széthihop Mózes vállára tette a kezét, és kíváncsi melegséggel, szinte sajnálkozva mondta:

- Menj, és felejtsd el az egészet, herceg. Az ember előbb magán uralkodjon, azután másokon, mert ha nem tévedek, kezdesz emberré válni - és nem is rossz íjásszá. Bár nekem lett volna a te korodban olyan jó szemem, hogy ilyen pontosan meglássam a bátyád célját, ahogy te. Ami meg a közbelépésedet illeti: egyesek szerint egy szolga élete semmit sem ér, mások mást mondanak. A magad válaszát neked kell megtalálnod, Mózes.

6

Mózest hónapokkal később mégis emlékeztették az esetre, bár egyáltalán nem hiányzott neki ez az emlék, mikor az anyja lakosztályára visszatérve találkozott a kövér pappal, Amonteffel.

Alkonyodott, a bukó nap vörösre festette a hatalmas, tető nélküli oszlopok csúcsát, és a fakó gránitot olyan földöntúli ragyogásban fürdette, amilyet a világon csak Egyiptom ismer - és Egyiptom is csak napnyugtakor. Mózes ott állt a kőerdőben, bámulta a szépséget, ahogy a fekete oszlopok előbb vérvörössé, aztán rózsaszínűvé válnak a levendulaszínű ég alatt, majd ahogy a mély bíbor csíkjai hírül adják a sötétség érkezését, a vérszín felkúszik az oszlopokra, és a rózsaszínből karmazsin, végül fekete lesz. Ahányszor Mózes látta ezt a jelenséget - bár a látvány soha nem volt ugyanaz -, egyszerre fogta el a boldogság és a bánat, a kifejezhetetlen boldogság és a mélységes bánat, hogy egy személyben éli át és érti meg a világ minden örömét és fájdalmát a kezdet kezdetétől. A fiú nemrég kezdett serdülni, de ezen a földön

hamar érett a gyümölcs, bár talán fonnyadni is hamar kezdett. Mózes nézte, ahogy elmélyül a sötétség, és a sötétből egyszer csak reszelős hang szólt hozzá egy árnyék mélyéről:

- Nos, herceg, mit gondolsz erről a szépségről? Ami engem illet, azt hiszem, azért tárták elénk az istenek, hogy megtévesszenek, iriggyé tegyenek, sőt ha túl hosszan nézzük, még el is émelyedjünk.

A fiú először megriadt, de mikor rájött, hogy csak Amontef az, a pap, megnyugodott, és az is eszébe jutott, hogy egyszer régen alulmaradt egy szóváltásban. Úgyhogy most fiatalos, de szigorú hangon felelt, bár igyekezett halkan beszélni:

- Nem hiszem, Amontef, legalábbis én nem gondolom, hogy a szépség bárkit elémelyíthet. Én úgy hallottam, hogy inkább a hét gyümölcsöző áldás közé tartozik, és mivel az istenek rendelték így, nyugalmat és békét hoz.

- Úgy! Szóval úgy hallottad, igaz? - horkant fel az öreg pap a sötétben. - Hol tanultál így beszélni, Mózes? Be akarod bizonyítani, hogy a nyelv halott? Halott, mint a múmiák, amelyek a sivatagban bűzölögnek?

- Nahát! - kiáltott fel Mózes.

- Hogyhogy nahát? Ha szentségtörésre gondolsz, mondd ki, hogy szentségtörés. De semmi *nahát.* Mondtam neked, hogy ha felnőttél, keress meg és beszéljünk, de te úgy nyivákolsz, mint egy lány. Mintha nem is az az ember volnál, aki egy istent a szentséges képén törölt, hogy megmentsen egy tökéletesen szentségtelen rabszolgakölyköt...

- Hol hallottál erről? - tátogta Mózes.

A pap formátlan alakja kiemelkedett a homályból, kézen fogta Mózest, és így szólt: - Sétálj egyet velem, fiú, légy az öregember társasága. - Magával húzta Mózest, és olyan biztosan és határozottan lépkedett, hogy a fiú arra gondolt, bizonyára a lábának is bagolyszeme van, közben pedig kifejtette, hogy a Nagy Házban nemigen történik olyasmi, amiről ő ne szerezne tudomást. Ha az

ember a földre tapasztja a fülét, magyarázta Mózesnak, még azt is meghallja, ahogy a sáska összedörzsöli a szárnyát; ő pedig csak azt akarja megtudni Mózestól, hogy csakugyan úgy gondolja-e, hogy egy szolga élete ér annyit, hogy megüssön érte egy istenséget, és megéri-e az ilyen döntés a következményeit.

- Nem gondoltam sehogy - felelte Mózes. - Nem volt időm gondolkozni.

- És igazán úgy érezted, hogy pusztán a nyílhegy állásából tudtad, hova céloz?

- Igen, Amontef, nem olyan nehéz az, ha az ember érzi már az íjat.

Az öreg szippantott egyet, elismerte, hogy Mózes előtt íjászként komoly jövő áll. De hozzátette, hogy más szempontból már inkább aggódik a jövője felől, és megkockáztatta, hogy a józan ész is egész hasznos lehet az embernek.

Mózes nem tudta, sértésnek vegye-e a célzást vagy sem, inkább arra hivatkozott, hogy az anyja már biztosan keresi, és mennie kell.

- Fura fiú vagy - mondta a pap, és a hangjából Mózes úgy érezte, hogy mosolyog. - Látom, megvan benned a herceghez méltó kevélység, de az önbizalmad nincs meg, amit többre tartok a testvéreid hülye sznobságánál. Az anyád nem keres, Mózes. Otthagytam a folyó menti teraszon, és ott is fog maradni, míg a hold fel nem jön az öreg Nílus Anya fölé, aki se nem gyűlölködik, se nem kevélykedik, viszont elég szeretet és ragaszkodás van benne mindenki számára, jut belőle nekem, neked és Enekhaszamonnak is.

- Miért... miért mondasz ilyen dolgokat? - kérdezte Mózes.

- Ha szörnyű szentségtöréseimre és az élő isteneket sértő célzásaimra gondolsz: nos, Mózes, ezek buta szavak, amelyek egy papnak előbb-utóbb az eszébe jutnak. Különben elvághatná a torkát, és mehetne, hogy a saját szemével utánanézzen, mi igaz, mi nem igaz a *Halottaskönyvből* - amire én még nem készültem el egészen. Látod, Egyiptom hercege, ha elveszel egy nőt, és mellé

fekszel, a hozzá fűzött romantikus illúzióid legtöbbje elszáll - talán mindörökre. Az sem igen különbözik ettől, ha egy istent veszel el.

- Anyám ma este is sírt? - kérdezte Mózes.

- Nem, amikor vele voltam, nem. Légy türelmes anyádhoz, Mózes. Nehéz dolog észben tartania, hogy valaha ő volt a legszebb és legkívánatosabb asszony Egyiptomban, ha a többiek közül már olyan kevesen emlékeznek erre. Sokan szerették az anyádat, némelyikük bármikor letérdelt volna, és megcsókolta volna a földet, ahol jár.

Egy széles belső udvarra értek, ahol már oszlott a sötét, átragyogtak rajta az első csillagok, és fényüket felerősítve verték vissza az udvar fehér mészkő lapjai.

- Ne rám nézz - folytatta a pap. - Én már túlságosan öreg és kövér vagyok, hogy ilyen buta emlékeken járjon az eszem. A csillagvizsgálóba megyek, Mózes. Jártál már ott?

Mózes bevallotta, hogy járt ugyan - hiszen volt-e a palotának olyan sarka, ahol ne fordult volna meg? -, de éjszaka soha; mire a pap megjegyezte, hogy a csillagvizsgálónak az éjszaka kivételével viszonylag kevés értelme van. Átvágtak az udvaron, és felkapaszkodtak a szemközti fal menti lépcsőn, a pap hangosan fújtatott Mózes nyomában.

A csillagvizsgáló kőemelvénye körülbelül hétszer hét méter széles volt, márvány mellvéd fogta közre, a bejáratát Izisz és férje, Ozirisz kőszobra őrizte kétfelől. A csillagfényben a két halhatatlan - a hold és férje, a halottak és a holtak birodalmának ura - hihetetlenül elevennek tűnt. A két isten között afféle összekötőként négy fehér ruhás pap állt, akiknek halk, lebegő éneke, „Az Éjszaka Zsoltára" Mózest félelemmel és nem kis meglepetéssel töltötte el - ahányszor hallotta ezt a hangot a sötét beálltakor a palota fölött, sohasem tudta, honnan jön és mit jelent.

Amontef most megállította Mózest, akinek épp csak a feje ért az utolsó lépcsőfokok fölé, és odasúgta neki: - Várd meg, amíg véget

ér a zsoltár, mert a zene kedves az éjistenek fülének: hadd tudják meg, hogy tanulni jöttünk, és elismerjük a tudást, nem hozunk veszélyt az égitestekre. - Amikor véget ért a zsoltár, felhágtak az emelvényre. Az egyik pap kíváncsian tekintett Mózesra, mire Amontef megkérdezte: - Nem ismered meg? Enekhaszamon fia, Mózes.

- Egyiptom hercege - üdvözölték barátságosan. Az egyik pap, egy apró öregember közelebb jött, és szigorúan, de nem ellenségesen fürkészte Mózes arcát: - Olyan dolgokat tanulhatsz meg itt - mondta -, amelyekről a tanítóid nem is tudnak, vagy nem mernek beszélni - persze csak ha tanulni akarsz.

Mózes csak bólintott, mert nem bízott a hangjában. Érezte, hogy olyan titkokkal találkozik itt, amelyről kevesen tudnak.

- És hozzáteszem: ha van benned tisztelet. Tisztelet nélkül nincs tudás, fiú. Az ősi, ősi időkben a tudásnak tisztelet járt, és a tudósokat elismerték. Ma már nem. Ma az ifjú istenek kevélyek, vérszomjasak: mi mást akarnak a testvéreid, mint háborúzni? Te is ezt akarod, herceg?

Talán a körülmények is belejátszottak a kérdésbe: az ezüst csillagfény, az édes, tiszta sivatagi levegő, a kő-emelvény, amely olyan magasan emelkedett az éjszakába, hogy a palota legmagasabb csúcsa volt, a fehér ruhás papok, akik Mózest a *pap* szó ősi értelmére emlékeztették, amely a régi egyiptomi nyelven *tisztát* jelentett, a zene, amellyel Iziszt, a holdat üdvözölték - Mózes mindenesetre rájött, hogy ezek az öregemberek, akik Iziszt és rokonait, az éjszakai ég isteneit szolgálják, különböznek a terveket szövő, intrikus klérustól, akiket olyan jól ismert. Bár az is lehet, hogy már régen várt erre a pillanatra. Akárhogy is, mikor felhangzott a kérdés, hogy ő is azt akarja-e, mint a testvérei - háborút, dicsőséget, hatalmat -, Mózes megérezte, mit kell felelnie. Ismeretlen érzés volt, hiszen eddig soha nem sóvárgott úgy a lelke és egész valója, hogy elsajátítsa a tudást, fölfejtse a végtelen misztériumokat,

ismerhesse a teljes választ és a megoldást. Mindezt persze nem tudta szavakba foglalni, még értelmes gondolatokká sem, csak tapasztalta, hogy amit érez, vérrel és szenvedéllyel önti el, hogy a szíve gyorsabban ver, és egész testében remeg - de csak a fejét rázta.

- Nem akarod? Az aranyat és az ezüstöt, és a drágaköveket sem, herceg?

Mózes csak rázta a fejét.

- Nyelved nincs, fiú? Gyerünk, Egyiptom hercege, beszélj!

- Hagyd a fiút - szólt közbe Amontef. - Én hoztam ide. Nem látod, hogy fél, hiszen ki ne félne, ha ennyi vén gazember venné körül, akik bármely pillanatban ellophatják a hátáról a kabátját? Hagyjátok békén. - Amontef nevetett, a többiek vele nevettek, aztán még mindig kacagva átsétáltak a csillagvizsgálóba, Mózest magára hagyták, ők meg összedugták a fejüket, és sugdosni kezdtek.

Mózes a maga részéről megkönnyebbült, hogy már nem rá figyelnek, a korlát mellett arrébb sétált, egészen megmámorosította a magasság, a szeszélyesen kivilágított palota látványa, a fényes Nílus, ahogy dél felé, a Deltánál kiszélesedik, és Ramszesz egész nyüzsgő városa: a pompás épületek és az apróbb paloták, melyeknek ablakában és udvarában lámpa világított, és a szegényebbek hajlékai is, amelyek beleolvadtak a sötétbe. - Jaj, de remek - gondolta -, ha van az embernek egy ilyen palotája, és minden este felkapaszkodhat ide, olyan magasra, hogy ha felnyújtózik, szinte megérintheti a holdistennőt - azzal felemelte a karját, és közben meghallotta a háta mögött Amontef horkantását.

- Hosszabb kar kellene, hogy elérd, Mózes.

Mikor a fiú megfordult, a papot meglepte, milyen izgalom ragyog hosszú, sasorrú arcán, úgyhogy meg is kérdezte, annyira szereti-e Mózes a csillagokat.

- Boldog vagyok - felelte Mózes, bár az okát maga sem tudta.

A pap bólintott, egyik karját a fiú vállára helyezte, a másikat az ég felé tárta. - Hatalmas, különös rejtély ez, Mózes: számtalan más ok mellett ezért nehéz egy papnak, hogy a hivatásához hű maradjon. Valaha, azt mondják, tiszteltek bennünket, méghozzá joggal, talán mert kevésbé voltunk mohók, és könnyebben hittünk, vagy több volt bennünk az áhítat. Bennem mellesleg ma is van áhítat, de megengedem magamnak azt a fényűzést, hogy el tudok képedni - amiről valaha, amikor a te korodban jártam, az én hajdani tanítómnak az volt a véleménye, hogy veszélyesebb az aranynál, a nőknél és a hatalomnál. De én csak Egyiptom elképedésében osztozom, amely az ősi dicsőség után nyavalyog, és azzal a hihetetlen pompával akarja kárpótolni magát, amelyet a hatalmas Széthi isten és fia, Ramszesz isten, a nagybátyád hozott el nekünk. És ezért alázatosan köszönetet mondunk Izisz anyánknak, akit ott láthatsz emelkedni a Delta nádasának vad világa fölött.

- Ezt nem értem - mondta Mózes, aki szokatlanul szabadnak érezte magát, mint akinek joga van bármit kimondani, ami az eszébe jut.

- Persze, gondolom, hogy nem érted - felelte Amontef. - Bár szentségtörőnek tartasz, nem érzed, hol a dolog gyökere. Látod, herceg, mi, akik órákat töltünk itt fönn, és a csillagokat figyeljük, egy kicsit mindannyian szentségtörők vagyunk, mert a csillagok és a nap szerénnyé teszik az embert. Azt hiszem, az alázat és a szentségtörés nem is esik olyan távol egymástól, mint gondolnánk. Vagy azt hitted, Iziszt nem csak az erényeiért dicsértem?

Mózes teljesen összezavarodott, megrázta a fejét, a pap pedig súlyosan folytatta: - A hold Ízisz vagy Izisz a hold, ugye, Mózes? A szerelmesek ölelkezés után a holdra néznek, de a paraszt, aki a földet szántja, hogy kalászt termeljen, amely nemcsak téged és engem, hanem a szerelmeseket is élteti, és ruganyosságot és erőt ad hosszú tagjaidnak, és melegíti az én öreg csontjaimat, nos a paraszt

a napot akarja érezni barna hátán, és mikor érzi a melegét, tudja, hogy az élet mindenütt elindul. Mondd, ifjú Mózes, te, Egyiptom hercege, akit annyira jól neveltek, hogy mint a Nílus ura a föld minden lakójával egyenrangú vagy, ha nem nagyobb náluk: mondd, mi a neve ennek a lobogó tűznek, amely nap mint nap melenget bennünket?

Ez visszatérítette a fiút a valósághoz, végre örült, hogy érti is, amit hall, ezért így felelt: - *Ezt* aztán mindenki tudja, Amontef: a szent Ré szemtől szemben áll Ozirisszel, a halál ura és a nap istene együtt!

- A hideg és a meleg, ugye, Mózes?

- Pontosan - bólintott Mózes hevesen -, mert magában mindkettő eltűnne az anyagtalanban, de együtt...

- Jaj, Mózes - sóhajtott a pap -, ne akarj velem teológiai kérdésekről vitatkozni, mert csak a rövidebbet húzhatod. Látom, hogy helyesen tanítottak, és feltételezem, hogy több passzust tudnál idézni a *Halottaskönyvből,* mint én magam, amilyen rossz lett a memóriám. A válaszodból ráadásul látszik, hogy érdekelnek a tanulmányaid. Tehát ő a nap istene, ugye? Napisten, folyóisten, égisten, árvízisten, jaj, annyi van belőle, és olyan régóta. Eszedbe jutott-e valaha, Mózes, miért építették az ősi népek olyan magasra a gízai kőhegyeket?

Mózes megrázta a fejét. A piramisok valóban magasak, de hogy miért magasak, azon sosem gondolkozott, és egyáltalán kinek juthat eszébe ilyesmi?

- A régiek egyszerűbb emberek voltak - mosolygott a pap. - A királyok mind arra gondoltak, hogy olyan emelvényt építtetnek maguknak, amely Ré istennel egy magasságba emeli őket. Egyszerűek voltak, Ré is egyszerű volt. Tudod-e, Mózes, hogy amint az ember okosodik, úgy okosodnak az istenei is?

- Nem értelek, Amontef. Nem. De majd megértesz, mert az értelem lassan nyílik, Mózes. Megmondtad a napisten nevét, de a nap nevéről eddig nem beszéltél.

- A nap, az a nap - mondta Mózes lassan, kérdő hangsúllyal. - Nincs neve.

- Te pedig Enekhaszamon fia vagy, aki Széthi isten lánya, mégis van neved neked is - talán kissé szokatlan, talán csak egy fél név -, de azért megteszi. A nap kisebb volna, Mózes?

- Nem tudom.

- Még nekem, a kövér, öreg Amontefnek is van nevem, sőt a macskámnak is van neve - csak a napnak nincsen? Mózes: hallottad-e valaha azt a szót, hogy *Aton?*

- Nem emlékszem - felelte Mózes lassan, kissé ijedten. Úgy érezte, az éjszaka körülzárja, a hold, Ízisznek, az anyának, az élet és halál nővérének ezüst lemeze már a horizont fölött járt, és az ő *igazságérzetét* vallatta, a lelkét kutatta: milyen szörnyű gondolatokra ragadtatja magát egy pillanaton belül. Szinte vadul nézett körül, mint a fogoly állat, látta, hogy a többi pap már elfeledkezett róla, vagy szándékosan nem figyelnek rá, csak a maguk dolgával törődnek. Hosszú rézrúdjaik egyik végén hurok volt, és e hurkok segítségével a csillagok útját követték. Néha letették a rudakat, hogy feljegyezzenek valamit a papiruszcsíkokra, aztán ismét összedugták a fejüket, és titokban sugdolóztak.

- Mágia - suttogta Mózes.

- Ugyan, fiú! - horkant fel Amontef. - Nem közösködünk ezzel az új keletű mágiával! A munkánkat végezzük, és az én munkám most éppen az, hogy felnyissam egy kicsit a te sötét tekinteted.

- Miért? - kérdezte Mózes.

- Miért? Mindent egyszerre akarsz megtudni. Hamarosan úgyis megtudod. Egyelőre nem mondhatok többet, csak amennyit anyád mondanom enged. De légy nyugodt, gyermekem, hogy rendkívül fontos helyed van az álmainkban - amelyek nem maradnak örökké

álmok. Most ne is gondolj erre többet, hagyjuk a jövőt. A te számodra, herceg, csak a holnap létezik, de az én holnapjaim réges-rég elmúltak. Félsz?

- Nem akarok.

- De amikor kimondtam, hogy *Aton,* a szíved megrettent. Öreg ember vagyok én már, Mózes, nem akarok én gyerekeket ijesztgetni, nemhogy egy egyiptomi herceget. Hát te? Férfi vagy-e már, aki megérzi, ha egy szép nő elmegy mellette, vagy a szépség csak szó?

- Nem vagyok gyerek - felelte Mózes dacosan.

- Talán férfi sem. De ha Egyiptom összes szépségét itt látnád, akkor se látnál olyan szépet és bájosat, mint Nofretete királynő. Az ő neve is megrémiszt? És az istené, akivel megosztotta trónját: Ehnaton királyé?

- Legyen átkozott a neve - súgta Mózes.

- Ajaj, fiú, fiú - sóhajtotta az öreg, miközben egyik kezét a fiú vállára tette, a másikkal könnyedén megsimította az arcát. - Milyen gyorsan átkozódsz. És ha arra tanítanak, hogy átkozd meg anyánkat, a Nílus folyamot, azt is megtennéd, vagy a lágy hajnali szelet? Megátkoznád? Nem, Mózes, nem - mondta gyengéden, halkan és meggyőzően -, az átkoknál közelebb jutunk, tanulunk valamit, te meg én. Te nem vagy már olyan fiatal, én nem vagyok még olyan öreg. Szerinted csekélység, hogy a kezedbe helyezem az életemet? Öreg vagyok, meg kövér és csúnya, de azért az élet édes, és a testvéreimé is az. Mi történik, ha fogod magad, és elmondod isteni nagybátyádnak, hogy én itt Ehnaton nevét emlegettem?

- Nem mondom el - fogadkozott Mózes, érezve, hogy élete legszörnyűbb percét éli át. - Nem mondom el.

- De ha el kell mondanod?

- Akkor te meghalsz, Amontef - dadogta a fiú, és a szeme könnybe lábadt. - De nem mondom el.

- Azt hiszem, valóban nem - mormolta a pap. - Vagy mert bolond vagyok, vagy mert jól ismerem az embereket, ha fiatalok is. Mondd, Mózes: azt gondolod, hogy gonosz dolgokat mondok neked, és gonosz útra vezetlek?

Mózes megrázta a fejét.

- Nem: igen fontos vagy nekem, és ez már magában is megéri a kockázatot. Ehnaton jó és szelíd ember volt, és ahogy most mi a csillagokat nézzük, úgy nézte ő a napot, érezte a melegét és a jóságát, és azt mondta magában: „A nap neve Aton, és ha nem tekintene ránk kedvesen, nem adna bőségesen a saját meleg véréből, mind odavesznénk az örök éjszakában. Melyik isten ilyen erős?"

- Ehnaton el akarta pusztítani az isteneket...

- Nem, fiú, nem! Micsoda hazugságokat beszélsz! Gondolod, hogy az istenek olyan könnyen meghalnak? Hidd el, Ehnaton nem azért fordult a naphoz, hogy elpusztítsa az isteneket, hanem hogy azzá tegye őket, aminek lenniük kell: hogy egybefogja őket azzal, aki mindent teremtett, aki mindennap leragyog ránk. Mindannyian Atonnak, apánknak a gyermekei vagyunk, és vajon baj-e, ha egy gyerek igazán meg akarja ismerni az apját? Baj az, ha a gyermek tudja, hogy az apja jó, és hogy örökké érte ontja forró aranyát? Miért kellene sokféle néven neveznünk és sokféle vonást tulajdonítani neki? Csak egy tulajdonsága van, ami számít: a hatalmas aranyszíve.

A pap elhallgatott, és hosszú ideig nem szólt, tekintete messze a márvány mellvéd mögé révedt, Mózes pedig csak figyelte, és a félelme eloszlott. Végül ő szólalt meg:

- De hát ennek már sok-sok éve, ugye, Amontef?

- Neked sok - bólintott a pap. - Nekem: csak tegnap. Az én nagyapám Aton papja volt, Ehnaton alatt. Tehát látod, nem is volt az olyan régen. De most már késő van, Mózes. Indulj anyádhoz. - Felemelte és megcsókolta Mózes kezét, a többi pap is a fiú felé

fordult és bólintott, ő pedig valami furcsa, átfogó örömmámorban indult le a mellvédről, és lassan leballagott a kőlépcsőn.

7

A férfikor már belecsípett Mózesba, aki magasabb is lett, és ajka fölött megjelent az első puha, barna pehely. Tagjai megnyúltak, kerek izmai letapadtak és megkeményedtek. A belsejében furcsa nedvek keringtek, nyugtalan, fájó gyötrődésre késztették, amelynek nem volt neve, és amit nem is értett. A világ hirtelen újjászületett, és száz dolog kapott új értelmet.

Ramszesz fiai gyakran úsztak a Nílusban. Az udvarban tiltani ugyan nem tiltották, de nem nézték jó szemmel a dolgot, az ifjaknak viszont folyton próbára kellett tenniük az erejüket, és dacolniuk kellett a kihívással. Mikor leszállt az éj, lecsúsztak a palota külső lépcsőin a kövezett folyópartra, ahol a fejedelmi bárkák álltak, hangtalanul beugrottak a langyos vízbe, és kiúsztak, kockáztatva azt is, hogy egy krokodillal találkoznak, amely a Delta mocsaras világából úszott föl.

Néha bátrabb húgaik is csatlakoztak hozzájuk, és így esett, hogy egyik éjjel egy Neftu-Ízisz nevű, kerek, érett és bimbózó lány úszott Mózes mellé. Valami megijesztette, vagy csak úgy érezte, mindenesetre Mózesba kapaszkodott, lesüllyedtek a víz alá. Mózes viszonozta az ölelést, és úgy érezte, még egyetlen lány keze nem érintette így. Új és csodás érzés volt, egész teste beleremegett, és még akkor is szorította a lányt, mikor a víz színe fölé emelkedtek, mintha nyugtatná, hogy nincs mitől félni: ő, Mózes amúgy is itt van, megküzd bármivel.

- Olyan erős vagy - mondta a lány, mintha előtte egyetlen nő sem mondta volna még ki ezeket a szavakat, Mózes pedig szándékolt könnyűséggel taposta a vizet, miközben felelt:

- Nem is tudom. Azt hiszem, elég jól úszom.

A lány is úgy úszott, mint a hal, hiszen a palota medencéiben és szökőkútjaiban nőtt föl, de gyorsan kijelentette: - Én viszont rosszul úszom, igaz, Egyiptom hercege? És olyan hamar kifáradok.

Mózes szerénynek találta, és elbűvölőnek, hosszú, fekete haja legyezőszerűen terült szét a vízen, és a fiút életében először hozta izgalomba a női mell látványa. Kérte a lányt, kapaszkodjon meg benne, majd könnyű, hosszú tempókkal kiúszott a partra. Nem tudta biztosan, de mintha a véletlen egy másik partra vezette volna őket, mint ahonnan indultak. A levegő hűvösödött, Mózes átkarolta a lányt, hogy melengesse. Egymás mellett feküdtek a kövön, a szikla még mindig meleg volt a naptól, és Mózes nem is sejtette, hogy a lány mennyivel többet tud a szerelemről, mint ő. De a lány nem rejtette véka alá tudását, és a fiú, aki szinte semmit sem tudott, megtelt imádattal és rajongással. Bár fiatalabb volt a lánynál, aki már elmúlt tizennégy éves, tehát alig kilenc hónapja volt hátra, hogy a házasságra érett legyen, Mózes azonnal a szívébe zárta, más nőre nem is tudott volna gondolni, és legalább egy hétig teljes bódulatban élt.

Nem sokkal később azonban, mikor fejedelmi testvérei épp a lányról beszéltek, Mózes megtudta, hogy legalább hat hónapja eljegyezték egy filiszteus herceggel: Ramszesz a lányait is arra használta, mint a legtöbb embert: hogy politikai hidakat verjen. Mózes megtört szíve nagy nehezen meggyógyult, amiben a hercegnők is segítségére voltak. Erkölcsi kódexükben nem szerepelt a szüzesség, a fiúban pedig annyi visszafojtott szenvedély élt, hogy gazdagon és könnyedén bánt az érzelmeivel.

De szerelem nélkül szeretett, az első pillanat egyedülálló csodája nem tért vissza. Mégsem követte fejedelmi unokatestvéreit, akik valósággal a nők után vetették magukat - talán mert isteni atyjukat akarták utánozni, de talán vetélkedtek is vele -; Mózes kivételnek számított az uralkodó Nagy Házában, mert herceg létére alig volt

benne kevélység, és a nők talán éppen ezért tisztelték jobban annál is, amit az életkora indokolt.

Persze a szerénysége, amely nemcsak a nők szerelmét, hanem néhány szelídebb, általában fiatalabb testvére barátságát is kivívta, nem csak magától alakult: segítették az udvari csillagászok is, akik bizonyos szempontból gyámságuk alá vonták a fiút. De bármilyen távolabbi terveik voltak is - Mózes és önmaguk számára -, a fiú nem tudott róluk, és a körülmények úgy alakultak, hogy a titok még évekre megmaradt. Mózes elfogadta szeretetüket és különös tiszteletüket, mert szelíd embereknek tartotta őket, és a tanaik is szelídek voltak.

A csillagászok nem csalták a toronyba, nem is várták el, hogy jöjjön. Ha magától érkezett, örömmel fogadták, de ha egy hétre vagy még tovább elmaradt, azt sem tették szóvá. Amontef tanította továbbra is, Mózes hamarosan Aton egész történetével megismerkedhetett.

A minden dolgok ura és teremtője - tudta meg Mózes - nemzedékek hosszú során át szeretettel és szánalommal tekintett le Egyiptom földjére, mert bár Aton, a nap mindenek alkotója és atyja volt, mégis Egyiptom földjére adta szent áldását, és az egyiptomiaknak hozta el az igazság és az igazságosság szent tudását. Az egyiptomiak ennek ellenére elfordították tőle arcukat, idegen és hideg isteneket kezdtek imádni, és mindinkább a halál és az árnyékvilág felé fordultak. Atont annyira nem értették, hogy kőhegyeket építettek, hogy a kisebb istenek is felérhessenek Aton magasságába, és fel sem fogták, hogy Aton megközelítése a pusztulást jelentené, hiszen aki csak hosszan néz Atonra, megtapasztalja, hogy az isten örökre elveszi a látását.

Aton szánta őket érte, és balgaságukat és bűneiket gyakran vitatta meg fiával, aki a keblén belül élt. Aton szent fiának neve Sé volt, a *végzet,* a dolgok végső beteljesedése. Aton végül elhatározta, hogy elküldi szent fiát az emberekhez, hogy megváltsa őket, és tudassa

velük végzetüket, Sé pedig beleegyezett, noha tudta, hogy el kell hagynia atyja örökkévaló szépségét. Sé leszállt a földre, és a legistenibb ember alakját öltötte magára, Amenhotepét, Egyiptom uralkodójáét. Ez a szent király uralkodásának hatodik évére esett, és amikor megtörtént, mivel tisztában volt vele, hogy mi történt, a nevét Ehnatonra változtatta, mert a névvel is hangsúlyozni akarta, hogy Atonnak szenteli magát, és háborút visel minden isten ellen, aki az egy igaz istentől különbözik.

De végül Egyiptom földjére mégis visszatértek a sötétség és a gyűlölet istenei. Ehnaton meghalt, a fia pedig gyenge volt, nem lobogott benne Sé szelleme. A gonoszok, kapzsik és hatalomvágyók pedig Aton ellen fordultak, és a sötét terveket szövő Ozirisz isten vezetésével győzedelmeskedtek - Aton követőinek meg ezrével kellett meghalniuk. Mindez alig egy évszázada történt, de Aton hite tovább él néhány hívében, akik az életüket kockáztatják.

- Látod, Mózes - magyarázta Amontef -, a papok belül nem olyan egyformák, mint kívül, ahogy a hercegeket sem egy kőből faragták. A palota tele van olyan papokkal, akik akkor jutottak hatalomra, amikor Aton néhai papságát megölték, és mivel bárkit tönkre tudtak tenni pusztán az Aton-eretnekség vádjával, hatalmuk azóta is egyre terjed és növekszik. Amíg Ramszesz isten uralkodik, valamennyire korlátozza őket, mert vaskeze van, és féltékeny a hatalmára. De isten óvjon minket, ha majd egy gyenge uralkodó követi! Akkor a papok csontig lerágják Egyiptom húsát.

8

Mikor Mózes a tizennegyedik éve közepén járt, azaz pontosan hat hónappal múlt el tizenhárom éves, végleg elhagyta a gyakorlóteret, ahol a gyerekeket fegyverforgatásra oktatták, de nemcsak a fegyvergyakorlatok értek véget, hanem egész neveltetése és

oktatása is. Ettől fogva férfinak tekintették, felruházták a férfiakat, sőt a Nagy Ház hercegeit megillető jogokkal.

Mostantól joga volt rabszolgákat venni és tartani, férfiakat és nőket egyaránt, mert megkapta Ramszesztől az első hercegi aranyjárandóságát. Joga volt, hogy feleséget keressen magának, feltéve, hogy anyja vagy az istenkirály nem szervezte már meg a házasságot. Joga volt, hogy saját lakrésze legyen, ha már nem kíván együtt lakni az anyjával. Joga volt arra járni-kelni, amerre akar, vadászni a Delta mocsaraiban, fegyvert viselni és - Ramszesz külön engedélyével - részt venni bármelyik határ menti büntető hadjáratban, amelyet a barbár betörések visszaszorításáért indítottak. Még sokféle új joga volt, de a legfontosabb kiváltság nem következett magától értetődően a nagykorúságból: nem viselhette az ujján a szent kartust, amelyre a fejedelemség egyik isteni attribútuma volt vésve, a *vu,* azaz a parancsolás isteni joga. Ezt a jogot csak maga Ramszesz ruházhatta rá, ha kijelöli a helyét a trónhoz jutás sorában.

De a férfikor mégis dicsőség volt. Mikor Mózes a harctérről egyenesen az anyjához ment, teljes harci vértezete súlya nyomta - a tőr, a kard, a marhabőr pajzs, a lemezeit íj és a tegez, a kusita bot és a gerely -, alig tudott járni a teher alatt, mégis mindenáron mutatta, hogy semmi az, csak pehely: hiszen melyik egyiptomi herceg ne tudná elvinni a hátán a fegyvereit?

Enekhaszamonnal az évek egyre ridegebbül bántak, és mindinkább visszahúzódott a szobáiba. Az utóbbi években nem vett részt az udvari ünnepségeken és látványosságokon, és szinte minden megmaradt barátját kerülte. Három régóta nála szolgáló rabszolganőn és Mózeson kívül csak Széthit, az orvosát fogadta, és Amontefet, aki mostanában hetente meglátogatta. Enekhaszamon fejfájásai egyre gyakrabban jelentkeztek, minden újabb roham után gyengébbnek érezte magát, a gyógyulásra egyre kevesebb ereje

maradt. A gyötrődés és az önsajnálat a maradék szépségét is felszámolta - nyúzott lett, és sovány.

De ma újra eltöltötte a büszkeség: a boldogsághoz régen nem volt ilyen közel, és a hosszú lábú, napbarnította fiú helyén, akit lehúzott a fegyverek különös arzenálja, szenvedélyes és erős, bosszúszomjas férfit látott maga előtt, aki erős jobbjával bármilyen ellenséget le tud sújtani.

Mózes észrevette ezt a hirtelen ragyogást, és ahogy az anyja felállt, letette fegyvereit, és átölelte. Már legalább egy fejjel magasabb volt nála, és ahogy átfogta az anyját, érezte a fejét puszta mellkasán, és a büszkeség könnyeinek nedvességét is - mélyen meghatódott, és megbánta azokat a napokat, amikor órákon át játszott, és nem törődött az anyjával. Mózes megfogadta, hogy mostantól máshogy lesz: most már újfajta megértés él benne, amely nem a gyermeké.

Enekhaszamon mentegetőzött buta könnyeiért, és aggódott, vajon mit gondol róla most Mózes.

- Csak a legjobbakat gondolom rólad, anyám.

Az anyja kérte, hogy álljon hátrébb, távolabb, hadd lássa újra: úgy legeltette rajta a szemét, mintha nagy éhség után ehetne újra, de annyit, hogy attól visszatér az egészsége. - Micsoda szép, erős ember! - gondolta, és Mózes valóban minden elfogultság nélkül daliás volt, lába vékony és erős, a háta egyenes és széles, a válla már a leendő férfi erős válla.

- Éppolyan vagy, ahogy mindig is álmodtalak, fiam, csak egyetlen dolog hiányzik.

- És mi az? - mosolygott Mózes.

- Az isteni kartus az ujjadról - súgta az anyja.

- Anyám, édesanyám - felelte, miközben öregebbnek, bölcsebbnek és a szenvedélyektől szabadabbnak érezte magát, mint az anyja volt valaha -, hát ki vagyok én, hogy Egyiptom trónjáról gondolkozzam?

- Ki? Az egyetlen. Ki venné föl a versenyt veled, Egyiptom hercegével?

Mózes a fejét rázta. - Anyám, Ramszesz istennek száz fia van, vagy még több, és mennyi lánya? Én még csak abban sem vagyok biztos, hogy a fia vagyok.

- Ezt meg miért mondod? - csattant föl az anyja. - Beszéltem neked erről? Vagy ki mondta?

- Beszélik.

- És te elhiszed, amit beszélnek, a közönséges szóbeszédet?

- Hogy élhetnék ebben a házban, ha nem hinnék a szóbeszédnek?

Enekhaszamon sóhajtva visszadőlt a fekhelyére. - Fáradt vagyok, hogy küzdjek veled, fiam. Talán igazad van, nem az apád. És ha téged egy nagyobb isten nemzett? - kérdezte sóvárogva, ahogy ott feküdt, meggyötört arcán átsuhant a fiatalság és a remény, Mózes pedig egyszerre érzett részvétet és egy kis haragot is ezért a gyerekes megjegyzésért. Elég idős volt, tudta, hogy egyetlen isten sem nemzette, már ha az istenek valaha is nemzettek halandókat - amiben Amontef időnként kételkedett.

Mózes a fejét rázta, gyöngéden és szenvedélyesen nézett az anyjára.

- Talán azért, mert férfi lettél, most már mindent tudsz, fiam? Vagy mert férfi lettél, úgy döntöttél, hogy én csak afféle buta nő vagyok, aki semmi lényegeset nem tud?

- Anyám, kérlek - könyörgött Mózes -, ne vádolj ilyesmivel. Ha férfi vagyok, azért lehetek, mert te lehetővé tetted, hogy az legyek. És épp mivel férfi vagyok, vagy legalábbis kezdek az lenni, tudom, hogy itt valami igencsak bűzlik, amiről én eddig nem tudtam. Mindenesetre nem hiszem, anyám, hogy mi ketten könnyedén alhatnánk továbbra is Ramszesz istennel egy fedél alatt. Arra gondoltam, most már elköltözhetnénk a palotából. Sohasem kérdeztem, hogy van-e saját vagyonunk, de ha csak egy kicsi is van,

elmehetünk. Úgy hallom, a felsőegyiptomi Luxorban jól meg lehet élni, és az olyan távol van, hogy Ramszesz isten is elfelejt minket...

- Nem felejt olyan könnyen - mosolygott Enekhaszamon, hogy a fia, aki még tegnap is kisfiú volt, ilyen komolyan és őszinte meggyőződéssel beszél -, és nem vagyok benne biztos, hogy elengedne. Szereti, ha a bosszantó dolgok a közelében maradnak, hogy szemmel tarthassa őket. És Mózes, szerintem gyerekes dolog arról beszélni, hogy itt valami bűzlik. A Nagy Ház pontosan az, aminek nevezik: egy jókora ház. Van, amit még mindig nem értesz - nem a te hibád, hanem az enyém. Ami a vagyont illeti, te nemsokára Egyiptom egyik leggazdagabb embere leszel, és én se tudnám neked emlékezetből felsorolni, milyen rézbányák, aranybányák, milyen nyájak és búzamezők tartoznak a birtokomba. Nem gondolok rájuk, mert elég kevéssel járultak hozzá a boldogságomhoz, ahogy nem gondolok a hajóimra sem, amelyek a hatalmas tengert szántják egyik végétől a másikig, és száz föld értékű vagyont hoznak. Erről Amontef tudna beszámolni, és mindet te öröklöd. Ne akard, hogy olyan tájakra utazzam, amelyek neked is csak a képzeletedben élnek, fiam. Beteg asszony vagyok én, és itt fogok meghalni - nem is olyan sokára, sajnos. De nem félek. Te vagy az egyetlen, akit sajnálok itt hagyni.

- Ne beszélj így, anyám! - kiáltotta Mózes. - Bár száradt volna le a nyelvem, hogy ne okozhassak neked fájdalmat.

- Fiam, fiam - nyugtatta az anyja -, semmivel sem okoztál nekem fájdalmat. Az én fájdalmam bennem lakik, mindig is ott lakott. Hogyan is érthetnéd meg ilyen fiatalon és egészségesen? A fejem mindennap jobban fáj - épp ma reggel biztatott Széthi, hogy engedjem felnyitni a koponyámat, hogy kiszabaduljanak a mérges gőzök, és egy kis nyugalmam legyen.

Mózes arcára kiült a csupasz rémület, térdre borult a fekhely előtt, kezébe fogta és az arcához emelte az anyja kezét, úgy könyörgött: - Ne, anyám, kérlek, ne! Ne engedd! Megölnek a

lékeléssel, mindig ezt csinálják! Amonteftől tudom, azt mondta, inkább meghal, mint hogy engedje, hogy felnyissák a koponyáját! Azt is mondta, hogy Széthi nem orvos, nem igazi orvos, csak felfuvalkodott bolond, mágus! Ne hagyd nekik!

Enekhaszamon inkább örült ennek a kitörésnek, és egyáltalán nem zavarta: segített neki a tudat, hogy a fia így törődik vele, mert olyan bizonytalan és bizalmatlan volt a szeretet dolgában, hogy még Mózesnak is folyton bizonygatnia kellett a ragaszkodását. Gyöngéden megsimította a haját, megnyugtatta, hogy nem Széthi, hanem Egyiptom legkiválóbb orvosai végzik az operációt, ha egyáltalán sor kerül rá. Ez még mind a jövő - és Amontef sem tud azért mindent. De persze jó ember, tette hozzá gyorsan, miközben felemelte a fiú könnyes arcát, és a szemébe nézett.

- Egy férfi nem sír, fiam. Amontefre pedig jól figyelj: olyan embert farag belőled, amilyenre Egyiptom már nem is emlékszik. Kevés ilyen tanár maradt Egyiptomban.

- Hát tudod? - suttogta Mózes. - Tudod, miféle dolgokat tanít?

- Hogyne tudnám? Még ha ő maga nem is mondaná el? Minden éjszaka, igen, Mózes, minden éjszaka rólad szövünk álmokat. Az istenekről én keveset tudok, de a politikáról annál többet, és ez a két dolog összetartozik. Talán azt hiszed, nem találtam volna a számodra védőistent, amikor Mózesnak neveztelek, és csak Mózesnak? Biztos vagyok benne, hogy Ramszesz isten is sejti, mit jelent ez a furcsa név, amely valóban csak a fele egy névnek, és amin a bolondok csak nevetnek. Hát csak nevessenek, fiam. Nevessen Ramszesz is, mert ő sokat tud, de arról semmit se tud, hogy ki vagy igazán - és talán hibáztam, hogy ennyi ideig titkoltam előled az igazat. Most már csak egy kicsit várj. Már férfi vagy, de még gyarapodnod kell, nőnöd, erősödnöd, okosodnod: még egy év, legfeljebb kettő. Addig is, fiam, viselkedj úgy, mint egy isten, ne csak ahogy egy egyiptomi herceghez illik, hanem ahogy Egyiptom hercegéhez. Aki lát, vegye tudomásul - de ne szavakból, hanem a

járásodból, a benned lakó igazságból és *igazságérzetből,* a tekintetedből és a tartásodból. Most már nem kell sokáig várni.

Enekhaszamont elfárasztotta a beszéd, és bár Mózes kérlelte, csak feküdt némán az ágyon, és egy szót se szólt többet.

9

Mózes volt olyan józan és racionális, hogy ne tehessék sebezhetővé vad álmok és súlyos illúziók: úgy gondolta, kevesebb oka van istenként viselkedni - ami legjobb esetben is meglehetősen elméleti és zavaró fogalom -, mint amennyi okkal férfiként viselkedhet, ami valóságos kívánság volt, és hihetetlen előnyökkel és izgalmakkal járt.

A vele azonos helyzetben levő fejedelmi unokatestvéreihez hasonlóan ő is hamar beleunt, hogy naphosszat cipelje húsz-huszonöt kilogrammos harci felszerelését, és akárcsak a többiek, ő is egyetlen bronztőrre faragta a készletet. Még ez is hetvenkedésnek hatott egy olyan békés és nyugodt helyen, mint Ramszesz Nagy Háza, de másfelől a combjához lapuló hideg fegyver megtámogatta Mózest új helyzetében. Járta a város zajos piacterét, költötte aranyait, és a szabadság ízével együtt megízlelte a nyüzsgő nemzetközi bazár színeit és izgalmát - hiszen itt, alig száz méterre a víztől és a hatalmas dokkoktól, amit Ramszesz építtetett kedvenc városa számára, megláthatta a világ összes kereskedőjét és az árut, amit idehoztak: selymet Kína legendás földjéről, ahol az embereknek állítólag sárga a bőrük és ferde a szemük, mint a macskának; gyönyörű elefántcsont szobrokat a legalább olyan legendás Gangesz-parti városokból; szárított halat és fekete gyapjút Trójából; királyi bíborszínű gyapjút és vásznat Föníciából; húsos fügét és vert ezüstöt a filiszteusok földjéről; kemény füstölt kolbászt és fűzfakérget Szardíniáról; cédrust Libanon dombjairól; sót a tengeri népektől, Mürmidia, Locria és Argosz kalózaitól; vert

aranyat és bort Krétáról; borsot és szegfűszeget Hatti kereskedőitől, akik egyenesen a világ végéről hozták a fűszert; agyagedényeket Achaiából és Szalamiszról; tollat és irhát Kus földjéről; oroszlánt és leopárdot ketrecben a Kusnál is délebbre eső földről; khatot és datolyát Arábia beduinjaitól; és ínycsiklandozó szárított gyümölcsöket Babilon kertjeiből.

De még az áruk pompás kavalkádjánál is érdekesebbek voltak maguk az árusok: Ramszesz Egyiptoma egyáltalán nem számított már afféle eldugott földnek, amelyet körülzár a tenger és a sivatag. Ellenkezőleg: itt volt az egész világ tengelye és piaca, a tudás, az idegenek iránti tolerancia és a világi finomságok földje. Mózes láthatott itt festett kaukázusi barbárokat, akik épp könyörögtek valakinek, hogy adjon el nekik vasat, vasdarabot, bármilyen vasat - az Egyiptomban épp divatba jött varázsfémet - cserébe az ő gyönyörű, de az örök nap földjén meglehetősen mellőzhető szőrméikért; de itt voltak Mezopotámia kereskedő urai, mindegyiken hosszú gyapjúruha, kúp alakú kalap, göndör hajuk és szakálluk olajtól fénylett, az arcuk kerek volt, és orrcimpáik ívesek itt voltak háromméteres dárdáikkal és hatalmas, kerek, frissen festett pajzsaikkal a tengeri népek; voltak sivatagi beduinok koszos, tépett ruhában, akik kevélyen, gyanakvóan és tartózkodóan viselkedtek; voltak kusbeli emberek: szénfeketék és mély hangúak; filiszteusok: felsőbbrendűek és megvetőek; voltak kemény markú, kemény izmú tengeri kapitányok, és jöttek csodarakományok Föníciából; voltak hettiták, kánaániták, festett, félvad kereskedők Sekeles és Serden vidékéről - még a távoli Etruszkföldről is érkezett néhány kevély, bronzba öltözött herceg.

És itt volt a rabszolgapiac is, ahol csak egyiptomiak árusíthattak, mert ez Alsó-Egyiptom örökletes családi monopóliuma volt, és a külföldi kereskedők csakis velük és általuk köthettek üzletet. Mózes izgatottan állt itt - nem ítélkezett, hiszen ez a látvány ugyanúgy hozzátartozott mindennapi életéhez, akár a homok és az ég, mégis

az erkölcshöz és a bűntudathoz igen közeli érzés fogta el, amikor elnézte a szegény, csupasz, láncra vert szerencsétleneket, a gyerekeiket, a csecsemőiket, akik az anyatejjel szívják magukba a szolgaságot, a fiúkat és lányokat, a fiatal nőket és férfiakat, az öregeket, betegeket és haldoklókat - aztán egy másik, ismeretlen érzést is meg kellett tapasztalnia, amikor a napnyugtával véget ért a piaci nap, és látnia kellett, ahogy a rabszolga-kereskedők szolgái kést szúrnak az eladhatatlan, gyenge, beteg emberek szívébe, hogy ne kelljen tovább etetni őket.

Mózesban föltámadt a félelem és az undor, amit persze nem támogatott semmilyen logika vagy társadalmi ismeret, ezért pusztán érzelmi áramlat maradt, méghozzá nem is nagyon mély. De hozzátartozott a neveltetéséhez, és ahhoz, ahogyan Aton különös és veszélyes vallása hatott rá. Érzelmeit más benyomások is táplálták. Életében először tudatosult benne, hogy Egyiptomban csak nagyon kevesen vannak, akik a Nagy Ház lakóihoz hasonlóan magasak, izmosak és egészségesek. A városban kisebb növésű és soványabb egyiptomiakkal találkozott, akik nem voltak illatosak, testszaguk volt és koszszaguk, sokuknak hiányzott a foga, betegek voltak, csontsoványak, kidagadt a hasuk. A gyerekek csupaszon futkároztak a piacon, mint az állatok, dzsungel volt ez, ahol cafatokért, kenyérmorzsákért harcoltak, ahol koldulniuk, könyörögniük és lopniuk kellett.

Persze nem Mózestól és testvéreitől koldultak, az ő útjukból kitértek, eltakarták az arcukat, az idősebbek pedig mélyen meghajoltak, vagy valamilyen módon félrehúzódtak. Ahol az egyiptomi hercegek jártak, szabad volt az út, és ha valamelyik paraszt mégis valamilyen véletlen folytán hozzáért egy herceghez, a földre vetette magát, és kegyelemért könyörgött.

Mózesnak eleinte tetszett a dolog, de nehezére esett, hogy olyan megvetően viselkedjék, mint a testvérei. Könnyen mondja az anyja, hogy viselkedjen úgy, mint egy isten: ez a fogalom nem illett

Mózeshoz, a piactéri hajlongás hamarosan untatni és idegesíteni kezdte. Ezután már csak vásárolni ment ki. A vásárlásban viszont nagy öröme telt. A férfikor többet kívánt az egyszerű fiús ágyékkötőnél: egyik első alkalommal egy tucat rakott lenkötényt vásárolt, Egyiptom nemeseinek szent öltözetét. Aztán következett a szandál, majd az arany nyakék ragadta meg a képzeletét, hozzá illő karkötővel és övvel. Vett fejkötőt is, az elülső részén szfinxszel, és egy rubinköves gyűrűt.

Ami az anyját illeti, Mózes az első alkalommal megtanulta, hogyan vásároljon feloldozást a lelkifurdalása alól. Virágcsokrot vett neki a legélénkebb virágokból: vörös, fekete és sárga pipacsot, hatalmas, fehér orchideára emlékeztető kusföldi *nogust,* rózsát és csodaszép liliomot, rózsaszínt és halványsárgát, amilyet a Delta lápföldjén termesztenek. A legfinomabb gyümölcsöket válogatta ki a számára: fantasztikus dinnyét, amelyről méltán híres Alsó-Egyiptom, édes szőlőt, gránátalmát, amelyet Sháron síkságán szedtek frissen, és szélsebesen idehozták a filiszteusok hajói; az édességek közül pedig Kánaánból a legjobb aranyszínű bormelaszt és a krétai virágoskertekben gyűjtött kiváló mézet.

Enekhaszamonnak alig volt étvágya, és amikor a fia ajándékkal lepte meg, borral, gyümölccsel, virággal vagy arany nyaklánccal, ingerülten szidta, hogy csak el akarja vele feledtetni, amit a Nagy Ház szajháival való enyelgéséről hall.

Való igaz, a fejedelmi unokahúgok viselkedése igencsak megváltozott, ahogy Mózes elérte a rangot adó férfikort. Most már gyakorlati értelemben is törvényes préda lett, márpedig az istenkirály testvérének egyetlen fia nem akármilyen zsákmány. Mózes ráadásul kifejezetten jóképű fiatalember is volt, tizennégy éves korára majdnem száznyolcvan centiméter magasra nőtt, karcsú volt, és keménykötésű. Bár csontos arca önmagában nem volt épp csinos, ettől csak furcsa és izgató ellentétben állt unokatestvéreivel.

Mózes nem akarta mindenáron meghódítani a nőket, de abban egy percig sem kételkedett, hogy tetszik nekik. Ha meglátott egy csinos lányt, ahogy kerek, kemény melle átsejlik a ruháján, ajka és mellbimbói piroslanak, Mózesnak tetszett éppen, de különösebben nem izgatta. Érezte, hogy eljön a nap, amikor úgy megtetszik neki valaki, hogy nem tud nélküle élni - de erre még nagyon sok ideje volt.

10

Volt a Nagy Háznak egy-két olyan része, ahol Mózes évek óta nem járt. Amikor az eldugott sarkokat felfedezte, illetve újra felfedezte, valójában gyermekkora arany álomvilágát szerette volna megtalálni, amely máris olyan messzinek tűnt. Egy nap a nyitott ajtón egy olyan szobába lépett, ahonnan a Nílusra nyílt kilátás. A falakat fehér mészkő borította, a szobát megtöltötte a fény. Mózes szeme egy sor farekeszen akadt meg az egyik fal mentén, amelyekből különféle papirusztekercsek álltak ki, és ahogy belépett a szobába, a túlsó oldalon meglátott egy széles, lejtős cédrusfa táblát, ha egyáltalán tábla volt: körülbelül egy méter magasságból emelkedett ferdén a fal irányába.

A tábla előtt egy férfi hajolt a cédruslapra erősített széles papiruszlap fölé, és lassú, gondos munkával mártogatta a réztollat a cédrusfa pereméről függő tintatartóba. A tábla másik szélén még más eszközök is függtek - Mózes nem ismerte őket: vonalzók, fokokra osztott ívek, háromszögek és derékszögek voltak, szintén rézből. Mózes életében először látott tervezőasztalt.

Még egy perce sem állt ott, mikor a férfi anélkül, hogy megfordult volna, megszólalt: - Azt hiszem, rossz helyen jársz, Egyiptom hercege.

- Igen? - Vajon ez a férfi a hátával is lát? - Honnan tudod, hogy egyiptomi herceg vagyok?

- Ki más lépne be és álldogálna itt hívatlanul? - felelte az ember gunyorosan.

- Elnézést - mondta Mózes gyorsan. - Nem tudtam, hogy dolgozol és zavarlak. Nem tudtam, hogy van itt valaki. Nyitva volt az ajtó, csak a papiruszokat vettem észre.

A férfi most sem fordult meg, csak morgott tovább: - Szent és nem szent egek, micsoda herceg az, aki udvariasan és tisztelettel válaszol, amikor rápirítanak? Csak azért engedhetem meg magamnak, hogy sértegessem az ifjú isteni vért, mert elég hasznosnak tartom a tehetségemet, de te vagy az első, aki nem fenyegetőzik azzal, hogy felnégyeltet és a krokodiloknak adat, ami a bátyáid kedvenc kivégzési módja. Ki vagy? Mi a neved, Egyiptom hercege?

Mózes közelebb lopakodott, hogy lássa, min dolgozik az ember, és felelt: - A nevem Mózes.

- Milyen Mózes? Vagy csak fél neved van?

- Csak fél, sajnos. Enekhaszamon hercegnő fia vagyok.

- Ja persze, tudom: a félnevű herceg. A Nagy Ház rejtélyes hercege. Hadd nézzelek meg, fiú. - Azzal a mérnök a tollát óvatosan a tolltartóba illesztette, és Mózeshoz fordult. Sovány, töprengő, negyvenkét éves férfi volt, a haja ősz, apró, sötét szemét úgy húzta össze, mint aki tűnődve mérlegeli maga körül a dolgokat. De határozottan meglepődött, amikor megpillantotta a magas ifjút: érdeklődéssel vette szemügyre, és végül elmosolyodott.

- Hát, ehhez a fél névhez képest szépen megállod a helyed. Nem látszol félembernek, Egyiptom hercege. Szólíthatlak egyszerűen Mózesnak? Hiszen szemmel láthatólag nem vagy olyan hajlamos a kevélységre, mint a testvéreid.

- Persze, nevezz Mózesnak, és el kell árulnom, hogy akikről beszélsz, nem is a testvéreim. Ramszesz isten nem az apám, az isteni Enekhaszamonnak pedig egyetlen gyermeke vagyok.

A férfi elismerően bólintott.

- És te ki vagy, uram?

- Én nem vagyok fontos ember, nincs rangom, alacsony sorból származó közember vagyok. Az a szerencsém, hogy jó mesterségem van, és értek hozzá. Ramszesz fő építészmérnöke vagyok, egyedül az istenkirály rendelkezik velem, és én is csak neki tartozom felelősséggel. Értek a munkámhoz, ha fogalmazhatok így, Ramszesz isten pedig, amióta csak Egyiptom áll, a fáraó trónján ülő valamennyi isten közül a legszenvedélyesebb híve az építészetnek, és többet is ért hozzá, mint a legtöbb mérnök, ennyit elmondhatok, így hát megtart a munkámban. Ezért engedhetek meg magamnak egy-két dolgot. Csípős a nyelvem, és mélységesen utálom az üres hiúságot, még ha isteni rangúakban látom is. Amíg Ramszesz isten újabb épületet, utat, síremléket kíván, nyugodtan meg is tehetem. Ha valaha beleun ebbe a szenvedélyébe, menten elvágják a torkomat. Addig viszont a magam dolgával törődöm, távol tartom magam a palotabeli politikától, és azt beszélek, amit akarok. A nevem pedig Nef: egyszerű, átlagos név, Mózes, amilyet a szegények adnak a gyermekeiknek, ha sokan vannak, és ha a szegénység kiszárított belőlük minden költői érzéket.

Tíz testvérem volt - ma már csak én élek. Egyikük sem élte meg a harmincat, apám és anyám pedig belehaltak a bánatba, mert Széthikaf, a hatalmas bankár, akitől a földet bérelték, elvette a területüket, amikor az aszály miatt nem tudtak fizetni. Nem tudom, miért mesélem el ezt neked, hacsak azért nem, mert megkedveltelek, és annak alapján, amit eddig tudok rólad, egy kicsit sajnállak is. Az én szerencsém akkor érkezett el, mikor anyám bátyja, aki az új korszak papjai közé tartozik, hallgatott anyám könyörgésére, és elintézte, hogy tanonc lehessek egy mérnök mellett, aki a Nagy Ház építésén dolgozott. Öt éven keresztül tisztítgattam a mérnök eszközeit, dörgölőztem hozzá, hízelegtem neki, a hasamon csúsztam előtte. Aztán még fel sem épült a palota, már rajzoltam és terveztem. Ez a terem is az én terveim alapján épült - reméltem, hogy egyszer majd én is itt dolgozhatom. Viszont

én továbbra is a munkámból élek, nem csak az eszemből, úgyhogy vissza is kell hozzá térnem, miután elmondtam neked az egész életemet, és ahogy elnézlek, sem megrázni, sem elküldeni nem tudtalak.

- Szeretnék még egy darabig itt maradni. Megengeded?

- Az engedély nem az én hatásköröm. Te vagy a herceg.

- De csak a te engedélyeddel maradok, Nef. Szeretném figyelni, ahogy dolgozol.

- Hát jó. De arra kérlek, hogy ne beszélj közben. Nem szeretek munka közben beszélgetni.

Mózes bólintott, a mérnök pedig újra a rajzoláshoz látott. Mózes a háta mögött maradt, ahonnan nem zavarhatta, és növekvő érdeklődéssel figyelte, ahogy dolgozik. Ilyen tollat még sohasem látott. A szárán a hegyéig egy hasítás húzódott végig, és amikor Nef kiemelte a tintatartóból, minden alkalommal megtörölte zergebőrrel, csak a hasításban maradt tinta, a tollszárat írás közben függőlegesen tartotta. A toll tiszta, vékony vonalat hagyott a papiruszon. Nef általában valamelyik szerszámmal együtt használta.

A mérnök számítási rendszere legalább ilyen érdekes volt. Szó ami szó, a matematika nem tartozott Mózes oktatásának legerősebb tárgyai közé: szinte semmi máshoz nem értett, csak az abakusz néhány fajtáját tudta forgatni (amellyel Egyiptomban számításokat végeztek), tudott hosszúságot mérni a királyi könyökmértékkel, és a számokat egyszerű rovásokkal helyettesíteni. De úgy látta, Nef nem folyamodik az abakuszhoz, bár ott lógott a falon, hanem valamilyen más rendszer szerint számol, amit ő eddig sosem látott, és először nem is értette, csak mikor rájött, hogy számolásról van szó. Az alapja a háromszög volt, amelynek minden oldala egyet ért, aztán a négyzet négyet, átlóval ötöt, két átlóval tizet. Eddig tudta Mózes követni, bár még további, bonyolultabb formák is szerepeltek. Borzasztóan szerette volna megkérdezni, de azért csukva tartotta a száját. Közben arra is próbált rájönni, hogyan kell távolságot mérni.

Ismerte a könyökmérték szerint a lépés, a láb, a kar és az ujj jelét, de Nef csak a lépés jelével dolgozott, azt osztotta és szorozta számokkal.

Bár Mózesnak Amontef tanításai során elvont fogalmakkal is meg kellett küzdenie, a távolság, a terület és a magasság absztrakt fogalmával életében nem találkozott. Annyira elmerült a gondolataiban, hogy amikor Nef végül hátrafordult, Mózes először észre sem vette kutató pillantását, a mérnök pedig csak ült, és maga is meglepődött, hogy egy egyiptomi herceg ennyire elmerül egy tervrajz tanulmányozásában. Egész kedvesen kérdezte:

- Mondd, Mózes, mi zaklatott úgy föl a terveimben?

- Nem is tudom - felelte lassan a fiú, de olyan élénken, olyan gondterhelten összevont szemöldökkel, hogy a mérnök megértette, milyen belső izgalom fűti, mennyire meg van döbbenve és össze van zavarodva, és eltűnődött, vajon ez a furcsa herceg az élet minden új kérdését ugyanilyen mélységes intenzitással éli-e át. Bár Nef régóta ki nem állhatta a palotában tolongó királyi ivadékokat, most furdalni kezdte a kíváncsiság: sajnálta a herceget, de még inkább azt, hogy nem valami egyszerű, alacsony sorból való parasztgyerek, akivel összebarátkozhatna, és akit kitaníthatna a mesterségére. Az agya azonban figyelmeztette, hogy tartózkodjon a királyi rokonságtól, törődjön inkább a maga dolgával, és semmiképp se kerüljön szoros kapcsolatba épp Enekhaszamon fiával.

- Tudod egyáltalán, mit csinálok itt? - kérdezte Mózest, de olyan éles hangon, hogy maga is megbánta. Mi baj lehet abból, ha a herceggel éppolyan udvariasan bánik, mint bárki mással? Másodszor kedvesebben fogalmazott: - Erre gondolok - mutatott a papiruszra. - Tudod, mi ez?

- Azt hiszem, igen - bólintott Mózes. - De mégsem, nem vagyok benne biztos. Még sohasem láttam ilyesmit. Először azt gondoltam, valami ház rajza, de ha az, miért fekszenek a falak a puszta padló fölött, és miért nincs rajta tető?

- Szóval így tanítanak az udvari iskolában - vonta meg a vállát Nef. - Mondd csak, mit tanítanak nektek: hogy a ház úgy épül, hogy egymásra dobáljuk a köveket? Tudod-e, hogy Egyiptomot a világon mindenütt a kövek hazájaként emlegetik, mert úgy tudunk bánni a kővel, mint előttünk senki? Gondolod, hogy szórakozásból építünk? Nem, Mózes: minden háznak, minden sírnak, minden palotának, minden templomnak, igen, minden egyes épületnek, a szökőkutak és medencék minden szobrának, de még a kőpadoknak is, ahol a lusták ejtőzhetnek, vagy a rakodópartnak, ahol a hajó kiköt, a raktáraknak, ahol a rakományukat tárolják, mindnek és minden egyes részének külön van egy ilyen tervrajza, azaz a lehető legpontosabb mérések alapján, nagy gonddal rajzolt terve. És csak ha már minden részletében kész a terv, akkor tudjuk kiszámítani, mennyi anyagra és hány munkásra van szükségünk, és csak ekkor látunk az építkezéshez, ahol szintén minden szakaszhoz terveket készítünk. Hogy miért nyitott és lapos az épület? Én nem vagyok fejedelmi díszítőmester, hogy bizsergessem a nemesek szemét. Nekem egyben kell látnom az egész épületet. Ha készen van, a tető és a falak is oda kerülnek, ahova tartoznak.

A hangja keménységét hunyorgással ellensúlyozta, mert Mózes - minden udvarias érdeklődése ellenére - kezdett neheztelni. Eddig Ramszesz istenen kívül senki nem merészelt így beszélni vele, és ha különös egyéniség volt is az egyiptomi hercegek között, azért közéjük tartozott, akit arra szoktattak és neveltek, hogy isteni származását az emberek tiszteletben tartják.

- És milyen ház ez? - kérdezte.

- Magtár - felelte Nef.

- Ez az első, amit építesz?

Nef felhorkant. - Nem, Egyiptom hercege, nem az első magtáramnál tartok. Legalább tízet építettem már, de azokat a száraz sivatagban építettem, ahol a józan ész szerint a gabonát tartani kell. De amióta háborúban állunk a tengeri népekkel, illetve amióta be akartak törni Líbiából, a nagybátyád, Ramszesz isten úgy

véli, a sivatagi magtárak veszélybe kerültek. Ezért utasítást adott, hogy a Delta agyagszigetein építsek magtárat, ahol biztonságban lesz a támadásoktól.

- Azon a nyirkos helyen? - tűnődött Mózes. - Az ingoványon? Hát lehet ezt?

- Nem, nem lehet - felelte keserűen Nef, és a munkájára pillantott. - De én megcsinálom - tette hozzá. - Amire Ramszesz isten utasít, azt az ember megcsinálja, és hogy lehetséges-e, az mellékes. - Nef visszatért a munkájához, Mózes figyelte, aztán pár perc múlva ismét Nef szólalt meg:

- Mózes, szeretnéd látni, hogy valósítjuk meg a lehetetlent?

- Igen, Nef, nagyon szeretném - lelkesedett Mózes.

- Akkor holnap napkeltére légy a palota előtt a rakparton. De pontos légy ám, mert egy órával a napkelte előtt indulunk. Most pedig, légy szíves, hagyj magamra. Nem tudok dolgozni, ha más is van a szobában.

11

Mózes az éjszaka közepén ébren feküdt: a szíve ugrálni kezdett arra a gondolatra, hogy elalhat, és Nef nélküle indul el. Legördült az ágyáról, felöltötte az ágyékkötőjét, a lábát beledugta a szandálba, és felcsatolta ezüsttőrét. Nem mosdott meg, nem mutatott be boráldozatot, hanem halk léptekkel rögtön elindult a szobából, belevetette magát a palota sötétjébe - a lába magától találta meg a jól ismert utat. A folyosók, hacsak nem voltak nyitottak, vagy nem világította meg őket itt-ott az éjjeli őrök felvillanó fáklyája, sötétek voltak, mint a fekete tinta - és bár Mózes normális esetben nem érezte volna jól magát ebben a nagy útvesztőben éjszaka, most csak az érdekelte, odaér-e időben a rakpartra. Amikor kiért a folyam melletti teraszra, egyenest beleszaladt egy őr karjaiba, aki

meglepetten húzódott vissza a szokatlan látványtól, hogy egy herceg száguld át az éjszakán.

- Mondd - zihálta Mózes - mikor lesz hajnal?

- Egyiptom hercege - felelte az őr -, négy őrség váltja egymást éjszaka. Az enyém csak a harmadik. Még legalább két óra, míg eljön a fény. - A fáklyáját a herceg felé tartotta, furdalta a kíváncsiság, de nem mert kérdezősködni, Mózes pedig megköszönte a választ, és most már csak lépegetett a sötétben, le a kőlépcsőkön a rakpartra.

A csillagok fent ragyogó és a folyam nyugodt felszínéről visszaverődő fényében jól látta a tér körvonalait, a bronzkarikákhoz kikötött hajókat és a csónakosokat is, akik a fedélzeten hevertek, vagy a kötélzetén kuporodtak össze. Soha nem járt még kint a folyóparton ilyen késő éjszaka - vagy ilyen kora reggel -, és a csend, a nyugalom, a víz üveges felszíne, a teljes szélcsend együtt csodálattal töltötte el, amibe némi félelem és egy kis izgalom is vegyült. Tenyerét a tőr gombján tartotta, lassan föl-le sétált, és úgy érezte, ő az egyetlen élő és gondolkodó lény a világon.

De aztán elálmosodott és végignyúlt a kövön - a fejét valami kenderzsákra fektette, amelynek kínzóan édes kömény- és koriandetillata volt. Ott feküdt, nézte a csillagok ragyogó mezejét, ahogy beborítják a tiszta és közeli égboltot, és azon tűnődött, vajon a csillagok istenek, az istenek fáklyái vagy csak a játékszereik, és építhet-e vajon az ember olyan magas házat, hogy letekinthessen rájuk és megérintse őket - és még sok hasonló gondolat járt álmos fejében; egy hullócsillag útját követte, a tűz vékony csíkját, és arra gondolt, talán egy isten dobta el - már ha vannak istenek, és nem csak egyetlen hatalmas erő létezik, ahogy Amontef és a barátai tanítják, amelyet az élő nap foglal magában. Amontefnek akart hinni, mert szerette és tisztelte, de ha hisz neki, akkor Ramszesz isten is csak ember, és az éjszaka komor isteneinek meg kell halniuk - ha éltek persze -, és akkor az a szikra isteni erő, amely benne mint

egyiptomi hercegben él, szintén kialszik, és akkor ő sem különbözik a legutolsó paraszttól.

Ahogy ezek a gondolatok úsztak az elméjében, behunyta a szemét, de mintha ugyanabban a pillanatban már meg is hallotta volna Nef hangját: - Kelj fel, Egyiptom hercege, indulnunk kell!

Meglepve ült föl, a világ szürke volt, a folyó eltűnt, a partot végtelen fehér köd borította. Nef ott állt előtte köpenyben, és ahogy Mózes megborzongott a reggeli hűvösben, Nef levetette a köpenyét, és a fiú vállára terítette. Mózes tiltakozni akart, de Nef a fejét rázta, és valami gyöngédségtől hajtva, amely olyan sok férfit megszáll a hajnal közeledtén, csak mosolygott. - Maradjon csak rajtad, nekem melegem van, nemsokára a nap is fölkel. Te viszont fáznál, és nem akarlak betegen visszahozni.

- Köszönöm, Nef - felelte Mózes, miközben a mérnök a part széléhez vezette, és érdeklődött, hogy Mózes az egész éjszakát kint töltötte-e. - Nem, de nem akartam, hogy nélkülem induljatok el.

„Különös egyiptomi herceg" - gondolta Nef, és azt kérdezte: - Hogy indulhatnánk nélküled, Mózes, ha a szavamat adtam?

Mózes zavarban volt: még föl sem ébredt rendesen, örült a köpeny melegének, és kicsit esetlenül érezte magát. A hajó már a rakpart mellett várakozott, két evezős húzta erősen a kikötőkarikákhoz. Széles evezősbárka volt, kis merülésű, elöl mindkét oldalán nyolc evezős ült, a taton alig kétszer két méteres fedélzet emelkedett, és innen nyúlt ki a szokásos külső villa is a kormányos hosszú evezőlapátja számára. A fedélzeten három ember állt, ketten hosszú, bőr papirusztegezt tartottak a hónuk alatt, a harmadik pedig egy nyaláb furcsa felszerelést, szögmérőt, háromlábú állványt, összegöngyölt mérőeszközöket és egymásba tolható csöveket.

Mózes és Nef felkapaszkodott a bárkára, és az evezősök közt a fedélzetre igyekezett. Mózes észrevette, hogy az evezősök rabszolgák ugyan, még sincsenek az üléshez béklyózva, mint a

tengeri gályarabok, és arra jutott, hogy ebben a kicsi hajóban nincs olyan rossz soruk, hogy el akarnának szökni.

A bárka már mozgott, mire Mózes a tatra ért, az evezősök szakértelemmel távolodtak a parttól és fordították az orrot a nyílt folyam felé - felvették a hosszú, egyenletes csapások ritmusát, amelyet órákig kellett tartaniuk. Mózes a kormányos közelében maradt, távolabb a négy mérnöktől, akik máris gondjaikba merültek: ez a megbeszélés annyira bővelkedett szakszavakban, hogy Mózes nemigen tudta volna követni. Látta, hogy mindannyian egyszerű emberek, soványak, izmosak, a hajukat rövidre vágatták, látszott, hogy megvetik még a középosztály kötényét is, és az ágyékkötőn kívül csak egyszerű bőrszandált viselnek, egyetlen bőrövvel kötik fel az eszközeiket és a tarsolyukat.

A kaland sokkal jobban izgatta Mózest, mint amennyire be merte magának vallani. Szerette volna megtudni a kormányostól, hogyan tud olyan biztosan kormányozni a ködben és a szürkeségben, de nem merte elárulni tudatlanságát. Csak állt ott csendben és boldogan, figyelte az evezők ritmusát, és várta, mikor pillantja meg a napkorong szélét a hajnalban. Mikor megelőztek egy halászhajót, amely a tengerre tartott, Mózes kicsit irigykedve vette észre, hogy a mérnökök milyen közvetlenül üdvözlik a halászokat.

Nef hozzálépett, és azt mondta:

- Figyelj kelet felé, Mózes - karjával mutatta, merre -, mert most már bármelyik pillanatban megláthatjuk a nap korongját. - Ahogy beszélt, az ég kezdett hirtelen kivilágosodni, a tengeren szellő támadt, és áttörte a ködöt, amely hosszú fátylakban felszállt. Az ég fényes és világos lett, aztán hirtelen tűzcsík villant a mocsaras szigetek és a sokujjú víz felett. A mocsaras deltához értek, amely maga külön világ: széles, helyenként teljesen vad táj, amelynek számtalan sok szigetét kanyargó vízi utak labirintusa rejti, a csatornák peremén papirusznád, káka és sás lengedezik, itt-ott egy folt vízililiommal tarkítva.

Bármilyen közel esett is e vidék Taniszhoz, amelynek Ramszesz nemcsak a nevét adta, hanem minden egyiptomi városnál nagyobb rangot is, Mózes számára új és ismeretlen világ volt. Tudta, hogy városa a Deltán áll, és bár a folyamot, amelyre épült, Nílus Anyának nevezik, tudta, hogy a Nílus nemcsak ezen az egy ágon jut el a Deltáig - de ezen a vad, keleti tájékon Mózes sohasem járt. Sohasem látta még a Deltát így, ilyen vadnak és furcsának és érintetlennek: a tájat elárasztotta a reggeli fény tüzes rózsaszínje, és a végtelenben nyoma sem volt sehol sem háznak, sem embernek.

- Messzire jöttünk? - kérdezte Neftől.

- Nem, herceg, de még megyünk tovább: még három órát utazunk, majdnem odáig, ahol megszűnik az ártér, tehát majdnem elmegyünk Gosen földjéig, ahol a rabszolgák népe él.

- A rabszolgák népe? Úgy érted, van külön ilyen nép?

- Nem, nem, Mózes - felelte Nef, és kissé megütődve nézett a fiúra. - Igazán nem tudsz ezekről a dolgokról? Hogy nőtök ti föl, te meg az isteni testvéreid, rabok vagytok, mondd? Na ne mérgelődj. Én egyszerű ember vagyok, egyszerűen beszélek, és ha barátok akarunk lenni, ilyennek kell elfogadnod.

Mózes megszorította Nef karját. - Legyünk barátok.

„A fiam lehetnél" - gondolta Nef, és átjárta az olyan ember fájdalma, akinek volt fia, de meghalt. - Ha akarod - mondta -, a barátod leszek, bár lehetnék az apád is, de akkor türelmesnek kell lenned, mert eddig egyetlen egyiptomi herceg sem akadt, akit el tudtam volna viselni, nemhogy szeretni.

Mózes nevetett, Nef pedig figyelte, milyen kedves a fiú széles csontú arca.

- Gosen földjéről beszéltünk - szólalt meg -, amely tőlünk keletre, a Delta szélén található. Nem nagy terület, de füves és gazdag, a mi népünk viszont sohasem szerette, nem akart ott élni. Egyrészt nem kiszámítható az áradás. A Delta más, mint a folyó többi szakasza: élő, változó táj, és a földjén nem lehet kiszámítani, mikor van árvíz. Gosenben néha öt év is eltelik áradás nélkül, és a dús agyagban

gazdag talaj sziklakeménnyé válik, nem lehet felszántani, hiába nő ki rajta a fű. És ahol az egyiptomi paraszt nem tudja megforgatni a talajt, hogy vethessen bele, ott nem telepszik le. Másrészt, amikor a vad pásztorfejedelmek és később Hatti kegyetlen emberei lejöttek a mi szent földünkre, Gosenban senki nem remélhetett védelmet. Ezért az egyiptomiak nem akarnak itt élni... - Elhallgatott. A nap ott függött a mocsár fölött, és Nefet magával ragadta és csendre intette a reggel szépsége. Mózes pedig végre a szívével is átérezte, nem csak a fejével tudta, mit jelent Amontef vallása azoknak, akik hisznek benne. Ez az a pillanat - értette meg -, amikor a tűz és a ragyogás e jótékony, meleg gömbje előtt az összes többi isten elsötétül, megkeseredik és elviselhetetlen lesz. Mózes behunyta a szemét, és hagyta, hadd süsse a nap az arcát, és megadással és csodával imádkozott Atonhoz, de aztán elfogta a félelem, elfordította az arcát, és Nefhez fordult:

- Na és a szolgák népe?

- Hát... igen... - Nef lassan tért vissza a gondolatmenetéhez, és Mózes hirtelen arra gondolt, hátha mindketten ugyanazt az istent imádták épp - de ez nagyon veszélyes gondolat volt, ezért azonnal el is hessegette.

- A szolgák népe - szólalt meg tűnődve Nef. - Eleinte sivatagi nép volt, vad, tudatlan, babonás, több törzsük is élt, de nagyjából egy nyelvet beszéltek, amely a föníciaiak nyelvére emlékeztet, csak durvább. Azt mondják, úgy egy évszázaddal ezelőtt jelentek meg. Iszonyú aszály volt, elpusztított a sivatagban minden füves területet, és amikor a jószág mind odaveszett, és maguk is csontsoványak voltak, lenyelték könnyeiket, előjöttek a sivatagból, és könyörögtek a határőröknek, hogy adjanak nekik legelőt Gosen földjén. Ekkor hírnököt menesztettek Egyiptom királyához - akinek a nevét eltörölték, és akinek átkozott az emléke is...

Mózes nem állhatta meg, hogy mintha valami irányításra cselekedne, halkan meg ne kérdezze: - De miért átkozott az emléke,

Nef, mikor jó volt és jót tett; mikor igazságos volt és igazságban élt? A nevét nem törölték el: Ehnatonnak hívták.

Mózes mindenre számított, csak a mérnök megrettent, csodálkozó, döbbent arcára nem, aki megragadta a fiú karját, és szemével a többi mérnök felé bökött. De szerencsére távolabb voltak, behunyt szemmel élvezték a reggeli napot, és semmi jelét nem mutatták, hogy hallották volna őket. Nef a fejét rázta, és kérte Mózest, bocsássa meg, hogy megszegte az érintés tilalmát, amire Mózes csak annyit felelt, hogy mivel most már barátok, nem kell tilalomról beszélniük.

- Nagyon szabadon beszélsz - sóhajtott Nef. - Fiú, az ellenségeidnek akarsz segíteni, hogy tönkretegyenek?

- Az ellenségeimnek? Tehát te is tudod!

- Egész Egyiptom ismeri a magányos herceget.

- A magányos herceget! - Mózes megragadta Nef karját. - Nem tudod, miért... nem tudnád nekem megmondani, miért...?

- Ha tudnám, elmondanám, Mózes. Nem tudom. Ha csak átok volna rajtad, nem volnál egyiptomi herceg. Áldott is vagy bizonyos szempontból. Ramszesz isten gyűlöl, de fél is tőled. Egyensúlyban vagy, és azt hiszem, hamarosan megtudod az igazat. Mi, egyiptomiak kedveljük a rejtélyt, néha úgy gondolom, nagyon is kedveljük. Ha majd megtudod a titkot, se szörnyű nem lesz, se rejtélyes. Ennyit megígérhetek.

- Honnan tudod?

- Hát... honnan tud ilyesmit az ember? Itt élsz, látsz egyet-mást, gondolkozol - én arra jöttem rá, hogy az ember élete, akár egy ház szerkezete, bizonyos törvényekre épül. Ne tedd tönkre az életedet, Mózes, ezzel a meddő töprengéssel. De ne is borítsd fel az egyensúlyt, ne add ki nekik magadat, mert a nyelved könnyen jár.

- Nem könnyen: csak neked beszéltem - felelte Mózes.

- Miért bíznál bennem?

- Nem tudom - vonta meg a vállát Mózes -, és ha belegondolok, nem is nagyon érdekel.

- Nagyon fiatal vagy, hogy ne érdekeljen. Én meg, ha már belekezdtem a történetbe, hadd fejezzem be a magam módján. - Azzal mintha szó sem esett volna bizalmas kérdésekről, folytatta is: - Ahogy mondtam, ő, akinek a nevét eltörölték, és akinek átkozott az emléke is, megszánta ezeket az éhező sivatagi koldusokat, és megengedte, hogy Gosen földjén legeltessenek. Így hát számos sivatagi törzs letelepedett, és itt legeltették a kecskéiket és a juhaikat. Nekünk is megfelelt ez a megoldás. Ezek a sivatagi beduinok nem értettek a fémművészethez, csak kőből pattintott nehéz késeik voltak, és a mi olcsó bronztőreinkért és bronzkéseinkért cserébe tejet és gyapjat adtak. Éltek a maguk módján, imádták a maguk isteneit - aztán amikor Ramszesz isten került a trónra, le kellett igáznunk őket.

- Az idegeneket? Akiket befogadtunk és védelmeztünk? - hüledezett Mózes.

- A legtöbb dolog nem úgy van, ahogy az iskolában tanultad, Mózes. Igen, a befogadott idegeneket. Tudod, Egyiptom valaha nem az a föld volt, mint ma. Ezerötszáz éve Kheopsz, Khephrén és Mükerinosz istenkirály megépíttette a hatalmas piramisokat Gízában, és gyakran úgy gondolom, hogy amíg a világ világ, soha nem fog már az ember ilyen tudással és pompával építkezni. Ma már senki sem emlékszik a régi tudományra és tanításokra, és mivel az emberek tudatlanok és babonások, elhiszik, hogy Ozirisz küldte le a szolgáit, és ők építették a piramisokat varázserővel. Hát így állnak a dolgok ma: minden tele van ezekkel az átkozott ráolvasásokkal és varázsigékkel, mert ahol a tudatlanság az úr, az emberek félni kezdenek az igazságtól, és a mágiában találnak menedéket. De mi, mérnökök jobban tudjuk: nem istenek, hanem hozzánk hasonló mérnökök és becsületes egyiptomi munkások építették a hatalmas kőhegyeket, még ha két és fél millió mészkő tömb kellett is a legnagyobbik felépítéséhez.

- Akkoriban, Mózes, nem volt sok szolga Egyiptomban, se pap, hidd el nekem, és a paraszt szabad ember volt, saját földet birtokolt. Nem kellett a terménye felét adóként beszolgáltatnia, és nem kellett végignéznie, hogy a családja éhen hal vagy belehal a nyomorba. Büszke ember volt, nem kellett a hátán cipelnie a papokat és a nemeseket. Azért mondom el ezt, mert te is nyíltan beszéltél velem. Megbízhatunk egymásban, kimondhatjuk, amit gondolunk.

- Nos, akkoriban úgy történt, hogy amikor a Nílus megáradt, és a föld mindenütt víz alatt állt és megújult, az istenkirály közmunkát rendelt el. És mivel akkoriban mindenki testvér volt és a föld testvére, jöttek az egyiptomiak a Nílus mellől. Ezrével jöttek, egyik vállukon a szerszámaik, a másikon egy zsákban kenyér, nevettek és énekeltek, mert összegyűlt az ország, és együtt dolgoztak, így aztán áradáskor építették a piramisokat és a csodálatos templomokat és emlékműveket. De ez nagyon régen volt, Mózes. Ha Ramszesz isten ma hívna össze közmunkát, ki jönne el? A beteg és megtört szolgák, akik a földbirtokosoknak dolgoznak, és alig van valamijük, hogy fenntartsák magukat? Az egészségesek, az erősek a hadseregben vannak, de ott még így is kevés az ember, ezért aztán zsoldosokat kell felfogadnunk, ahol csak lehet. Vagy jöjjenek a városból a koldusok és csavargók? És ha a koldusokat és a szolgákat össze is lehetne hívni, szívesen végeznék-e a közmunkát? Mennyire dolgoznának szívből, miközben tele vannak gyűlölettel és nyomorognak? Nem: ma már csak rabszolgákkal tudunk dolgoztatni, Ramszesz isten pedig olyan mohón építtet, hogy sosincs elég belőlük. Tízezer rabszolgát szerzett a Líbia tengeri népei elleni csatában, és ötezret Kus földjéről, de még ez sem elég. A mi népünk fiait is ezrével adják el adósrabszolgának, de sohasem elég, sohasem. Ezért volt, hogy a katonái úgy húsz éve elmentek Gosen földjére, és megmondták a sivatagi népnek, hogy Ramszesz isten a tulajdonába vette őket, és ezentúl fizetség nélkül kell dolgozniuk. Néhányan tiltakoztak eleinte, de aztán néhány százat felakasztottak, másik százat megostoroztak, és vége is volt az

ellenállásuknak. Voltak közöttük, akik visszamenekültek a sivatagba, de nem sokan, hiszen hosszú ideje nem élnek már a sivatagban: félnek is tőle, és elfelejtették, milyen. Most majd azt is elfelejtik, hogy valaha szabadok voltak, és megelégszenek a rabszolgasággal. Hát így van ez, Mózes.

- De hát idegenek voltak, és közöttünk éltek - ismételte Mózes. - Megbocsátanak nekünk az istenek?

- Az istenek mindenfélét megbocsátanak, Mózes, és ami engem illet: én építész vagyok, nekem emberekre van szükségem. - Vállat vont, és ironikusan elmosolyodott. - Aki sokat tűnődik, hogy mi a jó és mi a rossz, hamar belebolondul. A világ olyan, amilyen, Mózes.

Mózes azonban úgy érezte, egyre kevesebbet tud a világról, vagy a világ nem nyílt meg eddig a szeme előtt: az igazi világ, a végtelen, kaotikus és egyelőre értelmetlen világ. Egyetlen nap elég volt a piactéren, hogy lemossa róla a legnagyobb téveszméit, és felvértezze a világ ellen, amelyben, úgy látszik, mégsem minden olyan fejedelmi - de mostantól a gondolatai középpontjába a rabszolgák kerültek, akikre korábban ügyet se vetett.

Így töltötte az órákat, míg a bárka az egyik tekergő vízi útról a másikba fordult. Annyiszor hitte már, hogy elvesztették az utat a sás és káka vadonában, hogy kezdte azt hinni, a kormányost valami varázserő vezeti, de aztán rájött a valódi válaszra is: hogy csodálatos képességű és tudású emberek társaságába került, akikhez képest ő, az egyiptomi herceg, épp csak olvasni tud, írni és számolni, tud valamit a történelem és a legendák keverékéből, ért a fegyverforgatáshoz, és talán emlékszik vagy száz passzusra, amit a *Halottaskönyvből* meg kellett jegyezniük, de semmit nem tud, aminek igazán gyakorlati hasznát láthatná. Hányszor figyelmeztették, ne menjen a hatalmas mocsár közelébe, ahol az ember egy életre eltévedhet - ezeknek az embereknek viszont éppolyan ismerős volt ez a vidék, mint neki a palota folyosói.

Most még Nef is megfeledkezett róla. A négy mérnök a fedélzeten kiterített térkép fölé hajolva végtelen vitába merült mindenféle kérdésekről. Mózes előrement az orrba, lekuporodott, egyik karját a bronz kikötőkarikába bújtatta, és így is maradt, míg Nef oda nem hívta, hogy kenyeret, fügét és bort reggelizzen velük. Mózes rájött, hogy nagyon is éhes, és mindent megevett, amit elé tettek, hiába mosolyogták meg farkasétvágyát.

Reggelizés közben egyszer csak megpillantották a céljukat: a körülbelül kétholdnyi, lapos szigetet. Az épülő magtár barna téglafalai már két-három méter magasan kiemelkedtek, és a durva állványzaton itt-ott dolgoztak már a kőművesek. Mózes úgy látta, hogy a kőművesek egyiptomiak, de azok, akik a hevenyészett dokkhoz kikötött bárkából a téglát rakodták partra, biztosan a rabszolgák népéhez tartoznak, akikről Nef beszélt, mert nemcsak gubancos fekete szakállat viselnek, és bőrrel összefogott hosszú hajat, nemcsak az éhezésig soványak, hanem ráadásul felvigyázók állják körül őket, figyelik, hogyan dolgoznak, az övükből tőr áll ki, és a nyakukra kötött szíjról három-négy bőrkorbács is függ.

Ahogy az evezősök lassan a dokkhoz kötötték a bárkát, Mózes még jó néhány teherbárkát vett észre az iszapos partra felhúzva, és további szakállas rabszolgák kőtörmeléket és tartalék téglát rakodtak ki belőlük. Minden embernek volt a hátán egy-egy faépítmény vagy nyitott tetejű doboz, amelyet két, válláról lelógó rúddal tartott egyensúlyban. A rabtársai telerakták a ládát vályogtéglával, kővel vagy habarcsos zsákokkal, aztán az ember, aki járni is alig tudott, minden ina megfeszült, minden izma kidagadt, elindult végig a pallón, amely a bárkából a partra vezetett. A téglát és a habarcsot a kőművesekhez vitte, a kőtörmeléket meg egy mély árokba kellett öntenie, amely az egész szigetet körülfogta.

Mózes is a partra lépett Nef és a többi mérnök nyomában, akik azonmód belemerültek a saját ügyeikbe, az őrökkel és a kőművesekkel tárgyaltak, ellenőrizték, jól halad-e a munka. Mózes tehát úgy döntött, hogy körüljár, és mindent megnéz.

A rabszolgák azért érdekelték, mert eddig sohasem hallott Gosen népéről, akiket Ramszesz rabszolgaságba döntött. Ha meglátta is saját széles csontú arcát a rabszolgákban, nem vette észre, nem fogta föl; lassan körbesétált a szigeten, nézte, ahogy dolgoznak, és azon tűnődött, fogják-e a legnagyobb hőségben is bírni, vagy egyszerűen összeesnek és meghalnak.

De ha a rabszolgák egyáltalán észrevették Mózest, törődni nem törődtek vele, sőt mikor egyenesen belebámult vérereres, izzadságtól homályos szemükbe, úgy érezte, fátyol van rajtuk, amellyel elválasztják magukat a világtól. Csodálni nem sokat lehetett rajtuk: kócosak, borotválatlanok, meztelenek és mezítlábasak voltak, bűzlöttek az izzadságtól, bőrükre rászáradt a mocsár sara, és csak egy madzag tartotta rajtuk azt a koszlott rongydarabot, amely megőrizte szemérmüket. Ha szóltak is egymáshoz, fukarul bántak a szavakkal, alig kaptak levegőt a munkában, és akkor is a saját nyelvükön beszéltek. Mózes furcsa és kemény nyelvnek hallotta: különös, pattogós nyelv volt, felvagdalta a szavakat, hiányzott belőle az egyiptomi nyelv lágy áramlása és íze. Ennek ellenére amikor a felvigyázóknak feleltek, egyiptomiul szólaltak meg - vette észre Mózes -, de az egyiptomit erős hangsúlyokkal és keményen ejtették, akárha a saját nyelvük mását hallotta volna.

Mikor Mózes megérezte Nef lépteit, és hallotta köszönésnek szánt mordulását, megkérdezte:

- Mondd, Nef, miért akarnak ezek az emberek élni? Hát nem jobb meghalni, gyorsan, mégis valami méltósággal, mint másnak dolgozni, és hagyni, hogy halálra verjék őket, mint az állatot?

- Nem - felelte Nef kurtán.

- Nem értem. Én inkább meghalnék és örömmel várnám Oziriszt, a sötét urat.

- Nem, nem halnál meg - ellenkezett Nef.

- De igen, mondom, hogy igen!

- Persze, mondani ezt mondod. Amikor az élet teljes és édes és fiatal, és a Nagy Ház hercegében lakozik, akkor lemondani róla puszta képzelgés. Annyira tele vagy élettel, Mózes, hogy pazarolhatod is. De amikor az életet már csak egy szál tartja, az istenekre mondom, egyáltalán nem könnyű lemondani róla! Az élet oka az élet, majd egy nap megtanulod, és ez épp elegendő ok, ezt elhiheted.

- Nem értelek - ismételte Mózes.

- Nem. Jobb is, ha nem, azt hiszem. Na gyere, Mózes, mesélek neked a házakról és hogy hogy valósítjuk meg a lehetetlent. Először is: érezheted, milyen kemény a talaj a lábad alatt, és még keményebb lesz, ha telerakjuk mészkővel.

Mózes bólintott.

- Pedig egy éve ugyanilyen puha, iszapos sár volt itt is, mint amilyet bármelyik más mocsári szigeten láthatsz. Ezért vezetjük köré ezt az árkot. Az első feladat a mocsár lecsapolása volt. Árkot kell ásni, hadd találja meg a víz a saját szintjét, a talajt meg meghagyjuk magasan, hogy a nap keményre égesse. Amint látod, az árkok mélyét kőzúzalékkal töltjük föl, hogy úgy viselkedjen, mint a kiszáradt kút, és ne iszaposodjon el. A peremét kőtáblákkal fogjuk szegélyezni, vízlevezetőket engedünk bele, és befedjük kővel. Mivel a talajszintet legalább két arasszal megemeltük, most már biztosra vehetjük, hogy tartósan száraz lesz a talaj.

- És mindez csak azért, hogy a föld száraz legyen? - hitetlenkedett Mózes.

- Ez még nem nagy dolog, Mózes, olyan gyakorlat, amit az egyiptomiak kétezer éve űznek. Ezért szolgál minket a Nílus Anya ahelyett, hogy uralkodna rajtunk. A gond az volt, hogyan építsünk tárházat ebben a nyirkos mocsárban, hogy mégse izzadjon a fal, és ne rohadjon meg a termés. - Miközben beszéltek, Nef odavezette Mózest az épülethez, bevitte a falak mögé, ahol a rabszolgák lapos vályúkban habarcsot kevertek, és az állványokon fölcipelték a

kőműveseknek. - Látod, Mózes - folytatta Nef -, a saját földünkön, ahol e magtárak választják el az éhezést a túléléstől, ősidők óta kőből építjük az ilyen magtárakat. A sivatagban nemcsak a hűvöset tartja meg a kő, hanem a száraz levegőt is. Ha viszont itt, a mocsárban építesz kőből, a belső, hűvösebb fal izzadni kezd, vagyis a hajnali harmat kicsapódik rajta, és minden termést megrohaszt, amit benne tartasz. Még akkor is így történne, ha cédruspalánkkal kibélelnénk a követ, mert a fa meg nyirkos lesz és korhad. Úgyhogy átgondoltuk a dolgot, és úgy döntöttünk, hogy téglából építkezünk, és befogtuk a goseni szolganépet, hogy készítsenek vályogból téglát, mert az agyagot törekkel keverve igen szilárd és tartós anyagot kapunk.

- Eleinte kisebb épületekkel kísérleteztünk, hogy lássuk, nem izzad-e a tégla is ezen az éghajlaton. Nem izzadt. A tégla csodálatos anyag, ahogy azt már a babiloniak is tudták; a kő halott, hogy úgy mondjam, de a tégla él, lélegzik és alkalmazkodik. Tehát. Először oszlopokat vertünk a talajba, mikor még nedves volt, aztán ezekre az oszlopokra mészkő alapzatot fektettünk, idehoztuk bárkával a megmunkált követ, és a helyére állítottuk. A mészkőre ezután habarcsból padlót öntöttünk, hogy szigeteljük, majd a habarcsra téglából második padlót raktunk. A téglafalak hét méter magasak lesznek, ha felépülnek, ezután cédruslemezekkel fogjuk bélelni őket. A magtárat cédrusgerendákkal és -deszkával fedjük be, majd kátránnyal szigeteljük az idő viszontagságai ellen, amelyet a keserű Kánaáni-tengerről hozunk, a cédrusfát pedig Libanon hegyeiről. Úgyhogy Mózes, most már látod, hogy könnyebb egy házat szemügyre venni, mint felépíteni, és Ramszesz isten könnyen int, hogy „legyen így", de a feladatot valaki másnak kell elvégeznie. Ha valaha istenkirály leszel, remélem, eszedbe jut majd ez a nap - fejezte be könnyedén Nef.

- Miért mondod ezt, Nef? - kérdezte Mózes kissé bosszúsan és gyötrődve.

- Ne haragudj. Nem akartalak megbántani.

- Ne mondj ilyet többé.

- Akkor nem mondom többet, Mózes. Mondtam neked, hogy a nyelvem nagyon éles. Ne hagyd, hogy bántson.

- Nem fog - egyezett bele Mózes, aki nem is annyira Nefre neheztelt, mint önmagára, amellett nyomasztotta a goseni rabszolgák munkájának látványa is.

12

De Mózestól távol állt a rosszkedv, és nem őrizgetett képzelt sérelmeket. Az élet és az egészség nagyon erősen lángolt benne. Bár az unokatestvérei nem fogadták barátságukba, nem hagyták ki a férfiasságot próbára tevő portyáikból. Egyszer egy tucat testvérével hosszú útra indult a Deltán át Butó ősi városába, amely valaha, sok éve, Alsó-Egyiptom fővárosa volt, mostanra viszont a szegény, provinciális hely leginkább lótenyésztésből és kereskedésből élt. Butóban a lókereskedők és a vevők szórakoztatására állt egy nagy örömtanya, amelyet egész Egyiptomban a hölgyek változatosságáról és szépségéről ismertek, akiket külön erre a célra rendelt ügynökök vásároltak a filiszteusok földjén és Egyiptom rabszolgapiacain.

Mózes életében először rágott híres arábiai khatot, bort ivott hozzá, és a sötétség óráit buja rémlátomások közt, kábult álmokban és kábult szeretkezéssel töltötte. Amire másnap a hasogató fejfájáson át visszaemlékezett, szégyennel és kétségbeeséssel töltötte el. Egy fiatalembert látott, aki isteni rokonai társaságában az éjszakában tántorog, a nőket durva, néha egyenesen szadista kéjvággyal ostromolja, miközben ajzószerekkel és borral tüzeli magát, és a férfiasságát ütésekkel és mocskos trágárságokkal bizonyítja - és ez a fiatalember ő maga volt, aki iránt most csak gyűlöletet és undort érzett. A reggeli fényben kibotorkált a helyről, arcát elrejtette Aton korongja elől. Botladozott, részegen

imbolygott, míg végül egy homokkal borított területre nem talált, ahol arccal a földre feküdt. Csakhogy álmodni is kezdett, és álmában elhagyta az isteni sors, és a legnagyobb büntetéssé és kínná gyúrta az álmait, mert kitagadták, és rabszolga lett Gosen népe között, ott kellett dolgoznia a bűzös mocsárban az égető napon, míg végül kínok közt össze nem roskadt a fáradtságtól, amelyet még a felvigyázó ütései sem tudtak legyőzni. Aton meleg sugarai csak ekkor kezdték jótékonyan simogatni - ő pedig hálából a fájdalmai közepén ismételni kezdte Aton himnuszát, amelyet Amonteftől tanult. És mikor Aton legszentebb zsoltárát is elmondta, a legnagyobb isten himnuszát, akkor végre lassan és fokozatosan kiállt a fájdalom a tagjaiból. Ajkai még mozogtak, amikor felébredt, és ezt mondták:

Ó, Aton, sokféle a te műved,
Bár rejtve van, és nem látja a szem,
Te vagy az egy isten, nincs kívüled más,
Te alkottad a földet vágyaidból.

Már jócskán elmúlt dél, Mózesra egy magas épület árnyéka vetült. Fájó, merev tagokkal feltápászkodott, és elment a borbélyhoz, aki megmosdatta, megkente és tisztára fésülte a haját. Amikor borotválni kezdte, mert a pelyhek már kezdtek sötét szakállá erősödni Mózes állán, a borbély megjegyezte, milyen sok fejedelmi és isteni vendége volt ma reggel. - Ilyen tisztességben ritkán van részem, Egyiptom hercege - ragyogott. - Van egy kis félretett pénzem, és talán ha megfizetem a balzsamozást és a jó lenbélelést és egy szerény sírt, az ilyen isteni kapcsolat a maga varázsos hatásával talán megvédhet ama másik hely gonosz és féltékeny isteneitől, és menedéket adhat a lelkemnek. Nem gondolod, Egyiptom hercege? El sem tudom mondani, mennyit álmodozom a halhatatlanságról, amit persze ti, isteni születésűek biztosra vehettek. De nekem, szegény borbélynak ez egészen

máshogy van: el sem tudom neked mondani, milyen gyakran nem alszom éjszaka, és csak reszketek a haláltól és az elmúlástól. A szegény embernek el kell fogadnia az efféle dolgokat, és nekem elhiheted, hogy én meg is próbáltam. De most, most... mondd meg, mit gondolsz, Egyiptom hercege?

- Azt gondolom, hogy megőrültél - felelte Mózes ingerülten -, és rosszul vagyok a szavaidtól. - De ahogy kimondta, el is szégyellte magát, és gyűlölte, hogy így átviszi a saját rosszkedvét erre a szánalmas kis emberre - aki félelmében, hogy magára haragította ezt a fiatal istent, gyorsan hozzátette:

- Igazat mondtál, Egyiptom hercege. Bolond vagyok, idióta. A feleségem is elmondja naponta. Még a gyerekeim is megmondják. Köszönöm, ó, uram, hogy megmondtad nekem az igazat, a te nagy önzetlen és mélységes igazságérzeted szerint. Ha elmész, tiszteletem jeléül hasra vetem magam, és megcsókolom a földet, ahol jártál. Csak bocsásd meg vakmerő szemtelenségemet.

Mózes szeme könnybe lábadt, és a gyomra összeszorult, ahogy a borbély szavait hallgatta, aki növekvő félelemmel megismételte a lényeget:

- Megbocsátasz nekem, Egyiptom hercege?

- Megbocsátok - erőltette ki magából Mózes.

- Köszönöm: az utódaim hét nemzetsége fog hódolni neked, isteni herceg. - A hálája nem akart véget érni: ugyanolyan bőbeszédűen és dagályosan hömpölygött tovább, úgyhogy Mózes megkönnyebbült, amikor kimenekült a boltjából.

Az istállókhoz ment, ahol megtalálta a fejedelmi társaságot. Szemmel láthatóan jobban kiheverték az estét, mert éhesen falták a kenyeret és a szárított halat, miközben már a lovak jó és rossz tulajdonságait taglalták hangosan dicsekedve. Rajtuk kívül csak néhány felsőegyiptomi földbirtokos nemes akart lovat vásárolni, akik - vette észre Mózes - idegenkedve és nem kis megvetéssel figyelték a hercegeket, de hogy a fiatalemberek rossz modora, a

lovak iránti érzéketlensége miatt-e, vagy mert a felső-egyiptomiakat erős és keserű gyűlölet fűtötte a Széthi-dinasztia iránt, azt nem tudta megmondani. De miközben a rokonaitól kapott kenyeret és halat ette, érdeklődve és kíváncsian figyelte a Felső-Nílus szigorú arcú urait, mert az ő földjükön történt, hogy Aton minden isten fölé emelkedhetett. A nemesek a déliek széles és nehéz arany nyakékét viselték, élénkvörös lenkötényt, amely a térdük alá ért, és magasra fűzött szandált; hatalmuk jelképeként pedig vaskardot és fényes vas karkötőt öltöttek. Mózesnak azonnal feltűnt, mennyire hasonlítanak rá, bár a hasonlóság nem volt olyan szembeötlő, mint a goseni rabszolgákkal, mert bár hosszú fejformájuk és keskeny, magas nyergű orruk hasonlított, a felső-egyiptomiaknak nem volt sólyomtekintetük, tág orrcimpájuk és vastag ajkuk, amitől Mózes arca olyan szokatlannak számított Egyiptomban.

Aztán Mózes el is felejtette őket, mert az istálló gazdája, Széthipas egy sárga lovat vezetett elő a szolgájával, amely azonnal és teljesen megnyerte Mózes szívét: tudta, hogy nem lesz nyugta, amíg meg nem szerzi magának. Nagy ló volt, nagyobb, mint az egyiptomi fajták, széles volt a fara, hosszú, tejfehér sörénye zászlósán lobogott, ahogy ficánkolt és ágaskodott izgalmában és életereje teljében. Alig tűnt fel az állat, Mózes máris átugrott a kerítésen, és odarohant, hogy ő legyen az első igénylő. De egyedül volt, az unokatestvérei gunyorosan mosolyogtak rajta, hogy ilyen szokatlan állatot választ.

Széthipas azonban szintén futva jött üdvözölni a vevőjét, mélyen meghajolt előtte, és kérte, ne törődjön olyanok fintorgásával, akik nem tudják megkülönböztetni a lovat a szamártól - mert ez olyan ló, amilyen ritkán kerül egyiptomi kereskedő kezébe: ezt a hároméves csikót egy föníciai kereskedő vette Kréta szigetén, ahol világhírűek a lótenyésztők. Az ára viszont alig több, mint egy szép egyiptomi példányé.

- Kell nekem - mondta Mózes röviden, és kinyitotta tárcáját, ahonnan egy marék gyűrűt vett elő. - Ezek aranyból vannak, hatért már egy vaskardot vehetsz. Mennyit akarsz a lóért?

- Ó, isteni úr, odaadnám én a lovat a Nagy Ház iránti tiszteletemből is, de hát szegény ember vagyok én, valahogy mindig többért veszek, mint ahogy eladok. Csak húsz gyűrűt kérek érte. - Felnézett Mózes haragos szemébe, amely még tele volt az előző éjszaka miatti keserűséggel, és könyörögni kezdett, hogy fogadja el az ajánlatát. Mózest émelyítette a csalás, de kivett még egy marék gyűrűt, húsznál jóval többet, és ledobta a porba és a trágyába. Miközben elvezette a lovát, odavetette:

- Nem fogok veled vesződni. Mosd le a trágyát az első húszról, a többit add a szajháidnak!

Ahogy kivezette a lovat a karámbol, látta, hogy a felső-egyiptomi urak közelednek felé. Kérték, hadd nézzék meg a lovat. Mózes bólintott, ők pedig körbejárták, méregették a tulajdonságait, és tanakodtak. Aztán az egyikük Mózeshoz fordult.

- Furcsa, de szép állat, Egyiptom hercege, viszont csodálom, hogy őt választottad. Az isteni testvérek mulattak a választásodon.

- Nem a testvéreim, csak az unokatestvéreim, és nemigen érdekel, mulatnak-e vagy sem.

- Igen? Haragos embernek látszol, Egyiptom hercege. Mi Karnak városából jöttünk, nemesek vagyunk, úgyhogy volt már dolgunk haragos emberrel. Azért jöttünk a Deltához, hogy lovat vásároljunk, meg vasrudat kovácsolni - és nemcsak azért tűntél föl nekünk, ha mondhatjuk így, Egyiptom hercege, mert magas vagy és isteni termetű, hanem az arcod miatt is. Nincs sok ilyen arc Alsó-Egyiptomban. Ramszesz isten tehát nem az apád?

- Én az ő isteni húgának, Enekhaszamonnak a fia vagyok - felelte Mózes, mivel nem látta be, miért ne mondhatná el, kicsoda, hiszen ők is udvariasan bántak vele, megnézték a lovát, amely most a kantárát rángatta, és a földről evett valamit.

- Igen? - hangzott újra. - Megbocsátasz, Egyiptom hercege, de isteni anyád neve meglep. Amon Felső-Egyiptomból való név, az én szülőföldemről, és eddig úgy hittem, de talán tévedtem, hogy az ilyen név tilos a Nagy Házban.

- Nem tilos - felelte kurtán Mózes, és nem tudta, mire céloz ez az ember -, de azt hiszem, nem is örülnek neki. A királyi családban nincs több ilyen név, de azért egy-két embert nálunk is neveztek el Amonról. Mint tudjátok, itt a Deltánál a mi napistenünk Ré, nem Amon, mint felétek, és isteni nagyapám, Széthi hatalmas és erős isten a mi földünkön.

- Igen, hogyne - bólintott a férfi, és növekvő érdeklődéssel nézte Mózest. - Az én nevem, Egyiptom hercege, Amon-Mózes, úgyhogy megértheted a kíváncsiságomat. Ha isteni kedved úgy diktálná, megmondanád te is a neved?

Mózes vállat vont. - A nevem Mózes.

- Igen, „gyermek adatott", de milyen istentől, ha megtudhatnám?

Mózes kedvetlenül elmosolyodott. - A nevem Mózes, karnaki ember: „nem név" vagy fél név, ahogy akarod. Ez a nevem, és nekem elég. Ha többet akarsz, állok rendelkezésedre, és talán megtudod, hogy itt a Deltánál sem vagyunk rosszabbak, mint a ti népetek, ha el akarunk dönteni egy vitát.

- Mentsenek az istenek, hogy vitába akarjak veled szállni, Egyiptom hercege. Ha olyasmit mondtam, amit nem kellett volna, akkor könyörgök, bocsáss meg, vagy megalázkodom előtted, ha úgy kívánod.

- Énnekem kell elnézést kérnem tőletek - mondta Mózes szomorúan. - Annyira elteltem haraggal önmagam iránt, hogy bárkivel találkozom, ellene fordítom. Váljunk el szeretetben és békében.

- Úgy legyen - felelték a felső-egyiptomiak, és meghajoltak előtte.

Mózes körbevezette a sárga lovat a karámon, ahol az unokatestvérei még mindig egyezkedtek és pörlekedtek. Ahogy közelebb ért, kuncogni kezdtek, és elmésnek gondolt megjegyzéseket váltottak Mózesról és a lováról, megállapították, hogy mindkettőnek vannak, finoman szólva, furcsa tulajdonságai, úgyhogy érdekes és megfelelő páros lesznek Ramszesz városának utcáin. Mózes összehúzott szájjal, dühtől remegő orrcimpákkal eléjük vezette a lovat, és halkan, de hűvösen annyit mondott:

– Csak folytassátok, királyi fattyak, de aki még egy megjegyzést tesz rám vagy a lovamra, azt megölöm!

Erre elhallgattak és megmerevedtek - a sértés olyan hihetetlen volt, olyan szentségtörő, hogy eleinte semmilyen válasz nem volt lehetséges. Aztán az egyikük, ugyanaz a Ramszeszemszéthi, akinek valaha Mózes megérintette a karját a gyakorlótéren, végre szóhoz jutott, és azt mondta:

- Különös sértés ez tőled, névtelen. Sokáig tűrtük a társaságod, de ennek az időnek vége. Hagyd el a társaságunkat, ne kelljen vért ontanunk.

Mózes elvezette a lovát, csak ment és ment, mint egy álomban, nem látott, nem hallott, az elméje üres volt és gondolattalan. Mikor magához tért, már a város külső peremén járt, a nap a látóhatár szélére hanyatlott. Mózes egy paraszttól vett négy cipót és egy tömlő tiszta vizet. Akkoriban a kenyeret lapos, kemény lepény formájúra sütötték, az átmérője úgy húsz centiméter lehetett, középen átfúrták, és száraz fűből sodort kötélre fűzték. A parasztokhoz hasonlóan Mózes is átvetette a cipókat és a vizet a vállán, és csak úgy szőrén felült a lovára, és belelovagolt az éjszakába. Közben folyamatosan simogatta a lovat, aki érteni látszott barátságra és vigaszra szoruló gazdáját. Mikor már olyan sötét volt, hogy látni se lehetett, Mózes leszállt, kikötötte a lovat egy csenevész fához, megette az egyik kenyeret, ivott rá vizet, és ahol egy helyen meleg homokot talált, oda lefeküdt, és el is aludt.

Két napig tartott az útja a Deltán át, hol bokáig sárban járt, hol a királyok kemény, kiégett útján, átgázolt a Nílus ágain, amelyekben a száraz évszakban alig csörgedezett víz, a szélesebb ágakon pedig átvitette magát és a lovát, és végül megérkezett Ramszesz városába.

13

Évekkel később, ha visszagondolt erre az időszakra, a sárga ló vásárlását követő évet élete magányos éveként könyvelte el, üres évnek, de ebben tévedett, mert az az év, amelyben betöltötte a tizenhetedik évét, átmenetet és változásokat hozott anélkül, hogy Mózes sejtette volna.

Annyira magára maradt, mint még soha: még a lányok is elfordultak tőle, barátja más nem volt, csak Amontef és Nef, az építész - ők viszont igazi barátai lettek, sok hosszú órát töltött a társaságukban. Órákig hallgatta a csillagvizsgálóban az Atonról szóló meséket, legendákat és dogmákat - az egyetlen istenről, aki mindenek istene. Neftől pedig más történeteket tudott meg, bár többé nem tért vissza az építésszel a mocsárszigetre és a goseni rabszolgák közé - és hamarosan ő kezdett Atonról mesélni Nefnek.

Nef cseppet sem lepődött meg, mert számított valami hasonlóra. Elmondta Mózesnak, hogy Egyiptomban sokak szívében van otthon Aton - az éjszaka isteneit könnyebb ledönteni, mint Aton hatalmas, aranypályáját. Mózes azonban a teológia érveivel felelt, ahogy tanulta: még a nagy Aton is meghal minden éjjel, hogy másnap újjászülethessen, és mivel így áll a dolog, ki uralkodik éjszaka?

- Mózes - mosolygott Nef -, tudod, hogy hal meg Aton?

Persze hogy tudta - ki ne tudná Egyiptomban? -, és kezdte felmondani Nefnek Nut istenanya történetét ugyanabban az iskolás stílusban, ahogy bebiflázta: Nutnak a teste áthajol egyik horizontról a másikra, és megalkotja az eget, a szája nyugaton van, az ágyéka keleten, és napnyugtakor minden este lenyeli a napot, amely

legördül a méhébe, ahonnan minden hajnalban megszületik kínok között.

- Szép történet - ismerte el Nef -, nekem is tetszett gyerekkoromban. De Mózes, te valóban hiszel ebben a bolondos mesében?

- Nem, azt hiszem, nem. De azt sem tudom, mit higgyek.

Nef úgy vélte, az ember legjobban teszi, ha a szemének hisz, mert ha a gyakorlati emberek nem így tennének, nem létezne se mérnök, se építész. Megkérdezte Mózest, járt-e már a tengerparton, mire Mózes bólintott.

- És láttad-e, ahogy a hajók kifutnak a tengerre?

- Sokszor - felelte Mózes.

- Akkor biztosan megfigyelted, hogy mikor a hajó már eltűnt, a vitorlák, az árbocok és a zászlók még mindig látszanak.

Mózes zavartan bólintott, elméjében furcsa, vad ötlet kezdett megfoganni.

- Miért van ez?

- Begörbül a tenger? - suttogta Mózes.

- Nana! Akkor miért nem folyik el a víz a mi partjainkról? Na és, Mózes, ha ez a te Nut istennőd valóban a horizonton tartja az arcát, miért húzódik el előlünk a látóhatár, bármilyen messzire megyünk is? Én jártam már Hattiban és Kánaánban, sőt még Babilonban is, ami elképzelhetetlen távolságra van innen, de bármerre megyek, a látóhatár ugyanolyan távolságban marad. Láttad a gízai és a memphiszi hegyeket?

Mózes óvatosan bólintott.

- Bármilyen távol vagy, látod őket. Először a tetejüket, aztán ahogy közeledsz, egyre többet. Na most, Mózes, gondold meg: létezhetne látóhatár, ha a föld lapos volna?

Mózes csak bámult rá nyílt szemekkel, zavartan, aztán megkérdezte: - De ha a föld elhajlik, miért nem folynak el a folyók és a tengerek?

Nef úgy mosolygott, mint aki egyszerű, de zseniális felfedezésre jut: - Mert a föld golyó, Mózes, az égben lebegő golyóbis. Nagyobb, mint hogy el tudnád képzelni, de akkor is csak golyó; és ha egyfolytában nyugatra vagy keletre utaznál, és csak mennél egyenesen, egyszer csak visszaérnél oda, ahonnan elindultál. Itt, Egyiptomban a mérnökök, építészek és tudósok századok óta tudják ezt, már a kaldeusok is tudják évek óta. De nyugton maradunk, mert a papok hallani se akarnak erről - és hány ember hinne nekünk?

- Én sem hiszem - mondta Mózes. - Ha a föld golyó volna, leesnénk róla, a házainkkal és a folyóinkkal és a földdel együtt.

- Le is esnénk - bólintott Nef - Aton ragyogása és jósága nélkül. Ő teremtette a földet, és az emberiség történetében minden egyes nap forgatja keletről nyugatra. Az ő lélegzete, az ő akarata tart meg minket a földön. O sohasem pihen, sohasem alszik az idők kezdete óta, csak figyel és lát, és mi az ő gyermekei vagyunk. Ez Aton igazi dicsősége, Mózes, és nincs másik isten, mert először csak ő létezett, és mindent, ami volt vagy van vagy lesz, ő teremtett. Ezt most elmondtam neked, de tartsd titokban. Még a papnak, Amontefnek se említsd. Most a kezedbe tettem az életem.

Higgye, ne higgye - nem tudta. Jobb volt kilovagolni a sárga lovon, akit a sárga emberek legendás földjéről, ahol a selymet csinálják, az ország egyiptomi nevével Karinak nevezett. Jobb volt végigvágtatni a folyami síkság kemény agyagján, a végtelen homokdombokon kószálni; a régiség elfelejtett, gyönyörű emlékeit kutatni, amelyeket a sodródó homok félig betemetett, de még így is szépek voltak; kíváncsian átlovagolni a parasztfalvak sokaságán a gazdag folyamvölgyben; délre utazni az örökké csodálni való piramisokhoz; szabadon és korláttalanul futni és álmodni az álmait. Az anyjával is több időt töltött. Csak ebben az évben értette meg igazán Enekhaszamon furcsa-fájdalmas lényét, a bátorság és a pátosz keverékét, a fantasztikus terveket és álmokat, amelyek együtt éltek kicsinyes és önző természetével - és az őiránta érzett együgyű szeretettel. Mózes mostanra eleget tapasztalt a fiatal felnőtt életéből,

hogy érteni kezdje ennek a nőnek a tragédiáját, aki olyan imádott, olyan szép, olyan ünnepelt volt, hogy egész élete a szépsége körül forgott - és hogy milyen veszteséget érez az ilyen asszony, amikor elmúlik a szépsége és vele mindaz, amivel járt. Még mindig sok titok volt Enekhaszamon és önmaga sorsában, amit nem tudott - mi az az álom, amelyre az anyja olyan titokzatosan utal -, de a kirakós játék darabkái itt-ott mégis a helyükre kerültek; és attól, hogy ő maga is csak szálakat és darabokat tud összeilleszteni, valahogy jobban megértette, milyen szétágazó és mélységes terv az, amely őrá, Mózesra mint sarokkőre épül. Ennek ellenére a dolog sikerében egyáltalán nem hitt.

Mózes próbált udvarolni az öregedő, beteg, megkínzott asszonynak, az anyjának - valamennyire legalább kielégíteni a figyelem és a hódolat iránti, félig elfeledett szükségét. Rávette, hogy sétáljon vele végig a folyó fölé függő kedves erkélyeken, üljön ki vele a kertekbe, nézze végig Ozirisz esti áldozatát, a fehér ruhás, borotvált papokat és a fátylas szüzeket; hiszen még ha gyűlöli is Oziriszt és azt, amit jelent, a látvány és a zene megéri. De közben végig éreznie kellett, hogy az anyja nemcsak őérte, hanem azért a bonyolult tervért is él, amit szövöget.

Így telt el az év, és ugyanúgy ért véget, mint minden a világon, és ha Enekhaszamon néha végignézett ezen a magas, széles vállú fiatalemberen, a fián, gyorsan el is fordult, hogy elrejtse könnyeit - az ő mohó tekintete számára egyetlen egyiptomi herceg sem volt ennyire hercegi.

14

Amontef elmondta Mózesnak, hogy az anyja, Enekhaszamon úgy döntött, aláveti magát a koponyalékelésnek. A pap öregember lett, az arcán súlyos redőkbe borult a bőr, a keze remegett. Vöröslő szeme könnyes volt a szomorúságtól.

- Én ezt mindenképp megakadályozom! - csattant föl Mózes.
- Nem... - a pap a fejét rázta. - Minden tervünk kudarcba fulladt. Végigjátszottuk a játékot, fiam, és ha ez így van, nekünk, öregeknek jogunk van meghozni a magunk döntéseit. Nem a fiataloknak kell dönteniük, mert ők épp azt nem értik meg, mit jelent öregnek és vesztesnek lenni.
- Nem gondolod, hogy itt az ideje, hogy végre elmondd, milyen játékot játszottatok? - kérdezte Mózes dühösen.
- Légy türelmes, fiam - mondta keserűen mosolyogva a pap. - Rejtélyt alkottunk, csak hogy megvédjünk, bár semmi rejtély nincs. Hamarosan mindent megtudsz, de most még nem. Bízz bennem. Ami meg anyádat illeti, azt is bízd rám - mindent.
- De nem fogják meglékelni!
- Miért ne, Mózes? Olyan édes az élet, hogy kapaszkodnia kellene belé? Tudod, milyen kínokat áll ki? De azt hiszem, nem is ő dönti el, mert néhány napja Ramszesz isten magához hívatta, és beszélt vele. Azt mondta, hallotta, milyen gyötrő fejfájásoktól szenved, és megjegyezte, hogy ez akkor fordul elő, ha valaki túl sok mindent fojt magába - és hogy szerinte ideje kiengedni a káros gőzöket. Mindezt persze rébuszokban mondta, de anyád megértette; és mikor Ramszesz kijelentette, hogy úgy döntött, lékelést fog kérni, mit tehetett anyád? Csak egyetlen dolgot kért, hogy az istenkirály keze ne sújtson le rád, amibe ő bele is egyezett. Hiszek neki, fiam, és ezért boldog is vagyok; mert megmondom neked, Mózes, olyan ember vagy, akit nagy feladatra rendeltek - bármilyen végzetet szán is nekünk a mi imádott Aton istenünk. Ramszeszt pedig ne ismerd félre: furcsa, szörnyű ember, de Egyiptom történetének egyik legkiemelkedőbb alakja. Ezt pedig azért mondom el, mert lehet még olyan idő, amikor a te életed szembefordul az övével, az akaratod az ő akaratával. Tiszteld őt, Mózes.

De Mózes alig figyelt a papra, mert az agya sebesen száguldott és tervezett. Végül kirobbant: - Amontef, ma este mindhárman elhagyjuk a palotát. Veszek egy szekeret még ma, és elmegyünk

Felső-Egyiptomba, talán Karnakba, ahol oltalmat találunk. Értek a lovakhoz, a fegyverekhez is...

Amontef ugyanazzal a keskeny, kesernyés mosollyal szakította félbe. - Mózes, Mózes, mennyit kell még tanulnod az emberekről! Soha nem futhatsz el önmagad elől, az ilyen kalandokat bízd a történetmondókra. Bármit mondasz, már nem változtat anyád döntésén, és ha így beszélsz, csak nyugtalanítod. Most neked kell az erő oszlopának lenned. Légy hozzá kedves, bölcs és megértő. Életének ez a tizenhét éve azzal telt, hogy egy nagy herceget neveljen. Ez volt minden vágya, és úgy gondolta, minden más ebből fog következni. Mutasd meg neki, hogy nem tévedett és nem bukott meg.

Mózes csak nézett a papra, és ömleni kezdtek a könnyei, Amontef a tógája ujjával törölte le őket. - Sohasem láttalak sírni, Mózes - mondta halkan. - A könnyek a gyerekhez illenek, te pedig férfi vagy, egy nagy nemzet nagy hercege. Emlékezz vissza, hányszor beszéltem neked a tóról, az ember lelkéről, amely olyan, mint az igazság tükre, megmutatja, milyen vagy igazán. Tudod, hogy Aton papjaiként - talán a szenvedéseink árán is - megtanultuk, hogy ne bízzunk ebben a balzsamozósdiban, temetkezősdiben, de épp ezáltal tudtuk meg az igazságot a tóról. Enekhaszamon valamilyen álmában talán megnézte a maga tóját, belenézett a tükörbe, amelyben a múltját és a jelenét egyszerre láthatja. A tó halhatatlan, fiam, és ha meglep, hogy így beszélek, akkor fontold meg ezt: anyádat sok férfi szerette, túl sok is, Ramszesz isten is szerette, talán ő az egyetlen nő, akit igazán szeretett, de úgy senki sem szerette, mint én. Szent volt a föld, ahol járt, a mosolya áldás volt, és egy kedves szaváért akármikor meghaltam volna. Lehet, hogy csak Atonnak volna szabad ilyen szerelmet kiváltania az emberből, és lehet, hogy magas árat fizetek érte, de nem bánom - és ez a szerelem sohasem változott. Ő maga megváltozott, de az én szememben mindig a Nagy Ház isteni és tökéletes hercegnője marad. Néha úgy gondolom, én is látom a tót, de az is lehet, hogy ez csak egy öregedő

ember tévelygése. Hadd legyen - te pedig légy hozzá kedves, Mózes, és ha az isten úgy akarja, túl fogja élni a koponyalékelést.

Mózes nem tudott megszólalni, csak bólintott hát, és elindult az anyjához.

15

Ebből a korszakból kitörölhetetlenül vésődött Mózes emlékezetébe egy kép, amelyre még akkor is élesen emlékezett, mikor a Nagy Ház-beli élet nagyobbrészt homályossá és zavarossá vált benne: a királyi sebészet képe, ahová az anyját vitte.

Mivel ekkoriban a lámpák alig adtak fényt, az operációkat más fontos tevékenységekhez hasonlóan kizárólag nappal végezték; most is alig múlt dél, ahogy Mózes, az anyja és Amontef végigsétált a palota hosszú folyosóin. Át kellett vágniuk a százvalahány méter széles középső csarnokon, amely a hatalmas palota különböző szárnyait kapcsolta össze, a tornyos oszlopcsarnokon, ahol Mózes sok évvel ezelőtt látta lezuhanni gyerekkori társát; és mivel a Nagy Házban egyetlen szolga, se szakács, se takarító nem volt, aki ne tudta volna, hogy Enekhaszamon koponyáját ma nyitják meg, szemek százai függtek rajtuk.

Az anya úgy lépdelt, mint a fia: egyenesen járt, a fejét feltartotta, a szemei előreszegeződtek - és csak néha pillantott oldalt a fiára, akinek a karjába kapaszkodott. Nem volt hajlandó köpenybe burkolózni, királyi hercegnőként öltözött föl, egyszerű szoknyát viselt, amely a földig ért, arannyal kivert, gyöngyberakásos övet, és vertarany-lemezekkel ékesített hatalmas nyakéket, amely leért fedetlen melléig. A vállát szorosan hátrahúzta, hogy a melle ne lógjon, az arcán pedig az ország legjobb kozmetikusai dolgoztak egész reggel. Krémekkel, pirosítóval, tapasszal és gézzel kisimították a bőre ráncait, eldolgozták az arc laza redőit, elfedték a szeme alatti fekete karikákat, és a szemébe csepegtettek valamit, amitől úgy fénylett, mint lánykorában. Puffadt szemhéjára hosszú

pillákat erősítettek, amelyek íve és árnyéka elrejtette magát a bőrt, kifestették a száját, és az arcát is finoman kipirosították. Haját csodálatos paróka rejtette, amely a királyi szokások szerint volt feldíszítve: kétfelől rúdszerű ékeket viselt rajta; és - nem az előjogai alapján, hanem mert tudta, hogy a saját temetési menetén vesz részt még életében - azt az aranykoronát is magára öltötte, amelyet csak Egyiptom istenei viselhetnek.

Ettől az arcátlanságtól a bámészkodóknak elakadt a lélegzete, Mózes hallotta az oszlopok árnyékából leselkedő papok és varázslók dühös suttogását, de még ha ez a halálát jelentette is, akkor sem akarta volna, hogy máshogy legyen, és küszködnie kellett, nehogy kicsorduljon a könnye bánatában, örömében és büszkeségében, amit e furcsa, sokoldalú asszony iránti érzett, aki az ő egész életében beteg és nyűgös anya volt, de most sokkal inkább látszott Egyiptom királynőjének, mint Ramszesz bármelyik felesége vagy ágyasa.

Akárcsak Enekhaszamon, Amontef is a saját temetési menetében ballagott. Búcsút vett az élettől, de a félelemtől is. Egész élete álma és tervezgetése ért véget most, mégis úgy látta, nem veszített sokat, de annál többet nyert, és közben úgy érezte, mintha ifjú vőlegényként és szerelmesként lépdelne menyasszonya mellett, és arra gondolt, hogy talán minden férfi így van ezzel: semminek nem tudja megbecsülni az értékét, amíg meg nem nyerte vagy el nem vesztette teljesen.

Így értek a királyi sebészetre, amely széles, magas tetejű terem volt: egyik irányban teljesen nyitva állt a kertek felé, a másik oldalán behúzott függönyök lógtak. A műtétre összegyűltek az udvari tisztségviselők, a papok és a mágusok, hogy varázserejükkel segítsék az orvoslást - és a Nagy Ház szinte teljes orvosi gárdája itt volt, mert a királyi család tagjának koponyalékelése nem volt éppen mellékes esemény. Mózes az egész ügyet hátborzongatónak és gyűlöletesnek találta, a fehér leplekkel takart márvány műtőasztalokat éppúgy, mint a kőedényeket, amelyekkel a vért

akarták felfogni, a különféle bronzeszközöket, a szikéket, késeket, fúróeszközöket, a fúráshoz való lemezeit íjakat, a palackban álló gyógyszereket és italokat, a füvek összezúzására szolgáló mozsarat és mozsártörőt - és magukat a sebészeket is a paposan kopaszra nyírt fejükkel, ahogy tudósán pusmogva összegyűltek és mormolták fontoskodó halandzsájukat, az egykori hagyomány végtelenségig ismételt és torzított forgácsait - mert valaha Egyiptomban az orvoslás élő, haladó tudomány volt.

Széthi, akinek a hasa nagyobb volt, a lábai pedig cingárabbak, mint valaha, magánorvosi minőségében előrenyomult, de Mózes egyetlen pillantásával visszaűzte; Rékofár, az orvosi ügyek főpapja és legfőbb birodalmi ura pedig meghajolt Enekhaszamon előtt, és így szólt:

- Istenkirályunk isteni testvére: minden készen áll, azonnal itt lesz a fősebész is. - Rékofár magas, savanyú képű ember volt, de most a szokottnál is jobban elnyúlt és zordabb lett az arca, ahogy folytatta:

- Készülj el, mert nemcsak a legkiválóbb orvosok kezében leszel, hanem az istenek is figyelik szenvedésedet. Én magam is nyomon fogom követni az operáció minden lépését...

- Elkészültem - mosolygott Enekhaszamon. A feje most már a fájdalom valóságos kohója volt, az egész teste fájt és lüktetett a járás fáradalmától, de elhatározta, hogy ha már úgyis minden elveszett, legalább olyan emléket hagy a fiában, amely kissé kárpótolja a panaszkodással és ingerültségben töltött évekért. Észrevette, hogy a pap tekintete akarata ellenére az aranykoronán függ, a csöndes sértésen, ezért óvatosan leemelte az ékszert, és átadta, és könnyedén hozzáfűzte:

- Ez csak egy darab fém. De mivel feltettem, a hozzád hasonló emberek nem tudták levenni róla a szemüket, és nem nézték olyan behatóan az arcom, amely minden kozmetikum ellenére mégiscsak egy öregasszony beteg arca. Vedd el. Nem fog megégetni, Rékofár. Még mindig mosolyogva tette hozzá: - El kell búcsúznunk, Mózes, fiam, viselkedj jól és büszkén. - Nem mert többet mondani, a

gondosan megfogalmazott mondatok, amelyeket erre az alkalomra gondolt ki, szétolvadtak. Látta, hogy Mózes már alig tudja magát tartani, ezért egyszerűen lábujjhegyre állt, megcsókolta a fia ajkait, aztán ujjbegyeivel megérintette az arcát. Azzal megfordult és a sebészet irányába indult, ahol a borbélyok már várták, hogy megmosdassák és leborotválják a haját.

Mózes mozdulatlanul állt, földbe gyökerezett a lába, míg Amontef karon nem fogta, és egy kicsivel arrébb nem vezette. - Végignézheted az operációt, fiam - mondta. - Szeretnéd?

Mózes a fejét rázta.

- Én végignézem - mormolta a pap. - Nem akarom épp most elhagyni.
- Vigyázz rá, Amontef.
- Te addig itt vársz?
- Igen, itt várok. Lesznek fájdalmai?
- Nem. Altatót adnak neki, és ha fáj is, nem fog rá emlékezni.
- Kérlek, menj be hozzá - mondta Mózes.

Amikor belépett a fejedelmi sebész, a függönyöket behúzták mögötte, és a kíváncsiak, pletykások és bámészkodók elszéledtek. Az operáció hosszú órákig tartott, nem győzték kivárni, Mózes tehát magára maradt a folyosón keserű gondolataival és a sebészeti kamrából kiszűrődő hangfoszlányokkal. A gondolatai - széteső emlékképek és képzelgések - lassan szálltak. A folyosót a tető felé nyitott szellőzőnyílások világították meg, amelyeken át behulltak a napfény kévéi: a távolban aranyrudakként ragyogtak, Mózes közelében meg egy ugyanilyen rúd sárga fényében apró porszemek táncoltak. Később pontosan emlékezett a porszemek táncára és örvénylésére, de hogy mi ment végbe a gondolataiban, azt nem tudta felidézni.

Amikor végül Enekhaszamont egy széles, fából készült hordágyon hat szolga kicipelte, és a feje körbe volt bugyolálva, Mózes úgy érezte, kiszivárgott a lelkéből minden érzés. Elindult

Amontef mellett a szolgák után az anyja lakosztályára, és amikor a hordágyat letették a hálószobában, elküldte az embereket.

- Nagy csendben kell maradnia - mondta Amontef -, és valakinek mindig vigyáznia kell rá. - A három öreg szolga, aki eddig is ellátta, ott álldogált most is, de Mózes hozzájuk fordult:

- Majd én vele maradok. Hagyjatok magunkra. Késő délután volt, Mózes a szoba széles ablakaiból figyelte, hogy kúszik a Nílus fölé a Nagy Ház árnyéka. A halászok csónakjai lassan húzódtak fölfelé, hazafelé tartottak a fogással, a folyó túloldalán a parasztok hajlott háttal kotorták a földet. Véget ért egy újabb nap Egyiptom végtelen napjainak sorából.

Mózes visszafordult Amontefhez, aki Enekhaszamon csuklóján próbálta kitapintani a pulzust. Mózes furcsán érzéketlenül nézett anyja besüppedt, viaszszínű arcára. Nem érezte ismerősnek. Csak arra az asszonyra emlékezett, aki mosolyogva vette le a koronáját.

- Nem érzem a pulzusát - mondta Amontef.

Mózes elővett egy ezüst kézitükröt az anyja fésülködőasztaláról, megtörölte a kötényébe, és az asszony nyitott szája elé tartotta. Aztán óvatosan visszatette oda, ahonnan elvette, és remény nélkül, de nyugodtan mondta a papnak:

- Az anyám meghalt, Amontef.

A pap Enekhaszamon arcára húzta a leplet. Mózes az ablakhoz lépett, kinézett, és ahogy ott állt, hallotta az öregember könyörgő énekét:

Ó, isten, a nyugati ég, amerre jársz,
a föld sötétben fekszik, holtan,
az oroszlán előlép odújából,
támadnak a lopakodó vadak.

Jön a reggel, meggyújtod az eget,
elkergeted a sötét vadjait,

hogy felkeljen az ember, talpra álljon,
és a világban kezdődjék a munka.

Ó, Aton, sokféle a te műved...

16

Mózes és Amontef kilépett Enekhaszamon hálószobájából, és végigment a sötétedő folyosón az egyik folyóra néző erkélyre. Egyedül voltak a teraszon, megálltak a kő mellvédnél, és kinéztek az éjszakába.

- A csillagvizsgálóba akartam menni - mondta a pap -, de azt hiszem, a halál hamarabb odaért. Mivel egész életemben megvetettem Oziriszt, nem kellene félnem tőle ezután sem - amúgy is alig várom, hogy anyáddal lehessek. Ennek ellenére kapaszkodom az életbe, és félek a haláltól. Isten áldja a fiatalságodat, Mózes, mert minél öregebbek vagyunk, annál féltékenyebben kapaszkodunk a magunk kis szikra életébe.

Mózes a saját gondolatai miatt sóhajtott, és azon tűnődött, miért döntött Ramszesz isten a koponyalékelés mellett. - Miért nem ölte meg egyszerűen? – kérdezte Amonteftól, és a hangja olyan hideg és félelmetes volt, hogy Amontef megborzongott.

- Ha szerettél egy nőt, Mózes, ha az ágyadba vitted, meg tudsz tőle csak úgy szabadulni?

- De hát megszabadult tőle.

- Igen, talán így van, nem tudom. Furcsa, megkínzott nép vagyunk mi, Mózes, még a legegyszerűbb paraszt agya is olyan útvesztő, ahol könnyen eltévedne az ember. Sokan a saját kérésükre nyittatták fel a koponyájukat, hogy megszabaduljanak a fájdalomtól, és egész sokan életben maradnak.

- Ramszeszt akarod védeni, Amontef?

- Téged védelek, fiam - felelte a pap szomorúan. - Miért nem könnyezel, miért nem engeded ki a gyűlöletet a szívedből?

Mózes vállat vont.

- Nem kell több könny, te mondtad. És ne aggódj miattam. Kivárom az idejét. Olyan képességeket érzek magamban, amikről eddig sejtelmem sem volt. De most beszélnünk kell, Amontef: nem akarok több rejtélyt. Nézd meg, hova jutottatok a bolondos titkolózásotokkal.

A pap fojtott, síráshoz hasonló hangon szólalt meg:

- Mindent el tudok viselni, ami ér, csak a te megvetésedet nem, fiam.

Mózes hirtelen megfordult és átölelte az öregembert:

- Nem, atyám, nem vetlek meg. - A hangja elcsuklott, és a fejét rázta. - Nem vetlek meg, atyám, tanítóm. Férfi akarok lenni. És az nem könnyű.

- Tudom.

A hold karimája kiemelkedett a Delta sötét, lapos széle mögül. Egy darabig még hallgattak, és külön-külön küzdöttek az érzelmeikkel, aztán Amontef végre meg tudott szólalni:

- Kérdezz, amit akarsz, legjobb tudásom szerint válaszolni fogok rá, bár azt hiszem, a lényeget már kitaláltad. Azért viselsz fél nevet, mert a másik felére várni kellett. A neved Aton-Mózes lett volna.

- Ezt sejtettem. De azt hiszem, én már maradok Mózes. Semmi értelme kevélykedni és pózolni, azt hiszem, nem is vagyok elég hiú, hogy olyan nevet válasszak, amely a halálomat jelenti. Több okból is élni akarok, Amontef, nemcsak azért, mert az élet jó és édes, hanem mert van egy ügy, amit el kell rendeznem. Igazából elegem van az istenekből. Legyőzted Ozirisztól és sötét teremtményeitől való félelmemet - és ezért örökké hálás leszek neked. De ha Aton az egyetlen isten, és igazságos és könyörületes, akkor nem szorul rá, hogy viseljem a nevét. Tudom, hogy anyámmal és talán még néhány más emberrel együtt éveken át arról álmodoztatok, hogy én fogok Egyiptom trónjára ülni - és végül is ki vagyok én, hogy

ítélkezzek, ahogy te is mondtad? De a választásotok igen gyenge volt, barátom. Hiszen én nem is vagyok egyiptomi, ugye?

- Nem, nem vagy - ismerte el Amontef. - De Aton más helyeket is melenget, nem csak a Nílus folyamot.

- Mondjuk, hogy így van. De akkor is: ki vagyok én?

A pap hosszan és elmélyülten nézte a holdat, mire válaszolni kezdett. Akkor Mózes felé fordult, és kutatóan megkérdezte: - Biztos vagy benne, hogy tudni akarod? Hogyan ítélhetném meg, hogy tudnod kell-e?

Mózes felkiáltott: - Tudnom kell! Hogy éljek ürességben, hogy se múltam, se emlékeim ne legyenek?

- Itt van neked Egyiptom emléke.

- Nem! Már nincs! Hadd döntsek én!

- Helyes - sóhajtott a pap. - De hogy megértsd, amit mondok, értened kell azt is, mit jelentett, amikor a szent Ehnaton kijelentette, hogy Aton az egyedüli isten. Ehnaton akkor fölemelte Egyiptomot a kétségbeesésből és a vereségből, és rövid időre elhozta a fény és a remény korszakát - a művészet, a tudomány és a félelem nélküli kutatás időszakát -, akár a régi időkben, amikor Egyiptom úgy ragyogott az egész világon, mint a fény a sötétségben. És az ő fia az istenkirályok régi szokása szerint fölemelte a trónra maga mellé Enekhas-Atont, a húgát. De Tutanhaton nem volt olyan ember, mint az apja: még a trónon ült, mikor a dicsőség már halványulni kezdett. A papok hatalmas serege, akik úgy élnek a nép hátán, mint a piócák, és akiket Aton győzedelmeskedése idején elüldöztek, máris terveket kezdtek szövögetni, és megszervezték azt a felkelést, amely Aton királyait elűzte, és végül Széthit ültették a trónra. Ezt már tudod, és azt is, milyen kíméletlenül pusztította el Széthi az Aton-kultusz minden nyomát. Széthi előtt Tutanhaton engedett a félelmének, és a nevét Amonra változtatta, a feleségéét Enekhaszamonra, aztán Széthi valami keserű gúnyból ezt a nevet adta anyádnak.

Így képzeld el őt, Mózes: rendkívül szép lány volt, előkelő születésű, Ramszesz testvére - mert nem fogom többé istennek nevezni -, akit Ramszesz maga is szeretett. Feleségül akarta venni, de ő nem tudott neki gyermeket szülni, és nem is szült senkinek. A jósok és mágusok azt mondták Ramszesznak, hogy ez Aton átka, és ha Enekhaszamon megváltoztatná a nevét, termékeny lehetne és fiat szülhetne neki. De ő ezt valamilyen okból nem tudta megtenni. Iszonyú, vad csatákat vívtak, Ramszesz majdnem megölte - és anyád szerelme keserű gyűlöletté változott. Akkor talált meg engem, akkor ismerte meg az Aton-kultuszt - és mivel szerettem, és attól fogva rajongtam érte, amikor először megláttam, nem tagadhattam meg tőle semmit, és akkor kezdődött ez a történet, amely itt ér véget.

Enekhaszamon akkoriban kezdett visszavonulni a világtól, ami a kizárását jelentette - gyakran indult útnak a bárkával a Delta végtelen vízi útjaira; és néha megengedte, hogy vele tartsak, talán mert szánta az én kutyahűségemet, így történt, hogy egy nap egyik csatornából a másikba értünk, és végül majdnem Gosen földjére jutottunk, amely, mint tudod, a Delta keleti szélén terül el. Ott sodródtunk, a szolgák épp csak annyira mártogatták meg az evezőket, hogy haladjunk, minden csapással felkavarták a vízinövényeket, anyád az orrban egy halom párnára kuporodott, és halkan énekelt - akkoriban még énekelt -, és én ott álltam mellette, amikor egyszer csak megláttunk valamit a vízen, a csónak előtt. Mózes, értsd meg, csak ketten voltunk akkor a csónakban a rabszolgákon és a kormányoson kívül, aki szintén szolga volt, és a Delta révkalauza. A vízben egy kosár úszott, belülről kemény agyag bélelte és puha rongydarabok, benne egy gyermek - alig volt idősebb kéthetesnél. Mire kiemeltük a gyermeket, a kosár már teljesen átázott, és kezdett süllyedni. Te voltál ez a gyermek.

Mózes nem szólt egy szót sem. Csak bólintott és várta, hogy a pap folytassa.

- Nem is bánt? - kérdezte Amontef gyöngéden.

- Azóta bánt, amióta az eszemet tudom. Most jobb. Most, hogy tudom, gondolhatok rá félelem nélkül is. És honnan jött a gyermek, Amontef?

Az öreg pap lassan beszélt, most már a saját szavaival kellett elmondania a történetet, mintha kötelessége lenne hűségesen megjeleníteni, ahogy a fejedelmi bárka vár a nád közt, ahogy a hercegnő a baldachin alatt magához öleli a gyermeket, ahogy a naptól kipirosodott arcú csecsemő sír a kimerültségtől és az éhségtől, és ahogy végül a hercegnő a társára mordul:

- Ne bámészkodj, Amontef, keress valakit, aki megszoptatja a gyermeket, mert éhen hal!

- De hol? Ebben a rengetegben?

- Ahonnan jött, te bolond! Vesd le ezt a szerencsétlen ruhát, és találd meg, honnan jött a gyerek.

Amontef bólintott, mesélte Mózesnak: - Azt hittem, elmerülök és menten beleveszek a mocsárba, de hát legyen, ahogy ő akarja. Csak egy ágyékkötő volt rajtam, combig jártam az iszapban, és úgy harminc métert mehettem előre a csatorna mentén, amikor egyszer csak szilárdabb lett a talpam alatt a talaj. A nád két-két és fél méter magasan állt ki a vízből, úgyhogy nem láttam, merre megyek, de hirtelen kiértem a nádból a szárazföldre, és ott találtam vagy száz férfit és nőt meg a gyerekeiket, akik azonnal futásnak eredtek, amikor megláttak, de otthagyták azt a kis tűzrakást, ahol valami tömjénszerűt füstöltek, és otthagytak egy cédrusládát is.

Emiatt a faragott cédrusláda miatt tértek mégis vissza - magyarázta Amontef -, amint észrevették, hogy otthagyták, kezdtek visszaszállingózni. Meg voltak lepve, de aztán az egy szál egyiptomi pap látványa, ahogy ott állt sárosan, borotvált fejjel, nem igazolta a félelmüket.

- Gyertek vissza, mindannyian! - kiáltotta Amontef.

- Nem akarlak megégetni titeket! A Nagy Ház papja vagyok, beszélni akarok veletek!

Így aztán visszaóvakodtak, ketten előreugrottak a ládáért, és magukhoz húzták. Később, mesélte Amontef Mózesnak, megmutatták neki, mi van a ládában. Egy hatalmas fekete vízisikló volt benne.

- Ez volt az istenük - magyarázta Amontef. - A termékenység istene, akinek épp ezt a gyermekáldozatot mutatták be. Gyakori, ősi szertartás - még a mi népünknél is élt kétezer évvel ezelőtt. Ezt a kígyót láthatod Izisz lába körül tekeregni. Babonás és tudatlan kultusz.

- És milyen nép fiai voltak? - suttogta Mózes. - Gosen földjének egyik rabszolganépe – Amontef vállat vont. - Mind egyformák, Sínai és Kánaán beduin vándorai, akik a füves területen leltek menedéket száz éve, a nagy aszályok idején - akiket aztán Ramszesz leigázott. Lévi gyermekeinek nevezték magukat, aki Izrael gyermekei közé tartozik - mert az őseiket vég nélkül tudják sorolni. Ugyanahhoz a törzshöz tartoztak, azt hiszem, az egész törzsnek lehetett vagy hat-hétszáz tagja, és azt mondták, más törzsekkel is rokonságban állnak, akik szintén Izrael gyermekei, de a Kánaán és Sínai földjén maradtak, amikor ezek bejöttek Egyiptomba. Az anyanyelvükön kívül valamennyire beszélnek egyiptomiul is, hiszen tudod, hogy elég régen élnek közöttünk. Sok mindent megtudtam róluk, mert jó hosszú ideig ott maradtunk.

- Meséld el, Amontef, milyenek voltak?

Az öreg pap már elfáradt, és bosszantotta, hogy egyre folytatnia kell a történetet. - Koszosak voltak, szakállasak, rongyosak. Talán olyanok lehettek volna, mint te, ha a Nagy Házban nevelkednek, de csak sovány, koszos rabszolgák voltak; amellett tudatlanok és babonásak is.

Szerette volna már befejezni a történetet - meglehet, hogy mostanra Amontef sok mindent szeretett volna abbahagyni. Fáradt volt, le akart már feküdni, és egyedül lenni végre a bánatával. A végét már csak összefoglalta, de ez megfelelt a hallgatójának is, akit eltompított a sokféle érzelem, bánat és szívfájdalom - a születéséhez

és származásához fűzött büszkeség halála is; hiszen ki nőhetne fel a Nagy Ház urai között efféle büszkeség nélkül? - valamint az a szívszorító tudat, hogy csak egy semmi kis lelenc, a rabszolgák névtelen ivadéka, akit e szolgák a maguk vak tudatlanságában és bálványimádásában a vízbe vetettek, hogy áldozatot mutassanak be egy vízisiklónak - igen, a hallgatója is azt kívánta, bárcsak véget érne már a történet. Még meg kellett tudnia a folytatást: Amontef követelte, hogy a törzs adja elő az anyát, és mikor letagadták, hogy közülük való a gyermek, elmondta, hogy a Nagy Ház királyi bárkája egy kőhajításnyira várakozik, és ha mindenáron maguk ellen akarják fordítani a haragját, másnap visszatérhet egy század katonával. Aztán körbejárta őket, míg rá nem akadt arra a nőre, akinek annyira nedves volt a melle, hogy átitatta a köpenyét, és akkor Amontef ráparancsolt, hogy kövesse.

- Az anyám - mondta Mózes tompán.

- Az anyád Enekhaszamon volt - felelte Amontef élesen. - Soha életedben nem mondtam el ezt neked, és nyugodtan el is vihettem volna a sírba. Nem azért, mert szolgának születtél, hanem mert igazi egyiptomi herceg lett belőled - ezért is tudtál rákényszeríteni, hogy elmondjam. Akkor ezt a nőt magammal vittem a hajóra, és ott megszoptatta a gyermeket - illetve téged.

Következett a befejezés: hogyan állítottak föl a parton egy pavilont Enekhaszamonnak, az anyának és a gyermeknek hogyan őrködött két házi szolga, amíg Amontef elment élelemért és ügyeket intézni; hogyan maradtak ott a mocsár szélénél öt napig, míg Amontef nem talált egy egyiptomi bábát, akiben megbízhatott; hogyan adták el a bárka rabszolgáit Hattiban - mert amikor négy hónap memphiszi rejtőzködés után Enekhaszamon visszatért Ramszesz városába, azt mondta mindenkinek, hogy a gyermek az övé -, és hogyan lehetett lélekjelenléttel, arannyal és fenyegetésekkel mindvégig megőrizni a titkot.

- És mégsem teljesen, Mózes, fiam. Nincs olyan titok, amelyet teljesen meg lehetne őrizni. Mert anyád volt ugyan, de az apa kiléte

kérdés maradt. Enekhaszamon sohasem volt hajlandó megnevezni, pedig megtehette volna, ott voltam én, vagy mások, előkelőbb születésűek és rangúak, akik mind szerették, de mégsem volt hajlandó. Úgy érezte, Aton az apád.

- És el is hitte? - kérdezte Mózes.

- Azt hiszem, igen - sóhajtott az öregember. - Mindannyian abban hiszünk, amiben hinni akarunk, vagy amiben hinnünk kell. Ahogy szerintem Ramszesz, az istenkirály is azt hiszi - Amontef megvetésébe fáradtság és közöny vegyült -, hogy az ő fia vagy.

- Nem! - kiáltott fel Mózes. - Ettől kímélj meg!

Amontef vállat vont. - Sok mindentől megkíméltelek volna, de hát ez a helyzet. Ha jól látom a dolgokat, Ramszesz azt hiszi, hogy Enekhaszamon már csak a megfelelő pillanatot leste, amikor bejelentheti a dolgot, de Ramszesz nem várt...

- Hát így áll a dolog, neked pedig, drága fiam, drága fiam - a hangja majdnem elcsuklott, a könnyek most már patakzottak a szeméből, végig puha, petyhüdt arcán -, neked élned kell. - Rekedten suttogta: - Élned kell, erősnek, jónak és igazságosnak kell lenned. Te jelentetted nekem az életet, amit anyád hagyott belőle, és ti kettőtöket szerethettelek, értetek élhettem. Ne feledd: vagy olyan nemes, mint bárki Egyiptomban, és ha minden véget ér, mint ahogy számomra most véget ér, rá fogsz jönni, hogy mindannyian testvérek vagyunk, egyek a tudásban és a tévedésben, akár rabszolgák, akár szabadok, akár nemesek, akár parasztok vagyunk. Te az lettél, aminek mi szántunk, akik szerettünk, és Ramszeszből is a szegényes, bolond büszkeség beszél, amikor a saját sarjának nevez. Hadd higgye el, Mózes, akkor nem mocskolja be a kezét a véreddel - mert akár Oziriszre, akár Atonra néz föl, mindkettő szemében tönkretenné a folt. Neked élned kell - fújtatott az öregember -, hogy az anyád és én benned élhessünk.

Akkor megcsókolta Mózest, és magára hagyta, Mózes pedig csak állt és nézte, ahogy a pap lassan és bizonytalanul elballag az éjszakába.

17

„Tehát a szolgák fia vagyok, a koszos, haldokló nyomorultaké, akik Gosen földjén élnek" - gondolta Mózes naponta, óránként, és a szomorúságát lassan felváltotta a harag, a kétségbeesés és az önsanyargatás - még halott anyjára is neheztelni kezdett. De mégis maradt benne annyi szilárdság, amelynek segítségével úrrá lett a neheztelésen, meg tudott kapaszkodni az anyjáról őrzött képben, és mégsem fordította ellene a szívét rágó, romboló megaláztatást.

Vissza akart vonulni önmagába, valami barlangba, menhelyre a világ elől. De nagyon is sok tennivalója akadt. A világ előtt a halott asszony az anyja volt, márpedig Mózes a világban élt. Jöttek hozzá - fogadnia kellett őket. A halál, tudta, nem egyszerű ügy az ő földjén, minél magasabb rangú valaki, annál bonyolultabb a halála. Mózes durcásan, megbántva, bánattal, szánalommal és önsajnálattal tele újra az a tizenhét és fél éves fiú volt, aki legbelül maradt. Elképzelte, hogy rájuk ordít:

- Én rabszolga vagyok, nem tartoznak rám ezek a dolgok! Csináljatok, amit akartok! - De ezt csak képzelte, kívülről megmaradt egyiptomi hercegnek, és tette, amit tennie kellett.

Az anyja halálát követő napok minden óráját kitöltötték a temetés előkészületei. A királyi balzsamozóval meg kellett tárgyalnia a részleteket - de ez a normális esetben vigaszt nyújtó tevékenység Mózest zavarta és undorította. A kötelességtudó fiútól elvárható, hogy szeretetét és figyelmét kimutatva nyomon kövesse a balzsamozás lépéseit; viszont azt a gondolatot, hogy az anyja testét kibelezve, a koponyáját üresen kelljen látnia, ahogy lebeg azokban a bűzös, salétromsavas kádakban, mélyen a Nagy Ház alatt, gyerekkora rettegett helyén, ahol az ember csak rémülten suttogni mer, ezt a gondolatot Mózes már nem tudta elviselni. Csak hadd mutogassák ezek a hullarablók, akikből mindig van elég, mennyire

értenek az áztatáshoz és a mosáshoz, a kitöméshez és a betekercseléshez - természetesen csakis a kegyelet nevében. Mikor a királyi balzsamozó nyolc hetet javasolt az áztatásra, és sorolni kezdte, milyen füveket fog használni: mirhát, kassziát, balzsamokat, borsot, amit olyan nagy gonddal, olyan drágán hoznak a Gangesz völgyéből, mondta, aztán Arábia, Kus, Líbia és más tájak hét sóját - az egész olyan volt már, mint egy természetrajzóra -, Mózes hűvösen csak annyit mondott, tegye, amit tennie kell.

- Aztán itt vannak az artériák - folytatta a balzsamozó. - Három módja is van az artériák befecskendezésének. Én, kérem szépen, az egyik módszer előnyét, a másik hátrányát mindig megbeszélem azokkal, akik egy-egy elhunytért felelősek. Ne haragudj, Egyiptom hercege, de az elhunyt szeretteinek a felelőssége nem ér véget a halállal, hanem ahogy szent írnokunk és tanítónk, Kafuré feljegyezte Amenemhat idején: a halott befejezi egyik próbatételét, hogy elnyerhesse a másikat. Az *igazságérzetem* követeli meg, hogy így mondjam el neked is. Nos tehát az artériák befecskendezésének...

Mózes lehajtotta a fejét és meghallgatta a halott artériáinak befecskendezéséről szóló előadást. Nem volt menekvés: és egyre jobban értette, miről beszélt Amontef, amikor azt mondta, hogy az emberek börtönt építenek maguknak, ahonnan se ajtó, se kulcs nem segít kijutni.

A szobrászmesterrel a kőszarkofág borítását kellett megvitatnia, amelyet Enekhaszamon tíz éve rendelt nála. Hasonlított rá, de a végső simítások még hátravoltak. Akarja-e Egyiptom isteni hercege - és adják az istenek, hogy sohase kelljen neki is ilyesmivel bajlódnia mély gyászában -, hogy természetes borítást kapjon a szarkofág, felülmúlhatatlan simaságút? És borítsa-e megmunkált bronzlemez? Vagy ahogy mások szeretik a Nagy Házban: legyen inkább zománc és kő? És vajon a holttestet itt helyezik a szarkofágba, vagy csak a síremléknél?

Mózes homályosan emlékezett, hogy az anyja sírja Felső-Egyiptomban van, valahol Karnak táján. Ezt is meg kellett beszélnie. De a szobrász szeretett volna vele és a koporsókészítővel együtt is találkozni. A királyi művészek vezetője is érintve volt a dologban, és természetesen a Nagy Ház főudvarmestere, valami Széthi-Mózes is.

Ez az ember távoli rokona, másod- vagy harmad-unokatestvére volt Ramszesz istennek, és gyakran mondták, hogy lehet Ramszesz Egyiptom és a birodalom istenkirálya, de a Nagy Ház istenkirálya Széthi-Mózes; akit gyakran emlegettek a legelfoglaltabb emberként egész Egyiptomban. Talán az is volt, mert az ő majdnem százfős, írnokokból és tisztségviselőkből álló személyzete őrizte azokat a híres papirusztekercseket, amelyekre nemcsak Egyiptom nemességének és papságának a nevét jegyezték föl, hanem vagyonukat, földbirtokukat, a határokon túli házaikat és bányáikat, szolgáikat, lovaikat, marháikat, juh- és kecskenyájaikat, arany-, ezüst-, bronz- és vastárgyaikat, lenvásznaikat, fiaikat, lányaikat, feleségeiket, ágyasaikat és - egyesek szerint - azt is, hogyan teljesítenek az ágyban és az ágyon kívül, de még legtitkosabb gondolataikat is. Mindezt állandó újabb bejegyzésekkel és törlésekkel évente folyamatosan frissen tartották, és Széthi-Mózes utolsó írnokát is joggal tisztelte és félte akárki.

Mózes nem kételkedett a malacszemű, hihetetlenül kövér ember szorgalmában, aki végigkacsázott a szobáin, és megjelent nála Enekhaszamon halála után. Eletében sohasem beszélt Széthi-Mózessal, közelről is csak egyszer látta, amikor a főudvarmester épp távozott a lakosztályukról. Mózes szemében mit sem változott ez az ember, az idő nem fogott rajta: ahogy írnokai és tisztségviselői körében belépett, hatalmas arcán hivatalos vigasztalás, de semmi érzelem - mint aki az istenek közvetlen közeléből látja, hogy minden rendjén van -, kövér teste rengett az átlátszó lenvászon mögött, Mózes érezte, hogy végképp meg kell adnia magát a fénynek és a pompának.

Széthi-Mózes megtelepedett egy székben, amely bizonytalanul ingadozott a súlya alatt, az írnokai és tisztségviselői pedig a lábához ültek a zsámolyokra. Tökéletes diplomata volt: tudta, hogy a királyok ezen a földön halandók, ha a másik világban nem is, ismerte a Mózes származása körüli ellentmondó híreszteléseket, de az a változat sem kerülte el a figyelmét, amely Mózest Ramszesz isten fiának tulajdonítja. Azzal kezdte, hogy hosszasan dicsérte Mózest, a tartását, az intelligenciáját és nemes tulajdonságait, aztán hozzátette, hogy megérti fiúi bánatát.

- Ám amikor az egyik ember elkezdi halhatatlan életét - magyarázta -, a szerencsétlen hátramaradóknak gyakorlati kérdésekkel kell bajlódniuk. Ó, igen, gyakorlati dolgokkal, Egyiptom hercege, amelyekről szívest-örömest lemondanánk, ha nem ezek választanának el bennünket a káosztól. A barbár csak eszik és iszik, és a mának él, de a civilizált ember félretesz valamennyit a vagyonából, hogy szerettei, akiket hátrahagy, ne nélkülözzenek. Gondolom, tudod, hogy igen gazdag ember vagy?

- Tudom, hogy anyámnak megvolt mindene, amire szüksége volt. Az én vagyonom nemigen érdekel.

- Így beszél a tapasztalatlanság - korholta Széthi-Mózes, és kövér mutatóujjával meglegyintgette. - A légy elpusztul a hidegben, de a méh boldogan és kövéren él a mézben. - Szerette az ilyen bölcsességeket. - *Hórusz könyve,* százötödik vers. Te szerencsére gazdag vagy, mert anyád bölcs volt és előrelátó. Itt van a birtokaid teljes lajstroma, amit most felolvasok neked. Minden helytálló. Semmi csalás. Áldott nagyapád, Széthi isten megszabadított minket a hivatali csalásoktól. - Vaskos ujját végighúzta a nyaka redőin. - Beszélnünk kell a lakosztályról is, amelyet szabadon használhatsz, ha úgy kívánod. Mivel mindig is pontos voltam a dolgaimban, szeretném előkészíteni azon ingóságok lajstromát, amelyeket isteni anyád sírjába kívánsz helyezni; továbbá hogy milyen állatokat akarsz levágatni. Ezenkívül itt van még a birtokaid kezelésének

jóváhagyása vagy felülbírálása. Továbbá személyes szükségleted, aranyban elszámolva...

Hivatalos, reszelős hangján még tovább mormolt, az órák meg csak teltek, míg be nem sötétedett, és Széthi-Mózes be nem jelentette, hogy reggel újra eljön.

Még hátra volt Nef, aki kereken megmondta, hogy a barátja marad, bármi történjék is.

- A baj csak az - vetette közbe Mózes -, hogy nem túlzottan érdekel, mi történik.

- Helyes. Most felkavarodtál, keserű vagy, és sértett. De ez elmúlik, Mózes. Fiatal vagy és erős, ráadásul gazdag - tette hozzá. - Egyiptomi herceg vagy.

- A te istenkirályod viszont megölte az anyámat!

- Amíg csak nekem mondasz ilyeneket - felelte Nef -, csak lobbanékony vagy. De ha más előtt is így beszélsz, annak rossz vége lesz. De nem azért jöttem, hogy korholjalak. Meg akartam mondani, hogy engedélyt kaptam a főudvarmestertől, hogy Karnakba utazzam, és előkészítsem anyád sírját. Megtaláltam a helyszínt és a terveket a temetési csarnokban, és úgy látom, nincs sok tennivaló. Mindenesetre ez a kő leesett a szívemről, és te is megnyugodhatsz, hogy ha végeztem, és Enekhaszamont eltemették, senki nem fogja többé megtalálni a nyughelyét. Azt hiszem, így lesz a legjobb. Viszek magammal száz munkást, és ha szeretnéd, elviszem a személyes tárgyait, előkészítek hozzá egy bárkát.

Mózes megragadta a karját, és könyörgött: - Kérlek, hadd menjek veled, Nef! Hadd menjek veled, hadd hagyjam itt ezt az átkozott házat, ha csak néhány hétre is!

- Gyere. De mit érsz el vele, Mózes? Hogy anyád utazhat fel a folyón egyedül? Hogy egész Egyiptom erről beszéljen? Hogy ami már így is elég rossz, még rosszabb legyen? Mózes: azok kedvéért, akik szeretünk téged, szedd össze magad! Légy egyiptomi herceg! Ez az egy reményed marad!

A fájdalomhoz tehát újabb fájdalom adódott, Mózes megállapította, hogy egyetlen megmaradt barátja, Nef is ellene fordult. Mert Amontef nem jött többet, és ha Mózes végigment a Nagy Ház folyosóin, aki meglátta, mind hátralépett halkan, nehogy elkötelezze magát mellette.

Mózes tűrte, ameddig tűrhette, aztán egyszer a kitörő, összegubancolódott érzéseitől félőrülten fogta a sárga lovát, és addig hajtotta, amíg már tajtékosan roskadozott, és ő maga is kimerült a fáradtságtól, ráadásul gyötörte a lelkifurdalás is, amiért agyonhajszolta ezt a néma állatot, akit szeret.

Végre eljött az idő, amikor az anyja bebalzsamozott testét ráhelyezték a gyászhajóra, amely öt másik bárka élén elindította a menet hosszú, végtelennek tűnő útját a Níluson dél felé, Karnakba. Nem úgy sikerült a karnaki út, ahogy Mózes valaha álmodta: mikor odaért, egyetlen vágya volt, hogy túl legyen az anyja temetésén, és otthagyhassa ezt a helyet. Ramszesz isten épp akkor indult el Thébából a róla elnevezett városba, és Karnak elöljárói féltek volna belegázolni az istenkirály testvérének temetési szertartásaiba, akinek temetését Ramszesz külön megjelölte a távolmaradásával; és bár Mózes érezte, hogy Egyiptomban és különösen Felső-Egyiptomban kavarognak olyan erők, amelyektől Aton, a teljes és egyetlen isten visszatérését lehetett várni, ezzel párhuzamosan nőtt benne a megvetés a félelmeik miatt. Ahogy most érezte magát, nem sok különbséget látott élet és halál között, és túlzottan fiatal volt ahhoz, hogy meg tudja ítélni az erőviszonyokat, vagy hogy miben különbözik a meggondolatlanság a bátorságtól. Bár régebben könnyedén megértette, mennyire naivak és nem gyakorlatiasak anyjának, Amontefnek és Aton más papjainak a tervei, most annyira gyűlölete Ramszeszt, hogy csak azt érezte, végleg elmúlt és elveszett a király trónfosztásának aranyló esélye. Ezekben a pillanataiban nem jutott eszébe, hogy csak a nyomorult goseni szolganép lelence, és hinni kezdett a róla szóló alaptalan szóbeszédnek; aztán visszazuhant a valóságba, amely egyre

nyilvánvalóbb lett, ahogy Mózes elért a széles csontú, izmos és karvalyorrú férfikorba - újra foglyul ejtette az a sötét melankólia, amely az anyja halálakor kapta el. Így tért vissza a Níluson: hajók, szolgák, papok és katonák hada kísérte, de csak egyetlen barátra számíthatott, Nefre, az építészre. Ebben legalább szerencséje volt, ha nem tudta is, mert ahogy órákon át, éjszakákon át beszélt ezzel az egyszerű, gyakorlatias emberrel, aki megépítette mindazt, amiről majd a királyokra fognak emlékezni, nemcsak új tudásra és legalább némi bölcsességre tett szert, de lassan a lelkét is le tudta csillapítani, és megtanulta, hogyan fogadja és viselje el az élet dolgait - ami egész hátralévő életében segítségére volt. Ahogy csordogáltak lefelé a folyón, ahogy halkan megcsobbant a folyó, amely nemcsak neki, hanem még sokaknak jelentette az élet anyját, ahogy a holdfényben feketén és gyönyörűen magasodtak a völgyet szegélyező hegyek, ahogy megpillantotta a gízai piramisokat, mindez segített begyógyítani és megnyugtatni a sebeit. De a lelke zsilipei csak akkor nyíltak ki teljesen, amikor visszaérkezett a Nagy Házba.

Ahogy hazaért, másnap belépett hozzá egy szolga, és letett a szobájában egy nagy kosarat. Mózes kinyitotta, és egy réztálban ott találta tanítója, Amontef fejét.

Mózes a kezébe fogta a fejet, és sírt: megnyitotta az önfegyelem és a tartás kapuit, sírt, zokogott és sajgott - ahogy egy megárvult és elhagyott fiútól kitelt. De mikor abbamaradt a sírása, megint összeszedte magát, és a harag tisztán, hidegen és élesen lobogott benne. Aztán ismét egyiptomi herceghez illően indult el, a karjába vette a kosarat, és elvitte a balzsamozóhoz, meghagyva neki, hogy találja meg a testet, és balzsamozza be mindkettőt illő módon, különben nem lesz hosszú élete a földön. Mikor előkerült a test, Mózes Neffel együtt egy mély, kővel kirakott sivatagi kamrában nyugalomba helyezte az öreg papot, az éjszaka magányában.

Ramszesz visszatért városába, a Nagy Házba, amely újra a művelt világ középpontja lett. Az élet megújult a Nagy Házban, ahogy a nyár végén Mózes emlékei szerint mindig: ismét megjelentek a kicsinyes királyok, urak és sivatagi sejkek, hogy lerójják tiszteletüket és behízelegjék magukat, jöttek Hatti, Fönícia, Babilon, a filiszteusok földje és még vagy húsz kisebb nép követei és udvaroncai, Kréta és a tengeri szigetek kereskedői-kalózai-hercegei, a palotaforradalomban ledöntött csoportok, akik az istenkirály segítségét kérték, és az őket ledönteni akaró csoportok, akik szintén támogatást kerestek. Együtt állt a Nagy Ház teljes és leírhatatlan színe és pompája: verni kezdték a dobokat, fújni a dudákat, felsorakoztak a legjobb egyiptomi katonák, akár-csak a bárkák és tengeri hajók a királyi parton: a világ szívében összegyűlt a világ legnagyobbjainak susmogása, pusmogása és ravaszkodása; itt tarkállottak az egyiptomiak fehér lenvásznai, a kusiták leopárdbőrei, a tengeri népek tollas bronzsisakjai, melyeken lobogott a sárga és vörös legyező, a föníciaiak bíbor köntösei, a hettiták csonka kúp formájú fekete kalapjai, Mezopotámia csíkos ruhái, a filiszteusok rojtos kötényei és a beduinok csíkos gyapjúköntösei.

Mózes látta a kavalkádot, de még annyira sem hatott rá, mint máskor. Megőrizte az egyiptomiak kívülálló fölényét, akik számára mindenki más a barbárokhoz tartozott - de ahol azelőtt Egyiptom élt benne, most csak űrt érzett. Ő, aki a palota gyermekei közül a legkevésbé volt büszke, most olyan öntudatlanul kevélyen járkált, hogy felháborította volna az embereket, ha ruháiról, fejdíszéről és arany nyakékéről nem látják, hogy herceg - és mikor a palotában vagy a kertekben sétált, sokan tekintettek utána kíváncsian. A külföldiek gyakran kérdezősködtek, ki ez a magas, karcsú, keserű arcú herceg, de általában nem kaptak pontos választ. Akiben lakott

némi bölcsesség és óvatosság, tudta, hogy nem érdemes Enekhaszamon fiáról értekeznie senkivel.

Egyszer, ahogy Mózes a kertekben sétált, elállta az útját Ramszesz három fia. Jól ismerte őket, egyiküket különösen jól, de még Ramszeszemszéthi iránt is inkább közönyt érzett, mint undort, úgyhogy egyszerűen ki akarta kerülni őket. A három fiú azonban újra az útjába állt, és egyikük azt mondta:

- Aki ilyen büszkén jár, annak bizonyára van mire büszkének lennie.

- Nem biztos - tette fel Ramszeszemszéthi -, mert én magam köptem arcba, és az sem sértette a büszkeségét.

- Mert a köpésed - vetette közbe a harmadik - biztosan édesebb volt, mint amihez szokott. Te ugye illatosítod a leheleted, bátyám?

- Hogyne.

- De vajon az anyja is illatosította-e? - kérdezte az első. Mózes mindezt egykedvűen hallgatta, csak az lepte meg némileg, hogy a bosszúsága nem csap át haragba.

Sértegették, most az anyját sértegetik. Nem hatott egyik sem.

- Az anyja hatalmas volt - jegyezte meg Ramszeszemszéthi. - Ő meg egyiptomi herceg volt, amíg az anyja élt.

- De hát még most is egyiptomi herceg. Nézd meg a ruháit, a tartását, a büszkeségét.

- És a *becsülete?*

- Ó, a *becsülete.* Hát azt nem látom. De a büszkesége az világosan látszik.

- Biztos vagy benne?

- Abszolút.

Ramszeszemszéthi előrehajolt, teljes erővel Mózes arcába köpött, és most már dühösen kérdezte: - Ezt is elviseli a büszkeséged?

Mózes a keze fejébe törölte az arcát, és hűvösen csak annyit válaszolt: - Nem túl elmések a sértéseid. Mire számítasz mindezzel, isteni rokon?

- Arra számítok, hogy megküzdünk és megölhetlek.
- Nem nagyon izgat, hogy megküzdjek veled - vonta meg a vállát Mózes -, és bár jobban megvetlek, mint amennyire fel tudnád fogni, semmi kedvem sincs bármelyikteket megölni.
- Nem hiszem, hogy a te kedvedről volna szó - szólalt meg az első, a Ré-em-Opet nevű alacsony, kövér és kancsal fiú, Ramszesz isten és egy líbiai törpe rövid frigyének gyümölcse. - A dolog eldöntetett. A bátyámnak csak ki kell mondania, és mi a tanúi leszünk. Elbújhatsz a szobádba, de többé nem járkálhatsz a palotában, sem a kertekben, sem a város utcáin.

Ramszeszemszéthi bólintott. - Úgy tartja a szóbeszéd, hogy téged a vízből halásztak ki. Ha már úgyis vizes vagy, elnevezünk Köpet-Mózesnak. Ez rajtad marad.
- Már kiválasztottuk a helyet és az időt - szólt a harmadik. - Az öreg piramisnál, a datolyapálmák alatt. Tudod, hol van?
- Persze hogy tudja - válaszolt az első.
- Ma éjjel, ha feljön a hold. Válassz bármilyen kézifegyvert - mondta a harmadik.
- Vagy akár páncélt is - tette hozzá a második.

Most már igen komolyak voltak, és amint befejezték, sarkon fordultak és elmentek. Mózes egy darabig csak állt, aztán leült egy fügefa árnyékába, és rosszkedvűen nézte a kert ragyogó, nap szárította színeit. De ahogy ott ült, egészen felderült a kedve, ahogy felidézte Ré-em-Opet bombasztikus stílusát. Az anyja halála óta először történt meg vele, hogy csukladozott a nevetéstől, és miközben csukladozva fügét szedett és lakmározott, átgondolta a dolgot. Mikor már eleget gondolkodott, felkelt és elindult Széthihophoz.

Egy besüppedt kis kertben akadt rá nagy nehezen, ahol az öregember meztelenül szívta magába a ragyogó napsütést, hogy kiszárítsa fájó ízületeiből a gyulladást. Mózes több mint egy éve, de talán két éve nem látta az öreg harcost, és megdöbbent, milyen kicsire aszott össze azóta. Amikor gyerekkorukban Széthihop

fegyverforgatásra tanította őket, olyan hatalmasnak tűnt - és még hatalmasabbnak a bronzsisaktól, amelyet a tekintélye érdekében viselt. Most olyan sovány és apró volt, hogy Mózes gond nélkül a karjába tudta volna emelni.

Széthihop aludt, amikor Mózes odaért, úgyhogy a fiú leült egy padra, és várt. Aztán az öreg kinyitotta a szemét, pislogott, beárnyékolta a szemét, hogy jobban lásson, és az oldalára fordult.

- Kérlek, Széthihop, ne kelj föl - mondta Mózes.

- Tessék? - Az öreg felkönyökölt és megnézte. - Üdvözöllek, Egyiptom hercege. Fogadd részvétemet. El kellett volna mennem hozzád, de nem avatkozom a palota politikai életébe, és különben sem vagyok én senki.

- A barátom vagy, Széthihop - felelte Mózes. - Meg tudom számolni őket egy kezemen.

- Igen, a barátod?

- Szerintem igen. És most szükségem van barátra. Ramszeszemszéthi herceg megsértett engem, sértegette az anyámat és a származásomat. Az arcomba is köpött.

Erre már Széthihop is felült, és szúrósan nézett Mózesra. - Ezt már egyszer megtette, ha jól emlékszem. Ez a szokása, hogy leköpi a nála jobbakat?

- Ezek szerint. De most célja is volt vele. Kihívott párbajra, és bejelentette, hogy meg akar ölni. A ma éjszakát választotta, amikor felkel a hold, a ligetben, az öreg piramis mellett.

- Veled akar párbajozni? A marha - ásított Széthihop.

- Hát, eldöntötte magában.

- Menj, és mondd meg neki, Egyiptom hercege, hogy nyalja ki egy szent macska seggét.

- Megtehetném, de akkor mindenkinek megnehezítené az életét. Csak úgy az arcomba köphet, mindenféle sértések közepette?

- Nem tudom - vont vállat az öreg katona. - Én nem vagyok nemes, nekem sohasem volt ilyen gondom. De Ramszesz isten nem fog eltűrni testvérgyilkosságot a fiai között. Fizesd le a barmot, elég

gazdag vagy. - Mikor Mózes csak mosolygott, hozzátette: - Én azt beszélek, amit akarok, Egyiptom hercege. Elég öreg és elég szikkadt vagyok, hogy akár múmia lehessek. Gondolom, megküzdesz vele.
- Azt hiszem, nincs más választásom.
- És a fegyver?
- Kézifegyver, azt mondta. Gondolom, a hettita hosszú vastőrt fogja használni, amit olyan sokra tart.
- És te, Egyiptom hercege?
- Én a kusita botot, Széthihop. De nem fogom megölni. - Mózes közelebb hajolt, és megérintette az öregember karját. - Ja, és nem vagyok Ramszesz isten fia, ezt jegyezd meg. Na, eljössz velem ma este?
- De meg fogok érte fizetni. - Széthihop elnevette magát. - Amit én a feleségemtől kapok, az rosszabb lesz, mint amit te valaha kaphatsz a hercegtől. De eljövök. Ne köpködjön megint az arcodba, Egyiptom hercege. Undorító szokás.

19

A küzdelem még annál is rövidebb volt, mint amire Mózes készült.

Mikor Széthihoppal lóháton odaért az öreg piramishoz, a hét méternél nem magasabb rom előtt, a tiszta, lapos terepen már jókora társaság gyűlt össze. Ramszesz isten fiai a jelek szerint nem bánták meg a dolgot, és a következményeivel nemigen törődtek. Legalább egy tucat különböző életkorú testvér gyűlt össze, hogy megnézze a párbajt, hoztak magukkal kenyeret, bort meg gyümölcsöt, és elhozták éppen aktuális hölgyeiket és kedvenc húgaikat. Ott feküdtek lenből szőtt takaróikon a piramis lábánál, a fiatalabbak közül pedig néhányan felkapaszkodtak a romra, hogy jobban lássanak. A szolgák fáklyákkal járultak hozzá a holdfényhez, egyikük Ramszeszemszéthi fegyverzeténél segédkezett, egy bronz

mellvértet szíjazott épp föl. Aztán ott állt Ramszeszemszéthi mellvértben, sisakban és karvédőkben, egyik karján kerek bronzpajzs, a másikban a hosszú vastőre.

Mózes és Széthihop leszállt a nyeregből, az öreg katona beszúrta a puha földbe a kétméteres ébenfekete botot, miközben mindketten levetették a köpenyüket. Az öreg elnevette magát Ramszeszemszéthi láttán, és odasúgta:

- Ezt figyeld, Mózes, milyen óvatosan és gondosan felszerelkezett a kibelezésedhez.

Még akkor is nevetett, amikor közelebb értek. Mózeson nem volt más, mint az ágyékkötője: nemcsak a modora, hanem az öltözete és a fegyvere is megvetést sugárzott. Nemcsak azért nem vett páncélt, hogy fürge és könnyű legyen, hanem mert sejtette, hogy az unokatestvérei tetőtől talpig fel lesznek vértezve. Ideges volt, de nem félt, és most, hogy elnézte a királyi vérnek ezt a hason fekvő bemutatóját, ahogy a szájukat tömik, enyelegnek és boroznak, miközben elméjüket bölcs mondásokkal élesítik, melyeket feléje lövellt jelentőségteljes pillantásokkal hangsúlyoznak, Mózes nyugtalansága megvetéssé változott. Eddig az unokatestvéreit is a létnek ugyanazzal a tárgyilagos elfogadásával szemlélte, ahogyan az egész palotát. Ott voltak - mint korábban is mindig. De most hirtelen mélységes undorrá változott ez az érzés. Akkor már inkább tartozzon a szolgák véréhez, mondta magában, és miközben nézte őket, megértette, hogy eddig sohasem látta őket igazán. Az arca a megvetéstől és a meglepetéstől egyszerre tükrözött haragot és keserűséget - amit Széthihop megkönnyebbüléssel nyugtázott. A halálos párbajhoz az öreg katona nem ismert jobb utat, mint a gyűlöletet. A fekete botot odanyújtotta Mózesnak, aki megemelte, majd a nyakának támasztotta a fegyvert, amíg megköpdöste és szárazra dörzsölte a tenyerét.

Közben Széthihop előrelépett és fennhangon ezt mondta: - Figyeljetek rám, egyiptomi hercegek, mert mindannyian ismertek. Az öreg Széthihop vagyok, a fegyvermester: előbb tanítottam

Ramszesz istent a kardforgatásra és a kocsihajtásra, mint hogy bármelyiktek az anyja csecsét szívta volna. Ebben a párbajban az isten vérei mérkőznek, és átkozott szégyen, hogy ilyesmi megtörténhet. De történt, ami történt, már nem lehet visszafordítani, úgyhogy meg kell küzdenetek. Ha az első vér folyik, nem lesz halálos küzdelem, hanem ott és akkor véget ér! - És amikor a testvérek tiltakozva kiáltozni kezdtek, kemény, hideg hangon állította le őket.

- Velem nem kiabáltok, ifjú urak, velem nem! Nincs köztetek egy se, akire ne emlékezném négykézláb mászó korából, én tanítottalak titeket küzdeni. Nem engedem meg, hogy gyilkosság történjen ma éjjel - Egyiptom minden istenére mondom, menjetek panaszra az istenkirályhoz, ha mertek!

- Ha nem akarsz gyilkosságot, Széthihop - kiáltotta egy idősebb testvér -, akkor szólj ennek a névtelen pimasznak, hogy tegye el a botját, és fegyverezze fel magát!

- Nem mondok semmit az egyiptomi hercegnek. Ő választotta meg a fegyverét, ahogy a bátyád a magáét, és ha meg akar halni, az az ő dolga: annál hamarabb ér véget ez az értelmetlenség. De nehogy valaki beavatkozzon, mert nálam ugyan csak egy tőr van, de azt már fél évszázada forgatom, méghozzá jól. A szavamat adom, hogy akár egyiptomi herceg az illető, akár nem, elvágom a térde inát annak, aki beleavatkozik a küzdelembe, ha egyszer elkezdtük. Ha valaki egész életében sántítani akar, csak ellenkezzen velem. - Kérdően pásztázott végig az arcokon, de senki nem mert vele ellenkezni. A hold már a fák fölé ért, a tisztás ezüstszínt öltött, és az ezüstös fény ott vibrált a szőlővel befutott, mohos piramison, amitől az egész jelenet földöntúli, bűvös varázst kapott - ezt még a királyi testvérek is felfogták, mert megnyugodtak és lecsendesedtek. Megragadta őket a küzdők látványos, tablószerű mozdulatlansága, ahogy ott állt a széles vállú Ramszeszemszéthi, begörbített, feszes hátán izomcsomók domborodtak, akár az apja széles hátán, a páncélján ragyogott a holdfény, és visszaverte a fáklyák ugráló lángját - és

Mózes, a magasabb és soványabb, akinek az erejét elrejtették hosszú, csontos és izmos tagjai, barna teste készen állt, de nem feszült meg, a botot karnyújtásnyira és lazán tartotta mindkét kezével.

- Fütyülök, ha kezdjük - mondta Széthihop -, és fütyülök, ha vége. Az istenek óvjanak mindkettőtöket, ha nem engedelmeskedtek. Figyelem!

Két ujját a szájába dugta, és vadul, élesen füttyentett. Mózes épp csak egy kicsit összehúzta magát, a sarkán egyensúlyozott, egyik lábát előretolva széles terpeszbe állt. Ramszeszemszéthi magasra lendítette hettita kardját, a pajzsát védelmezően maga elé vonta, és Mózes felé ugrott, hogy egyetlen vágással véget vessen a küzdelemnek, kettérepesztve látszólag védtelen unokatestvére koponyáját. Ahogy közelebb jött, Mózes még jobban előrehajolt, előrelendítette az ébenfa rudat - az öt kiló tömör fa olyan széles volt, mint a csuklója -, felfogta és kivédte a csapást. Még ugyanezzel a lendülettel futó ütést mért Ramszeszemszéthi oldalára, amitől a herceg kibillent az egyensúlyából, ő pedig pillanatnyi előnyhöz jutott, hogy rövidebb fogást vegyen a boton, és bárdként fogja meg. A bot hatalmas súlya ugyanabban az ívben, az első mozdulat folytatásaként Mózes karját félelmetes lökésbe lendítette, amibe minden erejét belevitte, és a botot tiszta erőből a bronzpajzsba vágta. A pajzs behorpadt, mint egy réztányér, és a fémbe ütődő fa hangján át tisztán ki lehetett venni a herceg karjának szörnyű reccsenését. Ramszeszemszéthi ordítva tántorodott hátra, megpördült, aztán teljes hosszában végigvágódott a földön, de a kardját a markában tartotta, és miközben megpróbált felállni, Mózes újra lesújtott a botjával, és egyetlen rettenetes ütéssel eltalálta a kezet és a csuklót. Ramszeszemszéthi vadállat-ordításába belehasított Széthihop éles füttyszava, már a második ütés idején a szájához emelte a karját, és az egész küzdelem nem tartott tovább néhány pillanatnál.

Mózes magához húzta a botját, és szándékosan hátat fordított, hogy a köpenyéért menjen. Eközben Ré-em-Opet az üvöltő herceghez ugrott, felkapta a kardját és meglengette a feje fölött. Széthihop dühös kiáltására Mózes megfordult, időben meglátta a kardot, ráütött a botjával, amivel megtörte a csapás lendületét, és kiütötte a kardot Ré-em-Opet kezéből. A düh kirobbant belőle, mint az elpattanó rugó: a botot eldobva, puszta kézzel ragadta meg a herceget kövér nyakánál és combjánál fogva, és démoni erővel a levegőbe emelte, aztán földhöz vágta, mint egy zsák búzát. Ré-em-Opet széles hátsófelén ért földet, felordított sérelmében és fájdalmában, aztán átfordult a térdére, és fel akart kelni. Eközben odaért Széthihop, kezében a tőrrel, rávetette magát, és mindkét inát felvágta. Aztán a hűvös fűbe törölte és a hüvelyébe csúsztatta a fegyverét, és Mózeshoz lépett. Felvették a köpenyüket, és Széthihop a királyi fivérekhez fordult. Egyikük sem moccant, ott ültek a csendtől és a rémülettől megfagyva, míg a tisztást betöltötte a törött karú herceg ordítása, és a másik herceg nyüszítése, akinek az inait vágták el.

Széthihop és Mózes a lovakat őrző szolgához indult, nyeregbe szállt és ellovagolt. Egy ideig csendben léptettek, aztán Széthihop szólalt meg, elismerően:

- Gyors és szörnyű ember vagy, Egyiptom hercege. Megdöbbentő tulajdonság egy ilyen csöndes fiútól.

- Azt gondoltad, megöl? - kérdezte Mózes, aki még mindig remegett az erőkifejtéstől és a haragtól, és a verejtéke átáztatta a köpenyét.

- Ki tudhatta? Nem lehet tudni egy küzdelemben. Ő mindenesetre úgy gondolta. Hát, szép munka volt egy éjszakára, és azt hiszem, lemostad a sértést. Az egyik unokatestvéred nem fogja tudni többé használni a kezét, a másik egész életére sánta lesz. De megérdemelték.

- Ezt még túlélem valahogy - morogta Mózes. - És mi lesz veled, Széthihop?

- Velem? Hát teljesen bolondnak nézel, Egyiptom hercege?
- Nem. Azt nem mondtam.
- Hát ne is. Nem élheti meg az ember a Nagy Házban az én koromat, ha nincs egy kis józan esze. Ma este, mielőtt ide indultam, elmentem Ramszesz istenhez, és ő határozta meg a küzdelem feltételeit. Elmagyaráztam, hogy nagy esély van rá, hogy meghalsz, de elfogadta. Ne nézz úgy rám, Egyiptom hercege, mintha elárultalak volna. Azt hiszem, inkább az életedet mentettem meg.

20

A piramis előtti párbaj furcsa módon - vagy talán nem is olyan furcsa módon - titok maradt. Mózes nem bízott senkiben, hiszen Nefen kívül nem is bízhatott, Nef pedig éppen messze járt; Széthihopnak nagy gyakorlata volt a hallgatásban, de láthatóan a királyi fivérek és nővérek is úgy döntöttek, hogy a dologból kevés dicsőségük származik, és minél kevesebbet beszélnek róla, annál jobb. A két sebesült herceg bezárkózott a szobájába, ahol a hallgatásban éppoly jártas orvosaikra bízták magukat, úgyhogy Mózes három napig úgy járt-kelt, mintha semmi sem történt volna.

De valami érezhetően megváltozott: mert most már a királyi családból nem szólt hozzá, nem bólintott felé, nem mosolygott rá senki, egyszerűen kitértek az útjából, úgyhogy Mózesnak arra kellett következtetnie, hogy valami mégiscsak kiszivároghatott abból, ami a piramisnál történt. Aztán a harmadik napon Ramszesz isten parancsára a trónterembe hívatták.

Nyolc év telt el azóta, hogy az istenkirály utoljára beszélt vele, és a férfivá érő fiúnak nyolc év hihetetlenül hosszú idő. Ebben a nyolc évben is többször látta Ramszeszt, de sohasem közelről, sohasem kellett beszélnie vele, Ramszesz sohasem vette észre. Mózes furcsának találta, hogy míg ő maga férfivá érett, Ramszesz isten alig változott valamit.

Akárcsak nyolc éve, Mózes most is az egyiptomi herceghez illő legjobb ruhát viselte: arany nyakéket, arany karkötőket, ékköves karkötőket és az ékköves fejdíszt. A pompa és a szertartás, a színek és az emberek, a mozaik és a vásznak kavargása most is lenyűgözte, és ezúttal is a hasára kellett feküdnie, arcát az istenkirály lábához kellett fektetnie, amíg nem szólították, hogy fölkelhet, és a hatalmas teremben most is hátrahúzódott mindenki, nehogy meghallják Ramszeszt.

De azért most más volt. A hatalmas auditórium most csak nagyobb teremnek látszott. A díszítése is átmenet volt a rikító és az ízléstelen között. A Ramszesznek Hatti elleni csatáját ábrázoló hieroglifák tele voltak szőve nyilvánvaló hazugságokkal. És az isten is csak ember: akit Mózes gyűlölt, és akitől félt.

De Ramszesz most is könnyed volt, mosolyogva szólt Mózesra, hogy lépjen hátrébb, hadd lássa jobban. A tekintete élesen kutatott, sötét szemeit olyan erősen szögezte Mózesra, hogy a fiatalembernek el kellett kapnia a tekintetét. Ramszesz bólintott, és rászólt, hogy jöjjön közelebb, mivel észrevette, hogy jó néhány papnak olyan gyakorlata van a hallgatózásban, ahogy egy íjásznak a lövésben. Azt mondta:

- Nos, Mózes, jó kiállású fiatalember lettél. Hány éves is vagy?
- Tizennyolc, isteni szentség.
- Ne szólíts ilyen nevetséges címen. Nevezz apádnak. És ne gondold többé, hogy én öltem meg az anyádat, vesd ki a gyilkosság gondolatát a szívedből.
- Igen, apám - felelte Mózes színtelenül.
- Kicsit melegebben, Mózes, több elmével és megértéssel. Nem uralkodhatna bolond ember az enyémhez hasonló birodalomban olyan régóta, mint én, úgyhogy nagyobb hibát el sem követhetnél, mint hogy bolondnak vélsz. Az anyád beteg volt, nagyon beteg, aki annyira mentes a fájdalmaktól, mint te, az nem értheti meg a fájdalmát. Próbáld felfogni, hogy szerettem az anyádat.
- Igen, apám.

- „Igen, apám" - utánozta Ramszesz. - Csak ennyit tudsz nekem mondani?

- Bármilyen kérdésre válaszolok, ahogy tudok, apám. Ramszesz hátrahajtotta a fejét, és felkacagott, hogy az egész trónterem kíváncsian és csodálkozva tekintett rá. Az egész teste rengett a kacagástól, aztán abbahagyta, kézfejével dörgölte meg könnyes szemét. - Mózes, mindenre, ami szent: furcsa és bátor ember vagy. Bolond is, mert eszed az nincs sok, de az még megjöhet. A felső-egyiptomi ősi urakra emlékeztetsz, akivel tele vannak a legendáink, és ugyanolyan késélesen nézel, mint az ő szobraik. Megvallom, félig kedvellek, de túlzottan érdekes ember vagy a mi csendes életünkhöz itt a Deltán, és úgy látom, ahol jársz, meggyűlik veled a baj. Miért nem ölted meg azt a nyomorultat, egyik sikertelenebb éjszakám eredményét, ha már megküzdtetek?

- Nem volt rá semmi okom, hogy megöljem, apám - vonta meg a vállát Mózes. - Csak megsértett, ami nem olyan súlyos dolog, mint az élete.

- És a becsületed? A büszkeséged?

- A becsületem majd csak túléli. Ami a büszkeségemet illeti, apám, az meghalt az anyámmal, a szent Enekhaszamonnal, akitől kaptam.

- Ezt meg hogy érted? - horkant föl Ramszesz. - Ne beszélj rébuszokban, fiú. Gyűlölöm a rébuszokat. De azt hiszem, mégis igazad van. Nem szabtak a gyilkosok anyagából, amiért hálás vagyok, elhiheted - ugyanis Széthihop úgy véli, ha feldühödsz, senki nem tudna megállítani a palotában. A háború más. Széthihop szerint jó katona válik belőled, és ebben én is egyetértek. De itt csak bánatot és bajt hozol, Mózes, igen, azt hiszem, te valóban bánatra és bajra születtél - de a határainkon még sokat tehetsz Egyiptomért. És jobban is teszed, ha elmész innen, míg le nem nyugodnak a kedélyek, és a képzelt rosszakat el nem felejtik. Tíz nap múlva tizenötezer fős büntetőhadjárat indul Kus földjére, mert a feketék elfeledkeztek róla, hogy a türelmem végtelen ugyan, de a béketűrésem rövid. Velük mész, kocsihajtó kapitány leszel, és

három évig távol maradsz. Három év alatt, gondolom, tanulsz eleget, azután visszatérhetsz ide, a városomba.

- Igen, apám - felelte Mózes ismét színtelenül.

- És bölcsebb ember leszel - fejezte be Ramszesz isten most már ugyanolyan fakó hangon.

Ezzel véget ért a kihallgatás Ramszesz istennél, és véget ért Mózes gyerekkora és ifjúsága is.

MÁSODIK RÉSZ

Kus kapitánya

1

Ősi volt Egyiptom földje, de nem ősibb Kus földjénél, és bár a világon ezer más nemzet, város és nép élt, Kusból csak egy volt, és a kusitákból sem volt több. A régi időkben az egyiptomiak uralták a világ egyik végét, Kus földjének fekete emberei a másik végét; a kék tenger végtelenül és határtalanul hömpölygött tova az egyiptomi Deltától, aztán a világ sziklás végén lecsorgott és a föld alatt átért a másik végére, ahol a rejtélyes Kus sötét és kiismerhetetlen világában felfakadt. Így volt valaha, de Mózes idejére az emberek már régen megtanulták a hajóépítés mesterségét, a hatalmas egyiptomi hajók bejárták az egész kék Földközi-tengert, és a világ vége sem volt már a világ vége. A Delta és Ramszesz nagyszerű városa kaput nyitott az egész Egyiptomon túli világra - csak Kus felé nem nyílt semmiféle kapu.

Ahogy a világ megnyílt és kitárult előttük, Egyiptom seregei sorra meghódították. Ha néha veszítettek, az is csak annyit jelentett, mint amikor a folyót megállítja egy farönk vagy egy bozótos: a rönk végül eltörik, a folyó továbbhömpölyög - így áradtak szét Egyiptom seregei is a világban. Semmi sem tudott nekik ellenállni, mert Egyiptom szervezett rendben és megtervezett csatasorban állt fel, és e rendbe szedett lándzsasorokkal és kocsioszlopokkal sem a filiszteusok földje, sem Hatti harcosai nem tudták felvenni a versenyt. A babilóniaiak is fejvesztve menekültek, és a hős tengeri rabló is elhányta a lándzsáját, és visszafutott a hajóira. Kus népének azonban elég volt visszavonulnia Kus földjére, hiszen Kus végtelen volt és távoli, nem hódította meg soha senki.

- Nézd, ott van egy kusita - mondta egyszer régen Amontef Mózesnak, ahogy Tanisz piacterén sétáltak. - Ott egy távolról érkezett ember, márpedig a messziről való dolgokkal mindig foglalkozni kell, Egyiptom hercege...

De Mózest Amontef szavainál jobban fogva tartotta és elbűvölte az a hatalmas fekete ember, aki épp vastag, vert arany karkötőt cserélt nagy zsák búzáért és árpáért. Mózes gyerek volt még, hatalmasnak látta ezt az embert, akit piros és sárga tollakkal díszített tornyos fejéke csak tovább magasított. Mózes a barna emberek sokféle árnyalatával találkozott már, de ez a Kusból jött ember ébenfekete volt, olyan fekete, hogy a nap megcsillant a bőre színén; hatalmas termete, széles válla és jókora izmai láttán Mózes megértette, miért híresek Kus fiai szépségükről és értékükről. A férfinak hosszú, keskeny fejformája, apró, ferde orra és vastag, széles szája volt. Arccsontja szélesen és furcsán kiállt, nehéz volt megmondani, inkább szép-e vagy csúnya, csúnya-e vagy inkább szép; de mivel az egyiptomi asszonyok nem tudták levenni róla a szemüket, ez nem is igazán számított. Úgy állt ott, mint valami herceg, a gerincét egy fikarcnyit sem akarta meghajlítani az alkudozás közben, és tört egyiptomi nyelvtudása mély, zengő hangon szállt fel hatalmas mellkasából.

A fejét tollakkal ékesített rézpánt fogta át, körbeért a homlokán - Mózes meglepve látta, hogy nem is haja van, hanem valami erősen hullámos gyapjú nő a fején. A hátát teljes hosszúságában leopárdbőr borította, a farka a férfi sarkát verte, a két mellső lábat aranykapocs fogta össze a kusita nyaka körül. Alatta három sor karomból fűzött nyakláncot viselt, a karmokat egy-egy fehér elefántcsont gyöngy választotta el egymástól. A lábszárán, a térde alatt ugyanilyen módon fűzött perecet hordott, és a két karján is, a könyöke fölött. A csuklóján vert arany karkötő ragyogott, éppolyan, mint amilyet eladni készült, a derekán pedig rövid, sárga-vörös csíkos gyapjúkötényt viselt. Szandál helyett alacsony szattyánbőr csizma volt a lábán, sárga és fehér gyöngyökkel díszes, fehér bőrövéről pedig különböző bugyrok függtek, és egy hosszú bronztőr. Kerek marhabőr pajzsának átmérője volt egy méter is, hatalmas fémhegyű lándzsája két és fél méter hosszú volt.

Színes volt, magas, furcsa és barbár, de feszes és büszke stílusa ellenére a viselkedését valami könnyű derű és jókedv határozta meg, amely megfosztotta őt a félelmetességtől. Mózes mindenekelőtt erre emlékezett Kus különös és távoli földjéről, meg arra, amit Amontef mondott, amikor Mózes úgy elbámult:

- Egyiptom hercege, nemcsak arról van szó, hogy Kus földje messze van, hanem hogy Kus földje az Kus földje, ezt jól értsd meg. Csakis önmagával azonos. Sokan gondolják, hogy jártak Kus földjén, de csak kevesen jártak igazán. Mert nem a hat kataraktán* túli tájról beszélek, sem a sivatagos magasföldekről, hanem Kus valóságos, elbújó földjéről, ahonnan ez az ember is jött. Hozzá hasonlót keveset láthatsz a Deltánál, úgyhogy nézd meg jól. A világ tele van csodával és olyan emberekkel, akik nem imádják Egyiptom sötét isteneit. Ha ez az ember meghal, a köpenyébe fogják csavarni, csupaszon és be-balzsamozatlanul teszik a földbe, alatta lesz a pajzsa, a mellkasán a lándzsája, mégsem fél jobban a haláltól, mint te vagy én egy tengerről idetévedt sirálytól...

Közben koszos, meztelen utcagyerekek csapata vette körül a nagy fekete embert, és mind közelebb nyomakodtak hozzá, bár a kereskedő minden erejével próbálta elkergetni őket, szitkozódott és fenyegetőzött. Úgy bámulták megszeppenten és kíváncsian a színpompás fejdíszét, hogy a férfi végül leemelte és eléjük tette a földre. Néhány gyerek felbátorodott és megérintette, és egy nyolcévesforma, merész fiú fel is emelte és a saját fejére illesztette, de a fejdísz túl széles volt a fejére, és lecsúszott egészen a vállaig. Erre a fekete ember mély, zengő nevetésben tört ki, és olyan ragadós volt a nevetése, hogy egy percen belül már minden gyerek vele kacagott, és Mózes meg az öreg pap is boldogan mosolygott.

Így történt, hogy Mózes először látott valakit Kus földjéről.

*** Vízesés.**

2

Erre gondolt hát Mózes: gyermekkora jókedvére és derűjére, és nem törődött a bánattal és a keserűséggel. Máskor sem menekült önsajnálatba, és végül is Ramszesz istenkirály nem is bánt el vele nagyon kegyetlenül. A Nagy Ház és Ramszesz városa amúgy is keserű hely lett, abból a három emberből, akit szeretett, kettő meghalt már, a harmadikat meg okosabb volt kerülni, különböző megfontolásokból. Mózes mindig is vágyott délre, Közép-Afrika rejtélyes, legendás világába, amelynek északi határa Kus - ahogyan mindig is csodálta a felsőegyiptomiakat, akik a vad feketéktől óvták a határt.

És most ide készült, végre-valahára. Tizennyolc éves volt, magas és erős, eszébe sem jutott, hogy Egyiptom barbárok elleni háborúja más is lehetne, mint izgalmas és dicsőséges. Igaz, gondolta, sikerülhetett volna jobban is a Ramszesszel folytatott beszélgetés. Ott állt szemben azzal az emberrel, akit az anyja gyilkosának tart, és mégis visszafogta a keserűségét - másfelől, ezt is érezte, az istenkirályból hiányzott minden gyűlölet vagy akárcsak harag, és ez leszerelte. Ramszeszt a legrosszabb esetben is csak bosszantotta, a legjobb esetben meg szórakoztatta az egész, ami zavarba is hozta Mózest, és meg is gátolta a saját gyűlöletének dajkálásában. A helyzet az, hogy nem is tudott igazán gyűlölni - ami nem meglepő, hiszen semmi sem edzi olyan jól a szenvedélyt, mint a tudás, márpedig Mózes nemcsak Amontef tanításának gyümölcsét szívta magába, hanem az építész Nef szkepszisét is.

Ezért megelégedett azzal, hogy bosszúját három évvel elhalasztja. Tizennyolc évesen három év maga az élet.

Ezek a gondolatok foglalkoztatták, amikor néhány nappal Ramszesz döntése után Tanisz ősi városában sétált. Az istállókhoz tartott, a gyakorlótérre, mert tudta, hogy ott találja a Seregek

kapitányát, Széthikefet, aki a hadjáratot vezeti Kus földjére, és ott kellett jelentkeznie a szolgálatra. Ment a régi, kacskaringós utcákon, a kiszáradt vályogházikók mellett, és nem is igen látta az útjából elugráló meztelen gyerekeket, sem a szentséges egyiptomi herceg láttán homlokukat megérintő férfiakat és nőket, mert a gondolataiban csak a rá váró kaland és izgalom járt. Elképzelte, ahogy az imbolygó harci kocsin egyensúlyoz a csata vad zűrzavarában, és fenyegető kiáltásokat hallatva záront az ellenségre. Annyira magával ragadta a képzelete, hogy maga sem tudta, hogyan, már oda is ért a gyakorlótérre, és meglepetten bámulta a tér megkeményedett sarát és a hosszú épületet, Ramszesz híres istállóját, ahol tízezer lovat tartottak és etettek.

A gyakorlótér azonban a valóságot is a gondolataihoz rendelte, mert legalább száz kocsi most is kint gyakorlatozott: a lovak patái, a hajtók kiáltásai, a kerekek csikorgása és súrlódása és a lovat, hajtót és kocsit bevonó porfelhő alapján elég könnyű volt elképzelni a csatateret. Mózes számára ismerős volt a látvány, de csak távolról, most viszont ő is részese lett, és miközben körbeindult a barakkok felé, reszketett a várakozástól.

Széthikef is a valósághoz tartozott. A zömök, széles vállú, kötött izmú, lapos arcú ötvenes férfit Mózes az istállók előtt találta meg, egy-két tisztje társaságában, ahol savanyú arccal, elkeseredve figyelte a kocsihajtókat. Mezítláb állt, egy szál ágyékkötőben, nem viselt díszt, fegyvert, rangjelzést, se mást, kiválóságát csak a sebhelyek és hegek árulták el, amelyek az egész testét beborították, még az arcát és kopaszodó fejét is. De Mózes tudta, hogy éppen ebben áll a kiválósága, hiszen ki ne ismerné föl a névtelen parasztok gyermekét, aki tízévesen indult először csatába mint fegyverhordozó, és azóta sem kapott vagy kívánt egyetlen év szabadságot sem?

A körülötte álló tiszteket is hasonló sebhelyek borították; közös foglalkozásuk is hasonlóvá tette őket egymáshoz - ahogy két matróz vagy két ács is hasonlít. Így emlékeztettek egymásra ezek az

emberek is száraz, barna bőrükkel, arcuk kemény vonásaival, szemük szoros pillantásával, ahogy a napsütötte teret szemlélték. Mesterükhöz, Széthikefhez hasonlóan ők is csak ágyékkötőt viseltek, vagy legfeljebb a csípőjükről bőrszíjon lelógó tőrt. De Mózest az lepte meg, hogy itt, a saját környezetükben, a palota díszes lószerszámai híján semmi sem mutatta rajtuk, hogy emberi lények. Nem kegyetlennek vagy bestiálisnak mutatkoztak, csak egyszerűen nem emberinek. Mózes persze igen nehéz helyzetbe került volna, ha valaki rákérdez, miért vagy hogyan jutott ilyesmi az eszébe.

Széthikef hirtelen előrelendítette a karját, és felkiáltott: - Elég ebből, átkozottak! Nincs Egyiptomban egyetlen kocsihajtó! Adjátok ide Hatti legrosszabb bugrisát, az is többet kezd a fogattal és a kocsival, mint ezek a tökfej parasztok, ezek az állítólagos kocsihajtók! Hát bolond vagyok én? - ordította a kapitányainak, majd mikor őrjöngő tekintetét némán fogadták, folytatta:

- Akkor csináljátok magatok, az istenek átkozzanak el! Az istenkirály azt mondja, vigyetek kétezer kocsit Kus földjére! Kétezret! Haha! Hol? Hogyan? Hát jó, jól van! Hagyjatok magamra! - azzal eldöngött mellettük, és egyenesen Mózeshoz lépett.

Mózes egy pillanatra azt gondolta, a Seregek kapitánya mindjárt szétrobban a puszta elkeseredett dühtől. Ott állt a herceg előtt némán, csípőre tett kézzel, nézte a merev, fehér rakott lenvászon kötényt, az arannyal díszített övet, melyen minden aranylemezt rubintok és gyöngyök ékesítettek, a széles arany nyakéket a szfinx fejfüggővel, az ezüsttel szegélyezett sarut és a tőrét rejtő ezüsthüvelyt. Végül a józanság és a mérséklet legyőzte benne a haragot, Széthikef mély lélegzetet vett, nyelt egyet, és meg tudott szólalni:

- Engem keresel, vagy valaki mást, Egyiptom hercege? Széthikef vagyok, a Seregek kapitánya. - A hangja hűvös volt és nyers, mint

egy hivatalos jelentés, amely nem engedhet meg magának érzelmeket.
- Hozzád jöttem, Széthikef - válaszolta kényszeredetten Mózes, miközben magán érezte Széthikef tisztjeinek barátságtalan, korántsem hízelgő tekintetét. Nyilvánvalóan meglehetősen rossz véleményük volt Ramszesz gyerekeiről, amit valószínűleg saját tapasztalatból merítettek. Mózes nem várta, hogy tárt karokkal fogadják, de természetesnek vette volna, hogy megadják neki a rangjának és születésének járó tiszteletet.
- És megtudhatom, hogy ugyan miért, Egyiptom hercege?
- Mert az istenkirály úgy kívánja, hogy veled menjek mint kocsihajtó kapitány.
- Úgy? - bólintott baljósan Széthikef. - Emlékszem. Mózes: a félnevű herceg. Csakugyan mint kocsihajtó kapitány! Csakugyan! Azt suttogják, herceg, hogy szereztél magadnak valamiféle nevet a palota csetepatéiban. Ettől már meg is felelsz kapitánynak. Én ezt nem is tagadom. Az istenkirály egyetlen döntését sem tagadom. De feltételezem, hogy gyakorlott kocsihajtó vagy.
- Nem, Széthikef, nem vagyok.
- Nem vagy az. De kocsihajtó kapitány, az vagy! Ó! - azzal kiköpött, aztán megrázta a fejét, ökölbe szorította a kezét, ellépett Mózestól, és a barakkok felé vette az útját. A kocsik kezdtek a gyakorlótérről az istállóhoz befutni, a szolgák rohantak eléjük, hogy elkapják a gyeplőt, és Széthikef tisztjei is elszéledtek, némelyikük a Seregek kapitányát követte, mások a kocsik fele indultak. Mózes ott maradt egyedül, rosszkedvűen, rosszul indult az élete következő három éve. „Most mi lesz?" - tűnődött. - Ha már a gyakorlótéren is ilyen keveset ér, ha az ember Egyiptom hercege, mit jelent majd Kus földjén? És kihez fordulhatok?

Mintha csak a kérdésére válaszolna, az egyik tiszt, aki a kocsik felé indult, visszafordult és odajött hozzá: magas, jóképű férfi volt, arcán fehér forradás futott végig a halántékától a járomcsontján át egészen a szájáig, mintha állandóan gúnyosan vigyorogna.

Rámosolygott Mózesra, üdvözlésképp mindkét kezét a homlokához érintette, és minden körülményeskedés nélkül azt mondta:
- A nevem Hetepré, Egyiptom hercege, kocsihajtó kapitány vagyok a Seregek kapitánya alatt. Úgy látom, pillanatnyilag nagy szükséged van barátra és tanácsadóra. A rendelkezésedre állok. Ha nem áll melletted valaki, a dolgok csak rosszabbra fordulnak. Nem azért, mert Széthikef kegyetlen, hanem mert most éppen teljesen romjaiban hever. Segítek neked. Örülök, ha segíthetek.

Mózes azonnali megkönnyebbülését és hálàját csak némi óvatosság fogta vissza. Ez itt új világ, kezdte megtanulni, úgyhogy nem fogadta el egy szóra Hetepré segítségét, hanem tudni akarta, miért segítene.
- Hogy miért, Egyiptom hercege? Ha azt mondom, azért, mert tisztelem a Nagy Ház isteni fejét, akkor évekbe telik, mire szót értünk. Hadd legyek egyszerre nyers és őszinte. Szegény ember vagyok, mint a legtöbb katona. Roppant kevés igazság van azokban a legendákban, hogy a katonák vagyonokat visznek haza. Annyit vihet, amennyit a két kezében elbír, de azt a kocsmárosok és a kurvák nagyrészt megszerzik már, mire hazaér. Nekem feleségem van és három gyerekem a városban, és ki tudja, hazatér-e valaha az ember Kusból vagy máshonnan? Te egyiptomi herceg vagy. A barátságomnak ára van.

Mózes mosolygott. - Értem. Így folynak a dolgok a seregben. És mi lenne, ha a szavaidat sértésnek venném, és itt helyben megölnélek értük? Egyiptom hercege vagyok.
- Az biztos. Én meg öreg katona, és nem örömömben gyilkolok. Fogadd meg a tanácsomat, fiatalember, és tanulj meg valamit a lóról, mielőtt ráülsz. A lándzsa vagy a nyíl nem ér célba a tekintélyelv alapján, ráadásul Kus földjére, ahol a hőség és pokol minden formája együtt van, nem megy három évre más herceg, csak akit nem kegyelnek és kétszer elátkoztak. Ne fenyegess olyan könnyen. Ajánlatot tettem neked: fogadd el, vagy felejtsd el.
- Mennyit kérsz? - kérdezte Mózes tömören.

- Húsz mina tiszta aranyat.

Mózes füttyentett. - Mit szánsz a feleségednek, amíg nem vagy itthon, katona? Palotát?

- Fogadd el, vagy felejtsd el, Egyiptom hercege.

- Elfogadom.

- Helyes. Akkor barátok vagyunk, és ha megvásároltál, embert vásároltál. Most keressünk valami árnyékot, hideg italt, és beszéljünk a holnapról. Van itt egy borospince az istállók mögött, oda járnak a katonák, és akár isten vagy, akár nem, el is kezdheted a katonaéletet.

3

A borospince előtt egy padra ültek az árnyékba, amelyet a Delta gyakori növénye, egy fényes, rézzöld levelű tövisfa, a *pelph* kínált - Mózes ugyanis bármennyire szerette volna, nem bírt belépni a sötét, bűzös tavernába, ahol a katonák borozás közben színes és trágár történeteket adtak elő a nőkről és a háborúról. Rá kellett ébrednie, mint később még sokszor, hogy nem olyan könnyen olvadnak és hajolnak meg a hűség és az istenség vasrudai, amelyet ifjúsága évei kovácsoltak benne, és egy dolog, hogy az ember nem hajol meg azok előtt, akik maguk is részesei a palota tiszta, fehér ragyogásának, akár hercegek, akár papok, akár írnokok, akár szolgák, és teljesen más dolog ezekkel az izzadt, poros és mocskos szájú katonákkal cimborálni.

Ha egy herceg nem lehet mindig herceg, nagyon könnyen válhat védtelen és szorongó lénnyé. Mózes nem volt még elég idős, hogy sikeresen el tudja rejteni az érzéseit. Látta, milyen fürkészve figyeli Hetepré, és úgy érezte, a katona átlát rajta, a veséjébe lát.

„Mindegy - gondolta magában -, azért ez nem lesz mindig így. A palotában is megtaláltam a helyem, majd csak megtalálom a seregben is." Hetepré azt mondta, ez új világ, ha az embernek itt kell

élnie, akkor el kell fogadnia a szabályait. A katonáknak is vannak erényeik, folytatta, de a mesterségük a gyilkolás, és mégiscsak koszos, mocskos szájú banda. Több esélyük van rá, hogy a sivatagban végzik, ahol a keselyűk tépkedik tisztára a csontjaikat, mint a balzsamozók kádjában. Ő maga sohasem járt a Nagy Házban, közölte, de úgy hallja, ott azért kicsit máshogy mennek a dolgok.

- Igen, lehet mondani - bólintott Mózes.

- Hát, herceg, itt így mennek a dolgok, de a mi mesterségünknek is megvannak az örömei, nemcsak a buktatói. Fura tájaira eljutunk a világnak, amely sokkal nagyobb, mint ahogy a papok tartják, és néha vagyonra is szert teszünk, ha nem is marad sokáig a kezünk közt. A nőkből és a hatalomból megízlelünk annyit, hogy kielégítsük étvágyunkat, és ha szerencsénk van, életben maradunk. Kus kemény hely, forró, messze is van, és a kusiták vadak és rettenetesek a csatában. De inkább harcolok Kus ellen, mint Hatti vagy a filiszteusok földje ellen.

- Miért? - kérdezte Mózes, majd mentegetőzve tette hozzá, nehogy teljesen bolondnak tartsák: - Én sajnos semmit sem tudok a háborúról.

- Én meg semmit sem tudok az illemről és a kultúráról - felelte nagylelkűen Hetepré, és kíváncsian Mózes felé bökött: - Te biztos tudsz írni meg olvasni.

Mózes bólintott. - Nyolcéves koromban tanultam meg olvasni, és azóta folyamatosan írok és olvasok.

Hetepré arcára most először ült ki tisztelet és elismerés, aztán komótosan bólintott. - Igazi egyiptomi herceg. Azt hiszem, hasznára leszünk egymásnak. Széthikef sem tud olvasni, se írni. Én sem, persze. Pedig jobb fegyver az, mint az acélpenge, Egyiptom hercege, de épp ezért tartsd a kötényed alatt, ahogy a legjobb fegyvereket szokás, míg el nem jön az ideje, hogy hasznát vedd.

Mózes megkönnyebbülten mulatott, mikor ráismert erre a világra: a szervezkedések és ellenszervezkedések világára, a

hazugság és csalás világára, amely ebből a szempontból nem is nagyon különbözött a Nagy Háztól.

Ahogy ott beszéltek, köréjük gyűlt néhány kocsihajtó, hogy megbámulja a magas egyiptomi herceg ékszereit és előkelő megjelenését. Hetepré a tekintetével és egyetlen kézmozdulatával eloszlatta őket, trágár kifejezésekkel illetve az őseiket. - Kutyák - mondta Mózesnak. - Az első lecke a katonaéletből. A katona kutya. Vess neki csontot, de pattogtasd az ostort is. Itt egyetlen tiszt száz emberért felel. Miszlikbe tépnék, ha nem tartanának tőle.

Mózes a távolodó katonák után nézett, aztán visszatért a korábbi témához. - Azt mondod, inkább harcolsz Kus ellen, mint Hatti vagy a filiszteusok földje ellen?

- Ezt mondtam? Igaz. Egyrészt nincsenek szekereik. Másrészt alig van fémük: réz, bronz igen, de vas szinte semmi. Aranyuk az van bőven, szépen megmunkálják, de már a bronzhoz tőlünk veszik az ónt. A csatában bátrak és vadak, de úgy küzdenek, mint a tengeri népek: mindenki maga, úgyhogy nem állnak meg a gyalogosok és kocsik gyakorlott fegyelmével szemben. A veszély Kus földjén az, hogy ha a mi csatarendünk megtörik, és közénk hatolnak azzal a megveszekedett harci kedvükkel, akkor Egyiptom összes istene sem ment meg minket. De ez még messze van. Kus földje nagyon távol van, innen a Deltától legalább hetven napig fogunk gyalogolni és hajózni, mire Kus északi sarkait elérjük. Most gyakorlatibb tanácsért fizetsz engem. Mondd, Egyiptom hercege, értesz valamit a kocsihajtáshoz?

- Egy keveset.

- Hát gondolom, a kevés is több, mint a semmi. Útközben sokat tanulsz majd. De addig vigyázz, nehogy magadra haragítsd Széthikefet. Kerüld messziről. Egyiptom hercege vagy, de a vad délen egy herceg nem számít semmit, Széthikef mindent. Nehéz lesz megértened, de muszáj.

- Meg fogom próbálni - bólintott Mózes.

- Az istenkirály ezenkívül kocsihajtó kapitánynak is kinevezett. De Széthikef nem ad a vezetésed alá sereget, bolond lenne. Ha ragaszkodsz hozzá, tiszteletet fog színlelni, amíg a Deltán vagyunk, de utána gyűlölni fog.
- Azt hiszem, már így is gyűlöl.
- Á, dehogyis. Ő ilyen. Nincs benne gyöngédség. Kemény, szigorú ember: hogy volna különben a Seregek kapitánya? De gyűlölni nem gyűlöl ok nélkül. Úgy bőg, mint egy felajzott bika, de belül hideg és számító, igazi egyiptomi. Az én seregem száz kocsiból áll. Azt tanácsolom, maradj velem, hadd alakuljanak a dolgok a maguk rendje szerint. Aztán az első csata után Széthikef új kapitányokat fog keresni azok helyett, akiket megöltek. Mondd, van szekered?

Mózes a fejét rázta.

- Helyes, egyiptomi herceg vagy, van pénzed. Én majd gondoskodom a kocsiról. Olvasni meg írni azt nem tudok, de a kocsikhoz értek. Na és lovaid vannak?
- Csak egy, de nemes állat, erős is, és csupa élet.
- Szent mindenség - fohászkodott Hetepré megvetően -, és hogy fogsz be a kocsi elé egyetlen lovat?
- Nem fogom be - mosolygott Mózes. - Nyeregben ülöm meg, mint a líbiaiak.
- Igen? - kérdezte Hetepré leereszkedő hangon. - És ez neked jó? Azt hiszem, én az egyiptomi szokást kedvelem, a lónak a kocsi előtt a helye, nem a lovas alatt, de hát ahány ház, annyi szokás. Hallottam, hogy a lovaglás divat a Nagy Házban, de hát nekik is megvannak a szokásaik a palotában, és nekünk is itt. A hadjáratra két pár betört hátaslóra lesz szükséged, mert Kus földjén nehéz lesz lovat szerezni, márpedig váltás kell majd. Ha majd annyit tudsz már a kocsiról, hogy úgy érzed, kocsin születtél, befoghatsz négy lovat is, kettőt a bakhoz és két szélsőt, vezetéken. De most csak két fogatra van szükséged. A legjobb lovakat Hattiból hozzák, ott tanítják és törik be őket, de azoknak megkérik az árát... - Kérdően

hallgatott el. Nyilván nem tudta felmérni az egyiptomi herceg lehetőségeit.
- Kerül, amibe kerül, vedd meg - vont vállat Mózes. - Nagyon gazdag vagyok, ha ezt akarod hallani. Akkora a vagyonom, hogy nem is látom át, de nem is érdekel, mihez kezdhetnék vele. Úgyhogy egy titokkal kevesebb.
Hetepré barátságosan mosolygott és bólintott. - Én szegény ember vagyok, de a pénzt azt szeretem. Mondják, hogy a gazdagokat néha hidegen hagyja, ami persze csodálatra méltó, az ember örül az előkelő neveltetésüknek. Talán nem gondolnád, ahogy így rám nézel, de én nagyon tisztelem a neveltetést, a jó modort és az élet magasztosabb dolgait. Sajnos az én származásom nem adta meg nekem ezeket a dolgokat. Most, hogy látom, mi a helyzet, a legjobb lovakat fogom megvenni, és általában mindenből a legjobbat. Alább nem adjuk. Egyetértesz, Egyiptom hercege?
- Egyetértek - felelte Mózes hűvösen, miközben próbálta palástolni a tiszt iránt érzett megvetését, és magát győzködte, hogy a valóság ilyen, és akár meg is békélhetne vele. Akinek vagyona van, bolond, ha nem használja - úgyhogy kíváncsian kérdezte a tiszttől:
- Mondd, Hetepré, most, hogy kiderült, hogy hasznára lehetünk egymásnak: van-e itt a seregben olyasmi, amit pénzzel meg lehet vásárolni?
A kocsihajtó kapitány komolyan vette a kérdést, és jól megfontolta. - Van - vallotta be végül -, de érdemes meggondolni. Széthikef, a Seregek kapitánya. De ezzel a beszélgetéssel még ráérünk. Egyelőre, Egyiptom hercege, még egy dologra van szükséged: egy kocsihajtóra. Majd én betanítom, személyesen figyelek rá, persze csak ha fiatal, erős és bátor embert veszel.
- Veszek?
- Igen. Szolgára van szükség. Egyrészt olyan szabad egyiptomit nem találnál a Deltánál, aki egészséges, erős és bátor létére a saját akaratából velünk jönne. Ha adósrabszolgát veszel, az valószínűleg lassú lesz és ostoba. Másrészt ez a szokás. A kocsihajtó kapitány

nem hajt egy bakon egy másik szabad emberrel, egyiptomi hercegről nem is beszélve. De azt hiszem, ez a vásárlás a te feladatod lesz. Keress magadnak hajtót a saját szájad íze szerint, mert aztán gyakran az életed fog tőle függni.
- Helyes - vont vállat Mózes. - Vásárolok kocsihajtót. Hát még?
- Kínos, de elkerülhetetlen. Ha vásárolok neked, aranyra van szükségem.
- Valóban - bólintott Mózes. - Gyere éjjel a Nagy Ház kapujához, és keresd Mózest, Enekhaszamon fiát. Előkészítem az aranyat.
- Mózest?
- Mózest, Egyiptom hercegét.
- Jól van, isteni ember - felelte Hetepré, azzal fölkelt és meghajolt. - Ma éjjel eljövök.

4

Nef visszatért. Mózes a szobájában találta a mérnököt, ahogy a széles ablakból az alkonyt figyelte a rózsaszín és bíbor Níluson. Mózes rájött, hogy a mérnök felismerte a lépteit, mert meg sem fordult, mikor mellé lépett, úgy üdvözölte őt.
- Imádkozol? - kérdezte Mózes.
- Hogy imádkozom-e? Nem égetek húst, Egyiptom hercege, nincs nekem se tömjénem, se fűszerem, és azt a kicsit is elfelejtettem a *Halottaskönyvből,* amit tudtam. Hogy imádkoznék hát?
- A szív Atonhoz imádkozik. Csak érezned és gondolnod kell rá.
- Úgy? Ezt Amontef tanította neked?
- Igen...
- Nem tudom, ha Aton csak egy napig figyeli a világ mohóságát és bárgyúságát, nem fekszi-e meg a gyomrát, és nem teszi-e jobban, ha békében továbbmegy, és nem bosszankodik a szent képmutatók nyafogásán.

- Miért van az, Nef, hogy Aton hívei közül, akik oly régen követik, kockáztatva az életüket és a vagyonukat is, olyan sokan lesznek végül cinikusak és keserűek?
- Úgy gondolod? Akkor feltételezem, Egyiptom hercege, hogy meg kellene vizsgálnod, mire gondolsz, amikor cinizmusról beszélsz. A cinikus ott kezdi, hogy tagadja az isteneket, és az emberben hisz. Nem mintha szeretné az embereket, csak mert az isteneket gyűlöli. De végül kiábrándul, mert az egyszerű emberi lények nem válnak be túlzottan istennek. Az istenek azért nemesek, mert nem képesek nemtelenül viselkedni. Érdekes elmélet, nem? Az istenek nem azért halhatatlanok, mert életútjuk nem vezet halálhoz, hanem mert hiányzik belőlük az élet áldása. De ezt a te cinikusod nem látja be. Ő olyan istent akar, aki legalább az ember szerényebb erényeivel rendelkezik, de mivel az emberek cseppet sem isteniek, a cinikus végül az egész emberiséget megveti.
- Úgy tudtam, nem hiszel az istenekben, Nef.
- Hadd fogalmazzak másképp. Mivel egyiptomi vagyok, hiszek bennük, de határozottan utálom őket.
- Most aztán már egy szót sem értek abból, amit beszélsz - fakadt ki Mózes. - Te kinevetsz?
- Hát kinevettelek én valaha, Mózes? - sóhajtotta Nef. - Azért voltam távol, mert az istenkirály Gízába küldött, hogy tervezzem meg a nagy piramisok felújítását. Már negyedszer rendeli el, a tervek öt évvel ezelőtt elkészültek, azóta itt porosodnak a szobámban. Időnként azt álmodja, hogy az istenek figyelmeztetik, el ne hanyagolja a piramisaikat, de közben gyötri a gondolat, hogy beárnyékolják az ő kőépítményeit. Gondolatban nem hagytalak el, Mózes. Hallottam, mi történt, és nem lenne szabad haragudnod, hogy nem voltam itt, mikor szükséged lett volna rám.
- Nem haragszom! - csattant föl Mózes, noha tudta, hogy haragszik, hogy igenis úgy érezte, az az egy ember is teljesen elhagyja, akitől megtanulhatta, milyen érzés, ha az embernek apja van; és tudta azt is, hogy most is fél és magányos, és a szívében

könyörögve kéri Nefet, biztassa egy kicsit, mondja meg neki, hogy az életének igenis van oka, értelme, célja, hogy varázsolja el, lássa el tudással, amely pajzsként megvédi a félelemtől.

- Persze hogy haragudtál és megbántódtál - folytatta Nef csöndesen -, de mit tehetek érted, szegény egyiptomi hercegem? Már nem támaszkodhatsz rám, csak magadra. Mindannyian önmagunkat keressük, és a magunk válaszait keressük a dicsőséges egyiptomi születési előjog őrült világában. A régi könyvek szerint valaha békében és egyetértésben éltek itt az emberek, de én kétlem. Az ember az, ami: fogadd el, Mózes, mert beleszakad a szíved, ha többet vársz tőle. Nem gyümölcsöző ez a keresés, amibe fogtál, a végén nem kaphatsz választ.

- Tudod jól, miért jöttem, és azt is tudod, mit adsz most - felelte Mózes nyomorultul.

- Hazudnék, ha mást ígérnék. Három napja megálltam a Fények Csarnokában, a Nagy Ház teraszán, és néztem, ahogy a fények táncolnak és integetnek a város felett. Úgy éreztem, visszatér belém az ifjúság vagy az ifjúság illúziója, kimentem az utcára, ittam a nekem kínált borból, a fülem mögé mirtuszágat tűztem, táncoltam, nevettem, énekeltem, és egy lánnyal, aki feleannyi idős, mint én, a folyóparton összebújtam vele...

- Kellemes éjszakának hangzik - vonta meg a vállát Mózes.

- Akár a többi. De ha már eszel a kenyérből, lakj jól, ne maradj éhes. Na de erről ennyit. Azt mondják, Ramszesz katonának küldött. Elégedett vagy, Mózes?

- Miért ne volnék? - felelte Mózes könnyedén, mint akit Nef félreismert: hogy ha nem kapott, hát nem is keresett, nem is kívánt sem szánalmat, sem érzelmeket. -A fejem jól ül a nyakamon, ami meg Kus földjét illeti, bárhova elmennék, csak hogy elkerüljek ebből a gonosz Házból és Ramszesz városából.

- Nagyon helyes - bólintott Nef. - Azt hiszem, jobb is neked, ha elmész, mint ha itt maradsz, bár az én életem üresebb lesz.

- Neked itt a munkád.

- Hát, gondold, ahogy akarod. - Nef örömtelenül mosolygott, Mózes pedig azt kívánta, halt volna meg inkább, mint hogy megbántsa az egyetlen embert, az egyetlen barátját a Nagy Házban.
- Valóban megvan a munkám, és a szerelmen kívül nem ismerek a munkánál jobbat. Várom majd, hogy hazaérkezz, Mózes.
- Három évre megyek.
- Olyan hosszú időre? De nekem nem is lesz olyan hosszú, mint neked, Mózes, mert ahogy múlnak az évek, mindig egyre gyorsabban múlnak. Te most háborúba mész, fiam: mit gondolsz, mi a háború?
- Tudom, hogy nem olyan, mint az itteni élet. Az emberek megölik egymást. Tudom jól - érvelt Mózes védekezve, mintha máris a gyakorlótér poros katonáival azonosulna, aki úgy érzi, hogy rendkívüli kalandra és dicsőségre szentelték föl, amit egy átlagos, hétköznapi polgár nem ért meg, mert nem élhet át. - Tudom, nem lesz csupa élvezet, de izgalmas, kalandos és dicsőséges lesz, és legalább értelmesebb, mint az a szóbeszéd és cselvetés, ami itt folyik a Házban. Valami, amiről legalább álmodni lehet...
- Igen, álmodni azt lehet - bólintott Nef.
- Akkor miért nem mondod el, mit gondolsz?
- Nem tennék vele jót neked, Mózes. Segíteni akarok, ahogy csak tudok. Nincs szükséged valamire?
- De igen, Nef: kell nekem egy szolga kocsihajtónak - felelte Mózes szinte kevélyen. - Milyen szolgát vásároljak?

Nef komolyan felelt: - Énszerintem beduint.
- Beduint?
- Igen. Izmosak, erősek, elviselik a büntetést és jól ismerik a sivatagot. Sivatagban fogtok járni, úgyhogy szerintem ilyen emberre van szükséged.

Mózes hirtelen nem tudott megszólalni, úgy érezte, a szíve kiugrik a helyéről és megfojtja. A nap már leszállt, egészen sötét volt a szobában. Mózes az ablaknál állt, előrehajolt, a párkányt

markolta, és mikor Nef megkérdezte, rosszul van-e, csak a fejét rázta, és annyit tudott kipréselni magából:
- Bocsáss meg, Nef.
- Nem kell bocsánatot kérned semmiért, Egyiptom hercege.
- Kértelek, hogy ne szólíts Egyiptom hercegének, Nef.
- Értem.

Az idő lassan múlt, ott álltak a sötétben, egyikük sem szólalt meg. Még több idő telt el, még sötétebb lett, végül megjelent a folyón a holdfény első ezüst csíkja. Mózes törte meg a csöndet.

- Nef?
- Igen, Mózes.
- Azt akarom, hogy a szívedből válaszolj, és ne gondold, hogy egy fiú kérdez. Nem vagyok már fiú, férfi vagyok, Nef. Válaszolsz?
- Ha tudok.
- Isten Aton? - suttogta Mózes. - Ő az egyedüli isten? Rám fog tekinteni, akármerre járok?
- Akármerre jársz, a nap ott lesz, Mózes - felelte szomorúan Nef, olyan szomorúan, hogy Mózes úgy érezte, mintha egy másik ember szólna belőle.
- És isten Aton?
- Nem tudom, Mózes.
- De mit gondolsz? Mit hiszel?
- Nem tudom. Én mérnök vagyok, Mózes, csak mérnök. Ha házat építek, teszek bele lámpát, hogy fényt adjon. És vajon melyik a szent: a lámpa vagy a mester, aki a lámpát készíti? Nehéz szabadon gondolkozni, Mózes, amikor az egész világ fél a gondolkodástól és az igazságtól. Ha kimennék az utcára, és hangosan kimondanám, amit neked mondok, darabokra tépnének. Amit meg istennek hívunk, Mózes: milyen hosszú utat kell bejárnod, mire megtalálod? Mások is megpróbálták, és az isten helyett találtak éhezést, szenvedést, fukarságot, önzést és végül halált. A papok hadd gondolják, ahogy ők akarják. Ehnaton úgy gondolta, megküzd a papokkal, de hiába volt istenkirály, végül legyőzték, és az utcán

azoknak a vére folyt, akik Atont imádták. Mocskos dolog ez, ez az istenek dolga. Ne foglalkozz vele, Mózes.
- De ha engem foglalkoztat?

Nef a fejét rázta, és nem szólt semmit.

5

A világ reggele volt még ez, amikor Mózes Tanisz régi utcáit járta, amelyet az ő életében neveztek el Ramszesznek - számos helyen az ébredés kora volt. A kereskedő kora: hirtelen az egész mediterrán világ tudta, hogy amit az egyik ember el akar adni, azt a másik majd megveszi. Igaz, az ősi Akkádia és a távoli Kína kereskedőkaravánjainak még a sivatagon és a hegyeken kellett átkelniük csodás portékáikkal, de ez csak az ér volt. Kellett még a belföldi tenger és rengeteg, rengeteg hajó, hogy az ér hatalmas árrá duzzadjon - ám a kereskedők olyan gyorsan döntötték le a félelem és a babona korlátait, ahogy átvitorláztak Herkules oszlopain Britanniába és Írországba és fel Norvégiába, másrészt a Hellészpontoszon át a Fekete-tengerre, és a beleömlő folyókon föl a kaukázusi népek vad földjére, olyan gyorsan történt meg mindez, hogy nem maradt idő, hogy valaki feltalálja a pénzt.

De valamilyen fizetőeszközre szükség volt. A föníciaiak között a gyöngy és a drágakő lett a kereskedelem és az érték egysége. Az akháj szigetek tengeri népe ónból, aranyból és ezüstből készült golyókat használt, a hettiták pedig minden idők legértékesebb fémét, a vasat, egy könyök hosszúságú rudak formájában. Egyiptomban a lenvászon méterével és a búza zsákjával való számolás nehézkessé vált Ramszesz városának egyre növekvő kereskedelme számára, és helyettük a rézből, ónból és aranyból készült gyűrű és karkötő lett az értékek egysége. Nem volt olyan hely a világon, ahova az egyiptomi gyűrű ne találta volna meg a

maga útját, sem a világnak olyan mozdítható java, amelyet ki ne rakodtak volna Ramszesz kődokkjain.

Így Mózes is aranygyűrűkkel teli bőrtarsollyal az övén indult a rabszolgapiacra, és jókora bizonytalansággal a szívében, hogyan is vásárol az ember kocsihajtót. A piactér a palota vízi oldalának legvégén helyezkedett el, hogy a Nagy Ház lakóit ne zavarhassák se a szolgák fájdalmát vagy félelmét jelző kiáltások, se a bűz vagy a rettenet - a rabszolgapiac természetes velejárói. Itt, ahol véget ért a rakpart, a folyó széle sáros volt és iszapos, az árvíztől cölöpök és vízszintesen elfektetett pálmatörzsek védték valamelyest, de sohasem száradt ki; a halászok itt tisztították és pikkelyezték le a napi fogást.

Egy hosszú, nádtetejű vályogtégla kunyhót újítottak fel itt nemrég a rabszolga-kereskedők, vagyis az a lazán összetartozó körülbelül negyven család, akiknek az egész Delta területén egyedüli joguk volt a rabszolgák vásárlására és eladására. A háborúban ejtett foglyok a törvények szerint az istenkirályt illették, de a külföldön vásárolt szolgákat és az egyiptomi adósrabszolgákat a főpiacon árusították. Az alku megkötéséig a rabszolgákat láncon tartották a hosszú kunyhóban, egymáshoz kötöztek férfiakat, nőket és gyerekeket, csak a szüzeket tartották külön. Napjában egyszer kaptak enni: száraz kenyeret, sózott halat és néha egy kis gyümölcsöt is, hogy ne legyenek betegek. A dolgukat a kunyhó mögött, a folyóparton végezték, és hogy a piac mocskát lemossák róluk, a kereskedők szolgái minden este végigvonszolták őket a folyón. Mivel a kereskedők sajnálták az ételt, a vacsora minden alkalommal harcot, dühkitöréseket, sikoltozást és vádaskodást váltott ki, és mivel a kunyhó döngölt talaja nyirkos volt, a betegség gyorsan terjedt. A halászok szánalomból és megvetésből gyakran dobták oda az éhező rabszolgáknak a megtisztított halak beleit és fejét. Volt olyan rabszolga, aki undorodott a bűzös cafatoktól, mások éhesen falták, az anyák pedig könyörögtek gyermekeiknek, egyék meg a nyers és ronda darabokat, mert távoli törzsi emlékeik

azt súgták nekik, hogy a halban lévő anyagok távol tartják a betegséget.

De a hasznos rész nem vált el a károstól: a gyorsan bomló, romlott haltól egy-egy rabszolga fájdalmában ordítani kezdett, és olyankor a többiek is vele sírtak és nyögtek, ahogy eszükbe jutott az otthon és a család, és reménytelen, elkeseredett jajgatásba kezdtek. Ilyenkor a kereskedők szolgái megszállták a kunyhót, korbácsaikkal jobbra-balra pattogtattak, és ezzel a módszerrel teremtettek csendet és rendet.

Ez nem számított véghetetlen gonoszságnak: a rabszolga az rabszolga, az ilyesmi hozzátartozik az élethez - még egy Mózeshoz hasonló fiatal, érzékeny és gondolkodó ember sem tudott jól működő társadalmat rabszolgák nélkül elképzelni. De azért undorodott és bosszankodott, amikor a rabszolgapiacra ki kellett mennie.

Gyűlöli ezt a helyet, mert bűzlik, gondolta magában, és volt is némi kevélység abban a finnyás undorban, ahogy a nyomorult életeket nézte. Mózes mégis különbözött unokatestvéreitől, a palotabeli törzstől - és amióta a saját titkát megtudta, még inkább különbözött -, mert nem tudott közönyösen tekinteni az alacsonyabb származású lényekre. De a rabszolga-kereskedőket nem azért ítélte el, mert embert vásároltak és árusítottak, hanem mert kapzsinak és irigynek találta alkudozásaikat. Mivel neki mindig kimeríthetetlen készletek álltak a rendelkezésére, nem érthette meg, milyen szorongás okozza a kapzsiságot és a mohóságot. Mózes sohasem szenvedett szükséget, a bőség mohó vágyát tehát alantasnak és megvetendőnek tartotta.

De bármilyen alantasak voltak is a rabszolga-kereskedők, nemigen történt olyasmi Ramszesz városában, amiről ők ne tudtak volna. Ismerték a szent igazságot és a profán igazságot. Ismerték az anyát, akit ingatag férje elhagyott, és azért adta el magát, hogy a gyermekeinek legyen miből enniük. Ismerték az írnokot, aki azért adta el a fiát, hogy ékszereket tudjon vásárolni annak a

nemesasszonynak, akibe beleszeretett. Ismerték a főpapot is, aki mindig ugyanolyan testalkatú szüzeket vásárolt, mert betegesen szerette őket, és azt is pontosan tudták, milyen típusú nőért adna meg Ramszesz minden pénzt, csak hogy az ágyába vihesse. Ismerték a vallási fanatikus titkát is, aki a századok óta megdőlt szertartás szerint négy rabszolganőt vásárolt, ölt meg és temetett el a felesége sírjában, hogy halott hitvesét az alvilágban is megfelelően kiszolgálják; és nemcsak azt tudták, ki vásárolja a szolgákat az örömtanyák számára, hanem azt is, hogy ki támogatja ezeket a házakat.

Mózest is ismerték, a félnevű herceget, és hallották a pletykát is, hogy az istenkirály nemzette. Tudták, miért száműzi Ramszesz három évre. Mózes vagyonát majdnem olyan jól és olyan részletesen ismerték, mint Széthi-Mózes, a Nagy Ház főudvarmestere. Tudták, hogy Mózes kocsihajtót keres, mert Hetepré maga jött el, hogy megmagyarázza a dolgokat, és jutalékot kérjen - amit a kereskedők sértetten visszautasítottak. Tudták ugyanis, hogy a herceg megfizeti a minőséget, ezért maguk közül választottak képviselőt, akit jó modoráról és a királyi házzal való ügyes és tapintatos bánásáról ismertek, hogy cselekedjen mindannyiuk nevében, tehát bármelyik rabszolgát adják is el, mindannyian haszonhoz jussanak.

Kotofár, a kereskedő épp a piac végénél állt, a hatalmas gránit árverezőtömböknél, az üzletelők rikoltozásától távolabb, amikor meglátta Mózest. Még sohasem látta Enekhaszamon fiát, és mint mindenki mást, aki először pillantotta meg Mózest, őt is lenyűgözte a herceg sajátos megjelenése, a széles csontú, de nemes termet, a magas orrnyereg és a vadul lobogó fekete haj. De Mózes kevély viselkedése, a környék iránti érezhető undora, az udvarias és barátságos kereskedőt fogadó barátságtalansága láttán Kotofár azonnal felemelte a korábban megbeszélt árat.

A kereskedő hajlongva köszöntötte Mózest, önmagát többszörösen lekicsinyelte, a herceget pedig biztosította róla, hogy életének nincs is más célja, mint hogy őt szolgálja. Először ravaszul az eladásra váró gyönyörű lányokról kezdett beszélni, hiszen magától értetődik, hogy a királyi rokonokat csakis ilyen cél hozza el a városnak ebbe a rosszhírű sarkába.

- Ahol sajnos tengetnünk kell az életünket - sóhajtotta Kotofár.
- Én férfit akarok, nem nőt - mondta kurtán Mózes.
- Úgy? Házi szolgát? Fáklyahordót? Szakácsot? Két szakácsunk is van a távoli Edfuból, kiváló, tehetséges emberek. Vagy eunuchot akarsz? Van itt néhány...
- Nem kell mind elsorolnod - állította meg Mózes. - Olyan férfit akarok, akit kocsihajtónak elvihetek Kus földjére. Legyen nagyjából velem egyidős. Legyen erős, ne legyen beteg, ne hiányozzon a foga, és ne legyen szolgalelkű, hanem olyan legyen, aki gyűlöli a sorsát, hogy szolga lett. De ha lehet, olyan, aki tud lovat hajtani, el tudja őket látni, bár ha a többi tulajdonsága mind megvan, akkor ezt még megtanulhatja.

A rabszolga-kereskedő bölcsen bólintott, az arca gondterhelt ráncba gyűrődött. Még hosszú percekig bólogatott, aztán felsóhajtott és kijelentette:

- Nagyon sokat kérsz, Egyiptom hercege.
- Nincs kedvem játszani és vitatkozni. Kotofárnak hívnak?
- Igen, szentség, igen, istenség, a nevem Kotofár. Sár vagyok a talpad alatt, semmi, még a semminél is kevesebb, úgyhogy a nevem mit sem számít, Egyiptom hercege. De a te ajkadon megnemesül, úgyhogy köszönöm neked.
- Akkor tehát tudod, ki vagyok. Ha az ár nem mértéktelen, megfizetem. Mutasd a szolgát, és a többit felejtsd el.
- Hm, higgy nekem, istenség, az életemet adnám, hogy egy tűszúrástól megkíméljelek. De a kérésedet meg kell fontolnom. Meg kell fontolnom. Ha volnál szíves, erre fáradj, Egyiptom hercege. - Azzal átvezette a tömegen a kunyhók túlsó felére, és

közben magyarázta, hogy a legjobb szolgák a hadifoglyok, akiket az istenkirálynak tartanak fönn, na nem olyan célból, amihez ilyen különös ember kell, hanem csatornaásásra, vízszivattyúzásra, kőhordásra. Ami nem azt jelenti, hogy itt, a világ legnagyobb rabszolgapiacán ne volnának szokatlan és különleges esetek. Hiszen vannak. De hogy kocsihajtó?

Végigvágtak a vásárlók zajos tömegén, akik nem voltak mind egyiptomiak, hanem érkeztek vevők a filiszteusok földjéről és Hattiból is, és teli torokból alkudoztak, mind túl akarta kiabálni a többit, a kereskedők pedig az összes többiek hangját el akarták nyomni. Hogy ebből a káoszból hogy születhet egyáltalán üzlet, azt Mózes nem értette, ráadásul mindennek a tetejébe a szamarak, a tevék és a málhás lovak is ott dübögtek a piac körül, a rabszolgák pedig halomba rakták az árut, amelyet meg kellett még mérni és az értékét ki kellett alkudni, hogy a megvásárolt rabszolgáért a megfelelő csereértéket megkapják.

De Kotofárt, úgy látszik, semmi sem zavarta, csak megvonta a vállát, és megjegyezte: szerencse, hogy nem megy annyira a piac. - Kicsit elszabadulnak a dolgok - mondta -, mikor a felső-egyiptomiak idejönnek, hogy megtöltsék az ágyukat vagy a konyhájukat. Azon gondolkozom, Egyiptom hercege, hogy a hettiták híresen jól értenek a lovakhoz, és most jut eszembe, hogy van is itt egy kiváló fiatal férfi Hattiból, aki erős és egészséges, a királyi őrségből adták el, mert szerencsétlenségére a királynő sógornőjének a szeretőjével kellett összekapnia. Azonkívül, ha jól emlékszem, van itt egy óriás kusita is, de hogy ért-e valamit a lovakhoz, azt én nem tudom.

- Egy kusitát akarsz nekem adni, hogy a saját népe ellen harcoljon? Hadd lássam azt a másikat Hattiból.

Már a hosszú kunyhó végénél jártak, távol a tömegtől, beszélhettek normális hangon. A kunyhóban a meleg napsütés ellenére is sötét volt. Mózes az építmény végében több embert is látni vélt, akiket cölöpökhöz vagy korlátokhoz láncoltak, volt,

amelyik a földön terült el, mások guggoltak. Egy gránittáblán két egyiptomi rabszolga ült a kereskedők élénkvörös ágyékkötőjében, a homlokukon bélyeg - Kotofár szavára ugrottak, és hozták a hettitát.

Mózes látott már hettitát, de a tapasztalatait a Nagy Házban járt gazdag kereskedőkre és diplomatákra alapozta, akikre az a szakállas, rongyos, sovány fiatalember, akit most eléráncigáltak, egyáltalán nem hasonlított.

A férfi összegörnyedt, mint az állatok, apró kék szemét hunyorgatta, hogy ne süssön bele a nap, a fejét és az arcát hosszú, gubancos, mézszínű szőrzet borította, akár egy állatot a bundája. A mostanra rongyos és mocskos hettita nadrág még rajta volt, deréktól fölfelé azonban nem viselt semmit, és mikor Mózes meglátta a testét ingként borító, félig begyógyult varokat, amit a korbács okozott, undorodva lépett hátrébb.

- Biztosítlak, Egyiptom hercege - mondta a kereskedő -, hogy erős és fiatal. Nézd ezeket az izmokat. Ne a sebeket nézd, a seb begyógyul.

- De meg van törve az akarata. Megvert kutyát akarsz nekem eladni, azzal menjek harcolni?

- Kocsihajtó pedig a javából...

Mózes nem sejtette, hogy előre megtervezett ellentétbemutatót kell végignéznie, mert Kotofár már régen eldöntötte, melyik rabszolgát fogja eladni, és csak az árát akarta megalapozni. A hettita törvényszegőt elvezették, és újabb hettita következett: harminc év körüli, jól öltözött férfi az udvaroncok csinos, bár most már foltos ruháiban, akinek posztókalapja alatt a haja is meg volt fésülve. Mózes dühös pillantására a második hettitát egy egyiptomi bűnöző váltotta föl, akit a rabszolga-kereskedők váltottak meg a halálbüntetéstől: a hordótermetű, alacsony ember malacszemeiben gyilkos fény égett. Elvitték, és jött egy barna líbiai, aki büszkén pózolt, de az arca egy őrültmaszkra emlékeztetett. Így jutottak el végül Kotofár választásához, egy mükénéi tengeri rablóhoz, aki

egymaga menekült meg a Delta alatt elsüllyedt hajóról, és a halászok találták meg és adták el a rabszolgakufároknak.

Magas, vállas és jóképű férfi volt, barna haja két vastag varkocsban lógott le a hátán, az arcát göndör barna szakáll szegélyezte, kezei szélesek és ügyesek voltak. Mózes már-már beleegyezett, hogy ez az, amit akart, de még megkérdezte:

- Beszéli a nyelvünket?
- Felség, hiszen csak három napja hozták ide.
- Kereskedő, minek nézel engem, bolondnak? - kiáltotta. - Néhány napon belül indulunk Kus földjére, és akkor el akarsz nekem adni valakit, akivel nem értek szót? Elegem van az egészből.

Kotofár zavartan és szomorúan mentegetőzött. Könyörgött, Mózes bocsásson meg, és értse meg, hogy nem olyan nagyon egyszerű a kívánságát egy pillanat alatt teljesíteni. Ha Egyiptom hercege csak egy-két napot vár, a kérését az utolsó ízig teljesítik.

- Nincs időm várni - felelte Mózes élesen. - Beduin szolgáid nincsenek?
- Beduinok? - kérdezett vissza döbbenten Kotofár.
- Igen. Az utunk nagy része sivatagon át vezet. Ők aztán ismerik a sivatagot, nem?
- Bocsáss meg, Egyiptom hercege, de fiatal ember vagy még, és az életed nagy részét a Nagy Házban töltötted. Én az enyémet itt, ahol a könyörület véget ér, és a tudás veszi kezdetét. Én mondom neked: beduinban nem bízhatsz. Rád mosolyog, de közben a halálodat tervelі, és előbb-utóbb bele is nyomja a kést az oldaladba...
- Hagyd most az emberi természetről szóló tanítást, és azt mondd meg: van-e beduin szolgád a számomra, vagy nincs?

A kereskedő arcán különös kifejezés jelent meg, lassan bólintott, szinte örömmel. - Talán van, de hogy megfelel-e neked, Egyiptom hercege, azt magadnak kell eldöntened.

- Ezt hogy érted? - tűnődött Mózes.
- Hogy érthetném, szentség? A beduin fiatal és erős, az akarata nincsen megtörve. A rabszolgacsoport, ahonnan jött, a Delta szélén

végez közmunkát, ahol kemény felvigyázók vannak, nekem elhiheted. Ha ők nem tudták megtörni az akaratát... de nézd meg magad. - Azzal odahívta a két szolgát, és kiadta a parancsot. A szolgák először meg se mozdultak, csak néztek rá rémülten, amíg Kotofár rájuk nem kiáltott: - Mitől féltek, kutyák! Meg van kötözve és béklyózva! - Mózesnak pedig mentegetőzve magyarázta, hogy itt a piacon a szolgáknak semmi akaratuk nincs. De ha egyszer Egyiptom hercege akkora súlyt helyez az akaratra. Kotofár egy jól táplált, ravasz macska érdeklődésével figyelte, ahogy a szolgák a tekergő, küzdő rabszolgát odarángatják a kőhöz, majd amikor nem akart rá felmászni, megpróbálják felrángatni. De ez már meghaladta az erejüket. A rabszolga nemcsak erősebb volt - Mózes látott már erős embert -, de úgy mozgott, mint a pattintott ostor. Kotofár, mintha csak Mózes ki nem mondott gondolataira felelne, azt mondta:
- A legbámulatosabb az, hogy honnan maradt ennyi energia benne. Semmi nem töri meg. Olyan, mint az állat. Többször korbácsolták végig, mint a hettitát, akit az előbb láttál, de ő meg se rezzen. És az ereje!

A beduin hirtelen abbahagyta az ellenkezést, és felugrott a kőre, miközben úgy rázta le a két rabszolgát, mint a gyerekeket. Ott állt, szétterpesztette béklyós lábát, és Mózest bámulta, meg az arany lószerszámokat és a fénylő drágaköveket. Nem volt magas, legalább egy fejjel alacsonyabb volt Mózesnál, de erős testalkata, hordószerű törzse volt, karját és lábát izomkötegek borították. A nyaka úgy megvastagodott, hogy a feje kisebbnek látszott, mint amekkora valójában volt. Az arca lapos és széles, a szakálla épp kezdett göndörödni, hosszú fekete haja egyetlen vastag, gubancos fonatban lógott a hátán. Az orra - mint a beduinoknak általában - rövid volt és vastag, sötét szeme mélyen ült széles homloka alatt, és Mózest egyszerre nézte megvetően és csodálkozva. Hirtelen Kotofárhoz fordult, és furcsa, orrhangú egyiptomisággal kérdezte:

- Ki ez a paprikajancsi, csak nem vevő? Mondd meg neki, csalódik, ha engem választ!
- Ez itt Egyiptom hercege, te mocskos dög! - kiáltotta Kotofár. - Te büdös, mocskos sivatagi söpredék: ez egy isten itt előtted! Ha megvesz, annál nagyobb tisztesség nem érhet egész rohadt életedben!

Mózes közben a beduint csodálta. A szolga meztelen volt, mezítláb állt előtte, ágyékát egy ronggyal kötötte meg. A lába és a törzse szőrös volt, szőrösebb, mint az egyiptomiaké, de még a szőrén át is jól láthatta Mózes a korbács nyomait, amelyek kicsipkézték a testét. És minden vadsága és mocska ellenére volt benne valami megnyerő: Mózes úgy érezte, ezt az embert sokan volnának képesek követni és szeretni.

Mikor Kotofár már nem ócsárolta tovább, a rabszolga mélyen zengő nevetésben tört ki.
- A halál minden istenére mondom, megöllek, te kurafi!
- És elveszted az üzletet? Dehogyis, Kotofár.
- Hát tessék - fordult a vállát vonogatva Mózeshoz a rabszolga-kereskedő. - Szilárd akaratú embert akartál, Egyiptom hercege.
- Hány éves? - kérdezte Mózes.
- Ki tudja? Csak akkor válaszol a kérdésekre, ha kedve tartja. Nem hiszem, hogy húsznál több. A foga jó, a szakálla épp csak pelyhedzik. Nem munkára való. Eltöri a szerszámokat és felbujtja a társait. Semmitől nem fél a világon. Adhatsz neki moslékot, amitől a másik meghalna, de ez attól is csak erősödik.

A rabszolga érdeklődve hallgatta őket, az arcára megvető élvezet ült ki.
- Mi a neve?
- Nun.
- Nun? Egyiptomi név.
- De nem egyiptomi, szentség. Ezek a beduinok nemzedékek óta a Deltán túl élnek. Az egyiptomi nyelv egyik változatát beszélik, és a

legtöbb egyiptomi nevet visel. Mocskos, lógós banda. De ilyet, mint ez, még sosem láttam.
- Nun, értesz a hajtáshoz?

A rabszolga elgondolkozva biccentett, mintha tűnődne, érdemes-e válaszolnia. Aztán elvigyorodott. - Engem már hajtottak, de a hajtás inkább tehozzád illik, paprikajancsi.
- Ennél kevesebbért is haltak már meg emberek, ha egy egyiptomi herceghez így beszéltek - mondta Mózes.
- De én már halott vagyok, paprikajancsi, ha nem ma, akkor holnap. Úgyhogy köpök a fajtádra.

„Nem haragszom rá - gondolta Mózes. - Hozzám még így senki sem beszélt, kivéve az unokatestvéreimet, de akkor sem haragszom." Kellett neki a férfi. Eddig két ember volt az életében, akit rögtön rokonszenvesnek talált: Amontef és Nef, és most itt volt a harmadik, ami furcsa érzés volt: úgy érezte, ha meg tudja nyerni egy ilyen ember tiszteletét és hűségét, akkor az önbizalmát alapozza meg, amire égető szüksége volt. Kotofár fürkészve figyelt, latolgatta, mi is az ő szerepe, hagyja-e, hogy ez a keserű játék folyjon a maga módján, vagy bizonyítsa az egyiptomi istenkirályok iránti tiszteletét azzal, hogy beavatkozik, hívja az őröket, és ölesse meg ezt a szerencsétlen beduint. A rabszolgák minőségéről való tudása azt súgta, ne tegye, de közben azt is tudta, hogy olyan embert etet, aki soha nem talál vevőre.

Mózes már döntött helyette. - Figyelj, Nun: Kus földjére megyek, háborúzni, és kocsihajtó kapitány leszek. Kocsihajtóra van szükségem, olyan emberre, aki harcol, ha harcolnia kell. Te vagy az emberem?
- Nőj föl, akkor beszélj nekem háborúról, paprikajancsi!
- Megveszem - mondta Mózes halkan. - Oldd el a kezét.

Kotofárnak leesett az álla. Az ár, amiben a társaival megegyezett, tisztességtelen és elképesztő volna ezért a vadállatért.
- De Egyiptom hercege: és az összeg? - tiltakozott erőtlenül.
- Mondj, amennyit akarsz: menj Széthi-Mózeshoz, ő majd kifizet. Most pedig oldd el a kezét.
- Most már a tiéd, Egyiptom hercege, úgyhogy oldd el magad.
- Azt mondtam, oldd el a kezét, kereskedő! - csattant föl Mózes.

Kotofár vállat vont. Megmarkolta a kését, óvatosan, vigyázva közeledett a kőlaphoz, de mikor úgy egy méterre volt Nuntól, a rabszolga előrelépett és szemen köpte. Kotofár dühében előrántotta a kését, és felemelte a karját, de Mózes ráordított:
- Most már az enyém, Kotofár! Ha megölöd, esküszöm, én öllek meg téged!

Kotofár végül eltette a kését, de remegett a haragtól, egyszerre volt dühös a hercegre és a rabszolgára, ráadásul jól tudta, hogy Széthi-Mózes, a főudvarmester minden hasznot leemel majd az üzletről, és ő semmit sem tehet. A várakozó rabszolgáknak odaszólt, oldják el Nunt, akik így is tettek - és a beduin meg se mozdult. De ahogy a kezei kiszabadultak, bár a béklyó még a lábán volt, előreugrott a kőről, és a karját Kotofár nyaka felé lendítette. A rabszolga-kereskedő eszeveszetten próbált menekülni, de felbukott és elterült a földön, és az őrökért kezdett kiáltozni. Közben Mózes a beduinéhoz hasonló gyorsasággal ott termett, elkapta a rabszolga csuklóját, és az előrelendülő Nunt begörbített vállal fogadta. A karjánál fogva megemelte és ellökte, aztán teljes súlyával földhöz vágta a rabszolgát, mint egy zsákot, hogy a hátán ért földet meglehetős csattanással, és levegőt is alig kapott.

Közben megérkeztek az őrök is, hosszú lándzsáikat leeresztették, hogy megbotozzák a fekvő szolgát, mint egy sebesült állatot, de Mózes fenyegetően közbelépett.

- El a kezekkel! Az enyém!

Nun föltápászkodott, és máris Mózesra vetette magát, ahogy a béklyói engedték. Már jókora tömeg verődött össze körülöttük,

vevők, árusok, rabszolgák és bámészkodók vegyesen. Nun lehajtott fejjel, anyanyelvén dühösen szitkozódva támadt Mózesra, aki megismerte e szörnyű marok szorítását. Előhúzta a tőrét, és nehéz markolatával ráhúzott Nun fejére. A rabszolga megtántorodott, elengedte Mózest, ő meg levetette magáról és ököllel arcul ütötte. Kemény ütés volt, akárha egy cölöpbe öklözött volna, de a rabszolga csak megtántorodott, és Mózes most újra a csuklójánál ragadta meg, és a vállán át ledobta a hátára. De ez alkalommal megállt fölötte, és ahogy Nun próbált fölkelni, a sarkával az arcába taposott. Nun újra megpróbált lábra állni, az arca vérzett, Mózes pedig megfogta a béklyó láncát, és megrántotta, amitől a rabszolga visszazuhant a földre, és ott feküdt, már nem is akart felkelni, csak nézte Mózest - most már félelem és tisztelet ült ki véres arcára.

Mózes most először hallotta meg a felkavarodott tömeg kiáltásait. A győzelmét ünnepelték. Azért ünnepelték, mert legyőzött egy láncra vert, fegyvertelen beduin rabszolgát - úgy látszik, túlzottan elködösítette az agyukat, hogy a palota egyik isteni lakójának tapsolhatnak, és nem vették észre, hogy a győzelem puszta szerencse volt, amit a tőr nyelének és a bronzláncnak köszönhetett. Mózes hirtelen a lelke mélyéig megundorodott: undorodott a rabszolga iránti gonoszsága emlékétől, undorodott attól, hogy mindenki fél ettől a rabszolgától, akit nem lehet korbáccsal megtörni, undorodott a saját látványától, és az egész helyzettől, amibe a véres rabszolgapiacon keveredett.

Ekkor Mózes olyasmit tett, ami elképzelhetetlen egy egyiptomi herceg számára, és amit Tanisz népe még akkor is emlegetett, amikor már minden mást elfelejtettek róla: olyasmit tett, ami a tömeg által ünnepelt hősből egy pillanat alatt az ellenkezőjévé változtatta, legalábbis azok számára, akik az utcán hősöket ünnepelnek. Herceg létére hercegietlenül viselkedett: letépte magáról lenkötényét, amitől az ágyékáig meztelen maradt; odament az elesett rabszolgához, fél térdre ereszkedett, és a szent lenruhával letörölte a vért és a sarat a férfi arcáról, nyakáról és testéről.

A tömeg elhallgatott, és Mózes ugyanolyan jól hallotta a csendet, mint korábban az ünneplést. Sőt jobban, gondolta, és elhatározta, hogy soha életében nem hagyja, hogy ünnepeljék, bármit tegyen is. Odaszólt Kotofárnak, hogy nyissa ki a béklyót.

- A te embered, Egyiptom hercege - mondta gunyorosan Kotofár, azzal ledobta a kulcsot. Odaesett Nun közelébe, de Mózes meg se mozdult, hogy fölvegye. Felállt, és olyan tekintettel mérte végig Kotofárt, amilyet sem Amontef, sem Nef, sem az anyja soha nem láthatott az arcán: ijesztő, gyémántkemény és engesztelhetetlen tekintettel. Nun elkapta a tekintetét, de nemcsak ő, hanem Kotofár és a tömeg minden tagja is, és ha idáig megfordult is a fejükben valami sértés, azonnal letettek róla. Kotofár is csak egy pillanatig nézett vele farkasszemet, aztán felvette a kulcsot és kinyitotta a béklyót. Nun gúnyos mosolyra húzta a száját, bár éppolyan kevéssé volt tréfás hangulatban, mint a gazdája.

Mikor a béklyó már nem volt rajta, Mózes odaszólt neki: - Kelj fel és kövess, Nun.

A rabszolga felkelt, és a gazdája után kisétált a rabszolgapiacról, így tett szert Mózes egy emberre, egy szolgára, akinek a neve Nun volt.

6

Mikor Mózes másnap megérkezett Nunnal a gyakorlótérre, hogy a szolga megkapja első utasításait a fogat hajtásával kapcsolatban, Széthikef, a Seregek kapitánya odaintette magához. Széthikef mint mindig, most is a kapitányai körében állt, de most odament Mózeshoz, és töprengve nézegette a herceget is és a szolgáját is. Aztán szólt Mózesnak, küldje el a szolgáját az istállókhoz, és maradjon ott egy kicsit, beszéde van vele.

Nun egy hang nélkül elment. Tegnap óta alig szólalt meg. Mindent elfogadott, amit kapott: elfogadta a meleg fürdőt, elfogadta, hogy a haját megmossák és újrafonják ugyanolyan vastag

fonatba - mert Mózes tudta, mennyire fontos a sivatag népének a haj és a szakáll -, elfogadta a tiszta ágyékkötőt, kötényt és szandált, a sebeire az írt, és végül a nehéz bőrövet is, amelybe fegyvereket lehetett aggatni -, de kérni nem kért semmit. Kapott külön hálószobát is, az ajtót nem zárták be, bár Mózes egy közeli szobában még órákig éberen feküdt, és maga sem tudta, mitől fél, talán hogy Nun meg akarja ölni, vagy elszökik; de mikor végül felkelt, és Nun szobájához lopódzott, a beduin mélyen aludt a nyitott ablakon beszűrődő holdfényben, úgy aludt könnyen és laza tagokkal, mint a gyerekek.

A reggelijét is egy hang nélkül ette meg, most is hang nélkül ment az istállókhoz, Széthikef arcára pedig új kifejezés ült, ahogy figyelte, mennyire engedelmeskedik a rabszolga a gazdájának. Mikor Nun elment, Széthikef magához intette Mózest: az olajfa árnyékába mentek, hogy a tisztek ne hallhassák őket. A Seregek kapitánya nem ért följebb Mózes vállánál, de Mózes nem tartotta alacsonynak. Az árnyékban Széthikef leguggolt, és intett Mózesnak, hogy kövesse.

- Nos, Egyiptom hercege - mondta -, te a Nagy Ház ifjú istenei közé tartozol, ha most ki is estél a kegyekből, én meg csak egy paraszt vagyok, aki gyilkolással érte el a sikereit; de ha a parancsnokságom alatt kocsit akarsz hajtani, el kell ismerned a hatalmamat.

- Tudom, Széthikef.

- Helyes. Látom, nem tartozol azok közé a forrófejű ifjak közé, akik addig rágódnak egy sértésen, amíg aztán már csak vérrel tudják lemosni. Én sem vagyok forrófejű, úgyhogy talán jól kijövünk egymással. Én nyílt ember vagyok, ahogy isteni atyád nagyon jól tudja...

- Az istenkirály nem az apám, Széthikef - szólt közbe Mózes.

- Akár igen, akár nem, én csak egyszerű ember maradok, és elmondom, amit akarok, ha helyes, ha nem. Tegnap dühös voltam, de ha valaha szerencsétlenségedre olyan felelősség nyomja majd a

válladat, hogy kétezer kocsit és tízezer embert kell összeszedned, ellátnod, felfegyverezned és a világ végére hajtanod, akkor megérted, mitől voltam dühös.
- Kérlek, Széthikef, ne mentegetőzz - szólalt meg Mózes kínjában.
- Az istenekre, nem mentegetődzöm én! Csak magyarázom, hogy tegnap élesen szóltam rád, Egyiptom hercege, de nem mintha ellenségemnek tartanálak, vagy mert kiestél az istenkirály kegyeiből. Bármelyik testvéreddel így beszéltem volna. Könnyen feldühödök, de hamar lehűl a fejem. Ilyen ember vagyok. Most, hogy velem vagy, lehet, hogy inkább katona leszel, mint kölönc? - A mondat vége félig kérdés maradt. Széthikef egy gallyal vonalakat húzgált a porban, de most szúrós fekete szemével Mózesra nézett bozontos szemöldöke alól.
- Megpróbálom - felelte Mózes.
- Hallom, nyertél rabszolgát magadnak.
- Volt már szolgám korábban is, Széthikef.
- De nem olyan, mint ez. Nem szeretem a verekedősöket, akár hercegek, akár parasztok. A háború más. Az ember ne harcoljon a puszta kezével...

Újra kérdően nézett Mózesra, aki nem szólt semmit. - Köpök rá - folytatta a kapitány -, mit beszélnek a szent kötényedről. Felőlem azt törölsz a kötényedbe, amit akarsz. Az istenek szentek, nem a kötény, amin a herceg ül, és az isteneket én tisztelem és imádom, bármerre járok. Igazad volt, hogy segítettél az emberednek, mikor meg volt sérülve, és ha csak a kötényed volt kéznél, hát azt használtad. Megszelídítettél egy vadat, most már a te vadállatod. De ha az ellenséged fekszik előtted megsebezve, véresen, azt várom tőled, hogy a késedet a torkának szegezd...

Ismét fürkészve nézett a szemöldöke alól.
- A háború a mészárosok dolga, Egyiptom hercege. Nem olyan élet, mint a Nagy Házban volt neked, és nem olyan jó, mint nekem volt abban a meleg vályogkunyhóban, ahol nevelkedtem. A háború bűzlik, Egyiptom hercege, de ahogy a többi bűzös dolog, ez is

szükségszerű. Soha nem létezett idő háború nélkül, nem is fog. Én mondom neked, aki jól és okosan irányítja a háborúit, annak pénze és hatalma van, aki meg veszít, az a felesége és a gyermekei vérében okádik. Úgyhogy mi jól és okosan fogunk háborúzni, és hidd el nekem, van mit tanulni a háborúról. Én aztán tudom. Nekem jó szolgálatot tett a háború, és én is jól szolgálom az istenkirályt, mindkettő igaz. A mi földünkön ma két rend van: a gazdagoké és a szegényeké, és a szegények úgy élnek, mint az állatok a mezőn, de még annál is rosszabbul. Tudom jól, mert én éltem mind a kétféle módon. A gazdagok között meg - hacsak nem születtél a Nagy Házban - mi más lehet az ember, mint pap, írnok vagy katona? A mi mesterségünk kemény mesterség, kemény emberek kellenek hozzá. Ha most nem is: emlékezz a szavaimra egy év múlva, Egyiptom hercege, és rájössz, miről beszéltem. Látom, Heteprével egyezkedtél. Jól ismeri a mesterségét, de mocskos kígyó, úgyhogy vigyázz vele.

- Nem egyezkedtem Heteprével. Segít nekem, én meg fizetek érte.

- Rá fogsz jönni, hogy bármennyit fizetsz neki, nem lesz elég. Ami a hajtást és a kocsit illeti, vagy megtanulod a szolgáddal együtt időben, vagy mindketten kitöritek a nyakatokat. Mondd, Egyiptom hercege, érzel kedvet a háborúhoz és a gyilkoláshoz?

- Az istenkirály így akarta, úgyhogy itt vagyok, Széthikef. De megmondom, mihez érzek kedvet: hogy elkerüljek a palotából, és Ramszesz városának bűzlő, cinikus bűnpártolásából.

Széthikef a combjára csapott, és szívből felnevetett. Most egyszerű paraszt volt, nem volt rajta máz, se modor, se álarc, és Mózes - ezért vagy másért - észrevette, hogy kedveli. Később meg kellett tanulnia, hogy senki sem lehet úgy a Seregek kapitánya, ha csak az esze és a tudása van meg hozzá, de nem tudja megkedveltetni magát az emberekkel.

- Harcolj úgy, ahogy verekszel, harcolj ésszel és félelem nélkül - vigyorgott Széthikef -, és valamelyik sereg élére állítalak, mielőtt végeznél a kusbeli fekete emberekkel.

7

Mivel a tízezer fős gyalogságnak Karnakban kellett találkoznia, a Nílus felső szakaszán, mostanra Egyiptom különböző városaiból már vagy hatvan napja sereglettek oda. Minden sereg - amely egyenként száz főtől háromszázig terjedt - a saját kapitánya vezetése és felelőssége alá tartozott, de a seregek összeállítása és felszerelése eltért. Karnak messzire esett Tanisztól - ha a kusitáknak és a líbiaiaknak hirtelen támadt kedvük megrohamozni Felső-Egyiptom gyönyörű városait, akkor a határvidék hatalmas urainak a feladata volt, hogy kivédjék a támadást, és visszaverjék őket. Ezért ők hagyományosan maguk állították föl és szervezték meg a fegyveres erőiket, amikre a Delta istenkirályai - szintén hagyományosan - féltékenyen és gyanakvással tekintettek.

És bár ezek a déli urak szűken mérték a segítséget, amikor Ramszesz rablóhadjárataihoz kellett embereket kölcsönözniük Hatti, a filiszteusok földje, Kánaán és Mezopotámia ellen, most, mikor a Kus elleni háborúról volt szó, nem sajnálták az erejüket. Semmilyen ellenségük nem volt a Kusból jövő fekete fenyegetéshez fogható, és a többi ellenséget le is lehetett győzni, meg lehetett törni, de Kus seregei csakúgy hömpölyögtek elő Közép-Afrika örökkévaló, végtelen őserdejéből és pusztaságából, ahol ember nem járt soha, és ahol Egyiptom istenei mit sem számítottak.

A seregek tehát Karnakban találkoztak, de ide érkeztek a katonák Gízából, Memphiszből, Listből és Középső-Egyiptom más városaiból is. A Deltán a katonákat valaha gazdag és nagyszámú parasztság köréből toborozták, akik a termékeny, fekete föld több ezer holdja művelték - de az utóbbi időben a termés olyan vékony volt, hogy a seregekből visszatért parasztok nemigen akartak újra a sár felásásába fogni, és különösebb nógatás nélkül inkább eladták a földjüket a spekulánsoknak és a gazdag papoknak, akik viszont hatalmas ültetvényeket nyitottak, ahol rabszolgákat dolgoztattak.

Ezért Ramszesznek mindinkább zsoldosokból kellett összeállítania a gyalogságát, és ily módon bezárult az ördögi kör, mert a háborúhoz zsoldosok kellettek, a zsoldosok fizetéséhez, az aranyak megszerzéséhez pedig háborúk sora. Ehhez a mostani hadjárathoz Széthikefnek három és fél ezer gyalogost kellett fizetnie külföldről, ezer lándzsást Hattiból, ötszázat a filiszteusok földjéről, néhány százat Líbiából és további pár százat a tenger rablóitól, akiknek varázslatosan kiélesedett a hallása, ha híre ment, hogy valahol háború van és fosztogatni lehet. Babilon királya, aki valaha Ramszesznek ajándékba adott rabszolganőket és saját tömérdek lányából is kettőt, most hatszáz íjászt küldött - jó áron.

Ezért aztán a hadsereget úgy kellett összetoborozni és felállítani a világ minden tájáról. Mert az istenkirály felemelhette szent sarlóját, mondván: „Kus iránti türelmem elfogyott. Most megtanítjuk nekik karddal és lángnyelvvel, hogy Egyiptom isteneit délen sem vethetik meg." De egészen más volt Széthikefnek a gyakorlatban megvalósítania Ramszesz haragját és szerzési vágyát.

Már hét hónappal ezelőtt elküldték Karnakba Széthikef három legmegbízhatóbb kapitányát, hogy megszervezzék a tartalék társzekereket, igáslovakat és málhás szamarakat, és kezdjék begyűjteni és felhalmozni a több száz tonna magot, ami a sivatagban vonuló hadjárat ellátásához szükséges. Vízről nem kellett gondoskodni, ha egyszer a sereg a Nílus útját követi, de hajóból több százat kellett szerezni vagy építtetni. A folyami hajók hatalmas flottája, amely Karnak és a Delta között járta a Nílust, nem jöhetett szóba, mert alig tíz napra Karnak fölött már ott volt az első katarakta, és onnantól a hajókat vízen és szárazföldön egyaránt vontatni kellene. A hadjárat elindítása előtt vagy ezer hasonló részletet kellett végiggondolni, és mindegyikről Széthikefnek kellett döntenie. Ha terveit győzelem koronázza, országvilág tudni fogja, hogy Egyiptom szent földjének hatalmas istenkirálya, második Ramszesz, Ré kegyeltje kemény öklével szétverte a kusita pogányokat; de ha vereséget szenvednek, akkor csak azt fogja tudni

mindenki, hogy egy paraszt kutya, valami Széthikef cserbenhagyta a gazdáját.

Ezért aztán az utolsó gyalogosnak is be kellett hajóznia Felső-Egyiptomba, mire a kocsik elkészültek az útra. Ramszesz idejében bármi más kellett is a háborúhoz, a kocsi lett Egyiptom igazi fegyvere, minden más csak a kocsik ellátását szolgálta. A világ eddig nem látott ehhez fogható fegyvert, sőt amikor maguk az egyiptomi gyalogosok először találkoztak vele a hettita betörés megállítása idején, ijedtükben összekavarodtak és szétszaladtak; mert legény volt a talpán, aki megállt a dübörgő faalkotmányok mellett, ha masszív, másfél méteres kerekeikkel, pörögve villogó tengelykéseikkel elhaladtak mellette. De amikor a hatalmas Egyiptom ereje összeadódott Hatti találékonyságával, a sok különálló kocsi maga lett a kerekeken érkező halál, aminek semmi a világon nem tudott ellenállni.

Széthikef négy nappal azután, hogy az olajfa árnyékában Mózessal beszélt, kiadta a parancsot az indulásra. Erre az időpontra kétezer-kétszáz kocsit állított össze hajtóval és harcossal, hozzá ezernégyszáz tartalék lovat, amelyek a cseréig málhát hordanak majd.

8

Mózes jó néhányszor utazott már délre a Deltától a Nílus mentén. Mint minden egyiptomi, ő is gyerekkora óta hallotta, hogy a folyót hol „jó anyának", hol „a szent folyónak", hol „Egyiptom szent anyjának" nevezik, és bármit tanított is neki Amontef, nehezére esett volna az izgalom mellett babonás félelem nélkül elkezdeni a folyami utazást. Gízáig sokszor leutazott már, egyszer még azon túl is járt, Memphiszben és Listben, legutóbb, az anyja temetési menetében pedig a Karnakig tartó hosszú utat is megtette.

De most örökre maga mögött hagyta Ramszesz városát, a Nagy Házat és vele a gyermekkora minden emlékét és gondolatát, jót is,

rosszat is; hiszen, mondta magának, ki tudja, visszatér-e valaha? Ahhoz elég fiatal és egészséges, eléggé szereti az életet is, hogy könnyen vegye a halált, úgyhogy nem nagyon izgatta, hogy a csatában ledöfhetik, és a távoli Kus földjén kell meghalnia.

Meg kell vallani, büszke volt rá, milyen jól oldotta meg a helyzetét. A város csak hadd pletykáljon, hogy szentségtörést követett el, amikor a szent kötényével törölte le a rabszolgájáról a vért és a mocskot - valójában annyi történt, hogy megfékezett és megszelídített egy vadembert, amire senki más nem volt képes -, és ha csak ennyi emberismerete volt, hogy ilyen egyszerűen értse a szolgája csöndjét és keserű engedelmességét, hát ez a tudatlansága sem zavarta. Ráadásul, mondta magának, kivívta a Seregek kapitányának az elismerését is, és végeredményben többet várt magától és elégedettebb volt a sorával, mint fiatal férfikorában valaha.

A Nílus mint aranyút vezetett a jövőbe, az elmúlt néhány hónap mélységes szomorúsága és gyötrő bonyodalmai elszálltak. Az már magában biztonságot adott Mózesnak, hogy részt vehet a hadjáratban: most már egy erős és jelentős társadalmi csoporthoz tartozott - ezt az érzést a Nagy Házban sohasem tapasztalhatta meg, legalábbis nem emlékezett rá. Úgy érezte - tévesen persze -, hogy ebben a nagy seregben nemigen számítana, ha a tiszttársai megtudnák, hogy egyáltalán nem isteni születésű herceg, hanem egy goseni nyomorult rabszolgatörzs elvetett fia.

Most, hogy elkezdett valahova tartozni, sürgető szükségét érezte, hogy valóban oda tartozzon, többé nem ápolta és dédelgette a saját különcségét. Ellenkezőleg: határozottan bánta különös helyzetét és a különbözés minden jegyét, amellyel - úgy érezte - a sorsa megverte, és amikor a seregben az indulás előtti éjjel áldozatokat tartottak és az isteneket szólították, hogy segítsék a hadjáratot, Mózes örömest részt vett, épp csak súrolta a lelkiismeretét, ha Atonra gondolt, és azokra a jó papokra, akik Aton szolgálatáért az életüket adták. Mint a gyerek, nem akart ezekre a dolgokra

gondolni, és amikor lelki szemei előtt megjelent Amontef, Mózes ingerülten kérdezte magában:

Ki kérte, hogy tanítson? Ki volt ő, hogy elfordíthatott mindentől, ami az én népemnek szent?

Az én népem - ez megakadt a torkán, mint a csont. Mózes egyre többször álmodott arról, hogy a születése titka kitudódik, az egész világ őt gúnyolja, ő meg ott áll láncra verve és megkorbácsolva. Nem is herceg, nem is herceg! - kiáltozzák mindenütt. Egy másik álomban sovány, koszos beduinok gyűltek köré és a magukénak követelték.

Így sétált végig a kántáló papok védelmében, szemét az aranyfáklyák százaira szegezte, amelyek valósággal megbűvölték, a testét pedig szent öltözete, a lenvászon vékony leple takarta. Körülötte mindenfelé a kocsihajtó kapitányok, mindegyiken éppolyan köpeny, mint őrajta - Mózes úgy gondolt rájuk, mint az erő, a hatalom és a fenség jelképeire, akik nagyon sokban különböznek a palota elkényeztetett királyi ivadékaitól. Amikor a papok a Nagy Ház istenének, „Széthnek himnuszához" emelték hangjukat, Mózes velük énekelte a banális szavakat, és nem gondolt rá, milyen szomorúan mosolyogtak Amonteffel a himnusz szövegének babonás bujaságain. És mikor levetette a ruháit, és meztelenül ott állt a hold megtisztító fényében, a többiekkel együtt ő is íziszt és Oziriszt szólította...

És reggel, a hajnali szürkeségben elindult a gyakorlótérre Nunnal, aki Karit, a sárga lovat vezette. A ló Mózes csomagján kívül egyéb fegyvereket is cipelt, egy köteg nyilat, tartalék pajzsot és vastőrt, amelyeket majd a kocsiba kellett helyezniük. Nun kihúzta a kocsit, és befogta a lovakat a hámba, ahogy Heteprétől tanulta, és Mózesnak meg kellett állapítania, hogy a fiú könnyen és gyorsan tanul. Mivel Karit megvadította a nehéz teher, amit cipelnie kellett, átirányították a tartalékos lovakhoz. Mózes és Nun beállt a sorba a kocsival Hetepré mögé, aki az ő seregüket vezette.

Az ősi Taniszban minden egyes lélek odafordult, hogy lássa, ahogy a kocsik kivonulnak a városból és a dokkok közül: a menet elegáns, csodálatos látvány volt. Összeütötték a cimbalmokat, megfújták az ezüstsípokat, és megverték a nagy, bivalybőr dobokat, embert és állatot egyforma izgalom járt át, a lovak ugráltak és ágaskodtak, amitől a szűk utcák népe széles nevetésben tört ki, és megjátszott rémülettel szaladt félre. A lovak fejét vidám, élénk tollas fejpánt díszítette, a harcosok lándzsáiról és a kocsik rézkorlátjáról színes szalagok lobogtak. A seregek többsége egyforma színűre festette hatalmas kocsikerekei küllőit, az egyik citromsárgára, bíborra a másik, vagy feketére, fehérre, lilára, a hajtó és a harcos is a legjobb felszerelését viselte.

A kocsik mellett nők szaladtak, asszonyok, anyák, nővérek, szeretők és szajhák, akik gyöngédségeket, vádakat, könnyeket ontottak, imádkoztak vagy kéjes szavakat kiabáltak, hogy a férfiak egyike-másika legszívesebben otthagyta volna a kocsit, ha nem tudja, hogy a Sereg élén már ott van Széthikef szilaj vaskeze, és hogy mostantól minden fegyelmezetlenséget könyörtelen büntetés követ.

És a kocsik sorában ott haladt Mózes is, hogy rabszolgájával, Nunnal harcoljon Kus földjén. Levonultak a kődokkokhoz, ahol a kocsikra, az emberekre és a lovakra hatalmas, széles bárkák vártak, melyeken ezer meg ezer rabszolga evez majd az árral szemben Abüdoszba, hogy ott kiszálljanak, és a szárazföldön érjék el a karnaki találkozóhelyet.

Így kezdődött a háború a ragyogó arcú, lelkes egyiptomi herceg számára, akinek még meg kellett tanulnia, hogy a háború sok mindenből áll, de leginkább várakozásból és unalomból.

9

Mondják, ahogy az ember öregszik, életének nyugodt menetét kevésbé tudja felidézni, mint amikor bajok vagy utazások szakították félbe, de Mózes az évek múltán ebből a hosszú, szinte végtelen folyami utazásból - amely Taniszból, a Deltáról vitt fel Abüdoszig, ahonnan már nem messze, alig tíz mérföldre volt Karnak, a hadsereg találkozóhelye - csak két dologra emlékezett.

Az egyik egy beszélgetés volt Széthikeffel, a seregek kapitányával, és az egész ebből indult, a valahova tartozás vágyából, amelyet Mózes olyan reménytelenül várt a kocsihajtó kapitányoktól...

Már jó pár napja haladtak a folyón fölfelé a csaknem ezer bárkából álló hatalmas flottával, miközben a tízezer evező óriás vízesésként csapkodott, az emberek beszéltek és nevettek, és a napok olyan végtelenül folytak, hogy az időtlen sárga egyiptomi napsütésben számolni már nem is lehetett: ismerős bazárhangulata volt a folyó menti kisvárosoknak, ahol kikötöttek, hogy friss gyümölcsöt és húst vegyenek, és kiigyák az utolsó cseppig a parasztok félretett borát; a katonák részegen támolyogtak az utcákon, és mindenütt elcsábították a hely összes lányát, aki azóta serdült föl, hogy az utolsó sereg erre járt útban Kus felé.

De Mózes unatkozott és nem nyughatott. Kikötöttek egy Em-Akad nevű kisvárosban, amely valójában inkább volt falu, noha állt benne egy impozáns templom, amelyet Mutnak, a termékenység és anyaság istennőjének szenteltek. A Deltán, ahol a papság elég erős volt, hogy eltöröljön minden női uralmat a nagyobb rítusokból, már rég elhagyták az ilyen termékenységi szertartásokat, legalábbis hivatalosan; Tanisz, Szaisz és Buszirisz fontosabb templomaiban csak az Izisznek szentelt rítusokon tűrték el az asszonyokat, ha csendben maradtak. De a folyam felső szakaszán, ahol a Deltavidék világpolgári hatása nem zavarhatta meg a változatlan paraszti életformát, még az ősi isteneket tisztelték, és amikor a levonuló

árvíz a sár és a termőföld újabb fekete rétegét borította a mezőkre, a parasztok összegyűltek, és megünnepelték a teremtés isteneit - legalábbis a termékenység anyját, Mutot.

Most is ennek volt itt az ideje. A flottából kiáradt a sáros, iszapos partra a sereg ezer meg ezer katonája - a gazdag, hordalékos földsávról pedig a lányok áradtak a templom elé. A papok már felállították különféle, fából faragott fallikus szimbólumaikat, a szertartást egy meztelen matróna vezette, akinek Mut bronzkígyója tekergett a tagjain. A lányok is meztelenek voltak, a testükre csak kígyójelképeket festettek nyers vörös földfestékkel, amelyhez errefelé a porított sivatagi követ olívaolaj alappal keverték ki; az ifjak meg, akik kísérték őket, ugyanazzal a földszínű festékkel színezett vörös ágyékkötőt viseltek, és a kezükben favesszőt, vékony cédrusgallyakat tartottak, amelyre elnagyolt kígyópikkelyeket rajzoltak.

Az éjszaka közeledett már, amikor a katonák partra szálltak - a rabszolgák nem hagyhatták el a hajót -, a papok éppen átnyújtották a lányoknak a felcsavart, olajba áztatott papiruszfáklyákat. A lányokat és az ifjakat már elkapta lassú, hipnotikus táncuk ritmusa, és csak mosolyogtak, nevettek a katonákra, de a papok - részben félelemből, részben nyereségvágytól hajtva - üdvözölték őket, és kérték, vegyenek részt a szertartásukon, a templomszolgákat pedig elküldték borért, amit kecskebőr tömlőkben tartottak.

Mikor leszállt az éj, meggyújtották a papiruszfáklyákat, a tánc ritmusa felgyorsult, és a kántálás egyre élesebbé vált a meztelen matróna hangjának irányításával, aki egy kőemelvényen állt a templom előtt. A lányok eltáncoltak előtte, be a templomba, közben bevilágították a vastag oszlopok közötti folyosókat, az ifjak meg utánuk, eleinte könnyedén, később egyre hevesebben csapkodva őket a cédrusvesszővel.

Mózes, aki ott állt a kapitányok között, és amikor csak rákerült a sor, nagyot húzott a borból, furcsának, barbárnak és lenyűgözőnek találta a látványt. Hallott már az úgynevezett termékenységi

szertartásokról, de nem hitte volna, hogy ebben a felvilágosult korban még bárhol is űzik ezeket Egyiptomban. A száz hullámzó fáklyával bevilágított templom, a meztelen lányok látványa, akik az ifjak vesszőcsapásai alatt - a fájdalomtól és az önkívülettől - sikoltoztak, és a mostanra elviselhetetlen kántálás Mózes érzéseit is a lázig felfokozta. Ráadásul az erős, savanykás parasztbor pillanatok alatt a fejébe szállt.

Az éjszaka forró volt és párás, hiszen a hordalékos föld egész nap ott párolgott - a szaga elvegyült a templomban égő tömjénnel. Mintha az egész teret belepte volna a testiség forró, tapintható köpenye - és ahogy a sikoltozó lányok kirohantak a templomból a csapkodó ifjakkal a nyomukban, a katonák sem bírtak magukkal: hirtelen felébredt őrületükben elfelejtettek minden vallási kötöttséget. Ha az ifjak az utukba álltak, félrelökték őket, és az éjszakát megtöltötték a nevetés, a félelem és a megjátszott félelem sikításai, ahogy a katonák elkapták a nem is igen tiltakozó lányokat. Egy csapat lány tréfás rettegéssel a kapitányok oltalmazó karjaiba vetette magát, akik gondolkozás nélkül elkapták őket.

Így indult az éjszaka Mózes számára: vad, részeg éjszaka, akár az előtte lévő - másnap bánhatta is. Egy órával napfelkelte előtt Hetepré és egy másik kapitány felvonszolta Mózes átázott, sáros és összeokádott testét a bárkára, ledobták a fedélzetre, hadd aludjon ott, amíg a forró nap fel nem ébreszti. A flotta már indult tovább, mire Mózes felébredt, kinyitotta a szemét, és meglátta Nunt, aki mellette állt, és félig undorodó, félig gyűlölködő tekintettel figyelte...

Erről beszélt Széthikef, amikor másnap a saját bárkájára hívatta Mózest, a flotta legnagyobb, vezérbárkájára. A hajó első harmadában Széthikef és a társai szállása volt, ennek a tetejére fedélzetet építettek, ahonnan Széthikef belátta és irányította a flottát. A tisztjeit elküldte, hogy maga beszélhessen Mózessal, és mikor Mózes megjelent, a Seregek kapitánya mélán üldögélt egy kis

háromlábú széken. Felállt, hogy köszöntse a herceget, és biccentett neki, hogy a másik széken foglaljon helyet.
Egy darabig csendben ültek, Széthikef a flottát tanulmányozta, amely egy jó mérföld hosszúságban hömpölygött mögötte, Mózesnak meg nem volt kedve vagy bátorsága elkezdeni a beszélgetést, mivel nagyon is jól tudta, miről lesz szó, és tele volt félelemmel, szégyennel és keserűséggel. Hol van most az az öröm és büszkeség, kérdezte magától, ami úgy átjárta néhány napja? Vagy talán itt is megvetés és gúny tárgya lesz, akárcsak a Nagy Házban? Ahogy ott ült, Széthikef időnként rápillantott, gondterhelten ráncolva homlokát. Nehezére esett, hogy kimondja, amit ki kellett mondania. Széthikef egyszer a kocsija hátsó saroglyájáról láncon vonszolt egy hettita királyt, másszor a saját tőrével ölt meg egy föníciai herceget, és volt, hogy ököllel és könyörgéssel gyűrte az ágyába egy babilóniai király lányát, de ennek ellenére legbelül mégiscsak egyiptomi paraszt volt, márpedig ebben az időben az egyiptomi paraszt a királyi vért szentként tisztelte. Arra gondolt: „És mi van, ha mégis ágyban halok meg, bebalzsamoznak, és akkor épp ez a bolond herceg nyitja ki nekem a túlvilág kapuját? Akkor mi van?" A fejét a maga jellegzetes módján lesunyta, és sűrű szemöldöke alól nézett Mózesra, majd nyersen azt mondta:
- A mi fajtánknál az ember tizenkét évesen már férfi volt, szántotta a földet, aztán tizennégy éves korában megnősült. Mi a helyzet a Nagy Ház népével?
Mózes hallgatagon nézte a fedélzetet.
- Még ha katona volnál, Egyiptom hercege - vonta meg a vállát Széthikef -, és mondjuk öt hadjárat sebhelyei borítanák a testedet. Akkor azt mondanám: végül is megszolgálta, hogy rájöjjön a bolondóra. - Hirtelen felegyenesedett és rákiáltott: - Nem! Még akkor se mondanám!
- A többi kapitánnyal együtt voltam - motyogta Mózes.

- Ó, a többi kapitánnyal. És kik ők? - csattant fel Széthikef. - Disznók, a föld söpredéke! Mocskos mészárosok, akik nem látnak távolabb egy lotyónál vagy egy arany karkötőnél, amit egy kusita karjáról levághatnak! Attól férfiak, hogy meghajlítják az íjat és elhajítják a lándzsát? Talán ezt akarod, Egyiptom hercege, te, aki a Nagy Ház istenei közül származol? - Széthikef most már halkabban beszélt, és amikor Mózes felemelte a fejét, furcsa, magányos kifejezést látott a Seregek kapitányának lapos, csúnya arcán. Mit mondjak neked, Mózes? - sóhajtotta. - Mi itt mind részeges garázdák vagyunk, ha belegondolsz, és mindenki a maga módján mészárol. Én is az anyám tejét szoptam, mégsem könyörültem meg, amikor az embereim a Kánaán földjén az anyákat gyilkolták, és most is meg fogom mutatni Kus földjén, mit jelent az istenkirály haragja. Na? Nincs bennem büszkeség, ezért várom, hogy te büszke légy, hiszen te nemes vagy, az istenek vére kering az ereidben. Éjszaka - folytatta lassan, miközben a gondolat kínja összepréselte az ajkait -, ha nem tudok aludni, mert félek, hogy nem érem meg a reggelt, belereszketek abba az eretnek gondolatba, hogy nincsenek is istenek. Eretnekség: de ki nem eretnek, ha nem bolond, és látta az életet és a világot? Reggel aztán áldozok Rének és újra hiszek. Muszáj hinnem. Különben mit érne az élet, amely csak egyetlen pillanat - majd meglátod te is, Egyiptom hercege -, egyetlen pillanat az ébredéstől a végső álomig. Mi értelme, ha az ember nem imádja az isteneket? És ha aztán egy isten is csak részeg és mocskos és a folyam sarában hentereg valami büdös, festett kis parasztlánnyal...

- Akár a többiek - próbálkozott Mózes.

- De te nem vagy a többiek! Szerinted attól, hogy csak egy megkérgesedett vén mészáros vagyok, akinek se stílusa, se modora, semmit se tudok az emberekről? Hát tudod te, mi az a vezér? Egy igazi vezető, akinek ki kellett vívnia a tisztét? Ismernie kell az embereket, és el kell érnie, hogy tiszteljék! Én ismerem az embereket. Téged is ismerlek, Egyiptom hercege, és tudom, milyen ember leszel, már ha igazán férfi akarsz lenni. Akarsz?

Mózes nem tudott a szemébe nézni, csak a vizet bámulta reménytelenül.
- Tudod egyáltalán, mit akarsz, Egyiptom hercege? Vagyonod van elég. Akkor mit akarsz hát? Hatalmat? Dicsőséget?
Mózes a fejét rázta.
- Hát mit?
Mózes keményen küzdött a torkát fojtogató érzelmekkel és a könnyekkel, amelyek el akarták önteni a szemét, és csak annyit mondott szaggatottan: - Nem tudom, nem tudom... hacsak azt nem, hogy megtudjam, ki vagyok, miért vagyok...
- Nagyon fiatal vagy még, hogy a legkeserűbb falaton rágódj - mondta Széthikef szinte szelíden -, mert ez olyan vágy, amit nem lehet kielégíteni. Menj vissza a bárkádra, eleget beszéltünk, én talán nagyon is sokat. Hamarosan háborúzni fogunk, ott majd találsz magadnak véres rongyot, amivel letörölheted a gondjaidat.
A vízi út másik emlékezetes eseménye néhány nappal az előbbi után következett, amikor Mózes Nunhoz fordult, a hallgatag, várakozó Nunhoz, és megkérdezte:
- Miért gyűlölsz te engem annyira? Talán kegyetlen voltam hozzád?
- Nem.
- Én tettelek rabszolgává?
- Nem.
- Ruhát adtam a hátadra és szandált a lábadra.
- Igen, adtál, Egyiptom hercege - ismerte el Nun színtelen hangon, és üres tekintettel nézett Mózesra.
- És ugyanannyit ehetsz, mint a szabadok, annyi kenyeret és húst, amennyit akarsz, és gyümölcsöt is, ha van gyümölcsünk. Tán moslékot adok neked, mint Kotofár?
- Jól táplálsz, Egyiptom hercege.
- Akkor talán közéd és az isteneid közé állok, Nun? Amikor agyagkígyót csinálsz, és apró figurákat, amilyeneket a kánaániták

imádnak, megtiltom talán? Parancsoltam valaha, hogy imádd Egyiptom isteneit?

Nun megvetően, örömtelenül mosolygott. - Eleget láttam az egyiptomi istenekből. Mondhatnál, amit akarsz.

- Te nem egyszerűen szolga vagy - érvelt Mózes.
- Hát mi vagyok?
- Megyünk Kus ellen. Egymás mellett fogunk állni a harci kocsiban, egymás oldalán harcolunk, és ha az a sorsunk, egymás mellett halunk meg.
- Ha az a sorsunk, Egyiptom hercege - vonta meg a vállát Nun, gonosz, keskeny mosollyal, és szűkre húzott szemével tűnődve méricskélte Mózest, akinek a hideg futott végig a hátán, mint aki foglyul esett, és nincs segítsége, se reménye. Nem is tudott többet mondani, Nun pedig csak nézte és mosolygott...

De néhány nappal később Hetepré azzal fordult hozzá: - Ha megbocsátasz, Egyiptom hercege: a szolgádról beszéltünk itt néhányan, akit Nunnak nevezel, és az a véleményünk, akármit számít is a szavunk, hogy legjobban tennéd, ha beleeresztenél egy tőrt a bordái közé, és odaadnád a Nílus Anyának. Ha téged undorít az ilyesmi, mi szívesen elvégezzük helyetted.

Ha Hetepré heves ellenállásra számított, akkor csalódnia kellett, mert Mózes mindössze hosszan, elgondolkozva ránézett, aztán megkérdezte:

- Miért?
- Mert ha te nem ölöd meg, akkor ő öl meg téged az első adandó alkalommal, és ez olyan biztos, mint hogy ez itt a Nílus.

Mózes nem kezdte cáfolni, csak annyit jegyzett meg: - Szükségem lesz hajtóra.

- Széthikef kedvel téged. Kérj tőle egy gyalogost, én majd kiképzem fogathajtónak, ahogy ezt is kiképeztem.
- Mennyiért? - szaladt ki Mózes száján.
- Megsértesz, Egyiptom hercege - válaszolt Hetepré.

- Ki beszélt árról? Hát nem szolgálhatlak? Úgy akarsz bánni velem, mint a kutyával: belém rúgsz, ha idejövök, hogy megnyaljam a kezed?
- Nem vagy kutya, Hetepré - felelte Mózes fáradtan.
- Udvariatlan voltam. Bocsáss meg.
- Sose mentegetőzz, istenség. Soha, én mondom. Én csak szeretnélek a magam szerény módján szolgálni. Csak erről van szó. Akkor megöljem?
- Ne - mondta Mózes.
- De tudod, hogy akkor ő öl meg, Egyiptom hercege.

Mózes közömbösen bólintott. - Gondolom, megpróbálja majd - mondta, de ennyiben is hagyta, és olyan fensőbbséges, üres kevélységgel fordult el Heteprétől, amelyet csak a Nagy Házban töltött teljes élet taníthatott az egyiptominak akkoriban. - Hetepré meg ott maradt csöndben, magában szitkozódva: „Én figyelmeztettelek, te kis hülye, és ha nem származna belőled hasznom, még ennyit se tettem volna."

10

Ha Mózes visszagondolt rá, milyen könnyedén emlegette Ramszesz a Kus elleni büntető hadjáratot, nehezen tudta ezt a könnyedséget összemérni azzal a hatalmas erővel, amely Karnak alatt összegyűlt. Mózes végignézett a gyalogosok tömegén, a lándzsák kazlain, amelyek úgy álltak sorban, mint egy széles tábla búza, a lovakon és a szamarakon és a kocsik végtelennek tűnő során, és megpróbálta elképzelni olvasmányainak hatalmas hadjáratait, ahol a sereg százötvenezer emberből állt össze.

Nem nagyon lehetett elhinni, hogy létezik még ennél is nagyobb hadsereg.

A lassú, monoton folyami utazás elmerült a múltban - amikor a kocsik és a lovak partra szálltak Abüdosz-ban, Széthikef

kijelentette, hogy semmi további késlekedést nem tűr el. Másfél napos erőltetett menetben indultak a gyülekezőhelyre, ahol a gyalogosok és a felszerelés már hónapok óta várakoztak, és Széthikef egy dühös jelenet során megtiltotta a kapitányainak, hogy Karnakban elmulassanak egy napot. Jól tudta, hogy a hosszú, unalmas hajóút után egy ilyen napnak csak az lehet a vége, hogy a Delta emberei összeütköznek a félig-meddig ellenséges karnaki nemesekkel, és semmi kedve nem volt a hadjáratot frakciók harcává alacsonyítani, mielőtt még egyáltalán elkezdődne. Ehelyett eléjük tárta a munkára és a szervezésre vonatkozó tervét, amely alapján már másnap kora reggel indulhattak Kus földjére.

Miután Mózes Nunnal együtt ellátta a lovakat, más dolga nem lévén, a napkeltéig maradó órákat azzal töltötte, hogy bejárta a gyalogosok táborát, mivel izgatta, hogy ilyen sokféle harcos gyűlt össze annyi furcsa és távoli helyről. Megbámulta az aranyhajú akhájokat és csodás szakállukat, tollas bronzsisakjaikat, hosszú, háromméteres lándzsáikat, és magában nevetett, amikor köré gyűltek, hogy megvizsgálják vaskardját és -tőrét. Hallgatta a babilóniaiak torokból felpattogó beszédét, itt-ott egy-egy szót még el is kapott, megtapogatta finom gyapjúköpönyegüket, amely puhább volt a legvékonyabb lenvászonnál is, és mindenféle sárga, vörös és fekete csíkok voltak ráfestve. Hatti fiai kinevették és gúnyolódtak rajta furcsa nyelvükön, amelynek lágy dallamossága annyira különbözött az egyiptomitól és a babilonitól is.
Aranydíszeiről felismerték, hogy nemes ember, és megbiccentették magas, csonkakúp formájú kalapjukat előtte. Mózes szintén kézjelekkel megdicsérte csodás lemezelt íjukat, ők meg megkínálták az erős fügeborból. A legfurcsábbak ezek a gondtalan hettiták voltak szoros nadrágjukkal, magas csizmájukkal és ragyogó kék szemükkel.

Mózes végigsétált tehát a különböző népek zsoldosai között, kicsit pompázott a katonák társaságában, ízlelgette annak az ifjúnak a szabadságát, aki a hazájától távol jár, és kalandokra készül a világ

ismeretlen végén. Mikor leszállt az éj, a katonákat a kocsik ezüst harci trombitáinak vékony hangja takaródóra szólította, és Mózes is odasietett a harcosok és a hajtók közé, egy Szokar-Mózes nevű ember kocsija köré, aki rangban a Seregek kapitánya után következett. Óriás, izmos, sebhelyes ember volt Szokar-Mózes, barbár ruházatot viselt, a tengeri népekhez hasonlóan neki is súlyos aranykarika lógott a fülében és csillogó ezüstsisak volt a fején, a hangja éppúgy mennydörgött, mint egész megjelenése; szavainak tapssal adott nyomatékot, úgy mondta el a menet rendjét. Heteprének, akihez Mózes is tartozott, még egy tucat kapitánnyal együtt a seregek élén kellett indulnia, hogy becserkésszék a helyet, és szükség esetén Széthikef testőrei legyenek, a többi kocsi pedig a menet végén sereghajtóknak maradt hátra.

Mózes meghagyta Nunnak, hogy aludjon a kocsi közelében, ahova a lovaik is ki voltak kötve, maga meg leterítette a köpenyét a meleg homokra, szintén a kocsi mögé. De aludni nem tudott. A tábor mozgása és zaja egész éjjel nem szűnt: tompa emberi hangok hallatszottak, meg a lovak hangosabb dobogása és néha egy-egy tiszt éles kiáltása. Hetepré éppen arra járt, és látva, hogy Mózes nem alszik, megjegyezte: - Nem lesz minden éjszaka ilyen. Ha küzdünk, becsülni fogják az álmot, harcolni fognak érte. - Aztán Mózes legközelebb arra riadt föl, hogy Nun ott áll a kocsi mellett. - A lovak nyugtalanok voltak - mondta Nun. - Elláttam őket. - Mózes meg visszafeküdt, de a szíve összeszorult a félelemtől - mégis nehéz volt elképzelnie, hogy Nun hidegvérrel megölne egy alvó embert. Úgy gondolta, nem tenné, de a beduinokról azt mondják, sosem lehet náluk tudni, senki sem ismeri a szívük fekete mélyét. Mózes kinyújtózott, elnézte a csillagok ragyogó takaróját a feje fölött, és eszébe jutott, hogyan tanulmányozták és vizsgálták őket Amontef társai, tűnődött, mi is a csillag és mit jelent - és a félelmébe csodálat keveredett: a csillagos égbolt megforgatta fiatal szívét és belekapott az álmaiba, így hát a mennybolt ragyogó képe alatt elfelejtette Nun-tól való félelmét.

Aztán a csillagok fénye eltompult, a fekete égbolt szürkülni kezdett, és hirtelen megszólaltak a dobok. így ébredt föl a tábor, hogy megindulhasson a menet Kus földjére.

11

A Nílus nyugati partján meneteltek, Karnaktól a folyó választotta el őket. Az út - amelyet a nagyobb kövek eltávolítása után egyszerűen a homokba döngöltek, és voltaképp csak megtisztelték az út névvel - szinte végig a sivatag meredek sziklapereme alatt futott, de mivel a folyó még nem vonult vissza teljesen, a szűkebb folyókanyarulatokban, a sereg a sárban szotyogott, és akkor bizony a hajtó és a harcos leszállt, és a vállával lökte ki a kocsit a sárból, sőt gyakran a gyalogosoknak is odakiáltottak, jöjjenek előre és segítsék ki az elakadt kocsikat. Ez kiváló alkalmat kínált a gyalogosoknak és a lovasoknak, hogy összeszólalkozzanak, és a hőségben, sárban és a fekete legyek seregében gyakran csak az segített, ha Szokar-Mózes közéjük rohant, és kemény, pártatlan ostorával a verekedők közé csapott.

Mózesnak szerencséje volt, mert az út nem haladta meg kettejük erejét, de köpenyét, fegyvereit és lószerszámait mégis hamar levetette, és egy szál ágyékkötőben, gyalog ment a kocsi mellett. Még mindig nem érték el az első kataraktát, és irigykedve nézték a rabszolgákat, akik a felszerelést hozó kis hajókban eveztek; később aztán fordult a kocka: a rabszolgák küzdöttek a folyóban, mint az állatok, derékig a vízben, hogy előreküzdjék a hajókat az árral szemben.

Ahogy Hetepré megjósolta, az első éjszaka a kimerült sereg jól és mélyen aludt, de ahogy teltek a napok, a menetelés lett az életük ritmusa és értelme, és a testük is hozzáedződött a feladathoz. Egyes szakaszokon a sivatag pereme sziklásán a vízbe ereszkedett, itt kötelekkel húzták föl a kocsikat a sivatagba, a lovakat meg szűk

ösvényeken vezették föl. Máshol viszont a fal távolabb húzódott, a sziklák és a folyó tíz, tizenöt, sőt húsz mérföld távolságba kerültek egymástól, ilyenkor a sereg reggeltől estig gyakran harminc, harmincöt mérföldet is megtett. A napkelte és a napnyugta olyan szépséges volt errefelé, amilyet Mózes életében nem látott: a Nílus keleti partjának szirtjeit egy-egy ásvány, érc vagy kvarcos szikla sávozta be, amely minden éjjel a szépség vibráló falaivá festette a követ - ilyen szépségre egyetlen rabszolga vagy gyalogos sem nézhetett megindultság nélkül.

A Karnaktól az első kataraktáig a folyó mentén vezető kétszáz mérföldes úton egyre ritkábban tűntek fel a szürke kis parasztfalvak, a napon szárított vályogtéglából épült, egyszerű, zömök kunyhók és a keményen dolgozó, zárkózott és babonás parasztok. Ha az anyák és a lányok megpillantották a közeledő sereget, felkapaszkodtak a sivatag sziklaszirtjeire, és elbújtak a homokban. A férfiak egykedvűen dolgoztak tovább, tisztogatták az öntözőcsatornákat a termékeny folyami földben, készítették a talajt a vetésre, és csak a gyerekek jöttek oda tátott szájjal és rémülten, hogy megnézzék a vonuló katonákat. Edfu egykor pompás városa, amely Karnaktól jóval délebbre épült, most szinte elhagyatott romnak tűnt, ragyogó templomaiban csak a papok szolgáltak, hívek nélkül, a népességet egy tucat birtokoscsalád és a rabszolgáik alkották csupán, mert Felső-Egyiptom hanyatlása óta a szegény parasztok inkább a Delta vidékén keresték a szerencséjüket.

A menetelés ádáz volt és könyörtelen - ahogy Egyiptom egyre távolabb maradt, annál könyörtelenebb. Ha egy rabszolga vagy gyalogos megbetegedett, eltörte a lábát, vagy más módon sérült meg, hátrahagyták az út szélén, hogy lássa el magát, ahogy tudja; de Mózes észrevette, milyen kevesen betegszenek vagy sérülnek meg. A talpukon úgy megkérgesedett a bőr, hogy álló nap mehettek a forró homokban egy szál vékony szandálban, mégse lett bajuk, a bőrük bronzszínűre barnult, és a kimért, szűk fejadagoknak hála, a seregben mindenki izmos és inas lett, mint az ostorszíj. Mivel

állandóan szomjaztak és sóra volt szükségük, úgy ették a száraz és kemény sózott húst, mintha a legüdítőbb gyümölcs volna, a Nílus pedig annyi vizet adott hozzá, amennyit csak akartak. Már Kus szele fújta őket dél felől, és ők nem késlekedtek. A kereskedők, a képzett katonák és a Delta-vidék kikötőinek aljanépe egyként nyalta a száját, ha eszébe jutott a katona egyelőre igen távoli jutalma, az arany és a nő.

Ahogy az első katarakta közelébe értek, Széthikef üzent Mózesért, hogy hajtson előre a kocsival. Amióta a menet Abüdosznál elindult, ez volt az első alkalom, hogy Széthikef Mózesért küldött, bár ő többször is látta a vezér villogó, rézveretes kocsiját, ahogy végigszáguld a hadoszlopon, és esténként azt is láthatta, ha lámpát gyújtottak abban a vászonsátorban, ahol Széthikef és főkapitányai a térképek fölé hajoltak, hogy terveket készítsenek a hadjárathoz. Széthikef nem volt bürokrata a csatatéren: figyelme a sereg minden részletére kiterjedt, és bár nem avatkozott bele, hogyan érvényesíti a tekintélyét egy-egy kapitánya a fegyelmezés és a parancs dolgában, azért látta és az emlékezetében elraktározta a módszereiket. Mózes napról napra jobban tisztelte ezt a furcsa, kemény kis embert, akiben a szenvedély és a kegyetlenség ilyen furcsa módon keveredett, és napról napra azt is egyre jobban érezhette, hogy Széthikef is kedveli őt. Mózes már csak azért is örült, hogy parancsnoka magához hívja, mert megtört a menetelés egyhangú üteme: elégedetten és megtisztelve várta, hogy Nun odahajtsa a kocsit ahhoz az oszlophoz, ahol Széthikef és vezérkara járt. Mózes érkezését látva Széthikef előrehajtatott, hogy Mózes mellé érhessen, és amikor a két kocsi a gyalogosok tempójára lassított, a Seregek kapitánya jókedvűen odakiáltott:

- Jó napot, félnevű Mózes, nos, hogy tetszik a hadjárat?
- Tetszik - mosolygott Mózes.
- Azt el is hiszem, Egyiptom hercege. Mit szólna isteni atyád, ha látna most, egy szál ágyékkötőben, piszkosan, sárosan, mint a többi katona vagy teherhordó?

- Nem az apám, Széthikef, és nem izgat, mit mondana. De ez sokkal jobb élet, mint ahogy eddig éltem, annyit mondhatok!
- Csak várd ki, amíg vért látsz, akkor beszélj! De nekem tetszik, ahogy most kinézel. A katona öltözzön úgy, ahogy katonához illik. Tetszik, hogy meg vagy borotválva. Ha az egyiptomi nem bánja, hogy borostás, érzem, hogy belül megtört benne valami. Minden reggel borotválkozol, Mózes?
- Igen, Széthikef.
- És ki borotvál meg, ez a mogorva bika, aki a kocsidat hajtja?
- Egyedül borotválkozom - felelte Mózes, mire Nun megvetően elhúzta a száját, de nem nézett egyikőjükre sem.
- Meglátod, nem fog olyan könnyen menni, amikor vérrel és halállal lesz dolgunk. Tanítsd meg a beduint borotválni, fiam. Szolgának nem születik, hanem tanul az ember, márpedig ha a fejszét is olyan jól forgatja, mint a gyeplőt, akkor igazán értékes emberre tettél szert. Látom, hogy törődik vele, és jegyezd meg: a jó kocsi élet-halál kérdése itt délen. A tengelyt kenjétek meg naponta háromszor, és az abroncsra is legyen gondotok. Száz kocsit odaadnék, bár nagyon sok nincs is, ha olyan vasabroncsaim volnának, mint a hettitáknak. Még az istenek sem tudnak széttörni egy jól kikovácsolt vasabroncsot. De ha ezek a bronzabroncsok valahol megrepednek, az szétveti őket, méghozzá amikor a legnagyobb szükséged lenne rájuk, és akkor aztán nincs az az isten, aki segítene, nem bizony, és már esik is szét a kerék. Úgy figyeld az abroncsot, ahogy a ló patáját. De hát nem azért hívattalak ide, hogy a kocsi karbantartására oktassalak. Néha amúgy is azt gondolom, hogy az istenek döntik el, mikor szülessünk, mikor haljunk meg, és ebbe a vasabroncsok nem tudnak beleszólni, nem igaz?
- Hát nem hiszem, Széthikef - felelte Mózes.
- Az a helyzet, hogy ma délután korán megállunk, mert hivatalos látogatásunk lesz. Szokar-Mózes is velem jön, de úgy vélem, ha már egyszer van a kapitányaim között egy herceg a Nagy Házból, súlyos

udvariatlanságot követnék el, ha nem vinnélek magammal vendégségbe, és megfosztanánk a házigazdánkat attól a tisztességtől, hogy megkérjen, lépd át a küszöbét. Velem jössz, Mózes? Ma este megyünk, és megígérhetem, nem lesz unalmas.

- Ezt nem értem - felelte Mózes.
- Hogyhogy? Nem jössz? Tudom, nem lesz ott más isteni rokon, de én nem ismerem annyira a szokásokat, hogy tudjam, mivel kisebbíthet téged, Egyiptom hercege, ha egyszerű emberekkel töröd meg a kenyeredet. A menetben meg tudod tenni. Baj, ha átléped valakinek a küszöbét?
- Nem, dehogyis, Széthikef, nagyon megtisztelő.

A Seregek kapitányának savanyú ábrázata felderült. A kedélye majdnem olyan gyorsan változott, mint egy gyereknek.

- Hát akkor? Mondd, fiú.

- Csak hogy ki lakhat itt? Már a parasztfalvakat is rég elhagytuk. Ezek már a mocsarak, ahol Kus és Líbia úgy törhet ránk, ahogy akar...
- Nem, hát azért úgy nem, ahogy akar, Egyiptom hercege. Ha kételkedsz az istenkirály hosszú, kemény kezében, csak nézz hátra!
- Akkor is: egy embernek egymagában mindenképp veszélyes lehet. Kiről van szó?

Széthikef elégedetten nevetett. - Az egyetlen emberről, akinek nem veszélyes. Orvos, méghozzá állítólag a legjobb, és tudod, Mózes, az orvosokat még a legdühödtebb ember sem bántja. Mindannyiunknak szüksége lehet rá, és ő mindenkit egyformán kezel. Így békében élhet ott is, ahol más nem tudna. A háza a sivatag peremén van, az első kataraktától már látszik.

- Honnan ismered őt, Széthikef, és miért él itt egyedül?
- Nem él egyedül, Mózes, mert vele van a felesége és a lánya, meg a rabszolgák is. És hogy honnan ismerem? Tudod, jártam én már erre, Kus megtapasztalta már az öklöm csapását, de őt már akkor ismertem, amikor Karnakban lakott, és az emberek a világ végéről is felkeresték. De tudod, az apja a gonoszakat támogatta, ezt az

embert is Aton-Mózesnak hívják, és nem hajlandó nevet változtatni. Ami engem illet, nekem megvan a vallásom, abban születtem, abban is fogok meghalni. Nem szeretek belekontárkodni az istenek dolgába, épp elég veszélyes nekem a politika ebben a világban, nem akarok a másvilággal is politizálni. De eljött az idő, amikor a papok nem tűrhették tovább ezt a helyzetet, és megmondták neki: vagy megváltoztatja a nevét, és elárulja, hol az apja sírja, hogy elégethessék a múmiát, és az apját a nemlét vaksötétjébe űzzék, vagy meg kell halnia, méghozzá balzsamozás nélkül.
- És mit felelt? - kérdezte Mózes lassan.
- Azt mondják, a képükbe nevetett. Az egyik papnak azt mondja: „Most is fáj a hasad. Ha nem operállak meg harminc napon belül, meghalsz. Ki más operálhatna meg?" Aztán a másiknak azt mondja: „Folyton fáj a fejed, meg fogják lékelni a koponyádat. Az jó lesz? Én lékelés nélkül is meggyógyítom a fejed. Ki gyógyítana meg rajtam kívül?" A harmadiknak meg: „Ki készítene neked gyógyszert, ha én meghalok?" Úgyhogy, Mózes, az orvosokat nem ölik meg olyan könnyen. A papok elküldték a panaszaikat az istenkirálynak, ő meg azt mondta: száműzzék az orvost a föld déli végébe, de hagyják életben. Ennek már több mint húsz éve, és azóta itt él. Nem hiszem, hogy valaha elköltözne innen - majd meglátod, miért. Úgyhogy ha megállt a menet, mosakodj meg, öltözz fel egyiptomi herceghez illően, mert nem volna udvarias dolog, ha a koszos utazóruhánkban látogatnánk meg.

Mózes még sohasem hallotta, hogy Széthikef ilyen tisztelettel és odaadással beszélt volna valakiről - még Ramszeszről sem -, és alig várta, hogy megálljanak. Kora délután sátrat vertek: még nem látszott a legendás katarakta, de a folyó már jókora köveken bukott át, az észak fele robogó víz pezsgett és habzott, és a tartalékokat hozó csónakokban már javában élethalál-küzdelmet vívtak a rabszolgák.

Nun kifogta és lecsutakolta a lovakat, Mózes meg elindult lefelé a partra, az örvénylő vízhez. Mikor tisztára mosdott, szólt Nunnak,

hogy nyissa föl a csomagokat, és néhány kíváncsi katona tiszteletttudó tekintete előtt kifésülte vastag fekete haját, feltette a homlokára az aranypántot, és magára öltötte az egyiptomi herceg makulátlan fehér lenvásznát és fényes arany rangjelzéseit.

12

Ahogy Széthikef kocsijában, amelyet most Szokar-Mózes hajtott, és mindhárman benne álltak, közeledtek a házhoz, egyre hangosabban szólt a katarakta mennydörgése, de mire fölértek az emelkedő tetejére, az akusztika szeszélyénél fogva teljesen eltompult a hangja.

Gyönyörű látvány volt: a Nílus jól látszott mindkét irányban, alattuk ott habzottak és bukdácsoltak a zuhatagok, a kerek, égető napkorong meg nyugat felé a sivatagba hullott. Aztán ahogy a ház feltűnt, Mózes másra nem is tudott figyelni: azonnal felfogta, hogy soha életében nem látott ilyet, és valószínűleg nem is fog.

A ház nemcsak más volt, mint a többi egyiptomi épület, hanem volt az arányaiban valami emelkedettség, valami teljesség, ami mélységes hatást tett a szemlélőre, aki később azzal magyarázta ezt a szépséget, hogy egyetlen eleme sem töri meg a harmóniát. Mint a legtöbb karnaki ház, ez is téglalap alapú volt, lapos tetejét kőfalak tartották, de a többi házzal ellentétben nem vette körül fal, amely elrejtette volna a szépségét. Homokkő helyett fehér mészkőből épült, amelyet rózsaszínűre és bíborra színezett a lemenő nap - a ház oldalsó falain pedig széles ablakok engedték be a fényt, amelyek előtt élénk, sárga és fekete színű függönyök lógtak. A ház egész formája a kiugró sziklafal természetes folytatásának tűnt, az épület jól elkülönült a rabszolgahajlékoktól és az istállóktól, hogy semmilyen természetellenes hatás le ne ronthassa egyszerű szépségét. Ahogy a kocsi a bejárathoz hajtott, Mózes láthatta, hogy a ház teljesen nyitva áll a folyó felé, a verandát ősi, nád alakú oszlopok szegélyezik -

magát a márványt faragták olyanra, hogy a folyami nádkötegre hasonlítson -, ilyet már vagy egy évszázada nem terveztek. A mészkő veranda az oszlopok között a szirt széléig futott, onnan lépcsős teraszok ereszkedtek le, és folytatódtak végül egy szűk lépcsősorban, amelyet már magába a sziklába vájtak. A teraszon mindenfelé elnyúló macskát mintázó szobrok látszottak, és egy csodálatosan faragott szfinx - ez is fekete bazaltból, és a szobrok között három jókora élő, fehér macska tekergett.

Miközben a lovakat elvezették a futva érkező rabszolgák, a teraszon három alak jelent meg: egy alacsony, kerek arcú, láthatóan jó kedélyű egyiptomi, aki olyan melegséggel üdvözölte őket, mintha az ő érkezésüket várt volna, amióta itt lakik, mellette egy kicsi, szelíd asszony, már túl a középkoron, szemmel láthatóan a férfi felesége, és a harmadik egy gyönyörű, szép tartású fiatal nő, nyilván a lányuk - gondolta Mózes -, aki vékony, átlátszó köpenyt viselt, amely a déliek stílusában egyik oldalt szabadon hagyta szép kerek kis mellét.

Mózes hetek óta nem találkozott egyetlen vonzó nővel sem, úgyhogy teljesen megfeledkezett magáról, és bambán eltátotta a száját, de a vendégség általános izgalmában szerencsére senki nem vette észre. Széthikef és Aton-Mózes forrón, nagy örömmel átölelte egymást, Szokar-Mózes és Mózes pedig várta a bemutatkozást. Aton-Mózes a neveltetésére valló könnyed eleganciával mutatta be a családját, „szeretett feleségét és társát", Szetepaton asszonyt - miközben Széthikefre mosolygott, mint aki sajnálja, hogy folyton Atont emlegeti a családneveikben -, aztán „hanyatló évei ékszerét és támaszát", a lányát, Meritatont. De beszéd közben hirtelen Mózesra szegeződött a tekintete, és óvatos kétkedés fogta el. Széthikef azonnal észrevette a pillantását, és gyorsan válaszolt:

- Nem, nem, drága barátom, nem hozok én hozzád olyan vendéget, aki nyugtalaníthat. A hírnököm már beszélt neked Szokar-Mózesról, erről az óriásról itt mellettem, aki a jobb kezem, és utánam az első a seregek vezetésében. Ezt a fiatalembert meg

bátorkodtam magammal hozni, mert tudom, hogy rosszul esett volna, ha nem hozom el. Valóban az, akinek látszik: a Nagy Ház és az istenkirály sarja, egyiptomi herceg - de jó fiú is: talán tudod, hogy nem vagyok rossz emberismerő.

Széthikef hosszas magyarázkodásba fogott mindannyiuk előtt, mintha tudná, hogy a bájos fehér ház nem veheti könnyedén a vendégfogadást, amíg ő el nem mondta az érveit.

- Tudom, hallottatok eleget a Nagy Házról és az istenkirály fiairól, de ez a fiatalember valóban más, és most hadd ne mondjak semmit arról, ami a Nagy Házban történik. Vén katona vagyok, tudatlan is. De ezt az embert az istenkirály három évre száműzte, én viszont most már jó ideje figyelem. Egyiptomi férfi, nincs benne semmi gonosz büszkeség: egyetlen szolgával utazik, aki a fogatát hajtja, nincsenek vele csatlósok, balzsamozók, nők, papok, írnokok - egyszóval igazi ember, Aton-Mózes. Sokáig tanakodtam, elhozzam-e, aztán őt is ismerve úgy döntöttem, hogy megtiszteli a házadat a jelenlétével. A neve Mózes.

A család - anya, apa és leány - komoly tekintettel nézte Mózest, aztán a férfi derékból meghajolt, a szemét két ujjbegyével befogta. A felesége és a lánya követte. Aztán amikor levették a kezüket a szemükről, Aton-Mózes azt mondta:

- Még soha nem lépett a házamba a Nagy Házból senki, úgyhogy a jelenléted több mint megtisztelő, bár a megtiszteltetésünk szinte kimondhatatlan. Ha lassan eszméltem, Egyiptom hercege, az annak köszönhető, hogy évek óta igen óvatos játékot űzök, amelynek tétje az életünk és a boldogságunk, de erről a jó Széthikef már bizonyára beszámolt neked; és jobb szeretném, ha a Nagy Házban senkinek nem jutna eszébe, hogy én egyáltalán létezem. Errefelé az emberek értékelik szerény tudásomat, és falat húznak körém - de hát a Nagy Ház és Ramszesz városa messze van. Elég is a magyarázkodásból. Tisztelettel köszöntünk, Egyiptom hercege, nehogy aztán kétségbe vond vendégszeretetünket. - Aton-Mózes hunyorogva fejezte be szavait, és üdvözlése olyan nyílt volt, és olyan meleg, hogy Mózes

azonnal a szívébe fogadta az embert. A háziasszony bizonytalanul bólintott, de a bájos Meritaton boldogan és csodálattal mosolygott Mózesra.

Aton-Mózes tapsolt, mire a szolgák hoztak zsámolyt, hogy a vendégek leülhessenek, hoztak illatosított vizet, hogy a lábukat megmossák és bort, hogy oltsák a szomjukat. A társaság félkörben ült le a verandán, a nap utolsó sugaraitól a ház árnyéka védte őket. Előttük apró bronzasztalok álltak, rajtuk nagy tálakban érett szőlő és füge, egyszerű agyagedényekben dinnye- és kecskehússzeletek - a húst olyan zamatos mézes szószban pácolták, amilyet Mózes még életében nem evett. Fonott kosárban azonnal meleg kenyeret hoztak a vendégeknek, mindenki külön magas nyakú agyagflaskát kapott, legalább két liter folyadékkal. A flaskákat a földre állították, és hosszú nádszálon lehetett belőlük inni anélkül, hogy a nehéz kancsót megmozdították volna. Hideg, enyhén erjedt gyümölcslé volt a kancsóban, Mózes arra gondolt, hogy életében nem ivott ilyen ízes és élénkítő italt. Látta, hogy a többieket nemigen lepi meg a vacsora, és rájött, milyen keveset tudott még a Nagy Ház falai közé zárva hazája életéről és szokásairól. Még valamit megfigyelt, amiről már sokat hallott ezelőtt is: hogy mennyire más itt Felső-Egyiptomban a nők helyzete. A Delta vidékén a férfiak magukban ettek volna, itt a nők is egyenrangú társként vettek részt az étkezésen - amit Széthikef és Szokar-Mózes szemmel láthatóan megszokott, mert természetes egyszerűséggel fogadták.

Mózes egy jó óráig meg se szólalt, az ételt is csak piszkálta, mert az izgalom és az öröm elvette az étvágyát, és inkább a beszélgetést figyelte, amely főleg Széthikef és Aton-Mózes között zajlott. Hogy az alsó-egyiptomi politikai életből milyen kevés hír jut el ide, azt abból értette meg Mózes, ahogy a Seregek kapitánya összefoglalta az elmúlt öt év eseményeit, de arra is rá kellett jönnie, milyen keveset fogott föl eddig igazán a politikából. A Hatti és Egyiptom közötti háborút Széthikef hatalmi harcnak nevezte, amely a Kánaán földjének kincseiért, a libanoni vasércbányákért és Mezopotámia

gazdagságáért folyt. Mózes most olyan szögből láthatta a háborút és a hódítást, mint még soha. Hallgatta, ahogy Széthikef beszámol a Kus ellen folyó hadjáratról, hogy miért fogtak bele és mit vár tőle Ramszesz, és észrevette, hogy Széthikef olyan ember, aki nem ítélkezik és nem mérlegeli erkölcsi szempontból a mesterségét. Valaha, nem is olyan régen Mózes ennek alapján egyszerűen vadembernek tartotta volna, de most be kellett látnia, hogy egyáltalán nem olyan könnyű eldönteni, ki vadember és ki nem az, noha az emberi természet ettől olyan bonyodalmassá vált, hogy sohase hitte volna.

Aton-Mózes komolyan és keserűen csóválta a fejét. - Azért még nem kellene háborút indítani, mert egy-két fiatalokból álló banda átjön a határon.

- Öltek is, meg gyújtogattak és fosztogattak - mondta Széthikef indulatok nélkül.

- És a háború visszaadja a halottakat? Az az igazság, barátom, és ezt te is éppolyan jól tudod, ahogy én, hogy az istenkirálynak feneketlen az étvágya, ha rabszolgákról és aranyról van szó. Ha a líbiaiak jönnek elő a nyugati sivatagból, és ugyanezt művelik, nem veszi zokon, mivel a líbiaiak éppolyan szegények, mint a beduinok, igaz?

- Ha igazságos háborút akarnék - dörmögte Széthikef -, akkor még mindig paraszt lehetnék a Deltán.

- És talán annyival boldogabb is.

- Azt nem hiszem. A Deltán ma már nincs boldog paraszt. De mivel katona vagyok, azt teszem, amit mondanak.

- Magunk válunk szolgákká, ha olyan embereink vannak, akik azt teszik, amit mondanak nekik - sóhajtott az orvos. - És mint minden nagy nép, mi, egyiptomiak is átkozottul elkényelmesedtünk. Rendkívül biztosak vagyunk benne, hogy csakis Egyiptomban van kultúra és szépség, és csak itt tisztelik kellően az isteneket, közben meg szép csöndben elringatjuk azt a képességünket, amelyet valaha a lelkiismeretünknek neveztünk. Évezredeken át azzal dicsekedtünk

a világban, hogy a mi egyedüli tulajdonunk a szent *maat*, és amit ez a különleges egyiptomi szó jelöl, amelyről azt állítjuk, hogy semmilyen más nyelvre nem lehet lefordítani. A lelkiismeret, a jó és rossz tudása? Részben - engedjük meg gőgösen. Akkor az igazságérzet? Igen, az igazságérzet is némiképp, ugye? A könyörület? Az is, persze, és egy kis rész velünk született nemesség. De mindez csak jelzi, hogy mi a *maat*, ami magában foglalja és meg is haladja mindezt. A *maat* maga Egyiptom, a nemes, az isteni. - Hangjában olyan keserű irónia csengett, hogy Mózes Széthikefre és Szokar-Mózesra nézett, nem kérik-e ki maguknak. De ők csak elnézően mosolyogtak, mintha meg akarnák nyugtatni az orvost, hogy nem tud olyat mondani, amivel megsérthetné, őket.
- De tudjátok-e, mi a *maat* igazán? - kérdezte az apró doktor.
- A tiszteletet és a bátorságot nem említetted - szólalt meg Szokar-Mózes védekezve, mint aki nem szívesen száll szembe a szellemmel és a tudással, sőt inkább élvezi a másik szikrázó szavait. Eddig alig szólt egy szót, megadó mosolya szöges ellentétben állt nagydarab termetével és félelmetes megjelenésével. - Azt hiszem, a katonának igen kicsi *maatja*. lenne nélkülük, nem gondolod?
- Nem gondolom! A tisztelet, a becsület: ezek háborús szavak, mást jelentenek a hivatásos mészárosnak, és egészen mást a normális embernek. Mint orvos azt mondanám: ezek a ti gyógyszereitek; különben hogy aludnátok éjjel, ti brigantik?

Mózes most már igazán azt várta, mikor robban a társaság, de a két nő csak ült nyugodtan, a kezüket illendően összefonva az ölükben, és bár Szokar-Mózes egy kissé meghökkent, Széthikef hatalmas nevetésben tört ki, egészen belerázkódott, még a könnye is kicsordult. - Egész életemben arra vártam, hogy valami hasonlót mondjak - mondta csukladozva. - Nyugodj meg, Szokar-Mózes: az igazság mindig nehéz és keserű. Te meg, Egyiptom hercege - fordult Mózeshoz -, vedd az egészet az öregek összevissza fecsegésének. Nincs még tizenkilenc éves - magyarázta

Aton-Mózesnak -, úgyhogy magányos bölcsességed, amelyet üres éjszakáidon sodorsz, neki csupa őrültség!
- Nem, dehogyis - tiltakozott Mózes, aki most szólalt meg először.
- És szerinted mindez szentségtörés és árulás, fiam? - kérdezte szelíden az orvos.
- Szerintem csodálatos dolog - nyögte ki Mózes.
- Nahát! - kiáltott föl Széthikef. - Ez megvolna. Na de mi a *maat* Ezt akartad elmagyarázni, nem?
- Ha kíváncsiak vagytok rá.
- Mondd el!
- A *maat* az igazságosság, amely az istenek átka azon a népen, amelyet el akarnak pusztítani.

Mózes ebből egy szót sem értett, de nem mert szólni és amikor elkapta Meritaton komoly pillantását, úgy érezte, semmi esetre sem szabad elárulnia, mennyire szűk látókörű és milyen tudatlan. Amennyire csak vissza tudott emlékezni, most először szabadult meg annak a tudatától, hogy egyiptomi herceg, és a vele járó hazugságoktól is. A Nagy Házban hallott ugyan megvető célzásokat a Felső-Nílus vidékének „túlművelt", „túl okos” urairól, akik az istenek ellen szőnek terveket, és áruló szkepszisüket Aton imádásával szívták magukba, hogy aláaknázzanak mindent, ami igazán egyiptomi és igazán szent. De arról álmodni sem mert, hogy igazán vannak emberek, akik így tudnak gondolkozni és beszélni. Lénye egyik része elé széles horizontok tárultak, ami csak némely fiatalemberekkel történik meg, egyszer az életben - de a másik része egyszerűen félt, mivel ami leginkább emlékeztetett erre: Amonteffel és Neffel folytatott legjobb beszélgetéseiben mindig volt valami titkolódzás, amely elárulta, hogy bűnös dologban járnak. De itt mindez nyíltan hangzott el, semmi konspiráció, minden csupa nevetés és célozgatás volt.

Széthikef megismételte: - Tehát úgy gondolod, az istenek el akarnak minket pusztítani.
- Hacsak előbb el nem pusztítjuk magunkat.

- A maatunkkal? - kérdezte gunyorosan Széthikef.
- Az átkozott igazságosságunkkal. Mit tudunk mi az emberekről? Már nem is érzékeljük őket. Mit tudnak Kusról a ti uraitok ott a Deltánál?
- Én semmit sem tudok Kusról, mivel nem jártam ott - mondta Szokar-Mózes tompán -, és nem nagyon láttam olyat, aki járt.
- Becsülöm az őszinteséged - bólintott Aton-Mózes.
- Kus ugyanis nem létezik. Látom, fiatal hercegünk nem hisz nekem. Pedig nem tréfálok, Széthikef a megmondhatója. Kus egész Afrikát jelenti, amely alattunk elterül. A civilizációk egész sora váltotta egymást tőlünk délre, de mi, egyiptomiak mindig Kusról beszélünk. Kus a fekete bőrszín. No hiszen! A mi egyiptomi háborúink éppen olyan üresek, mint a maatunk. Most éppen új élet, új királyság, új civilizáció van születőben azon a tájon, amit mi Kusnak nevezünk. Nem azok közt a marhatolvaj törzsek közt, Széthikef, akiket hét éve szétzúztál a hatodik katarakta melletti csatában. Ők már eltűntek. Sosem támadtak fel a csata után. Ezek fekete emberek, akik a hatodik kataraktától messze délre élnek, hetekig kell menetelni a kék Nílus mentén odáig. Hosszú út lesz, ha a gazdátok kegyetlen kezével el akarjátok érni ezt a tájat. Ez a nép várost épített, nyájakat legeltet, és békében műveli a földjét. Azt a néhány vad fosztogatót, aki ellen igazságot akartok szolgáltatni, elűzték onnan, azért jöttek erre: nem volt jobb helyük. De ti az ártatlanokat akarjátok megbüntetni a bűnösök helyett.
- És honnan tudod te ezeket? - csodálkozott Széthikef.
- Messzire elhallok én - felelte Aton-Mózes komoran. - Nem sok minden történik errefelé, amiről én ne hallanék ezt-azt. Lehet, hogy a Deltán már elfelejtették, hogy létezem, amit nagyon remélek, de száz nap járóföldre dél felé jól ismerik Aton-Mózes nevét, annyit mondhatok, és olyan helyekről járnak hozzám a betegek, amilyenekről ti álmotokban sem hallottatok.
- Aton-Mózes - kérdezte a herceg -, azt mondod, száz nap járóföldre?

- Miért?
- Már így is nagyon messzire jöttünk - felelte Mózes hitetlenkedve.
- Nem hittem volna, hogy ilyen távolságok léteznek a világban...
- Már feleakkora úton megtudod a saját kínkeservedből - nevetett a Seregek kapitánya -, mert ha innen elindulunk, még legalább ekkora út áll előttünk, sőt hosszabb is, mire betehetjük a lábunkat Kus földjére.

Mózes elképedésében és szégyenében, hogy most teljesen megmutatta, milyen fiatal és tudatlan, csöndben bólintott, de elkapta Meritaton meleg, barna tekintetét, és abból együttérzést olvasott ki, nem gúnyolódást. Mivel Aton-Mózes is észrevette a fiú zavarát, gyorsan témát váltott:
- Mondd, Egyiptom hercege, mit gondolsz az elmaradott földről, a magányos Felső Földről, ahogy régen nevezték?
- Én nem hiszem, hogy elmaradott - felelte szenvedélyesen Mózes.
- Nekem tetszik. Jól érzem magam itt, és azt hiszem, szeretem a sivatagot és ezeket a sziklaszirteket is.
- Igen, a sivatagot vagy szereti, vagy gyűlöli az ember, nincs középút. Úgy hallom, sehol a világon nincs párja a sziklaszirt színeinek. Nézzétek! - mutatott kelet felé, a Nílus-völgy túlsó felére, ahol a szemközti szirtre a lemenő nap már vetíteni kezdte éjszakai színhullámzását. - És ez így van minden este, mégis minden este más. A meséinkben, amit a gyermekeinknek mondunk, Mut anya jön el minden éjjel, hogy betakarja kedves sziklaszirtjeit és megvédje őket az éjszaka hidegétől. Emlékszel, Meritaton?
- Emlékszem - bólintott a lány, majd mély, telt hangon Mózeshez fordult -, de hogy a sziklaszirteket miért kellett megvédeni az éjszaka hidegétől, azt nem értettem, és sosem kaptam rá választ, még apámtól sem, aki pedig majdnem mindent tud.

Szelíd csipkelődés volt, Mózes érezte, hogy hozzátartozik a kapcsolatukhoz, bár ezt a szülő-gyerek kapcsolatot ő nem nagyon értette, hiszen kívül esett a tapasztalatain, és meghaladta a képzelőerejét.

- Majdnem mindent - ismételte az apa. - Gondolom, tőled ez itt eléggé idegen világ, Egyiptom hercege, ahogy nekem is eléggé idegen volna a Nagy Ház. Sohasem láttam. Valóban olyan csodálatos, mint ahogyan mesélik?
- Hogy csodálatos-e? Erre sosem gondoltam. Én csak benne éltem, ott nőttem föl.
- És vidám dolog volt ott élni? - kérdezte a lány.

Mózes lassan válaszolt: - Azt hiszem, sehol sem vidám dolog élni. Az a hely valóban csak egy nagy ház, egyesek szerint a legnagyobb a világon, de tele van félelemmel és babonával és mindenféle gyűlölettel...
- Egy udvar az csak egy udvar - vonta meg a vállát Széthikef.
- De biztos, hogy vannak csodálatos részei - erősködött Aton-Mózes -, hiszen, legalábbis részben, az az ember építette, aki ezt a házat tervezte nekem tizenkét éve.
- Ugyanaz az ember? - suttogta Mózes izgatottan.
- Igen, csodálatos ember. Egyszerű egyiptomi paraszt, mint Széthikef, de ha sikerül nekik, belőlük válnak a legnagyszerűbb embereink, én legalábbis néha úgy gondolom. Megálmodta, hogy hatalmas gátat épít a völgyben az első kataraktánál, ami az ősi időkhöz méltó terv volt. Úgy vélte, kellene annyi kő hozzá, mint a gízai piramishoz, de tudta, hogy meg lehet csinálni. Megtervezte minden egyes elemét, és zsilipkapukat is akart építeni, hogy kordában tarthassuk az áradást, és többé ne érjen minket pusztítás, ha az ár túl magas, se éhínség, ha túl alacsony. Az istenkirály képzeletét is felszította, aki elküldte ide ezt az embert ezer rabszolgával, hogy kezdjék meg a munkát. De még alig ért ide, máris jöttek a nyomában a papok, hogy az istenkirály visszavonja a rendeletét, mert meggyőzték, hogy a terv szentségtörő. Megzavarná a Szent Nílus isteni folyását, és haragukban az istenek elhoznák ránk a végítéletet.
- Szerintem igaza volt - szólt Széthikef komolyan.

- Sejtettem, hogy így gondolod. A követ mindenesetre oda-vissza járt egy fél évig, míg a mérnök itt bosszankodott, és majd megőrült a kudarctól. Akkor találkoztunk és össze is barátkoztunk, mert ő is éppolyan mítoszromboló, mint én, és ez a legszorosabb testvériség a világon, nekem elhihetitek. Egy öreg vályogtégla házban éltünk, ő meg - részben hogy az időt múlassa - megtervezte ezt a házat, és tétlen rabszolgáival felépíttette. Úgyhogy amint látjátok, Egyiptomnak nem lett duzzasztógátja, de legalább nekem felépült a házam, méghozzá elég szép ház lett, nem gondoljátok?
- Én ilyen szép házat még életemben nem láttam - vágta rá Mózes.
- És az építészt nem Nefnek hívták?

Mivel a kérdés olyan általános izgalmat és érdeklődést váltott ki, Mózes végül többet is beszélt, mint akart volna, és miután elmesélte nekik Nefről a saját élményeit, a beszélgetés elapadt, csak ültek csöndben, és figyelték a szirten a színek játékát. De Mózesban a gondolatok ismeretlen és érintetlen mélységeket kavartak föl, és éber álmodozása még a sziklák alkonyi színpompájánál is jobban elkápráztatta. Nef építette ezt a házat, az ő szeretett Nefje - ez túlzott egybeesésnek tűnt volna, ha nem mondta volna az orvos a mítoszrombolókról, hogy „a legszorosabb testvériség a világon". Vajon ez valóban így van: Amontefnek újra és újra meg kell jelennie az életében? Hiszen mindig az első ilyen ember, Amontef jutott eszébe, akár Széthikef maró iróniájáról, akár Nef gyakorlati bölcsességéről, akár az apró doktor furcsa és néha ijesztő elmélkedéseiről, aki itt él Egyiptom peremvidékén. Mi a közös bennük? A kétkedésük? De Nef nem kételkedett, amikor fel akarta építeni a hatalmas völgyzáró gátat és feltartani a Nílust. Milyen dühös lehetett Nef a papokra - nem csoda, hogy úgy utálja az isteneket! Nem, nem a kétkedés a dolog kulcsa, hanem a kérdezés, csakis a kérdezés. Mózes felidézte egyik beszélgetésüket, amikor Atonról beszélt Nefnek, és Nef türelmetlenül annyit mondott: - Túl sokat gondolsz az istenekre, Mózes. Miért kell tudnod, hogy Aton-e az egyedüli isten? - De hát tudod, Nef... - És Nef olyan szomorúan

nézett rá, hogy Mózes megijedt. Aztán Nef szólalt meg: - Az egyedüli isten az igazság, és azt egyetlen ember sem ismeri. - De hát az ilyen emberek nem ismerik legalább részben az igazságot? Miért nem beszélt soha Nef erről a tervéről, hogy a folyót fel akarta duzzasztani? Talán azért, mert ez a testvériség olyan szoros, hogy csak egymással értenek szót? Hiszen valóban annyira mások, hogy akár külön népcsoport lehetnének.

A csöndet Aton-Mózes törte meg: - Érdekesnek találom a neved, Egyiptom hercege, nem bánod? Mert az enyémmel ellentétben csak egy fél név.

Mózes lassan tért vissza saját gondolatai útvesztőjéből, és Széthikef sietett a segítségére: - A félnevű herceg. Miért ne. Ha ő így akarja...

Mózes szinte álmában beszélt: - Csak egy név fele, amelyet drága anyámtól, Enekhaszamon hercegnőtől kaptam. A másik felét is nekem adta volna egyszer, ő legalábbis így gondolta. De meghalt. Ramszesz, aki istenkirálynak nevezi magát, megölte.

Feszült csend következett, végül Széthikef szólalt meg. - Itt jó társak között vagy, Egyiptom hercege, szabadon beszélünk, megbízunk egymás becsületében. De vannak dolgok, amelyeket soha nem szabad kimondani. - Nem szemrehányás volt ez, csak puszta megállapítás.

- És tudod, mi lett volna a másik fele? - kérdezte halkan Aton-Mózes.

- Igen... - felelte tudomása szerint az egyetlen embernek, aki ezt a nevet viselte. - De meghalt az anyámmal, így marad a név fele. Már megszoktam.

Szetepaton most először szólalt meg, a hangja simogató volt, mint a sivatagi hűs szellő, amely az éj leszálltával érkezik. - Elég ideje hagyjuk, hogy a fiatalok ezt a mi öreges, komor locsogásunkat hallgassák. Az életről beszélünk, de élni az ifjúság él. Menj, Egyiptom hercege, a lányom megmutatja neked a házunkat és a

teraszainkat. Ma éjjel felszáll a hold, a kedves Izisz asszony majd mutatja nektek az utat.

13

Mózes hallgatagon követte a lányt, aki egy lejtős, mészköves ösvényen vezette, amely a sziklafal peremén kígyózott végig. A folyó felől mellvéd óvta az utat, a másik oldalra *Anu*-kaktuszokat ültettek. Az ösvény időnként egy-egy lépcsőt ereszkedett, aztán úgy száz lépés múlva egy kiszélesedéshez értek, ahol egy arányosan épített, szép kis templom rejtőzött, amelynek hétszer hét méteres fekete bazaltpadlóját halvány rózsaszín homokkő oszlopok szegélyezték. A fedetlen oszlopsor közepén egyszerű fehér mészkő oltár állt. A sivatagi holdfénytől a hely földöntúli, varázslatos jelleget öltött. - Mózes úgy érezte, túlcsordulnak az érzései, melyeket sem meghatározni, sem kordában tartani nem tudott. Valami édes, mégis fájdalmas örömöt érzett, mintha egyszerre ismerte volna meg a világ minden örömét és bánatát. Mikor Meritaton csupasz karja vagy válla a bőréhez ért, Mózes szíve majd kiugrott a helyéről.

- Azért ide hoztalak először, Egyiptom hercege - mondta a lány, miközben komoly tekintetével figyelte, és talán azon tűnődött, milyen furcsa, hogy itt van vele ez a magas, jóképű fiatal herceg -, mert ez a legszebb helyünk. Az anyám kívánságára épült. Ő az ősi vallást követi, ami, azt hiszem, nagyon különbözik a Deltavidék szokásaitól. A ti isteneitek magasztos és erős istenek, ledöntötték a mi isteneinket, de mi azért nem űztük el őket. Hiszen hova mehetnének? Szánjuk őket, és szeretjük azért a dicsőségért, amelyet az ősi időkben hoztak el nekünk.

- És miért nincs befedve a templom?

- Az ősi időkben sohasem fedték be a templomokat, Egyiptom hercege.

- És mindig Egyiptom hercegének fogsz szólítani, Meritaton?
- Mindig? Hiszen ma itt vagy, holnap továbbmész. Ez még nem mindig, ugye?
- Ma éjjel szólítanál Mózesnak?
- Ha kívánod - mosolygott a lány, de nem nézett rá. - Bemenjünk a templomba? Szent hely... Mózes... békés hely.
- Ezek szerint te is imádod az isteneket?

A lány visszafordult, hosszan és mélyen nézett Mózes barna, erős csontú arcába. Aztán amikor megszólalt, az apjára emlékeztetett:
- Honnan ismerhetnélek, Mózes? Egyiptomi herceg vagy. Én még senkit sem láttam, aki a szent nyakéket viselte volna a mellén, az isteni rokonság arany és ékköves jelképét, és a fején a királyi karikát. De tudom, mit jelentenek ezek a dolgok. Széthi háza és Ramszesz háza ránk, felső-egyiptomiakra csak nyomorúságot és halált hozott. Úgy elárasztottátok a földünket, mint a sáskák, igen, a papjaitok valóságos sáskák voltak, mindent fölettetek, ami itt szép volt és jó. És mivel gondolkozni mertünk, mivel kinyújtóztunk, és áttörtük a szörnyű régi babonákat, tönkretettetek bennünket. Addig gyilkoltatok és gyilkoltatok, amíg már bokáig ért a vér Karnak utcáin, és a gyönyörű, csodálatos Amarna városában, amelyet atyáink építettek és szenteltek az igazságnak és a testvériségnek, de jöttetek ti, és pusztulást hoztatok - még a hettitákat is megszégyenítettétek, hogy a jó és szelíd embereknek és a munkáiknak nyoma se maradjon az emlékezetben. Mondd, amikor a seregetek a Nílus mentén, Karnaktól idáig ért, nem olyan volt, mintha kihalt tájon járnátok?

Mózes tompán bólintott.
- Valaha gazdag falvak százai álltak itt. De Széthinek és Ramszesznak rabszolgákra volt szüksége, újabb és újabb rabszolgákra, és mivel minket gonosznak kiáltottak ki, ahogy bizonyára gyerekkorodtól hallod, elvonszoltátok a népünket, hogy emlékműveket építsenek a mészárosoknak és követ bányásszanak. És akkor nagy ravaszul azt kérdezed, én is imádom-e az isteneket. -

Meritaton kapkodta a levegőt és remegett: valami kimondatlan érzés munkált benne.
- De hidd el, én nem így értettem - tiltakozott Mózes. - Hogy hiheted, hogy valamilyen vallomást akartam belőled kicsikarni? Olyan embernek látsz? Azt hiszed, gyűlöllek, Meritaton?
- Nem tudom, mit gondolsz. Én hol ezt gondolom, hol azt. Vendég vagy a házunkban. Én még sohasem beszéltem ilyen vendéggel. Illetve semmilyennel.
- És az apád így gondolkodik rólam? - kérdezte Mózes elkeseredetten.
- Az apám már öreg. Azt mondja: a holtak nyugodjanak békében. Azt mondja: ebben a házban minden ember menedéket és megértést talál, akárhonnan jön. Azt mondja, mikor az emberek egy orvos küszöbét átlépik, maguk mögött hagynak minden gonoszságot és szégyent. Én tisztelem az apámat. De nem vagyok vele azonos, Mózes.
- De hallottad, amikor mondtam, hogy az anyámat Ramszesz ölte meg.
- Az anyád a húga volt. A Deltán így folynak a dolgok. De te Ramszesz vére vagy.
- Nem vagyok! - kiáltott fel Mózes élesen. - És ha nem akarsz örökre magad ellen fordítani, Meritaton, akkor ne nevezz többé Ramszesz vérének!

A lányt megdöbbentette ez a hirtelen dühkitörés. Mózes közben az egyik homokkő oszlop árnyékába lépett, és csak magas, fekete sziluettje látszott, és éles arcának erős, furcsa profilja.
- De hát az anyád... hiszen Széthikef is azt súgta, hogy az istenkirály az apád...
- Ne is beszélj erről - sóhajtotta Mózes. - Hidd el, sok mindenre tanítottak a Nagy Házban, de hazugságra nem. Nekem csak fél nevem van, és ha szegény anyám megéri, hogy boldogtalan álmai valóra váljanak, a teljes nevem Aton-Mózes lett volna, akár az apádnak. Engem Aton egyik szent papja nevelt, bölcs és jámbor

ember: leginkább őt éreztem apámnak. De amikor Ramszesz rájött, hogy a Nagy Házban Atont imádják, levágta a pap fejét, és elküldte nekem, miközben én még az anyámat gyászoltam, hogy megtanuljam, mekkora hiba lekicsinyelni az isteneket. Úgyhogy ha azt gondolod, Meritaton, hogy valami nyomorult spicli vagyok, aki arra vár, hogy az életedet meg az anyád és az apád életét kiszolgáltasd neki, most láthatod: a magam életét tettem a kezedbe. Mert Egyiptomban csak az istenkirály viselhetné az Aton-Mózes nevet, és bármennyit sejtett is Ramszesz, azt sohasem tudta meg, milyen terveket szőtt anyám, hogy engem ültessen a trónra. Úgyhogy elég, ha ennyit elárulsz Széthikefnek, és bármennyire is kedvel, az sem fogja megakadályozni abban, hogy láncon küldjön a Nagy Házba.

A lány sírva fakadt. - Nem... dehogyis... de miért mondod el ezt nekem?

- Mert az én életem már nem az enyém - bökte ki Mózes. - Hanem a tiéd. És ha te nem bízol bennem, nem akarok élni.

- Kikényszerítettem a vallomásod. Gonosz vagyok és álnok!

- Azért mondtam el, Meritaton, mert el akartam mondani. Az életem a tiéd. Tégy vele, amit akarsz.

Átölelte a lányt, és közben azon gondolkozott, hogy bár egész életében mindig megnézte a nőket, hogyhogy nem látott egyet sem igazán. Abban a korban járt, amikor a szerelem tiszta és ragyogó dolog, a korlátlan erő édes kútja, amely hatalmasabb a halálnál és az örökkévalóságnál is. Mózest revelációként érte létezésének puszta csodája: most először érezte, hogy érti az élet értelmét. Érzése olyan őszinte és egyszeri volt, legalábbis ő így gondolta, hogy komolyan elhitte: az emberiség történetében senki más nem érzett még így, legfeljebb az a lány, akit a karjaiban tart. A lány szemének kettős tükréből, amely a boldogságtól könnyekkel telt meg, a saját gondolatait olvashatta ki; egyesülésükben olyan pillanatok alatt oldódott fel a személyiségük, ahogy csak olyankor szokott, ha két ember egyszerre hódít és hódol: ami csak fiatalokkal történik meg,

mivel a lényege az az egyszerűség, amelyet senki nem őriz meg későbbi éveiben - ezt később Mózesnak is meg kellett tanulnia.

Az ölelkezés és az első csók után úgy tartották kezükben a tisztaságukat, mint valami törékeny tárgyat. Csak a kezük ért össze, úgy indultak a szirt pereméhez, aztán megálltak csöndben, a csillagfényes sivatagi ég alatt, nézték a csillagokat és lent a Nílus fekete szalagját a völgyben - és létezésük csodájával voltak eltelve.

Hosszú ideig csak hallgattak, végül Meritaton súgva megkérdezte: - Mózes, drága egyiptomi hercegem, mikor jöttél rá?

- Abban a percben, amikor megláttalak.

- Igazán?

- Igazán, legalábbis azt hiszem - felelte Mózes. - Annyira tele vagyok az igazsággal, hogy nem tudnék neked hazudni.

- Ez így is van. Azt hittem, ilyesmi csak a régi mesékben történik. Anyám mesélt nekem ilyen történeteket, amikor kislány voltam, de mikor nagyobb lettem, megtudtam, hogy az ő házasságukat már azelőtt eltervezték, hogy anyám és apám egyáltalán látta volna egymást. Pedig azt hiszem, boldogok, de vajon megértenék-e, ami most kettőnk között történt?

- Senki sem érthetné meg - felelte Mózes halkan. - Még nem mondtam neked magamról semmit, mégis megértettél, és én is úgy ismerlek, Meritaton, mint a saját lelkemet. - Majd hirtelen rémülettel kiáltott fel: - Ugye nem ígérkeztél el?

- Én? Nem, nem: ugyan ki jegyezné el a gonosz Aton-Mózes lányát? És a nevem? Hogy tagadhatnám meg?

- Miattam nem kell megtagadnod, szerelmem. Nekem nincs apám, sem anyám, aki odaadhatná a kezemet... - Mózes kinyújtotta széles, hosszú ujjú, nap barnította kezét. - Rajtam múlik, hogy kinek adom. Elfogadod, Meritaton?

A lány megfogta Mózes kezét, és ajkához érintette. - Akkor eljegyeztük egymást - mondta mosolyogva.

- Mégiscsak az apádnak kell kimondania. Úgy illik.

- Az apám szeret engem - mondta a lány komolyan -, ha akarnám, az életét adná értem. Gondolod, hogy épp egy egyiptomi herceget tagadna meg tőlem, aki ilyen magas és tiszta és szép?
- Nem vagyok tiszta - kiáltotta Mózes, aki készen állt élete minden méltatlanságát elviselni, hogy felfedje a lelke nyomorúságát, de a lány az ajkára tette az ujját.
- Nem, honnan is tudnál a saját tisztaságodról? Igazi férfi volnál-e, ha tudnád? Ott ragyog rajtad és belőled, akár az arany nyakék és a vörös rubinok. Rögtön láttam, ahogy megláttalak...
- És mégis megvádoltál?
- Féltem. Ó, szerelmem, gondold el, itt vagyok én, és megérkezik egy arany herceg lángoló harci kocsin. Csodálkozol, hogy megijedtem?

Felső-egyiptomi beszédmódját Mózes furcsának és régiesnek hallotta, és a holdfény vagy a saját érzelmei bűvöletében még nagyobb tisztelettel és örömmel nézett a lányra, ami meg is látszott rajta. A lány is hasonló gyengédséggel cirógatta meg az arcát, mutatva, hogy örömük közös...

Mózest elkapta a pillanat leírhatatlan ragyogása. Ki mondja meg, érheti-e ennél tisztább tudás az embert? Ha az emberré válás titka a szerelem, akkor ennek egyszeri, teljes megértését nem felejthetjük el. A déli szél meleg balzsamában az örök időkön át ballagtak egymás szívébe zárva. Mennyi minden várt még rájuk, amit meg kellett beszélniük - de bármennyire elszakadtak is a valóságtól, nem feledkezhettek meg arról, hogy a seregnek másnap tovább kell vonulnia. A lány beszámolt az életéről, az álmairól és legbensőbb gondolatairól, a különös emberekről, akik a világ minden tájáról sereglenek ide, hogy megtalálják az apját ezen a rejtekhelyen, arról, hogyan nőtt fel abban az álomban, hogy eljön érte a szerelem, és hogyan ébredt rá, hogy mégsem. És Mózes is elmondta, milyen volt a gyermekkora és az ifjúsága a Nagy Házban, beszélt anyjáról, Enekhaszamonról, Amontefről, arról ahogy Neffel elment a Delta mocsaraira, éjszakai párbajáról Ramszeszemszéthivel, a lováról,

ifjúsága minden kalandjáról - és a lány mindet csodásnak találta. Csak a származásának történetét nem tudta elmondani: azzal biztatta magát, hogy lesz még erre idő, és elhessegette azt az egyetlen félelmét, amin nem tudott úrrá lenni.

Így teltek el az órák, míg a leszálló hold eszükbe nem juttatta az idő múlását.

- Az éjszaka egyik fele elmúlt már - szólalt meg Meritaton. - Néhány óra múlva itt a reggel.

- Mit mondasz nekik?

- Neked kell elmagyaráznod - felelte gyöngéden a lány. - Beszélj úgy az apámmal, ahogy velem beszélnél. Annyi szenvedést látott már, hogy nem maradt benne hely a haragra, sem a türelmetlenségre. És szereti benned azt, aki vagy.

- Te valóban szeretsz - mosolygott Mózes. - De hogy beszélhetsz az ő nevében is?

- Láttam a szemén.

- Na és ha már alszik?

- Nem alszik. Hogy fekhetne le előbb, mint a lánya és az egyik vendége? Ha jól ismerem, ma éjjel egyáltalán nem fog aludni, hanem átbeszélgeti Széthikeffel az éjszakát. Pedig nem volt még két ennyire különböző ember, hiszen az apám inkább arrébb lép, nehogy el kelljen taposnia egy bogarat, Széthikefet pedig a háború és a mészárlás élteti - mint majd téged is, drágám. Bárcsak itt maradhatnál!

- Bár itt maradhatnék - bólintott Mózes. - De visszatérek. Most már semmi nem érinthet, semmi nem sebezhet meg. Érted ezt? - A lány bólintott. Mózes lehúzott a kisujjáról egy filigrán aranygyűrűt, amelybe egy apró nefritkő szkarabeusz volt foglalva. - Ez az anyámé, a királyi szkarabeusz, amelyet a Nagy Ház hercegnője visel. Nincs belőle másik, de az anyám viselte, az egyetlen nő, akit rajtad kívül igazán, teljes szívemből szerettem, úgyhogy mostantól neked kell hordanod.

A lány elvette a gyűrűt, enyhén, udvariasan meghajolt, és azt mondta: - Köszönöm, Egyiptom hercege, becsben fogom tartani a gyűrűt az irántad érzett szerelemből. Aludj jól az éjszaka hátralevő részében, kedvesem. - Megfordult és indult volna, és mikor Mózes el akarta kísérni, azt mondta: - Nem, engedj egyedül, Mózes. Akkor apám külön lát bennünket... - Azzal elindult az éjszakában, Mózes pedig lassan ébredt föl az álmaiból. Nem tudta, hogy ezt nevezik szerelemnek, úgy érezte: eddig halott volt, és csak most támadt fel csodálatos módon. Olyan tudatosság szállta meg, amilyet még sohasem tapasztalt, és olyan megértés, amelynek eddig sohasem volt birtokában. Átjárta a szeretet az anyja iránt, mert most már értette és érezte lényét, és ugyanilyen szeretet fogta el mindenki más iránt, akik szerették, és akinek a szeretetét nem tudta viszonozni.

14

Amikor Mózes nem sokkal ezután a verandához ért, meghallotta Széthikef és a házigazda hangját, egy pillanatra megtorpant a félelemtől és a bűntudattól. Az első néhány elkapott szó után nem akaródzott továbbmennie, de el sem tudott távolodni. Mivel a hold már lement, őt sem láthatták, és ő is csak a két ember sötét alakját tudta kivenni a fehér kövek háttere előtt.

Széthikef panaszkodó hangja hallatszott: - Mindannyian sejtünk ezt meg azt. Ha azt kérded tőlem, hogyan harcol Hatti és hogyan Babilon, azt meg tudom mondani. Azt is tudom, mikor lehet egy kocsit használni és mikor életveszélyes. Megmondom neked, hova kell állítani az íjászokat, hova a lándzsásokat. Pontosan meg tudom mondani, hány lépésre száll a nyíl a lemezelt íjból és hányra a cédrusíjból. Azt is megmondom, mikor kell a lándzsát eldobni, mikor tartani, és mikor kell a földbe szúrni. Ez a munkám, ehhez értek. És nem mondom, hogy „úgy vélem, azt hiszem, remélem". Nem mondom, hogy...

- Mert nem vagy orvos - sóhajtott Aton-Mózes.

- És ha az volnék...

- Drága öreg barátom - szakította félbe Aton-Mózes gyöngéden -, ha orvos volnál, jobb orvos volnál, mint én. Nem, ne szólj közbe. Tudom jól. Ismerem a saját korlátaimat, és téged is ismerlek, Széthikef. A barátom vagy. Hány barát adatik az embernek ebben a kicsi időben, amíg a földön járunk? És én kétszeresen is szerencsétlen vagyok, mert akiket szeretek, épp csak jönnek, aztán már mennek is tovább. Talán ezért van, hogy jobban és gyorsabban meg kell őket ismernem, mint különben - és azt hiszem, jól ismerlek téged. Ezért nyitjuk meg egymás előtt a szívünket, ezért fedjük fel szinte meggondolatlanul a lelkünket is, habár ilyesmit az ember sohasem csinál meggondolatlanul, ugye? Te nagyon nagy ember vagy, drága barátom, hiszen a fekete földből sétáltál elő, és ma birodalmak hajolnak meg előtted, mégsem részegített meg soha a hatalom, mint a legtöbb hódítót. Ezért beszéltem neked nyíltan és keményen, ezért mondtam meg az igazságot. De ha az igazságért kezeskedem, csak azért kezeskedhetem, amit biztosan tudok.

- Többet tudsz, mint amit hajlandó vagy elmondani - zsémbelt Széthikef.

- Nem. Nem, drága barátom. Meddig hatolhatok én előre egymagam ebben az orvoslásnak nevezett tudományban? Volt idő, nyolcszáz vagy ezer éve, amikor mi, egyiptomiak olyan tudománnyá kezdtük fejleszteni az orvoslást, amely jelentősen megváltoztatta volna az emberiség sorsát, ha tovább folytatódhat. De nem folytatódott. Történt valami, és évszázadokig senki nem mert több képet ledönteni, több zárt ajtót kinyitni. A régi tekercseket addig másolták és másolták, amíg rituális mágiává nem váltak, nem pedig tudássá és tudománnyá. Csak amikor az az istenkirály uralkodott, akinek a neve szitokszó a Deltánál, csak amikor Atont imádták, akkor kezdtünk újra kérdéseket feltenni. A nagyapám is orvos volt, az apám is, és jött egy rövid, dicsőséges időszak, amely már véget ért. Ami keveset tudok, csak találgatom és

összerakom - mi más marad? Apám volt az első Egyiptomban, aki suttogni kezdte, hogy a szív afféle pumpa lehet, amely folyamatosan pumpálja a vért az ereinkbe. Én is így gondolom, de hogy az egyik érből miért jön sugárban, és miért csak folydogál a másikból, azt már nem tudom, ahogy azt sem tudom, mitől dobog a szív, és ha megáll, mitől áll meg. Most már harmincöt éve tapasztom a fülem az emberi mellkasra, és azóta hallgatom a szívverést. Ezt, mindig ezt - tanította apám -, a szívverést, mert tudjuk, hogy ott van az élet középpontja. Úgyhogy megismertem a szív hangját, és mikor meghalt valaki, akinek jól ismertem a szívhangját, elmentem a balzsamozóhoz, és amikor kiemelte, megvizsgáltam a szívet. Aztán később az otthonomban saját boncolókamrát állítottam föl, és ha egy líbiai, egy kusita vagy egy szegény paraszt meghal, aki nem engedheti meg magának, hogy bebalzsamozzák, és ahogy a papok ígérik, örök életet éljen, akkor én fölnyitom a testüket. Idővel aztán találtam egy-két felismerhető különbséget, amelyet különböző típusú szívhangokkal tudtam párosítani, és ezek közé tartozik annak az érnek a gyengesége, amely a szívből lép ki. Bizonyos körülmények között ez az ér megpattanhat. Azt mondod, fájdalmat érzel a mellkasodban, és volt egy iszonyú, éles fájdalmad is egy éve, amely az egész testedet görcsbe rándította. Azt mondom - ezt az egyet mondhatom így, hogy nem látok bele a testedbe -, hogy ez a gyengeség ott van. Kerülnöd kell az izgalmat, a szorongást és természetesen a csata iszonyú dühét. Ha nem teszed...

- Akkor meghalok. Könnyen beszélsz. Azt mondod egy katonának, hogy kerülje el a csatát és az izgalmat. És ha holnap csatába indulnánk: meghalnék?

- Talán igen. Nem tudom, de egy erős hatás...

- De hát miért is rád haragszom? - kérdezte Széthikef. - Miért nem önmagamra? Hiszen magamra kellene. Csak hát az ember nem várja a halál sötét isteneit ilyen hamar. Az ember azt gondolná, majd intésre jönnek, és csak sokára. Amikorra felépítettem a

síromat, és választottam balzsamozót, és megírtam a végrendeletemet, na mindegy. Mondd, öreg barátom, hiszel te ebben a túlvilági élet ügyben?

A sötétben Mózes talán még kínzóbban várta a választ, mint a Seregek kapitánya, a gondolataiban sejtelem és szomorúság keveredett. Ezt a gyönyörű házat egyszerre látogatja meg a halál és a szerelem, és így van ez az élettel és az élőkkel: az egész a tragikum, a komikum, a rútság és a varázslat értelmetlen labirintusa.

Percek teltek el. Aton-Mózes nem szerette az olcsó gyógyírt, és mikor végül annyit mondott: - Ki tudja? -, a hangja színtelen volt és szomorú.

- Nem akarok én örökké élni - tűnődött Széthikef. - Unalmas volna, amellett túlzott teher. Csak még egy évet, még egy áradást, még egy befejezett tervet megélni. Az ember nem szeret megállni félúton, amellett mindig van néhány dolog, amit már rég meg kellett volna tenni, csak sohasem volt rá idő. Na mindegy, most már nincs értelme ezen keseregni. Ne térjünk nyugovóra, barátom?

- Menj csak, Széthikef. Megtalálod a szobád?

- Még a sötétben is.

- Én nem vagyok fáradt. Megvárom az egyiptomi herceget. - Ismét hosszú hallgatás következett, Mózes idegesen várt, mint aki mindjárt önmagáról hallhat valamit. De ha esett is róla szó, az már korábban történt: Mózes látta, hogy Széthikef sötét árnyéka fáradtan fölemelkedik a székből. Aton-Mózes is fölállt, és amikor Széthikef elment, az orvos lesétált a mellvédhez, amely a teraszt a sziklafal szélétől elválasztotta, és csak állt és tűnődött a fekete folyókanyon felett. Mózes lépteire - anélkül, hogy megfordult volna - azt mondta:

- Hosszú éjszaka volt ez a mai, Egyiptom hercege. Neked, azt hiszem, boldog éjszaka, nekem viszont...

- Visszaéltem a vendégszereteteddel, Aton-Mózes, miattam kellett ébren maradnod.

- Nem, nem hiszem, hogy a vendég visszaélhet a házigazda idejével, hiszen csak akkor válunk teljessé és emberré, amikor ajtót

nyitunk egy idegennek. - Megfordult, és várakozóan nézett Mózes szemébe. Mivel Mózes nem tudta, mit mondhatna, vagy hogyan mondhatná ügyesebben, rögtön a lényegre tért:

- Szeretem a lányodat, uram. Teljes szívemmel és lelkemmel szeretem, ő az első az életemben, akit szeretek. Nem tudom leírni, mit érzek iránta. Csak annyit mondhatok, hogy szeretem. - Szerencsétlenül elhallgatott.

- És? - kérdezte Aton-Mózes nem is barátságtalanul, de nem is meleg hangon.

- Szeretném tőled megkérni a kezét, Aton-Mózes.

- Igen? - A doktor tűnődve nézett Mózesra, aki azt kívánta, bárcsak jobban látná az arcát a sötétben. - És minden lánynak így szoktál udvarolni, Egyiptom hercege, ha épp néhány órára megállsz az utadon?

Mózesnak az arcába szökött a vér az igazságtalanság miatti felháborodásában, mert a vád tisztaságának és elszántságának mámorát zúzta szét; alig tudott megszólalni, és végül csak annyit mondott: - Nem, egyáltalán, eddig még sohasem udvaroltam, soha!

- Akkor rosszul ítéltelek meg - mondta Aton-Mózes óvatosan. - Meg kell értened, Egyiptom hercege, hogy ez rendkívüli helyzet. Te a nagyvilág középpontjából jössz, egy nagy udvarból és palotából, ahol az emberi tudás minden finomságát egyfajta életmódba tömörítették. És ahogy hallom, a taniszi Nagy Ház nem olyan hely, ahol a jó ízlés vagy a tisztesség a szabály, épp ellenkezőleg: nekem azt mondják, hogy nincs az emberiség történetében és fantáziájában olyan ellenségeskedés, amit ott ne űznének, és nincs az a nő, akár fekete, akár fehér, akár barna, aki a gazdája őrült kéjvágyától biztonságban volna. Neked, aki ott éltél egész életedben, ezek a szokások maguktól értetődnek, oda sem kell rájuk figyelned, de mi itt Felső-Egyiptomban más alapon mérlegeljük az erkölcsöt, és vagyunk egynéhányan, akik s nem szeretjük, se nem tiszteljük az istenkirályt. Ugyan akkor itt van a lányom, itt él ezen a magányos, isten háta mögötti helyen - mert magányos hely, akárhány beteg

talál is ide, hogy segítsek rajta -, és az életkorának megfelelő egyetlen társasága az álomvilága. És akkor egy este odalovagol az ajtajához egy magas herceg. Hát mit vársz, Mózes? Mit vársz?

Mózes, akinek az önérzete még mindig sajgott a tisztességét ért támadástól, és még mindig küzdött a felháborodásával, dühösen csak annyit felelt, hogy nem ő alkotta meg a Nagy Házat, sem az ottani helyzetet. Most szerelmes életében először, és az érzelmei tiszták és őszinték.

- És vajon a szerelem olyan könnyű dolog, Egyiptom hercege, hogy csak úgy kivirágzik néhány óra alatt?

Mózes azt válaszolta, hogy nem tudja szavakba önteni, ami vele történt. Hogyan is mondhatná el szavakkal, amit átélt? - De amikor megláttam, rögtön tudtam - mondta az orvosnak. - Mit változtatna ezen a tudásomon egy év vagy akár öt? Gonosznak tartasz, Aton-Mózes? Az életemet adnám a lányodért és érted is, hiszen itt, a te házadban találtam meg először az életemet.

- Mennyi idős vagy, Mózes? - kérdezte az orvos.

- Fél év múlva leszek tizenkilenc.

- De hát ha jól tudom, a Nagy Házban az embert már gyermekkorában eljegyzik.

- Az anyám sohasem járult hozzá, hogy eljegyezzenek.

- Megkérdezhetem, miért?

A csönd hosszúra nőtt, de Mózes csak állt szótlanul.

- Nem árulod el, mégis azt várod, hogy higgyek a szavadnak?

Mózest hirtelen elöntötte a fáradtság, az életét hirtelen hamis célok, hamis utak, hamis remények és álmok összegubancolódott gombolyagjának látta. Ahogy Aton-Mózesnak válaszolt, a hangja olyan volt, mint egy megijedt, bajba került gyereknek:

- A történet hosszú, és már későre jár. Egy részét elmondtam Meritatonnak. Úgy látszik, a többit el kell mondanom neked.

Az orvost megérintette ez a hang, mert azt felelte: - Csak ha el akarod mondani, Egyiptom hercege.

- El akarom, és el is kell mondanom.

- Akkor gyere, ülj le, helyezd magad kényelembe, és ha ma éjjel nem alszunk, hát majd alszunk más éjjeleken, amikor nem tudunk beszélni.

Kelet felé az ég gyöngyszürke lett, a sivatag peremén vékony rózsaszín csík látszott, mire Mózes befejezte a mondandóját. Elmondta az egész történetet, semmit sem hagyott ki, elmondta, amit a születéséről tudott. Az orvos egyszer sem szakította félbe. Most, hogy abbahagyta, azon tűnődött, mitől érzi magát ilyen nyugodtnak és gondtalannak, mikor egyáltalán nem tudhatja, nem veszítette-e el az igazsággal azt a nőt, akit szeret.

Mikor elhallgatott, legalább tíz percig csöndben ültek, és az új nappal csodálatos születését figyelték. Mikor végül Aton-Mózes megszólalt, a hangja fáradt volt és gyöngéd.

- Nekem is sok titkom van, Mózes. Mint minden orvosnak. Senki nem fogja tőlem hallani a történetedet, még a lányom sem, senki. Te egyiptomi herceg vagy, és ki tudja, ha szegény anyád megéri, hogy az álma valósággá válik és te ülsz az isteni trónra, nem jött volna-e el szomorú földünkre újból a fény és az igazság? Ki tudja? Jó volna el hinni, hogy Aton, aki nemsokára felemelkedik a látóhatár fölé, maga tervezi és rendeli el ezeket a dolgokat, de attól tartok, a napot éppolyan kevéssé érdeklik a mi ügyeink, mint minket a bogarak, akikre gondolkozás nélkül rátaposunk. Én legalábbis így látom. A következőt gondolom, fiam. Te ma reggel, egy órán belül útra kelsz, mert Széthikef elhatározta, hogy korán indul, és jobb is, ha nem találkozol a lányommal. Három év az örökkévalóság annak, aki fiatal, de mégis el fog múlni. Bizony, hamarabb, mint gondolnád. Addigra érett férfi leszel, sok mindent megtanulsz, jót is, rosszat is. Ha akkor is úgy érzel majd, ahogyan most, jöjj el hozzánk, és ha a lányom szeret téged, tiéd lehet a keze.

- Három év - nyögte Mózes elkeseredetten.

- Igen, de elmúlik. Nincs más lehetőség, Mózes.

15

Újra kezdetét vette a dél felé tartó menetelés: az egyre növekvő hőség, az égető nap, a legyek és az iszapos, keményedő sár, a rázkódó, zötykölődő kocsi két héten belül elfeledtette Mózessal a fehér házat a sziklán: a képe homályos lett és elmosódott, mint a múlt más emlékei. Bármilyen tisztán szerette volna megőrizni a képet, amely a kedves lény környezetét jelentette, akinek odaígérte a szívét, az emlék elhalványult, szálai összegabalyodtak. Csak a kettejük között történt, csodálatosan tiszta érzés sodrása maradt meg benne érintetlenül, sőt az idők során csak tisztább és drágább lett, ahogy Mózes éjszaka, elalvás előtt hanyatt feküdt, és a sivatagi égbolt csillagos fenségét nézte.

De vonultak tovább, és a két hétből húsz, harminc nap lett, a lágy nílusi iszap megkeményedett és porrá törött: a porfelhő formájában vette őket körül, beborította a bőrt, a lovakat és a kocsit, és izgatta az emberek tüdejét és fáradt idegeit, akik már kezdték azt hinni, hogy az örökkévalóság óta menetelnek, ki a világból, túl a világon, a halál távoli senki földjére. Ha nincs mellettük végig a Nílus hűvös és ismerős vize, talán az érzékszerveik is végképp cserbenhagyják őket. Elértek a második kataraktához, aztán a harmadik kataraktához, ahol a csipkézett sziklák hatalmas nyúlványain a nyugalmas folyó habzó, kavargó áradattá változott: itt a rabszolgáknak a terhet és a hajókat is ki kellett rakodniuk a partra, és a hátukon elvinni a vízesések fölé. Ez minden kataraktánál több napot vett igénybe, és a naptól elgyötört, dühös gyalogosok káromkodva vették tudomásul, hogy a parancs szerint segíteniük kell a rabszolgáknak.

A hőség itt már olyan fokra hágott, hogy telihold idején Széthikef éjszakai menetelésre adta ki a parancsot, ami sokkal elviselhetőbb volt, mert így az emberek nappal a folyóvölgyben, a csipkés sziklák árnyékában kialhatták magukat.

Mózes sohasem gondolta volna, hogy ez a háború: ez a szüntelen, szörnyű menetelés, illetve gyakran kapaszkodás, amikor egy teljes napba telik, míg öt mérföldet halad a sereg - azt sem hitte el, hogy van ebben a csupasz és félelmetes sivatagban valami, amiért küzdeni érdemes, amikor néhány méterre a folyómedertől mindenestől megszűnik az élet. Annak ellenére, hogy nemrég milyen kitörő örömben volt része, a többi katonához hasonlóan Mózes is azt vette észre, hogy a hőségtől, a homoktól és az egyhangúságtól egyre nyomottabb és ingerültebb, hogy egy-egy hosszú hallgatás után hirtelen, keserűen felcsattan. A sereggel negyven pap indult útnak, de már hetek teltek el azóta is, hogy úgy döntöttek, ott maradna Egyiptom isteneinek legdélibb templomában, egy apró, ősi épületben, amelyet még valamikor az ősidőkben szenteltek Amonnak - úgyhogy a sereg most ott menetelt a pusztaságban, ahol már az egyiptomi isteneknek sem volt hatalmuk. Az elhagyatottság érzete hozzáadódott a hőséghez és az egyhangúsághoz, ezért a kedélyek folyamatosan szikráztak, és mindennapos volt a vérontás. Szokar-Mózes úgy járta a hadoszlopot fekete marhabőr ostorával, mint büntető harag, és ha valahol viszályt látott, könyörtelenül odacsapott, nem hallgatta meg a nézeteltérés részleteit, csak azt akarta megértetni mindenkivel, hogy Kus ellen jöttek harcolni, nem egymás ellen.

Talán a legjobban a zsoldosok szenvedtek, hiszen olyan messzire kerültek otthonról, hogy semmi reményük nem maradt, hogy valaha visszatérhetnek a szülőföldjükre: csak összegyűltek, és keserves dalokat énekeltek emlékeik hűvös és drága tájairól - és ahogy Mózes hallgatta őket, egyre többször tűnődött el, micsoda hatalmas őrület ez a háború, amit a királyok játszanak. A maga részéről egyre rosszabb lett a kapcsolata Nunnal, ráadásul érezte, hogy az ő türelme is gyűlöletbe csap át. Egyre gyilkosabb tekinteteket váltottak. Ha azelőtt keveset beszéltek, most aztán alig szólaltak meg egyáltalán: Mózes csak kiadta a parancsot, és Nun valami válaszfélét morgott.

A folyó hatalmas kanyart vett előbb észak, majd kelet felé, és az emberek úgy érezték, kétszer, háromszor annyit kell menetelniük, ami csak fokozta a keserűségüket és az általános levertséget. Most már hetek óta masíroztak olyan tájon, ahol a keselyűkön és a gyíkokon kívül az életnek semmi jelét nem látták, a keményre száradt kenyér változatlan fejadagját nem egészítette ki se gyümölcs, se friss hús, amit azelőtt a parasztoktól szereztek be, hiszen itt nem voltak már se parasztok, se falvak, se gyümölcsfák, sem egy szál fű, hogy állatok legelhettek volna rajta. Ráadásul itt a folyó sem hömpölygött nyugalmasan, hanem szűk csatornát vágott magának, abban habzott és zúgott át a sivatagon - és bár a sivatag nem tudta legyőzni a folyót, a folyó sem tudott egy talpalatnyi helyet sem adni az életnek a sivatagban. Az egész seregben senkin nem volt egy gramm fölösleges hús, az emberek kemények, szikkadtak, keserűek voltak, még a lovak is csontsoványak lettek. Mikor Széthikef végighajtott a menet mellett, keserűen, de elégedetten bólintott, mivel tudta, hogy ilyen feltételek között az emberek úgy fognak harcolni, mint az ördög: az ördög erejével - semmiért vagy majdnem semmiért is.

Ismét dél felé fordultak, és amikor elhagyták az ötödik kataraktát is, a táj ismét változni kezdett. Hetek óta emelkedtek lassan Kus fennsíkjáig, és most egy kicsit enyhült az emelkedő. A folyó is nyugodtabban hömpölygött, és mikor maguk mögött hagyták a legendás hatodik kataraktát, úgy érezték, újra megtalálták Egyiptom Nílus folyamát. Lassan, szinte észrevehetetlenül a sivatagi táj is változni kezdett. Már nem az a pokoli, nap égette, köves-homokos felszín volt ez, amelyet annyi héten át kellett bámulniuk. Apró fűcsomók tünedeztek föl. A pirkadatot és a napszálltát lilás rózsaszín árnyalat enyhítette, és a távolban egyszer-egyszer gazellák elegáns csordáját pillantották meg, amelyek úgy szökelltek, ahogy a szél viszi a tollat. Száraz és kiégett táj volt ez is, de a nap nem égetett annyira, mint korábban, és éjszaka úgy lehűlt a

levegő, hogy az ember magára terítette a köpenyét, ha lefeküdt. Az uralkodó szél dél felől fújt, de édes, tiszta íze volt.

Ekkor történt, hogy Széthikef szólt Mózesnak, hagyja ott végleg Hetepré seregét, és csatlakozzon hozzá az élvonalon. Mózes boldogan ment, mert Hetepréről a menetelés lekoptatta azt a kevés jóérzést is, ami volt benne, és előkerült az acsargó, keserű ember, aki a bizalmaskodást a végsőkig feszítette Mózessal, és olyan gyakran tett irigy és gunyoros megjegyzéseket, hogy Mózes nem tudta, nem akar-e viszályt szítani kettejük között. Az igazság az, hogy Mózest és Nunt a menet kevésbé gyötörte meg, mint sok mindenki mást. Nemcsak makkegészségesek voltak, hanem fiatalabbak és erősebbek is az átlagnál, és ez olaj volt a tűzre az olyan ember szemében, mint Hetepré, akit nemcsak a vándorlás keserített meg - mivel jócskán túl volt már azon a koron, amikor a vándorlásban az embernek öröme telik -, hanem a testi fájdalom is kínozta.

Mózest bámulatba ejtette, mennyire nem látszik meg Széthikefen a menetelés. Nyilvánvalóan óriási gyakorlata volt benne, hogyan őrizze meg az erejét, és bár az utazás minden kínját ő is ugyanúgy átélte, mint bárki más, hiszen még a kosztja is teljesen megegyezett azzal, amit az emberei ettek, jókedvűnek, kipihentnek és nyugodtnak mutatkozott. Mózest a királyi tisztelgéssel köszöntötte, a szeméhez érintve mindkét keze ujjait, és meleg hangon szólt:

- Látom, jó formában vagy, Egyiptom hercege! Még mindig tetszik neked a katonaélet, a háború mészárszéke, ahogy mondani szokták?

- Tetszik, Széthikef, és nyeltem ugyan elég port, volt részem sárban és hőségben, de a mészárlást, amit mindig emlegetsz, még meg kell látnom.

- Ne félj, kapsz belőle, hogy több se kell. De a kettő közül a menetelés vesz ki többet az emberből, nem a csatatér. Mert más dolog vadul előrerohanni karddal a kezedben, és megint más megőrizni a józan eszedet hatvan napon át, amennyit mostanáig megtettünk. Tetszik nekem, ahogy a koszt és az egyhangúságot

fogadod, Egyiptom hercege, és mostantól azt akarom, hogy az én kocsim mellett hajts mint a személyes kíséretem tagja.

Mózes az örömtől és a büszkeségtől dagadva megkockáztatta, hogy semmivel sem érdemelte ki ezt a tisztességet, de Széthikef megnyugtatta, hogy arra lesz még ideje bőven. Aztán Szokar-Mózeshoz fordult, akinek a kocsija a másik oldalon szintén az övé mellett haladt, és tudakolta, hogy helyettese is osztja-e a véleményét.

- Fiatal ember még, de ígéretes - felelte szárazon Szokar-Mózes.

- Hogy bírják az utat a lovaid és a kocsid? - kérdezte Mózestól Széthikef.

- Egészen jól. A lovak lesoványodtak, de a lábuk jó.

- Holnap tábort verünk, és három nap pihenőt tartunk - közölte Széthikef. - Haditanácsot tartunk, és te is csatlakozhatsz hozzánk, Egyiptom hercege. Ellenőrizni kell a kocsikat, és meg is kell javítani őket, a lovakat kicsapjuk legelni: még ez a száraz fű is jót fog tenni nekik azok után a szűk porciók után, amit az úton kaptak. Mert ha van Kus földjének bármiféle határa, akkor elmondhatjuk, hogy átléptünk rajta.

16

A táborozás második délutánján egyszer csak riadót fújt az egyik őrszem azok közül, akik a tábor körül, egymástól úgy négyszáz lépésre állomásoztak a pusztában. Miközben Mózes rohant Széthikefhez, látta, ahogy Nun beront a pusztáról a lovakkal: az egyiket megülte, a másikat kantáron vezette, és Mózes még így, a riadó izgalmában is megállapította, milyen hűvös fejű és hatékony ez a beduin szolga, aki őt úgy gyűlöli. Míg Nun leszerszámozta a lovakat, Mózes kezébe vette a lándzsát és a pajzsot, és elfoglalta a helyét Széthikef mellett a kíséretben, pedig elkészült arra is, hogy gyalogosan küzdjön, fegyver nélkül, ha a közeledő ellenség annyira gyorsan érkezik. Az egész tábor felkavarodott, a kapitányok

összegyűjtötték a seregüket, a tisztek parancsokat ordítottak, az emberek meg puszta izgalmukban kiáltoztak, de azért is, mert kitört belőlük az utazás hónapok óta tartó feszültsége - de az izgalom a lovakra is átragadt: ágaskodtak, dobálták magukat, a maguk nazális trombitahangját fújták a szelekbe - míg Széthikef és kísérete próbálta hideg fejjel számba venni, mit is látott az őrszem.

- Nem hadsereg - döntött végül Szokar-Mózes. - Szerinted mi ez, Széthikef?

A Seregek kapitánya, aki a szemét beárnyékolva a pusztát kémlelte, türelmetlenül rázta a fejét. Felugrott egy kocsira, hátha onnan jobban lát, aztán azt mondta: - Tudom, mi ez. Már láttam ilyet. Teherkaraván. Elég nagy ráadásul. Mikor a kusiták serege elindul, a tartalékaikat így viszik, és tessék: itt vannak a tartalékok, de hol a sereg? Félszáz lándzsásnál nem látok többet, aztán még a karavánban van legalább tízszer ennyi teherhordó. - Leugrott, alacsony, izmos teste lüktetett az energiától és az izgalomtól, parancsait pattogó gyorsasággal osztogatta: - Álljon készen kétszáz kocsi legyező alakban: ötven balra, ötven jobbra, a többi középre, ötös sorokban! Ha mindkét karomat fölemelem, az azt jelenti: támadás, középről és kétoldalról egyszerre! Ha csak a bal karomat emelem föl, az azt jelenti: összegyűlni! A jobb karom azt jelenti: a szárnyak rendeződjenek kör alakba! A gyalogosok és a fennmaradó kocsik álljanak készen, várják a parancsot. De minden kocsi álljon készen. Ti pedig, Szokar-Mózes, Atefer, te, te meg te - különböző tisztekre mutatott -, gyertek velem. Pajzs kell, lándzsa nem. Szokar-Mózes: vegyél magadhoz húsz hettita íjászt, húzzák föl az íjakat, és álljatok tíz lépéssel mögénk. Ha bárki fegyvert emelne ránk, azonnal lőjék le.

Mózest lenyűgözte ez a sebesség, ahogy Széthikef parancsait végrehajtották, de a Seregek kapitányának tehetsége is, amellyel szinte gondolkozás és megfontolás nélkül döntést tudott hozni. Annak is örült, hogy itt lehet a parancsnokkal, ezért büszkén és boldogan indult a tisztek csapatában, hogy szembeszálljon

bármivel, ami következik. Mostanra Mózes jól láthatta a közeledőket, és a pulzusa gyorsabban kezdett verni, ahogy megállapította, hogy valóban Kus fekete emberei azok.

A hosszú, kettes oszlop élén a lándzsások jöttek: magas, fekete emberek hegyes, tollas kalapban, a vállukon sárga leopárdbőr, a kezükben kerek, fehérre festett pajzs és kétméteres lándzsa. Mögöttük, a kettős sor közepén két ember egy gyalogszéket tartott, amelyen valamilyen ponyva árnyékában egy gyermek vagy nő ült. Mózes a távolság miatt nem tudta kivenni, melyik: ahhoz kicsi volt, hogy férfi legyen. A gyalogszék mögött egészen a látóhatárig négy sor fekete ember közeledett, a fején mindegyik hozott valamit hatalmas kötegben.

Mózes a tisztek sorában haladva próbálta kitalálni, mit jelenthet ez az egész. A háborúról szóló elképzelései, ahogy ezt a hadjáratot is elgondolta, gyors, üvöltő, barbár rohamból álltak, és bár tudta, hogy a háborúról alkotott fogalmát befolyásolja az a hazug dicsfény, amely minden háborút övez, sehogy sem tudta úgy értelmezni, hogy itt valami ellenséges erő rohanna rájuk. Már azt is látta, hogy a teherhordók fegyvertelenek, és hogy a gyalogszékben se nem nő, se nem gyermek ül, hanem egy igen öreg férfi. Az öreg keresztbe tett lábbal ült a tollakból szőtt baldachin alatt, amelyet négy aranyozott rúd tartott. A gyalogszéket valamilyen állat rövid, lompos farka díszítette, maga az öregember sárga és fehér tollakból varrt ragyogó köpenyt viselt, a fején pedig vékony aranykarikát. Ezeken kívül arany nyakék és karkötő is díszítette, de az ágyékkötőjétől eltekintve meztelen volt. A székhordók - két óriás, akik Mózesnál is magasabbak voltak - megerőltetés nélkül tartották a széket és az öreget. A szék mindkét oldalán egy-egy fekete férfi haladt, a vállukon leopárdbőr, a fejükön aranykarika, és nem volt náluk más fegyver, mint a tőrük.

Amikor a menet már csak úgy ötvenlépésnyire volt, Széthikef és a tisztjei megálltak és vártak: körülbelül száz lépést tettek meg a tábortól, és mögöttük egy-két percen belül felsorakoztak az íjászok

is. Eközben a gyalogszék mellett lépkedő két férfi egyike felemelte a karját, és megállította a menetet. A másik fegyvertelen férfi néhány parancsot kiáltott idegen nyelven. A lándzsások oldalt álltak, és a teherhordók elkezdték lerakodni a csomagjaikat, egyiket a másik után, közvetlenül a gyalogszék mögé. A teherhordók mezítlábas, erős, izmos feketék voltak, egy szál ágyékkötőben. Amint lerakták terheiket, sorra meghajoltak az öregember előtt, majd az egyik oldalon türelmesen leültek törökülésbe. Mózes észrevette, hogy minden teherhordónak hiányzik az egyik füle, amiből rájött, hogy nyilván rabszolgák: hallott már róla, hogy a barbárok így jelölik meg a rabszolgáikat.

Mózes a kíváncsian figyelő Széthikef és a többi kapitány körül nézte, ahogy a csomagok terjeszkednek, míg hatalmas szőnyegként borították a síkságot. A fekete lándzsások könnyen rátámaszkodtak fegyvereikre, a széket tartó férfiak meg - akik, mint Mózes megfigyelte, már jócskán elmúltak középkorúak - segítettek az öregembernek kiszállni. Az öreg a korára jellemzően lassan, szaggatottan mozgott, és a fájdalomtól el-eltorzult az arca, ahogy fölegyenesedett. Nagyon idős volt, Mózes nyolcvanévesnél is többnek nézte, aranykoronája alatt kopasz volt a feje, a bőre ráncos és megereszkedett. De nyilvánvaló és megnyerő méltósággal közeledett Széthikefhez, és fogatlan mosolya nyílt volt, és bizalomgerjesztő. A jó házigazda lefegyverző udvariasságával nézett vendégei szemébe, aztán zengő és dallamos hangon szólalt meg, amely rácáfolt ráncos, apró arcára.

A két férfi, aki korábban a széke mellett lépdelt, vele együtt előrejött, és az egyikük érthető, bár furcsán hangsúlyozott egyiptomisággal azt mondta:

- Béke és bőség: e szavakkal köszönt benneteket apám - ne ismerjen a gyomrotok soha éhséget. Furcsán hangzik ez a ti anyanyelveteken, de mi így köszöntjük a vendéget, e szavakkal öleljük át. Én Kudelga vagyok, a ti fogalmaitok szerint herceg, ez az

öregember pedig Irgebain, Bainia királya, akiket ti Kus népének neveztek.
Az öreg meglepett csodálattal hallgatta, mintha nem hinne a fülének, hogy az ő fia beszéli ezt a hihetetlen nyelvet, Mózest viszont elbűvölte a király udvarias eleganciája és ugyanakkor természetes közvetlensége. Mivel az öregembert rokonszenvesnek találta, azon kezdett tűnődni, vajon Meritaton és az apja is szeretné-e - mostanában gyakran vettek ilyen fordulatot a gondolatai.

Közben Széthikef előrelépett, és azt mondta: - Üdvözlöm Irgebaint - de a hangjában nem volt semmi melegség. - Széthikef vagyok - folytatta -, a Seregek kapitánya, ennek a seregnek a vezére, és a királyok királyának, az uralkodók uralkodójának, Egyiptom Nagy Háza istenkirályának könyörtelen fegyvere, annak az istennek, akinek az igazsága minden igazság és a haragja minden harag fölött áll, és aki semmi bűnt nem hagy megtorlatlanul.

Míg a fia fordította a szavakat, az öreg felszegett fejjel figyelt, a játékos tűnődés végig ott csillogott a szemében. Bólogatva hallgatta a rangokat, aztán miközben válaszolt, bizonytalanul mosolygott. Mózes azon tűnődött, a fiú nem tompított-e a szavak élén, mivel a fiatalember közbeszúrta:
- Nagy kapitány, ha kételkedsz a nyelvtudásomban, el kell mondanom, hogy sokat kereskedtem Karnakkal, egyszer Tanisszal is, de meg kell értened, hogy gyöngén beszélem a nyelveteket. A mi nyelvünk más, alacsonyabb, közvetlenebb. Apám azt mondja, tiszteli és becsüli nagy királyodat, hiszen ki ne becsülné, de valószínűleg nem találna szavakat, ha ilyen rémületes címekkel és rangokkal kellene társalognia. Ezért azt kérdezi kellő tisztelettel, nem beszélhetnétek-e úgy, mint egyik ember a másikkal.
- Vagy úgy szól hozzám, mint az istenkirály szolgájához, vagy sehogy - felelte keményen Széthikef.

Mózes nem tudta mire vélni Széthikef magatartását. Nem ezt az embert ismerte: nem ezt a hangot, nem ezt a szellemet. Széthikef

valami lehetetlen átváltozáson ment át: ez itt egy kemény és vad ember, aki se szeretetet nem ismer, se könyörületet. Másfelől persze, tűnődött Mózes, az öreg király sem bolond: pontosan fölmérte, milyen emberrel áll szemben. Fejét védekezve és tisztelegve hajtotta meg, majd igen kifejezően beszélni kezdett, a hangja hamarosan szónoki magaslatokba szárnyalt, és mégis könyörgött. Mózest, aki a szavakat nem érthette, lenyűgözte az öregember beszédének intenzitása, érvelésének őszinte szenvedélye, és észrevette, hogy nemcsak a két fia, hanem a székhordók és a lándzsások is feszülten figyelik a szavait és a hatásuk alá kerülnek. Mikor a fia fordítani kezdte, neki is vigyáznia kellett a hangjára, visszafogottan szólalt meg:
- Apám úgy köszönt mint az istenkirály szolgáját, és azt mondja, ha bármit tehet, amivel a haragodat szeretetté változtathatja, meg fogja tenni - igen, hajlandó akár a térdére ereszkedni és megalázni magát előtted, ha ezzel akár egyetlen gyermekét megmentheti. Ezek az ő szavai. Értsd meg jól: én azért nevezem apámnak, mert valóban az ő vére folyik az ereimben, az anyámmal aludt, hogy én megszülethessek. De az egész népünk atyjának nevezi. A mi nyelvünkön az apa a *podya***,** de a *podya* egyben királyt is jelent. Azt mondja, *podyaként* beszél, de nem királyként, mivel igen-igen öreg ember, öreg már ahhoz, hogy más címet viseljen, mint az apáét. Tudja, hogy a népében vannak rossz, gonosz emberek, azt kérdezi: Hol van olyan nép, akinek a fiai között ne volna rossz és gonosz ember? Fájt a szíve, amikor állotta, hogy Bainia vad és ifjú fiai Felső-Egyiptomban gyilkoltak és raboltak, de nemcsak azért fájt, mert nektek szenvedést okoztak, hanem mert rá is szenvedést és szégyent hoztak. Ezért örökre száműzte őket az országból, ami a mi népünk számára a legsúlyosabb büntetés. Apám azt is tudja, hogy a hatalmas istenkirály minden ellenségeskedést lát és hall, ezért amikor megtudta, hogy egy sereg közeledik felénk, hogy büntetést mérjen ránk azért, amit ezek a vad ifjak tettek, elszánta magát erre a hosszú és fájdalmas utazásra - mivel már igen öreg és beteg -, abban

a reményben, hogy a vérontást meg lehet akadályozni. És most azt kérdi tőled, Seregek kapitánya, hogy miféle haszna származna bárkinek abból, ha a két nép összecsapna egymással? Talán az anyák Egyiptomban nem sírnának ugyanolyan keservesen, mint Kus földjén? Az egyiptomi lányok nem gyászolnának annyira, mint a kusita lányok? Vagy visszahozza talán a ti halottaitokat, ha halált hoztok az én népemre? Alázattal jövök hozzád, Egyiptom nagy kapitánya, de nem gyáván, nem félelemmel. Egyiptom harcolt már Kus földjével, és tudja jól, hogy mi, feketék nem félünk. De én félek: félek, hogy a gyermekek elvesztik apjukat, féltem a saját gyermekeimet, akiket szeretek! Úgyhogy azt mondom, nagy Kapitány: inkább ölelkezzünk szeretetben, ne viseljünk haragot!

Ahogy Mózes hallgatta a szavakat, nem is érzékelte, hogy más beszél: úgy hallgatta őket, mintha az öregembert hallaná, és közben érezte, hogy összeszorul a torka, a ráncos kis fekete öregembert a szívébe zárta. Ifjonti fogékonyságában úgy érezte, az öreg érveinek nem lehet ellenállni, és hirtelen vadul remélni kezdte, hogy a hadjárat itt és most abbamarad, ő meg néhány héten belül visszatérhet a fehér házba. De Széthikef szilárd vonásaiban nem volt semmi ifjonti lelkesültség, ehelyett hidegen mondta:

- Hogy van az, hogy ezeket az embereket, akik Egyiptom szent földjén gyilkoltak és pusztítottak, nem adták át az én kezembe? Mi ez a száműzés? Talán bolondot akartok csinálni belőlem?

Az öregember arca elkomorult, a szeméből eltűnt minden derű - Mózes úgy érezte, a férfi előre tudta, hogy minden így fog történni, csak remélte, hogy mégsem. Lassan és őszintén válaszolt, és néhány mondat után a csomagok hatalmas takarójára mutatott, amelyek a földet borították, és itt-ott kupacokba halmozódtak. Az ujjain kezdett számolni, miközben óvatosan és elgondolkozva figyelte Széthikef arcát, mintha nem hinné el, hogy az egyiptomi nem érti az ő nyelvét. Amikor elhallgatott, a kezét keresztbe tette sovány, ráncos bőrű mellkasán, és enyhén meghajolt.

- Ha Egyiptomban volnánk - szólalt meg tűnődve a fia, mint aki mérlegeli, vajon jó hangot ütött-e meg az apja -, apám Egyiptom isteneit imádná és az ő szavukat követné. Nekünk itt Kus földjén Kus isteneit kell követnünk, és ők gyűlölnék apámat, ha átengedné a népét az idegeneknek. Apám elismeri az egyiptomi igazságszolgáltatás igazát és szépségét, de úgy véli, mi itt, Kus földjén szintén igazak vagyunk. Úgyhogy könyörög, bocsássatok meg neki. Tudja, hogy a ti istenkirályotokat sérelem érte, és ezért ajándékokat hozott, hogy enyhítse a sértést. Ezer teherhordóval ezer csomagot hoztunk, itt fekszenek a lábatok előtt. Ezeket az ajándékokat alázattal teszi le apám a lábatokhoz, abban a reményben, hogy csillapítja a haragotokat és hatalmas királyotok haragját. Nem vagyunk mi gazdag nép, talán földünk minden kincse is kevesebb, mint a ti egyetlen városotoké, de olyan ajándékot hoztunk, amelyről úgy gondoljuk: méltó az istenkirály nagyságához. Tiszta aranyból, amelyet keskeny csíkokra kalapáltunk, tízezer sékelt hoztunk a ti mértékeitek szerint. Ezüstrúdból húszezer sékelt hoztunk. A vad elefánt agyarából készített legfinomabb elefántcsontból százezer sékelt hoztunk, és dzsungelunk madarainak vörös, sárga és fehér színű tollából - amely, mint tudjátok, igen könnyű - ezer sékelt. Hoztunk száz sékel súlyú gyémántot és ezer sékel rubint. Színrézből háromszázezer sékelt hoztunk, köményből és korianderből kétszázezer sékelt. A bárány fehér gyapjából, amelyet olyan finomra és könnyűre szőttünk, amilyen a ti legjobb lenvásznatok, hoztunk kétezer könyökkel a ti királyi mértéketek szerint, és a fekete bárány gyapjából szőtt anyagból hoztunk háromezer királyi könyökkel. Hoztunk ezer cserzett leopárdbőrt, ezer gazellairhát, amelynek vajpuha a tapintása. Hoztunk a vadméh mézéből ötezer sékellel - és végül (mivel apám úgy kérte, hogy ezt hagyjam a végére) leteszünk a ti istenkirályotok lába elé tízezer gyöngyöt, amelyek a rózsaszíntől a fehérig és a lencse méretűtől a hüvelykujjam végének nagyságáig terjednek. Ezek a gyöngyök alkotják isteneink szent kincstárának a

javát, mert éppolyan zártak, mint mi magunk, és tudjuk, hogy egyetlen gyöngyön, méghozzá akár egy apró gyöngyön Hattiban tíz rabszolgát vagy egy jó minőségű kardot lehet vásárolni. De a papjaink úgy nyújtják át őket, mint áldozatot Egyiptom isteneinek - abban a reményben, hogy az isteneitek kegyesen és szeretettel tekintenek majd a mi isteneinkre.

Elhallgatott, és kezét felfelé fordított tenyérrel előrenyújtotta. Széthikef és a tisztjei egy ideig csendben álltak, mert még Mózes is, akit gyerekkorától arra tanítottak, hogy a gazdagság nem fontos, és akinek meg kellett tudnia, hogy saját vagyona szinte korlátlan, még Mózes is döbbenten állt, mert lenyűgözte az ajándékok pompája. Valami sejtelme támadt, milyen elkeseredetten próbálja elkerülni a háborút ez a nép, és - mert ez is nyilvánvaló volt - hogy mit meg nem tennének, hogy ne kelljen az egyiptomi hadsereggel hadba szállniuk. Ezek szerint a végeredmény előre el van döntve? - tűnődött. Hiszen itt van Széthikef alig ötvenezer emberrel, a legdélibb egyiptomi városoktól is irdatlan messzeségben; és az a nép, amelyik ilyen ajándékot tud felhalmozni, bizonyára a csatában is le tudná győzni a betolakodót, és vissza tudná őket űzni! De az is világos, hogy kételkednek a dolog kimenetelében, míg Széthikefből hiányzott minden kétség, mivel keményen így válaszolt:

- Vajon így becsülitek meg Egyiptom igazságérzetét: vesztegetéssel és kicsinyes ajándékokkal? Ha az én istenkirályom a kincstára egyetlen termét megnyitná, többet mutatna nektek ezeknél! Azt gondoljátok, bolond vagyok, hogy ilyen kevéssel meg lehet engem vásárolni?

A fiú sötét hangon, a vereség tudatában fordított, és amikor az öreg király meghallotta Széthikef döntését, az arca a fájdalomtól és a reménytelenségtől elfacsarodott. A szavai lassan és súlyosan szóltak - a fia fordította:

- Hát nem a béke az igazság és a szeretet mértéke?

- A katonának - felelte szárazon Széthikef - a becsület a mérték, nem a szeretet: azért jöttünk, hogy alázatra tanítsuk Kus földjét,

nem bőkezűségre. Ezért ezeket a tárgyakat nem ajándékképpen veszem el, hanem mint háborús zsákmányt ami meg az apádat illeti, ő a hadifoglyom, akivel azt tehetek, amit jónak látok!

- Ne, azt ne! - kiáltott a fiú. - Engem vagy az öcsémet vihettek, de az apám öregember, aki a szabad akaratául jött hozzátok. Hogy mondhatod, hogy a hadifoglyod? Épp az előbb beszéltél a becsületről, amit ti, egyiptomiak olyan nagyra tartotok...

- Elég ebből! - ordította Széthikef. A másik fiú, aki eddig hallgatott, most a tőrére tette a kezét, amire Szokar-Mózes egyetlen gyors mozdulattal kardot rántott, és lesújtott rá. Erre a tolmács is a tőréért nyúlt, de Széthikef olyan sebességgel mozdult meg, amit Mózes nem hitt volna róla, és a fekete ember szívébe mártotta a tőrét. Mindez olyan gyorsan történt, hogy a lándzsásoknak ideje sem maradt cselekedni, csak az öreg király bukott előre, a fia testére, és miközben az arcát simogatta, úgy zokogott, mint a gyerek. De nem sok ideje maradt a sírásra. Szokar-Mózes lesújtott rá a kardjával, és az öregember feje a fia testére hullott, aztán a homokba: kis, ráncos golyó, felvicsorgott a kék égre. És amint a lándzsásokból feltört a düh és a harag vad, félelmetes kiáltása, Széthikef fölemelte mindkét karját, és a hettita íjászok kilőtték halálos nyilaikat. A lándzsások fele már azelőtt kidőlt, hogy megmozdulhattak volna, de a többi is csak néhány lépést tett, amikor rájuk mennydörgött a harci kocsik sora.

Mózes most látta először, milyen a kocsi a csatatéren, és megértette, miért akart Kus megalázkodni a sereg előtt. A lándzsások meg sem kísérelték, hogy pajzsukat felemelve falat alkossanak. Mindegyik a maga bőrét mentette, de a lovak és a kocsik átdübörögtek rajtuk, a forgó tengelykésekkel feltépték a testüket. A kocsik egy része a menekülő teherhordók után száguldott, és levágta őket, hogy egy se menekülhessen meg, és el ne mondhassa, mi történt.

Egyetlen lándzsásnak sikerült áttörnie a tisztek sorát, de ahogy vad csatakiáltásokkal rájuk rohant, Szokar-Mózes elkapta a

lándzsáját, az élét a földbe nyomta, és közben vagy egy tucat tőr fúródott a kusita testébe.

17

Miközben a kocsit felkészítették a továbbvonulásra, Nun, a rabszolga törte meg a csendet gúnyos megjegyzésével: - Igen, Egyiptom hercege, láttam Egyiptomot harcolni: valóban bátran és becsületesen küzdenek. -A *maat* szót használta, amely Egyiptom lelkét fejezi ki, és miközben beszélt, Mózesra vigyorgott. - „Meg kéne ölni őt is?" - kérdezte egy hang Mózeson belül, míg hallgatása csak szorított egyet kínja köréje csavarodó kötegein. A háború a halál: az élet tagadása, a kultúra, a remény és a könyörület megsértése - de most már ez a sorsa, amit az uralkodó isten választott neki. Hát így háborúznak az istenek a földön és egyebütt. Akkor miért van meglepve? Elvesztette Széthikefet, akinek soha többé nem tud nyílt szívvel a szemébe nézni, de vajon nem vesztette-e ugyanígy el az egész sereget? Amíg össze nem kapcsolja őket a csata, vagy őt magát le nem dönti ennek a gyűlöletes, csúfondáros beduinnak a keze. De olyan erőszakosan tört össze és tompult el benne minden életöröm és élnivágyás, hogy már semmi nem érdekelte, még az a nő sem, akinek a szívét ígérte, sem az élet, sem a halál.

A sereg vonult tovább. Széthikef és Szokar-Mózes, a két kegyetlen és engesztelhetetlen férfi leszerelt és megoldott egy elmérgesedett helyzetet, amelyre a tisztek között került sor, akik ezt az első zsákmányt szét akarták osztani a katonáknak. Az istenkirályé a zsákmány, döntötte el Széthikef. Megőrültek talán, hogy arról álmodoznak, hogy elvegyék, amit neki szántak és ami őt illeti? Azt gondolják netán, hogy mivel olyan messze vannak a Nagy Háztól, a Nagy Ház már nem is létezik? Azt képzelik, hogy ha ellopják a

király nagyszerű zsákmányát, az egész seregben nem lesz senki, aki egy szép nap az egész igazságot vissza ne mondja az istenkirálynak?

Így aztán a javakat üres teherhajókra halmozták, és visszaküldték a Níluson. Kus halottait otthagyták a síkságon, a sereg pedig továbbhaladt. De most már csatasorban mentek, és minden órában, minden nap várták, hogy Kus dühe mikor tör rájuk. A kocsik sebessége ellenére néhány teherhordónak sikerült elszöknie, és a vad folyótorokban, a sziklák hasadékában meghúznia magát, míg a sötét le nem szállt. Nem kétséges, hogy a lábuk a félelemtől és a rettenettől szárnyakat kapott, - Kus népe hamarosan megtudja, hogyan végezte királyuk, Irgebain.

A sereg vonult: elöl a legjobb lándzsások, azután íjászok és a parittyások, aztán a kocsik sora, végül a gyalogosok tömege, leghátul a rabszolgák és a tartalék ménes. A gyalogosok felöltötték a nehéz vértet, amelyet eddig a teherhajók hoztak utánuk a Níluson, és ahogy a forró napon meneteltek, a fegyverzetük tüzesen égett a hőségben. A kocsikat is felszerelték a csatára: egy tucat gerely csörömpölt mindegyiken, a nyilak kilövésre készen álltak, a hatalmas lemezelt íjak várták, hogy felhúzzák őket. Az egész sereg felszült csöndben várt, mintha baljós és nehéz fátyol venné körül őket, amely csak akkor emelkedik föl, amikor kitörhetnek önmagukból, a félelmükből és sötét gondolataikból.

Így vonultak dél felé nap nap után, és minden egyes nap feljebb emelkedtek a hatalmas fennsíkra. A fűcsomók, amelyek olyan szárazak és vastagok voltak, hogy még a sivatagi körülmények közt is megéltek, fokozatosan kizöldültek és dúsabbá váltak, a csomókból foltok, a foltokból hullámzó földek támadtak. Éjszaka egyre hidegebb volt a levegő, és nappal is egyre gyakrabban láttak tornyos fehér felhőket vonulni át az égen. Megjelentek a fák is: eleinte csak egy-egy kicsavart sivatagi cserje, aztán magasabb, különálló fák, majd facsoportok. A távolban apró antilopok csordája tűnt föl, dél felől hatalmas madárcsapatot pillantottak meg, amely fölöttük körözött. Volt, hogy vadászokat küldtek ki, de az antilopok

fürgébbek voltak, nem hagyták magukat becserkészni, máskor meg egy uras külsejű, fekete sörényű hím oroszlán és három jól táplált nőstény toppant elő a tüskés bozótból, hogy onnan figyelje a sereg vonulását, de a kapitányok hiába kérték, Széthikef nem egyezett bele az oroszlánvadászatba, mert nem engedett meg semmit, ami megtörné a soraikat, vagy akár csak lassítaná a menetelést.

Mózes még életében nem látott ilyen tájat: egész Egyiptomban nem volt ehhez fogható látvány, mint itt a termőtalaj hatalmas területei, a hűvös szél, messze délre a hegyek liláskék vonulata. Ez a kép végül legyőzte elkeseredését, mert olyan táj volt, amelytől az ember szíve és lelke feléled.

Mózes Egyiptom elszigeteltségét is felfoghatta belőle. Ők, akik olyan lendületesen beszéltek a világ uralmáról, csak a leghalványabb fogalmakkal rendelkeztek a világról. Még Széthikef szörnyű álsága is csak kisszerű brutalitásnak tűnt ebben a hatalmas kiterjedésű tájban - a hegyek látványa még így a távolból is azt mutatta, hogy ez mind csak a kezdete valaminek, ami sokkal tágasabb...

Aztán egy reggel, épp hogy elindult a sereg, végre meglátták az ellenséget, a távoli, apró pontokat.

18

Mózes később hiába próbált visszaemlékezni, kitől is hallotta, hogy a háborút sohasem látja át vagy irányítja egyetlen ember. A hadvezér elkezdheti rendben, precízen, és később, ha a csata heve és a dühe csillapodni kezd, szerencsés esetben újra a kezébe foghatja az irányítás szálait, de maga a csata egyszerűen öncélú pokol, amit nem ember irányít, hanem a félelem és a düh. A csata görcs, szorítás, dühöngő őrület, amelyet a győztes szentesít és törvényesít, aztán megtorol a vesztesen, ahogy a kedve tartja. A csata mindaz, amivé az embernek nem lenne szabad válnia, hiszen nem arra

született - mert ha az ember csatába lép, hirtelen szörnyeteggé válik, tehát egyszerre lesz kevesebb is és több is annál a rendnél, amely őt emberré tette.

Kus népét a bánat és a gyűlölet vezette a csatába. Bár még messze voltak, és Széthikef még higgadtan és módszeresen irányította a védelem és az ellentámadás rendjét, Mózes már hallotta a kiáltásukat. Ez a hang semmilyen emberi hangra nem hasonlított, amit életében hallott. A mély, zengő dühordítás harmincezer torokból hangzott föl, és úgy dübörgött, mint valami iszonyú dobszó. Mózes hallotta a harci dobokat is, a mély, ijesztő lüktetést, de az emberek felháborodásának zúgása fölébük szállt, és elnyomta a dobokat: halált kiáltott az égbe és a távoli látóhatárba. Olyan iszonyú volt ez a kiáltás, hogy Mózes arra gondolt, ha vannak az égben madarak, menten szörnyethalnak tőle. Életében nem hallott még ilyen hangot, elképzelni se tudott volna ilyet - ettől fogva viszont gyakran ébredt föl rá éjjel izzadva és émelyegve, és ugyanolyan félelem járta át, mint amikor először hallotta meg.

Vajon a többiek - ezek az egyiptomi katonák - mind ugyanígy félnek, mint ő? Mózes kocsiját Széthikef előőrsében a frontvonal felé húzták a dobogó lovak, a többi kocsi kelet felé húzódott, egyik sereg a másik után, és olyan görbe vonalat alkottak, amilyen az aratásra lendülő kasza. Mózes hajtója, Nun nem árult el sem félelmet, sem zavart: gondosan és elszántan tartotta egyenesben a lovait, bronz kocsikalapácsát hosszú szíjon átvetette a nyakán, hogy kéznél legyen, ha vissza kell vernie valami támadást.

És vajon fél-e Széthikef, ahogy olyan elszántan dübörög előre és hátra villogó kocsijával a frontvonalon? A Seregek kapitányának haditerve egyszerű volt, világos és nyilvánvaló. A jól felfegyverzett lándzsások két sora szoros pajzsfalat állt kétszáz lépés szélességben, amely az egyik oldalon a sziklás folyóvölgyig, a másik oldalon a várakozó kocsik behajló sarlójáig ért. A pajzsfal előtt már elfoglalták helyüket a hettita és babiloni íjászok és a kánaánita parittyások, teljes vonalában lefedve a pajzsfalat. Addig

lövik majd a nyilaikat és hajítják a köveket, amíg magukra nem vonzzák a támadást, akkor aztán hátralépnek a pajzsfal mögé, és onnan védik a vonalat, ha netán megtörne. A pajzsfal mögött a fennmaradó gyalogosok haladnak, mindegyik sereg a maga kapitánya alatt. Ha kitart a pajzsfal, akkor addig várnak, amíg az egyiptomiak támadásba nem lendülnek ha a pajzsfal szárnya megfordul, akkor magukkal pótolják ki a falat, és ha az ellenség áttör a falon, a réshez mennek, és ott lépnek csatába.

A kocsikra más vonatkozott: ők majd csak akkor támadják a kusiták szárnyát, ha a támadás egyesül. Tudta ezt Mózes is, aki Nunnal együtt már a kocsi tengelyéhez illesztette a borotvaéles vágókardokat, abban a biztos tudatban, hogy ezzel semmi emberi erő nem tud szembeszállni. Mózes mégis félt. A rövid, nehéz gerely vizes volt a kezében, a szíve majd kiugrott a mellkasából. De hallgatott, akárcsak az egész egyiptomi hadsereg, mintha csak a kusiták szörnyűséges dühkiáltása bűvölte volna meg őket.

Az ellenség most már egészen közel jött. A frontvonaluk körülbelül száz ember széles volt, a fekete harcosok a gyász és a halál jeléül fehérre festették az arcukat, a fejükre fehér tollat tűztek. Futva közeledtek, a lándzsát átvetették a vállukon, hogy kézre essen, amikor elég közel érnek a végső rohamra. Mózes a kocsi magaslatáról látta, hogy ameddig a szem ellát, zárt sorokban hömpölyögnek - akkora sereg, hogy Egyiptom erőmutatványát szánalmas komédiává látszott egyszerűsíteni. Az első sor előtt ott futottak a dobosok, a rövid fadobok szíjra akasztva lógtak a nyakukból, és ujjal verték a fenyegető kopogást. Szorosan a Nílus völgye mellett jöttek, tervük egyszerűen abból állt, hogy áttörik a pajzsfalat, és mögé kerülnek. Mózes kiszáradt szájjal figyelte őket, a rettenet és az irrealitás növekvő érzésével, és látta, hogy Nun is figyel: hallgatag csodálattal, koncentrálva nézi a fekete emberek áradatát.

Már csak háromszáz lépésre voltak, amikor a hettita íjászok kilőtték nyilaikat: erős, lemezelt íjaik süvöltő nyilakkal töltötték

meg a levegőt, melyek hangját még Kus ordító dühe fölött is jól lehetett hallani. Először a dobosok estek el, majd a lándzsások első sora dobta el fegyverét és tört ki hihetetlenül gyors futásban. De még húsz lépést sem tehettek, már leterítette őket a nyílzápor, és a mögöttük haladó sorok átléptek a testükön. Már minden íjász olyan gyorsan illesztette az íjra, húzta meg és engedte ki a nyilat, ahogy csak bírta, és mögöttük szétvetett lábbal ott álltak a parittyások is, akik irdatlan mennyiségű követ lőttek az ellenségre.

A második sor kusita is kidőlt, aztán a harmadik és a negyedik is, de Mózes, aki ott egyensúlyozott a kocsin, miközben Nun a hirtelen idegesen felágaskodó lovakkal küszködött, úgy látta, hogy Kus áradata szemernyit sem tört meg, mert minden újabb sor átszökött az elsők elterült testén, és a sereg egyre közeledett. A fekete harcosok nem takarták magukat, hanem hogy a légellenállást csökkentsék, futás közben oldalra fordították a pajzsukat - de most már az egyiptomiaknak is megjött a hangjuk, ők is dühös, dölyfös, félelmet és halált megvető kiáltást hallattak. A kétféle hangáradat szédítő crescendóvá fokozódott, amelyhez a felágaskodó lovak is hozzájárultak vad nyerítésükkel. Az íjászok alacsonyan, közelre lőttek, már nem is kellett célozniuk, és a feketék vonagló, vérző mellvédje fel is tartotta egy-két pillanatra az áradatot, de mint a gáton áttörő folyó, a fekete katonák áthömpölyögtek saját halottaikon, és az íjászok nyilaikat eldobva rohantak most már a pajzsfal védelme mögé. A legtöbben át is jutottak, bár néhányukat épp a védekező egyiptomi lándzsák húzták karóba.

De mostanra a kusiták harci rendje összekuszálódott, a lándzsások megtört sorai meg sem próbáltak újraszerveződni, és a szilaj, ordító fekete ár olyan csattanással vetette magát a lándzsafalra, hogy a katonák kiáltásai egyetlen iszonyú hangzavarrá olvadtak össze.

Mózes előtt mégis iszonytató álomként peregtek a csata képei, mivel az ágaskodó lovaktól eltekintve a kocsik hosszú sarlója, amely a katonák sorfalától vagy egy mérföldre nyúlt merőlegesen,

semmit sem mozdult, semmit sem változott. A feketék szemmel láthatóan úgy döntöttek, hogy mindent a gyalogság lerohanására tesznek föl, úgy gondolván, hogy céljuk érdekében ez a legfontosabb, de Mózes sem tudta elképzelni, mi várhat a kocsikra, ha a gyalogság odavan.

Márpedig most már nem volt semmi, ami megmenthette volna őket a pusztulástól. A pajzsfal csak néhány percig tartotta magát, aztán behorpadt, mint a mesterember kalapácsa alatt a vékony rézlemez, aztán itt is, ott is megtört a vonal, és Kus ordító harcosai keresztültörtek rajta.

Ez volt Mózes utolsó képe a gyalogosok csatájáról, mert a kocsik hirtelen, szinte egyetlen jelzés és parancsszó nélkül indulni kezdtek. Mózes felébredt az álomképből, elszállt a félelme is: a verejték mint a hideg jég borította be a testét. Nun az ostort pattogtatta, és a maga beduin szavaival kiáltozott a lovakra, miközben a kocsik összefüggő sora végiggördült a pusztán a pajzsfal irányába, hogy a két frontvonal ollója közé zárja Kus seregét. Mózes látószöge keskenyebb lett. Oldalvást Széthikefre pillantott, aki éppen egy gerelyt tartott a feje fölött, és Mózes próbált volna szólni Nunnak, hogy ne veszítse szem elől a parancsnokot, de a csatatér pokoli lármájában egy szót, egy hangot nem lehetett váltani.

Mózes látótere egyre csökkent, de a figyelme kiélesedett, ahogy a kocsi előredübörgött. Először egy fekete katona érkezett, aki megpróbált lándzsát döfni az egyik lóba, de Mózes gerelyt hajított a mellkasába. Aztán mikor két újabb katona tört rájuk, Mózes eldobta a második gerelyt, és a másik katona lándzsáját a pajzsával fogta föl. A katona túl közel jött: halálhörgése minden más zajt elnyomott, amikor a kocsi tengelykései feltépték a beleit. Nun a lovak közé csapott, és egyszer csak ott voltak a kusita sereg közepén, ahol minden irányból feketék vették körül őket - de a fából készült kocsit húzó, ziháló, félőrült lovak maguk is rémületesen hatottak. A feketék hátrahúzódtak és egymáshoz préselődtek, hogy

utat engedjenek a harci kocsinak, Nun pedig izgalma győzelmi énekével közéjük hajtotta a lovakat, és keresztül-kasul zúzta őket. Mózes a pajzsot tartó karjával kapaszkodott a rázkódó kocsi korlátjába, a másik kezével újabb és újabb gerelyt hajított a nyomuló testekbe. Nem véthette el őket, sőt ahogy ott menekültek a kocsi elől egymáshoz préselődve, és rémületükben teljesen védtelenül hagyták a testüket, Mózes látta, hogy egy-egy nehéz gerelye két-három embert is átfúrt. Majd amikor egy másik kocsi feléjük kergette az embereket, a forgó tengelykések összekaszaboltak törzset, kart és lábat, és tovább fokozták a rettenetet. A feketék menekültek volna, de nem volt hova menni. A földre vetették magukat, hogy ne vágják össze őket a rettenetes tengelykések, de a rézpatkós lovak és a hatalmas rézabroncsos kerekek átdübörögtek a testükön. Volt, amelyik megpróbált küzdeni, átdöfni a lovat, felkapaszkodni a kocsi oldalfalára, de kevés ilyen kusita akadt, és elenyészett a páni félelem tüzében, amely erőt vett rajtuk. Százával dobták el hosszú lándzsáikat és nehéz pajzsukat, próbáltak menekülni, de akkor meg saját tömegük ezreivel találták szemben magukat, akik még mindig hömpölyögve érkeztek a csatatérre.

A kocsik sem maradtak mind sértetlenek. Mózes látta a szeme sarkából, hogy némelyik felfordult, a lovak az oldalukon fekszenek, és hiába próbálják magukat kirúgni a hámból - de azért ez ritka látvány volt. Amíg a kocsi sebesen száguldhatott, jó esélye volt, hogy sértetlenül megmeneküljön.

Magát Mózest nem gyötörte a félelem, sem a rettenet vagy a megbánás: szíve, lelke, lelkiismerete, tudata aludt. Agyában vörös tűz lobogott, és minden mást kiégetett, amit valaha az emberek közötti szeretetről tanult vagy tudott, amit valaha az emberi nemhez való tartozásról tanult vagy tapasztalt. Eltűntek előle a szavak, amelyeket az ember arra talált ki, hogy társának a szeretetről, az éhségről, valamilyen szükségről vagy munkáról beszéljen, és a helyükön értelmetlen ordítás tört elő a torkán, amely beleolvadt a

dühöngés és a szenvedés általános hangözönébe. Mózes sem azért élt, hogy teremtsen, hanem hogy pusztítson, és rugalmas teste minden mozdulatának az volt az egyetlen értelme, hogy öljön, öljön, öljön.

Mostanra minden gerelyét elhajította, úgyhogy levetette a pajzsát, és íjat ragadott. A kocsi egy pillanatra kiszakadt a tömegből, és rázkódva-zötykölődve átvágtatott a kusita halottakkal és sebesültekkel borított nyílt téren. A lovakra, akiket arra tanítottak, hogy ne rettenjenek vissza az emberi testtől, átragadt a harci düh, és saját izgalmuktól és félelmüktől félőrülten vágtattak át élőkön és holtakon. Mellettük a kocsik keresztül-kasul szántották a rémült kusita tömeget, de Nun most a fekete emberekkel párhuzamosan hajtott, és Mózes a himbálódzó kocsiból sorra lőtte nyilait a fekete tömegbe. A rémület iránya egyszer csak megfordult, és most már feléjük hömpölygött a tömeg, de ők a többi kocsival együtt keresztülgázoltak rajtuk, és Mózes most már úgy eregette a nyilakat, hogy nem is célzott, nem is gondolkozott. A kocsi belsejéhez rögzített tegezben kétszáz nyílvessző volt, Mózes csak lőtt és lőtt, amíg a bőre is fel nem szakadt a karján, és az íjára rá nem folyt a vére. Nunnal együtt ő is megsebesült, bár nem tudta volna felidézni, mikor és hogyan: a testüket beborította és megfestette a vér, a kocsi padlója is sikamlós volt tőle, a két ló is vérbe és tajtékba borult, Mózes mégsem érzett se fájdalmat, se félelmet. Az idő megállt, a térnek nem volt sem alakja, sem iránya. Egyik percben még úgy érezték, hogy ott vannak a megszámlálhatatlan kusita sereg sűrű, tömött sorainak közepén, aztán hirtelen a hatalmas fekete sereg megtört, és minden irányba menekülni kezdett: először sűrű tömegben, aztán húszasával, tízesével, végül kettes-hármas csoportokban, aztán már ott menekült az egész megrémült áradat, mindegyik a saját bőrét próbálta menteni, beborították a széles, füves pusztát - mögöttük és a soraik között meg ott dübörögtek a kocsik, hogy öljenek, öljenek, öljenek.

Mózesnak nem maradt nyila, de a kocsijuk csak hajtott tovább, hogy gyilkoljon. A nap a fejük fölött állt, ebből tudhatta - amennyire bármit képes volt felfogni -, hogy már órák óta tart a csata. Lelassult a mozgás. A lovak kifáradtak. Mózes látta, ahogy egy másik kocsi előtt a ló térdre bukik, és korábbi sebesüléseitől haldokolva összerogy, a kocsi felbukik, és a benne állók mint a labda gurulnak le - de a gondolatai folyása nem tudta követni az eseményeket. Kezében hosszú hettita kardjával ölnie kellett, és Nunnak is ölnie kellett véres szíjáról lógó bronzkalapácsával. Ott voltak a kusiták nyomában, vadászták őket, mint a nyulat, és öltek, öltek. Addig gyilkoltak, amíg Mózes már a karját sem tudta felemelni, és a lovaik sem bírták tovább. Messzire előrejutottak a pusztán, a csend bénító és rémületes volt. A csatatér már nem látszott ide, és ami a harci zajból maradt, az is csak gyilkos sustorgásnak hallatszott. A távolban itt-ott láttak más kocsit is, itt-ott egy-két kusita is menekült még, de Mózesban elapadt a gyilkolási vágy. Visszatért belé az élet, az élni akarás, amely rosszullét és hányinger formájában bukott fel belőle...

A lovak léptettek, Nun ledobta a gyeplőt és az ostort, és élesen a gazdája szemébe nézett. Könyörtelen nevetésre fakadt, az arca összehúzódott, aztán minden figyelmeztetés nélkül lesújtott véres kalapácsával Mózesra. De ő kitért az ütés elől: a kalapács az arca mellett suhogott el, Mózes pedig odavágott a kardjával, és megsebesítette Nun homlokát, a penge oldalát végighúzva felszakította rajta a bőrt. Nun egy darabig csak állt, a vér ömlött végig az arcán, aztán tétován Mózes felé lépett, és újra fel akarta emelni a kalapácsot, de megtántorodott, elbukott, és ráhanyatlott a kocsi oldalára, majd legördült a földre, és ott maradt fekve. A lovak lépdeltek tovább, a kocsi távolodott, Mózes pedig dermedten nézett vissza erre az emberre, akit megszúrt. A távolság növekedett közöttük. Nun megpróbált feltápászkodni, a vért törölte a szeméből, és Mózesra nézett. A tekintetük találkozott, de Mózes nem gondolt és nem tett semmit, teljesen kiürült, elhagyta a remény és a harag.

Aztán ahogy a kocsi továbbgördült, Mózes észrevette, hogy egy fekete kusita fut botladozva arrafelé, ahol Nun fekszik. A fekete katona eldobta már a pajzsát és a lándzsáját, de most, ahogy a földön fekvő ellenséget meglátta, félelemtől ködös agyában felidéződött a gyűlölet és az árulás emléke, és a katona kihúzta hosszú tőrét, hogy mielőtt meghal, még egyszer ő is öljön. Többet nem látott, csak amennyit a félelem, a kimerültség és a gyűlölet szűk látóköre enged: nem látta a kocsit, se Mózest, csak Nunt, ahogy kétségbeesetten próbál talpra állni és védeni magát.

„Haljon csak meg!" - kiáltotta Mózes meggyötört elméje. - „Hadd ölje meg a kusita! Meg akart ölni, hát csak haljon meg!" Mi a különbség? Az életet igazán semmi nem választja el a haláltól. A gyilkolás puszta feladat. Magáévá tette a halált, most már akkor a részese. Az élet értéktelen és olcsó. Csak hadd haljon meg Nun...

Így jártak a gondolatai még akkor is, amikor a tagjai már megindultak: lepattant a kocsiról, és kimerült testét vad rohanásra kényszerítette. A kusita épp Nun fölé hajolt és le akart rá sújtani, amikor Mózes megölte. Aztán Mózes leengedte a kardot, és ott állt sírva, Nun meg csak nézett.

19

Mózes tépéseket csinált koszos, véres köpenyéből, és bekötözte Nun fejét, hogy elapassza a vérfolyást, a rabszolga pedig zavart, fáradt szemekkel nézte. - Egyiptomban az a törvény - szólalt meg Nun lassan -, hogy ha a szolga kezet emel a gazdájára, akkor a gazda levágja a kezét, de ha fegyvert fog rá, akkor a fejét vágja le...

- Nem azért mentettem meg az életed, hogy most levágjam a fejed - mondta Mózes undorodva.

- Nem érdekes, Széthikef úgyis megteszi.

- Senki nem tudja, mi történt, és nem is tudja meg senki. Eddig okosnak hittelek, de most látom, milyen ostoba vagy.

Nun bólintott.

- Tartsd nyugton a fejed. Miért gyűlölsz annyira?

- Nem gyűlöllek - suttogta Nun. - Megtisztultam a gyűlölettől. Kifolyt belőlem a véremmel. Azért gyűlöltelek, mert te úr vagy, én szolga, mert te herceg vagy, én beduin. Gyűlöltelek és irigyeltelek, de ez mind elfolyt a véremmel. Gyilkoltam Egyiptomért, és Egyiptom is gyilkolt értem. A szívem üres. A tiéd vagyok. - És ahogy az előbb Mózes, most Nun fakadt sírva.

Mózes végzett a kötéssel, feltápászkodott a szolga mellől, és úgy szólalt meg, ahogy még soha nem volt alkalma beszélni, mert ő is sok vért vesztett a csatában, és a vérnél is többet: - Rosszul vagyok tőled, Nun, rosszul vagyok, ha ilyen ostobaságokat kell hallgatnom. Te is ember vagy, meg én is. Szörnyű dolgokat éltünk át ma, de mások még nagyobb szörnyűségeket láttak, mégis tudnak róla tiszta fejjel beszélni. Gyűlölöm a babonát, és gyűlölöm ezt a te tudatlan beduin beszédedet. Ha nem tudsz értelmesen beszélni, ahogy felnőtt emberhez illik, akkor fogd be a mocskos szádat!

- Miért nem ölsz meg? - motyogta Nun.

- Már megint kezded. Az ilyen szövegektől vagyok halálosan rosszul. Hányni volna kedvem, ha hallgatom. Hát nem láttál elég gyilkosságot mára? - Mózes a halott kusitára mutatott, aki arccal a földön feküdt, tőlük egykét lépésre. - Nézd csak meg: erős, egészséges ember, és megöltem! Ki adott rá jogot, hogy megöljem? Ki adott jogot bárkinek, hogy embert öljön? Gyerekkoromban jó tanítóim voltak, akik megtanítottak a szeretetre és a testvériségre, és azt mondták, az ember azért szent, mert az isten tulajdon fia jött le hozzá, hogy szentté és áldotta tegye, és most nézd meg, milyen szent és áldott ez az ember, ahogy itt fekszik, átvágott torokkal. Afrika minden keselyűje itt kering az égen, alig várják, hogy megkezdhessék a nagy lakomát, de mi a keselyűk kutyái vagyunk. Mi bajom volt nekem ezzel az emberrel, hogy megöltem? Ismertem talán? Gyűlöltem? Az ő szíve tele volt haraggal és gyűlölettel, mert olyasmit tettünk az öreg királyával, amit Egyiptom minden köve és

homokszemcséje szégyenkezve és rémülettel fog megemlegetni. Igaza volt, ha meg akart ölni, mert mocskos vagyok, álnok és áruló - de énnekem miért kellett őt megölnöm? Hány embert megöltünk! Emlékszel rájuk? Meg tudod számolni őket? Nézd az íjamat: a bőr is feljött róla, a húrja teljesen szétfoszlott! Ma kétszáz nyilat kilőttem - hány asszony fog zokogni, hány gyermek fog éhezni, mert Egyiptom hercege háborúba indult Kus ellen? Köpök a *maatra,* amibe születtünk és amiben éltünk! És te, te tudatlan, babonás, nyomorult beduin, te itt fekszel és nyafogsz, hogy öljelek meg!

Nun teste görcsösen rázkódott a zokogástól, úgy sírt, mint egy igazságtalanul megkorbácsolt gyerek, aki még csak nem is biztos benne, hogy ártatlan.

- Öljelek meg! - kiáltotta Mózes. - Soha életemben nem volt még velem egyidős barátom, soha, és akkor azt mondtam magamnak: ez a szolga lesz majd a társam, jól megismerjük egymást! Micsoda szégyen. Ezt mondta az egyiptomi herceg, mert magányos volt és félt - és te meg akartál ölni! De miért?

- Nem tudom, gazdám - zokogta Nun. - Nem tudom. Nem tudom. Azt hittem, tudom, de nem tudom. - Odavonszolta magát Mózeshoz, az arcát rányomta a lábára. - Bocsáss meg, gazdám. Bocsáss meg.

- Hagyd abba - kiáltotta Mózes, akit hirtelen elöntött a bűntudat. - Legyél a barátom, Nun.

- A szolgád vagyok.

- De én férfit akarok, barátot - kérte Mózes.

Nun abbahagyta a zokogást, és Mózesra bámult.

- Megbocsátasz? Visszaadod az életemet?

- Megbocsátok - sóhajtotta Mózes végképp kimerülten, mint aki nem tud több szenvedélyt elviselni.

- Add a jobb kezed - kérte Nun.

- Mózes bólintott, kinyújtotta a karját, amelyet mocsok és vér borított, néhány sebből még mindig szivárgott a vér. Nun is

felemelte a jobb karját, és nyitott sebeit rányomta Mózes sebeire. - Most már egy a vérünk - suttogta. - Vértestvérek lettünk, több viszály nem lehet közöttünk. Köszönöm, gazdám, köszönöm.

20

A kocsi elé fogott lovak úgy száz lépés után megálltak nem mintha legelni akartak volna, hiszen az állatok ugyanúgy remegtek az indulattól és a fáradtságtól, mint az emberek, hanem mert nem akaródzott továbbmenniük; Mózes meg azon tűnődött, míg utolérte őket, hogy vajon mennyit fog fel egy néma állat elméje - ha van neki - ebből az egész értelmetlen vérontásból. Szerencsések a lovak, ha nem érzékelnek többet, mint az ostorcsapást a hátukon. Csupa megszáradt tajték és alvadt vér volt a hátuk, a lábukat csüdig vér borította, ahogy a kocsi kerekeit is pirosra festette a vér, és ugyanaz a piros szín fedte be a mostanra elgörbült és kicsorbult tengelykéseket is és a kocsi bronzborítását - mintha valaki kicsit ügyetlenül az egészet erre a sötét és rettenetes bíborszínre mázolta volna.

Mózes hányni kezdett. Nun a kocsiba kapaszkodott, hogy állva tudjon maradni, és azt mondta: - Jól van, gazdám, legalább kiadod magadból a rosszullétet. - Mózes semmit sem evett reggel, mégis görcsösen tovább ürítette a gyomrát, tántorgott a heveny öklendezéstől, és egészen összehányta magát. De ez sem számított, így legalább teljes lett a mocsok kívül és belül.

- Szállj fel a kocsira, és feküdj le - mondta végül Nunnak. - Én gyalog megyek.

- Én is gyalog megyek - tiltakozott Nun.

- Hiszen állni is alig tudsz. Szállj fel a kocsira! - parancsolta Mózes fáradtan.

Nun a kocsi padlóján feküdt, Mózes meg elkezdte visszafelé terelni a lovakat a csatatéren. Már késő délutánra járt, az ő

kocsijukon kívül mások is kezdtek visszaszállingózni oda, ahol a csata elindult. Mózes most már minden irányból, jobbról, balról, elölről és hátulról is látott visszatérő kocsikat. Mindegyik egyforma volt: egyformán lassan haladtak, egyformán közönyösek voltak egymás iránt, ha megközelítették egymást, egyikük sem köszönt a másiknak. A győzelem súlyos volt és komor, egyáltalán nem örömteli; a „dicsőség" majd később érkezik, egyelőre szó se volt semmiféle dicsőségről.

Ahogy közeledtek, Mózes látta, hogyan növekszik a halott kusiták száma, és azon tűnődött, vajon volt-e egyetlen fekete katona, aki el tudta kerülni a mészárlást. Volt néhány sebesült is a földön - Mózes látta, hogy egyik-másik kocsi kitérőt tesz, hogy megölje őket. De ő nem minősítette a helyzetet, nem alkotott ítéletet, legfeljebb igyekezett a sebesülteket kikerülni.

Még legalább egy órát kellett járnia, mire magát a csatateret elérte. Itt olyan sűrűn feküdtek a halottak, hogy a földet kupacokban borította a testük, és a vérük patakja iszapossá tette a száraz talajt. Mózes homályosan megpróbálta elképzelni, mekkora lehetett a sereg. Reggel úgy látta, hogy legalább a kétszerese az egyiptomi seregnek, de most úgy vélte, legalább harmincezer halott borítja a csatateret. Ahogy az igazságérzete kezdett visszatérni, úgy érezte, a húsa összehúzódik a csontjain. Nem iszonyatot érzett: a nap folyamán minden képességét elvesztette, hogy iszonyodjon, inkább kezdte felfogni, micsoda hatalmas fájdalom és veszteség következett itt be egyetlen nap alatt. Nem ítélte el az egyiptomi zsoldos gyalogosok ezreit, akik az elbukott feketék között portyáztak, átforgatták a testeket, megölték a még élőket, letépték róluk az aranygyűrűt, karkötőt és láncot, megrakták magukat elefántcsont gyöngyökkel, fehér karmokkal, ezüstövekkel, leopárdbőrrel, mert nem tudták visszafogni a mohó vágyukat, és ott tántorogtak a használhatatlan lándzsák és marhabőr pajzsok súlya alatt. Mózes falat húzott maga köré, figyelte, ahogy marakodnak és civakodnak a prédán, és közönyös maradt.

A lovakat viszont nem tudta keresztülhajtani a holttesteken, hogy a kocsi felkaszabolja őket. Jobbra-balra fordult, hogy ösvényt találjon közöttük, és néha megállt, hogy félrerángassa a testeket. Már egészen odaért, ahol a lándzsások a pajzsfalat állták, és mintha megkönnyebbült volna a szíve, amikor a halottak között meglátta az egyiptomiak és a zsoldosok százait. Kus lemészárolt seregéhez képest kevesen voltak ugyan, Mózes mégis úgy érezte, nem élné túl, ha Egyiptomnak semmilyen árat nem kellett volna fizetnie.

Itt akadt rá Szokar-Mózes, aki megszorította a kezét, és elmondta, mennyire örültek volna, ha tudják, hogy él. Akkor látták utoljára, amikor úgy hajtott neki Kusnak, mint valami vad harci isten, és elszórta maga körül a halál magvait, Ramszesz szent házának nagyobb dicsőségére. Széthikef is folyton utána kérdezősködik. Úgyhogy Mózesnak oda kell jönnie a vezérhez.

- Nem akarok Széthikeffel találkozni - mondta Mózes tompán.
- Kérlek, Egyiptom hercege. Tudom, hogy a csata után vagyunk, tudom, hogy ez volt életed első csatája. De Széthikef haldoklik.
- Haldoklik? Megsebesült?
- Nem emberi kéztől. Úgy harcolt, mint az oroszlán, amíg bizonyossá nem vált a győzelem - akkor Kus istenei lesújtottak rá. Akkora fájdalom tört rá, mintha megpattant volna a szíve, és vissza kellett vinnünk a sátrába, most is ott fekszik. Gyere el hozzá, amíg él, könyörgök, Egyiptom hercege, gyere velem.

Mózes némán bólintott, elmondta Nunnak, hogy a Seregek kapitányához kell mennie, aztán követte Szokar-Mózest a Széthikef számára állított sátorba. A vezér fekhelyét körülsereglő tisztek félreálltak, amikor Mózes megjelent, ő meg csak állt és nézte Széthikefet, aki most nagyon kicsinek, nagyon öregnek és fáradtnak látszott. A testét már lemosdatták, és tiszta, fehér lenvászonba takarták, a fejét párnákkal támasztották alá, de az arcát gúzsba kötötte a fájdalom, és a vad bulldogtekintet eltűnt róla. Az arca már kezdte magára ölteni a halál viaszos árnyalatát. De amikor meglátta

Mózest, furcsa, bizalmas melegséggel elmosolyodott, kinyújtotta felé remegő karját, és azt mondta:

- Add a kezed, fiam - a hangját suttogásnak is alig lehetett nevezni. - Gyere közelebb. Maradj velem. Mostanáig vártam, de már nem várhatok soká.

Mózesból elpárolgott a felgyűlt dühös, keserű neheztelés, amelyet ez iránt az ember iránt érzett, aki - úgy érezte - minden bizalmát eljátszotta. A halál egyenlővé tesz, engesztelést és bocsánatot hoz: Mózes valahogy megértette ezt az embert és szánalmas, megalázó halálát. A méltóság, amit a világ ismer, ott feküdt a véráztatta csatatéren, ahol Kus fekete katonái a házájukat és az isteneiket védték, és elhulltak a védekezésben. Őket védte valami a haláltól. De ezt a kicsi, rémült és magányos embert nem védte semmi. Bár próbált dicsekedni Mózesnak, mekkora győzelmet arattak, hogy alig ezer egyiptomi veszett oda, miközben az egész kusita sereg elpusztult, Mózes érezte, hogy a dicsekvés üres és szánalmas. Ott feküdt Széthikef, az ajkát rászorította Mózes kezére, és ebben a legutolsó gyöngéd érzésben, amit az egyiptomi hercegnek hitt férfi iránt érzett, próbálta megtalálni azt az értelmet és bölcsességet, a szeretetnek azt a végső ízét, ami egész életéből hiányzott. Olyan világba született, amelyet elhagyott az értelem és az ész, és ő megpróbált a maga fogalmai szerint értelmet találni benne, és érvényesíteni a józan észt, ahogy ő értette. A saját akaratából nyert elismerést, hatalmat és dicsőséget, amilyet talált, és most itt feküdt meztelenül és gyáván, itt feküdt és itt haldokolt Kus pusztaságában.

Mózes megértette. Letérdelt az ágy mellé, és Széthikef odasúgta:

- Nem láttalak, amióta az öreg király megérkezett az ajándékokkal. Elrémisztett az igazságszolgáltatás, fiam?

- Nem volt az igazság, Széthikef - felelte Mózes.

- Elfordítottad tőlem az arcod. Miután olyan lettél nekem, mintha a fiam volnál, az egyetlen fiam az életben. - A szeme könyörgően nézett Mózesra.

- Most már ne hagyj el - arcán enyhe mosoly jelent meg -, félnevű Mózes.
- Nem megyek el.
- Egész végig? Már mindjárt itt van. Nem kell sokat várnod.
- Nem hagylak el, Széthikef - suttogta Mózes, és az arcán csorogni kezdtek a könnyek.
- Elmondták nekem, milyen bátran harcoltál. Mondtam, hogy tudtam én előre. Mindig is tudtam. Ismertelek, Mózes, fiam. - A hangja tompa suttogássá gyengült, Mózesnak egészen oda kellett hajolnia, hogy hallja. - Tudom, hogy nem vagy Ramszesz fia. Ki vagy hát? Mi a neved? Mondd meg, nem mondom el még az isteneknek sem.
- Aton-Mózes.
- Ó, mint a barátunknak, a doktornak. Az én szívem nyitva áll azelőtt, akit így neveznek. Úgy éltem, mint egy mészáros, és szentségtörően halok meg. Mondd, fiam, őszintén hiszel a te Aton istenedben? Most távol vagyunk Egyiptom isteneitől. Ki köszönt majd, ha lehunyom a szemem és elmegyek? Ki mondja majd: ez itt Széthikef, aki félt az alázatos élettől, és nem mert parasztként élni? Ki mondja?

Mózes a fejét rázta, és Széthikef lehunyta a szemét. A teste megmerevedett, kisimult. Mózes felállt, és kilépett a sátorból, a tisztek nem szóltak egy szót sem. Arra gondolt, hogy lemegy a folyóhoz, és lemossa magáról a mocskot és a vért, és már ment is. Ott találta Nunt, aki az ivó lovakat csutakolta. Ott állt a beduin csupaszon és erősen, mint az élet törzse és oszlopa, eldobta magától a fájdalmat és a fáradtságot, ott állt ifjan és egészségesen, és mosolyogva köszöntötte Mózest.
- Széthikef meghalt - mondta Mózes.
- Nagy kapitány volt.
- Megsirattam - felelte Mózes. Aztán lefeküdt a Nílus hűvös, rohanó vizébe, és hagyta, hadd mossa le a folyó a fájdalmat, az emléket és a mocskot.

HARMADIK RÉSZ

A vándor

1

Nem három, hanem majdnem négy évbe telt, mire Mózes, Egyiptom hercege és Kus kapitánya visszatérhetett a Deltára, Ramszesz városába. A gyerekkor és az ifjúság már elhagyta, a férfikor megjelölte. Fekete hajába ősz szálak vegyültek: idő előtt őszült, ami korántsem volt független attól a szolgálattól, amit Kus földjén kapitányként ellátott - és a szeme körül a sivatagi nap elleni hunyorgás miatt apró ráncok jelentek meg. Sok más férfihoz hasonlóan neki is húszéves korára erősödött meg egészen a válla, magas, széles csontú alakját hatalmas erejéről és tiszteletet parancsoló tekintetéről ismerték.

A távoli Egyiptomban már legendák születtek róla, mondtak róla ezt is, azt is, igazat és hamisat egyaránt. A legendák nőttek a maguk talaján: még hosszú idő múltán is emlékeztek rá, hogy Mózes Kus földjén egy fallal körülvett város nagy királya lett, és negyven évig uralkodott benne. Azt is mesélték, hogy miután Széthikef meghalt, ő lett Egyiptom minden seregének a kapitánya, és hogy számos diadalra vezette őket.

De hogy a Seregek kapitánya legyen, az mások álma volt, nem Mózesé; és Kus városának mindössze hét méter magas, vályogtéglából épült fala volt. Ki védte volna meg, ha egyszer Kus férfijainak virága odaveszett a csatatéren? Az egyiptomiak elfoglalták hát Irgebain városát, faltörő kosaikkal ledöntötték a fakapukat, és ami ott történt, amit Szokar-Mózes emberei végrehajtottak, annak a részleteit senki nem szerette felidézni. Egyiptom istenei egy fél világgal arrébb voltak, és Kus isteneit ledöntötték és megalázták.

Az egyiptomi harci kocsikat Kus templomaiban szállásolták el, és a kusita asszonyok sírtak. Volt az egyiptomi seregben egy írnok, aki megdalolta őket, bár a dal se túlzottan új nem volt, sem nagyon régi. „Sírjatok, Kus asszonyai - mondta a dal -, mert uratok eltűnt,

isteneitek ledőltek. Sírjatok, mert odavan Kus diadala, mert Kus koldussá vált, és a térdén csúszik. Sírjatok, mert Kus minden vagyonát behányták Egyiptom zsákjaiba, és ti csak a száraz csontokat rághatjátok. Sírjatok, mert csak a könnyeitek folyója mossa le a vért Kus utcáiról." Közönséges dal volt, nem túl eredeti, de sokat kifejezett.

Azt is elmondják a legendák, hogy Mózes fekete asszonyt vett nőül, és maga mellé emelte a trónjára - az igazság azonban az, hogy Kus asszonyait kiterelték a saját városuk piacterére, mint a marhát, ott álltak összetorlódva, próbálták magukhoz szorítani a csecsemőiket és nagyobb gyermekeiket, és a seregben minden embernek kiutalták a maga jussát, hogy tetszés szerint tartsa meg vagy adja el őket - természetesen az istenkirály is megkapta a maga részét, bármilyen távol volt is: ezer fekete nőt, csecsemőkkel és gyermekekkel együtt, akiket leutaztattak a Níluson, hogy Ramszesz rabszolgái legyenek. De ki mondja meg, melyik volt szerencsésebb: az-e, akit elvittek, vagy az, aki Kus romjai között otthon maradt? Az egyiptomi sereg hadiszállást csinált a városból, Mózes és Nun is megkapta a maga házát, akárcsak a többiek, és mivel Mózesnak isteni vér folyt az ereiben, neki Irgebain lányát, Irgát adták ágyasul.

2

Irga tizennyolc éves volt, de ahogy Kus földjén - vagy a saját népe nyelvén Bainiában - számlálták az éveket, majdnem tizenkilenc évesnek számított, mert itt a fogantatás napját tekintették az életkor kezdetének. Irga öregkori gyermeke volt édesapjának, az utolsó gyermek, akinek a király ágyéka az élet szikráját ajándékozta. Kus földjén az emberek csak egyetlen asszonyt vettek el, így történhetett, hogy a hét gyerekből már csak Irga élt, a bátyjai és a nővérei mind meghaltak, és meghalt az anyja és az apja is. Egyiptomban a nők gyakran nem takarták el a mellüket - Kus

földjén minden nő fedetlenül hagyta a mellét, hiszen ki ne nézne szívesen arra, ami szép? Irga szépsége Kus szépsége volt. Mózes az egyiptomi nők között nem ismert nála magasabbat, de persze Kus fiai is jóval magasabbak, csontosabbak és izmosabbak voltak, mint Egyiptom fiai, és a lány bőre olyan lilásfekete volt, mint az érett, édes szilva. Úgy tartotta a fejét, akár a hattyú, és járás közben az egész teste könnyed eleganciával ringott. Kicsi, keskeny orra, vastag, érzéki szája volt, erősen hullámos haját koronaként tűzte a fejére. A többi kusita nőhöz hasonlóan az ő öltözete is egyetlen térdig érő, élénken csíkozott gyapjúszoknyából állt, amelyet olyan finomra és puhára szőttek, mint a tiszta lenvásznat, és hűvösebb idő esetén a vállán köpenyt is viselt. Nem csoda, hogy a seregben minden ember irigykedve nézett Mózes zsákmányára.

De Irga több is volt ennél - ahogy Mózes hamarosan megtudta. Hajdan Kus legnagyobb becsben tartott istenei nők voltak, és a kusita legendákban még ott élt az az idő, amikor az élet arany volt, az emberek testvérekként éltek - és akkoriban öt asszony uralkodott Kus földjén, akiket *Mganáknak* neveztek. A *Mganák* idején nem volt háború és gyűlölség, és egyetlen ember sem emelte a kezét a másikra. Aztán ezekben a szörnyűséges időkben újra feléledt a legenda: Kus asszonyai Irgát nevezték a *Mganának*, és letérdeltek előtte, ha az utcán járt. Szokar-Mózes ugyan megkorbácsolta őket, de akkor is csak letérdeltek, ha meglátták.

Úgyhogy Szokar-Mózes figyelmeztette Mózest: - Ne engedd ki az utcára, hiszen Kus istenei meghaltak. Legközelebb majd még úgy döntenek, hogy szent, és erre végképp semmi szükségünk. Egyetlen egyiptomi isten sem jönne el ilyen irdatlan messzire, ahol még templomot, sőt oltárt sem emeltünk nekik, és ahol egyetlen papunk sincsen. A hettita katonák oltárt emelnek a maguk Baál istenének, bár bolondok, ha azt hiszik, hogy az égett hús szaga olyan messzire elszáll, hogy megérezze Kánaán földjének valamelyik Baálja, akikből annyi van, ahány domb azon a nyomorú kis földön. A tengeri népek azt suttogják, hogy Kus isten-anyja azonos az ő

Demeterjükkel, és békét akarnak a két istenanya között. De én ebből nem kérek! Kus istenei meghaltak. Én az élőkkel tudok bánni, akiket látok, és akikhez szólhatok, de az istenekkel nem akarok kikezdeni. Egyedül vagyunk itt, majdnem egy év járóföldre a Deltától, és ha egyszer elpusztítottuk Kus isteneit, akkor maradjanak is elpusztítva.

Szokar-Mózes nem hasonlított Széthikefre, sem az eszében, sem a képességeiben: nehézkes, döcögő módon közelített meg minden problémát. Marhabőr ostorát még mindig magával hordta egy bőrszíjon a jobb csuklóján, és soha nem átallt személyesen igazságot szolgáltatni. A katonák féltek tőle és tisztelték, de szeretetet vagy rajongást sohasem tudott kiváltani senkiből. A Seregek kapitánya tisztelte és csodálta Mózest, de kissé neheztelt is rá: a tisztelete az alacsony sorúak tisztelete volt a Nagy Ház hercege iránt, a csodálata nem annak szólt, ahogy Mózes a csatában küzdött, hanem ez is az írástudatlan csodálata volt az írni-olvasni tudó ember iránt. Neheztelni viszont azért a kevélységért neheztelt rá, amelyet Mózesban látni vélt - a maga részéről teljesen biztosra is vette, hogy Mózes lenézi őt. Mivel ő maga állandóan szükségét érezte, hogy anyagi biztonságban éljen, és a teljességgel bizonytalan jövőt mohóságával ellensúlyozta, megdöbbentette, mennyire nem érdekli Mózest a zsákmány és a préda. Mivel nem értette meg az olyan ember magatartását, aki világ életében gazdagabb volt, semhogy fel tudta volna mérni vagy át tudta volna gondolni, Mózesnak az anyagi világ iránti megvetését mint nyílt sértést önmagára vette.

Mózes fáradtan hallgatta az istenekről szóló előadást, egyrészt kínosan is érezte magát, másrészt mindinkább eluralkodott rajta az undor ezek iránt a gyerekes babonák iránt. Ilyenkor mindig eszébe jutott Amontef, Nef és Aton-Mózes, és kétségbeesetten vágyódott olyan emberek társaságára, akik az elméjüket és a bölcsességüket használják. Szokar-Mózesnak ezt felelte: - Miért nem küldöd el a lányt az istenkirálynak, Szokar-Mózes? Akkor egyszerre meg is

szabadulsz tőle, és az istenkirálynak is lesz új szórakozása egy éjszakára.

De Szokar-Mózes nem merte volna megtenni, mert bármit beszélt Mózes, a Seregek kapitánya nem hitte el, hogy ne vívná ki a herceg haragját, ha elveszi tőle ezt a ragyogó nőt. Pedig Mózes nem nézett rá más lányra: lelki szemeivel csak egyetlenegyet látott. Egész lényével Meritatont szerette, aki olyan erősen hatott ifjúságára és reményeire - azt a legendát, hogy Irgát vette feleségül és tette királynőjévé, és vele uralkodott Kus trónján, ugyanolyan vékony anyagból szőtték, mint a legtöbb hasonló történetet. Kus királyának leánya naphosszat ült szó nélkül Mózes házában, és csak a szemével követte a férfit. Tekintetének néma vádja Mózest napról napra jobban zavarba hozta. A lány nem beszélt egyiptomiul, Kus fekete népének nyelve pedig olyan idegen volt az egyiptomi fülnek, olyan lehetetlen volt a ragozása, és hangzói olyan lágyak voltak - szöges ellentétben az egyiptomi nyelv pattogó mássalhangzóival -, hogy a seregből senki nem tudott néhány főnévnél többet megtanulni Bainia nyelvén. Így hát Mózes és Irga semmilyen nyelven nem érintkezett.

Nun félt a lánytól. - Fekete: a feketék mind gonoszak - mondta Mózesnak magabiztosan. Aztán amikor Mózes megkérdezte, honnan tud a feketéknek erről a tulajdonságáról, azt felelte: - Különben mért volnának feketék? - ami olyan nyomós érv volt, amely az ő számára egyszer és mindenkorra le is zárta a kérdést. Nun figyelmeztette Mózest, hogy a lány csak az alkalomra vár, de előbb vagy utóbb meg fogja ölni.

Mózes csak a vállát vonogatta, noha különben egyre jobban kezdte becsülni Nun emberismeretét. Egyre jobban ismerték egymást, és Nun újra az a magabiztos, ironikus és módfelett ügyes ember lett, amilyennek Mózes a rabszolgapiacon megismerte. Most, hogy békét kötött önmagával, és elrendeződött ez a vérbosszúügye Mózessal, nem szolgája, inkább vezére volt a hercegnek és főudvarmestere a háznak: ő dirigálta a szolgálókat, ő vásárolta az

ételt, és ő látta el a háztartás ügyes-bajos dolgait. A babiloniaktól beszerzett egy rojtos köpenyt, és nyírott szakállával, göndör, olajos, sűrű, hátul összefont hajával egészen úgy is nézett ki, mint egy babiloni. Az anyanyelve is hasonlított az övékhez, amellett kiváló érzéke volt a többi nyelvhez is, mivel hosszú útjuk során nemcsak a hettiták furcsa nyelvét tanulta meg egész rendesen, hanem a tengeri népek beszédéből is felszedett néhány foszlányt.

Mózes jobban tette volna, ha figyel Nunra, mert eljött az az éjszaka, amikor a kusita lány végre becsúszott az ágyába. Mózes hosszú ideje nélkülözte már az asszonyi nemet, márpedig az ő korában egy fiatalember nem érheti be az álmaival. Már félig aludt, amikor a lány megérkezett, és forró testének érintése, bőrének illata, remegő kívánkozásának őszinte ereje - Mózes legalábbis így értette - megtörte a férfi minden ellenállását. A keze végigsiklott a lány hátán és tomporán, de ahogy csókolni kezdte, egyszer csak megérezte a vállán a kés élét. A lány rosszul célzott a sötétben, és Mózes dühös kiáltással el tudott ugrani. A szoba sötétjében csak a lány árnyát látta, ahogy rá akarja vetni magát, és a puszta szerencséjének köszönhette, hogy csuklón tudta ragadni. De a lány még akkor is úgy küzdött, mint a vadmacska, amikor Mózes szorításában el kellett engednie a kést, aztán mikor futva megérkezett Nun is, mindkettejük erejére szükség volt, hogy megfékezzék.

Megkötözték, Nun meg elment lámpáért, hogy megvizsgálja Mózes vállát. Mély volt a vágás, de csak húst ért. Mikor Nun kiégette és bekötözte a sebet, megkérdezte:

- Hát akkor, gazdám, mit csináljunk vele? Akarod, hogy vele háljak, aztán elvágjam a torkát?

- Ne légy már megint olyan beduin, hadd gondolkozzam egy kicsit.

- Mindig beduinnak nevezel, ha olyasmit csinálok vagy mondok, ami nem vág szépen egybe az egyiptomi úriember fogalmaival és a *maat*jával.

- Akkor nevezlek beduinnak, ha úgy viselkedsz, mint egy beduin - felelte Mózes élesen.
- Nem gondolod, gazdám, hogy a lány is beduin módra viselkedett itt az előbb?
- Te hogy viselkednél, ha úgy éreznéd, hogy én öltem meg az apádat, és én gyilkoltam le a bátyáidat? Nun, néha olyan vagy, mintha nem volna több eszed, mint egy bogárnak. - Mózes elővette a tőrét, és elvágta a lány köteleit. Nun felcsattant: - Azt hittem, észre tértél, de hát... - Mózes nem figyelt. Irga felkelt, még remegett és vacogott, de keserűen és diadalmasan nézett Mózesra. Mózes az ajtóra mutatott. A lány egy pillanatig habozott, aztán eltűnt az éjszakában.
- Szokar-Mózes nem fogja érteni az egészet - sóhajtotta Nun.
- Akkor majd én elmagyarázom neki - felelte Mózes. - Csak ne mondd el senkinek, hogy mi történt.
- Ne aggódj. Nem akarom, hogy az emberek azt higgyék, hogy a gazdám megőrült.

3

Mózes és Nun között furcsa, összetett és szoros kapcsolat alakult ki. Nun nem szerethette Mózest, a gazdáját, hiszen a szolgának a gazdája iránti szeretete nem azonos a *szeretet* szó mély és igazi értelmével, hanem arra hasonlít, amit az állat érez, ha addig verték, amíg megtört a lelke, ami tehát inkább a függés, a gyűlölet és a félelem keverékére emlékeztet, és ha a mélyére nézünk, hiányzik belőle minden méltóság. Szeretet csak félelem nélkül létezhet, és ha az emberi lelket meg is lehet vásárolni és el is lehet adni futó szeszélyből, a félelmet soha sem lehet lecsillapítani. De Nun nem is félt Mózestól, hiszen békét kötöttek mint gazda és szolga, és ez a béke hosszú, nagyon hosszú maradt, ráadásul olyan kötés tartotta őket össze, amelyet a vér primitív rítusa pecsételt meg.

Kapcsolatuknak nem volt erkölcsi tartalma. Nunnak sohasem jutott eszébe azon töprengeni, vajon a szolgaság helyes-e vagy helytelen: bizonyos emberek szolgák voltak, mások szabadok. Valójában inkább Mózes volt az - bár sohasem volt szolga -, akit jobban undorított ez a helyzet, mint Nunt. A szabad ember viszolygásával gondolt az övénél annyival rosszabb helyzetre, és mivel beleivódott a bölcs teremtő képzete, aki minden embert bölcsességében és jóságában teremtett, és mivel mindig is azt tanulta, hogy logikus kérdéseket tegyen föl, Mózes volt az, és nem Nun, aki megkérdezte önmagától: miért van az, hogy az egyik ember szolga, a másik szabad?

Mózes mindenben különbözött Nuntól, és bizonyos értelemben meg is nyugtatta őket, hogy mindketten azt találták meg a másikban, ami belőlük - legnagyobb bánatukra - hiányzott. Ha Nun nem is szerette még Mózest, hatalmas tiszteletet érzett iránta. Amit Nun tudott, abban Mózes nagyrészt teljesen tájékozatlan volt, hiszen egyikük a sárban, másikuk a palotában nőtt föl. Mózes tudása viszont nem volt állandó természetű, inkább örökké mozgásban lévő - ami Nunt csodálattal töltötte el, és elég gyakran rémülettel is. Egyszer egy hegycsúcsra mutatott, amely Kus földjének déli határán látszott, és azt kérdezte Mózestól: - Mit látna az ember arról a magaslatról, gazdám? - A magaslatokon az istenek, a Baálok laknak, ahogy mindketten jól tudták, Mózes viszont azt javasolta, másszanak föl a hegyre, és akkor meglátják maguk is. Amire Nun rémülten könyörgőre fogta: nehogy ilyesmit tegyenek, nehogy Mózes ilyesmire kényszerítse őt - aztán látnia kellett, milyen jót mulat Mózes az ő aggodalmán.

Nun tudatlan volt és babonás, mégis egyetlen nap alatt többet tudott meg a kusitákról és a városukról, mint Mózes valaha, és ahol Mózes éhezett volna, ott ő jóllakott. Ugyanakkor szentül hitte, hogy ha délben az ember felemelt bal karral a napra mutat, akkor férgek lepik el a beleit; elhitte, hogy a só szent, és egy csipetnyit mindig el

kell belőle ásni, mielőtt az ember enni kezdene; elhitte, hogy az egyiptomiakat, akik körül vannak metélve, haláluk után egy óriáskígyó nyeli le; elhitte, hogy a kancsal nők mind boszorkányok; elhitte, hogy minden dombon és hegyen istenek laknak; elhitte, hogy ha megérinti egy másik férfi falloszát, akkor egész életében engedelmeskednie kell neki; elhitte, hogy minden istent kígyók szülnek, és minden kígyó szent, és amikor először látta, hogy Mózes levágja egy kígyó fejét, napokig remegett a félelemtől és a nehezteléstől; elhitte, hogy ha egy ház küszöbére kígyó vérét kenik, az megvédi a lakóját minden gonosz szellemtől; elhitte, hogy ha valaki megtudja egy másik ember titkos és tiltott nevét, akkor hatalma lesz a másik élete és halála fölött, és hitte, hogy csak Nehusztan tudja az emberek igazi nevét, ezért neki van hatalma élet és halál fölött.

De ez hiedelmeinek csak egy része volt. Nun kizárólag Nehusztan isten előtt hajolt meg, és egyszer elmagyarázta Mózesnak, hogy Nehusztan minden kígyók ura, és minden Baálnak is, lévén maga is hatalmas kígyó. De abban már nem volt bizonyos, hogy a Baálok, akik a magaslatokon laknak, mind kígyók-e, mivel ő alacsony, sík földön született, ahonnan még látszani sem látszanak hegyek, és a Baálokról is csak mendemondákból hallott. Az volt az érzése, hogy a Baál részben kígyó, részben asszony, afféle szárnyas lény, akinek női arca és keble van, de kígyóalakja és kígyóbőre - amiben Mózes a szfinx elferdített alakjára ismert, Egyiptom ősi, félig már elfeledett isteneinek egyikére.

Az már a kusita asszony esete után történt, hogy Mózes és Nun belemélyedt ezekbe a dolgokba. Irga hercegnőre a kusita templom romjainál, egy nagy urnában találtak rá, de Mózes nem akarta visszafogadni, és Szokar-Mózesnak eszében sem volt, hogy olyan nőt küldjön urának, az istenkirálynak, aki ilyen gyorsan a késhez nyúl. Odaadta inkább a tisztjeinek, akik kockadobással döntötték el, melyikükhöz kerüljön, és Hetepré nyerte el, akiről az a hír járta,

hogy sokkal gyakrabban győz a kockán, mint ahogy a szerencse szokásai szerint győzhetne. Három nap múlva részegen halálra verte a lányt, mert dühítette, hogy nem akar a kedvére tenni - ami nem járult hozzá Hetepré jó híréhez sem a tiszttársak, sem Szokar-Mózes előtt.

Az egyiptomiak titokban temették el Irgát, de az ügy kitudódott, mint minden ilyen dolog, és a kusita város őrjöngött a hódítók iránti haragtól és gyűlölettől. Éjszaka egyiptomiakat mérgeztek meg és gyilkoltak az utcán, és Szokar-Mózes viszonzásképpen büntetést és halált rótt ki rájuk, mert ismét szükségét érezte, hogy a hatalmával és az igazságszolgáltatásával nyűgözze le a népet. Hetepré ráadásul suttogva terjeszteni kezdte, hogy mindennek a háta mögött Mózes áll, mert szándékosan eresztette el a fekete hercegnőt, és bujtotta föl lázadásra, hogy aztán kettesben uralkodhassanak Kus földjének trónján. És még ennél is többet állított, mert Nun egy nap azt mondta Mózesnak:

- Úgy hallom, Egyiptom hercege, hogy egy bizonyos kocsihajtó kapitány olyasmiket mond, amiket nem kellene mondania.

- Valahányszor Egyiptom hercegének nevezel, azzal az édeskés beduin borízzel a hangodban - felelte Mózes -, tudom, hogy valami sértés vagy támadás következik.

- Hát - vonta meg a vállát Nun -, még az is lehet. Te mindig a legrosszabbra gondolsz, ha egy nyomorult szolga kedvesen szól hozzád. De a helyzet az, hogy Hetepré azt állítja, mindenki jól járna, ha meghalnál.

- Nem hiszem.

- Nem, mert a beduin, az természetesen hazudik. Csak az egyiptomiak beszélnek igazat.

- Hagyd abba, bolond! Egyszerűen nem merne ilyet mondani.

- Nem? Akkor tudod-e, gazdám, hogy tegnap futár jött Egyiptomból, leveleket hozott, és Hetepré tudni véli, hogy bár már egy éve eljöttünk Egyiptomból, az istenkirály nem felejtett el téged,

és kifejezte abbeli reményét, hogy talán vissza se társz többé? És hogy Hetepré úgy gondolja, itt némi aranyra és előmenetelre számíthat, ha gondoskodik róla, hogy tényleg ne térj vissza?

- Hol hallasz te ilyen dolgokat?

- A szolgák beszélik. Ők még szóba állnak egymással. És a nők is beszélik. Neked én csak koszos beduin rabszolga vagyok - vigyorgott Nun -, de meglepődnél, ha tudnád, milyen jól kijövök az asszonyokkal.

- Nem lepődnék meg.

- Na mindegy - folytatta Nun -, énszerintem okosabban tennéd, ha megölnéd Heteprét, mielőtt ő öl meg téged.

- Te aztán könnyen veszed a gyilkolást, ugye?

- Csak úgy, mint más. Jócskán folyik itt a gyilkolás, ha az ember belegondol. Azt például nem szeretem, ha egy rabszolgát halálra vernek. Talán mert rabszolga vagyok. De azt hiszem, Hetepré után nem sírna senki.

- Előttem ne beszélj így egy egyiptomi tisztről!

Nun megvonta a vállát és elhallgatott, de elhatározta, hogy a maga kezébe veszi a dolgot. Lelkiismereti gondok nem kínozták - itt egyszerűen arról volt szó, hogy az egyik élet megmentéséhez egy másikat ki kell oltani. Az csak könnyített a dolgán, hogy amúgy is gyűlölte Heteprét - önmagáért is és mint egyiptomit is -, de a helyzeten az sem változtatott volna, ha nem gyűlöli. Mózes mostanra többet jelentett számára, mint az élete egyik részét: ő volt a rabszolga életének a középpontja.

Ezért aztán mindent a legegyszerűbb és legnyíltabb módon végzett el. Feltűnés nélkül figyelte egy ideig a kapitány útjait, aztán egyik éjszaka megvárta. Mikor az egyiptomi elment mellette, Nun halkan mögé lépett, az egyik karját átkulcsolta a férfi nyakán, a másikkal megfogta a csuklóját, és a két karja satujába fogta Hetepré nyakát, mint valami nádszálat. Aztán hagyta, hadd essen le a földre - ott is találták meg másnap reggel.

Nun csak attól félt, hogy Mózes megtudja, és kitölti rajta a haragját, vagy valami súlyosabbat tesz - de a gazdája semmi jelét nem mutatta, hogy tudna a dologról. Pedig bizonyos értelemben Mózes tudott is - csak a sejtés és a tudás közötti lépés, a bizonyíték hiányzott -, azt mindenesetre tudhatta, hogy a seregben nincs még egy olyan ember, aki ilyen iszonyú erővel meg tudna ölni valakit, mielőtt az áldozata küzdeni vagy tiltakozni tudna. És ez nem volt könnyű gondolat Mózes számára: érdekes módon az, hogy a csatában ő is ölt, egyáltalán nem csökkentette a gyilkosságtól való viszolygását, ám ezt a viszolygást ellensúlyozta Nun odaadása - ami persze egyszerre volt csodálatos és rettenetes érzés.

De nem Mózes volt az egyetlen, aki gyanakodott és következtetéseket vont le. Nunt megóvta Mózes isteni öltözéke és fellépése, de ezután már nem élhettek úgy a városban, mint korábban. Így esett, hogy Szokar-Mózes hosszú és komoly beszélgetésbe merült az egyiptomi herceggel, és elmagyarázta neki, hogy amikor a viszálynak egy ilyen kicsi szikrája kipattan, nehéz elég vizet találni, ami elolthatná. Elgondolkodva nézett Mózesra, nehézkes arca elborult attól az eszét és érzékenységét egyaránt meghaladó, leküzdhetetlen feladattól, hogy egy személyben kell egy isteni származású herceggel és a saját alárendeltjével beszélnie. Kínos párosítás - ráadásul Szokar-Mózes jól tudta, hogy Ramszesz korántsem várja vissza Mózest a Deltára, de azt is tudhatta, hogy ha Mózes olyan körülmények között találna meghalni, amit ő mint a Seregek kapitánya megelőzhetett volna, az - az igazságszolgáltatás szimbolikus gesztusaként - az ő saját halálát vonná maga után. Úgyhogy - mondta - bár ő személy szerint nem hibáztathatja Mózest Hetepré meggyilkolásáért, mivel amúgy sem volt már jó semmire, azért a halott tisztnek vannak barátai.

Mózes azt felelte, hogy nem szokása csak úgy embereket öldösni, és nem ő ölte meg Heteprét. Hogy viszolygott ezektől a kicsinyes cselvetésektől és ellencselvetésektől! Hiszen itt él ez a hatalmas

sereg hódító egy vályogtéglából épült város romjai között, amelynek lesújtott népe bosszúra szomjazik, és akkor nekik az a legfőbb elfoglaltságuk, hogy a várost minden értékétől csupaszra rabolják, miközben csak az unalom és a rosszkedv nő bennük. Mózes jól érezte, hogy minden egyes nap újabb összeesküvéseket szül, további gyűlöletet, nyereségvágyat és korrupciót, míg végül Szokar-Mózes minden brutális fegyelmezőeszközét bevetheti, ha azt akarja, hogy a katonái ne öldössék egymást sorra. Naponta indultak portyázó csapatok, hogy a legkisebb környező falvat is kifosszák - bár a falvak többsége már lakatlan volt, az emberek elmenekültek, és magukkal vittek mindent, ami mozdítható, igen csekély zsákmánynak valót hagytak hátra. De az istenkirálynak nem jutott eszébe, hogy ha egy ekkora sereget ilyen távolságba irányít, ekkora költségen, akkor azok ne ragadnák meg a zsákmányszerzés legkisebb eszközét is.

Mózes bölcsességét dicsérte, hogy növekvő megvetéssel figyelte fajtáját, és nem követte őket. Minél többet látott belőlük, annál kevésbé volt képes csodálni a társait. Mind zsugori volt, kéjvágyó, megbízhatatlan, szájhős, tudatlan és babonás, állat volt mind, de az állatok tiszta és egyszerű méltósága nélkül: csak a gyilkolás puszta borzongásáért gyilkoltak. A könyörület semmit nem jelentett számukra - na és a becsület: Mózes oda jutott, hogy a *maat* szótól egymagában felfordult a gyomra.

Elfoglalták ezt a földet: a fiait lemészárolták, a várost rabszolgává és szajhává tették. Gyermekeket cipeltek az ágyukba, és a nőket olyan rutinból ölték meg, ahogy az ember egy bogarat eltapos. A beszédük mocskos volt és trágár, és ha már Egyiptom isteneinek szeme láttára is vadak lehettek, most, erőtlen isteneiktől távol még kevésbé tudtak ember módjára viselkedni. Az út szélén álltak meg vizelni, és Kus istenanyjának templomában ürítkeztek, hiszen a képét már lerángatták és összetörték, ahogy ledöntötték Kus minden más istenét is.

Mózes még sohasem látta olyan tisztán az isteneket, mint most. Távol voltak, de a képük ott élt ezekben az emberekben és minden tettükben. Ha Mózes egyedül maradt, és nem hallotta senki, szembeszállt az istenekkel, hangosan káromolta és biztatta őket, tegyenek csak vele bármi rosszat. - Fizessetek meg az imádóitok tetteiért - kiáltotta. Az istenek ellensége vált belőle, *lesbed* - ahogy az egyiptomiak és szomszédaik mondanák, azaz őrült. Pedig Mózes korántsem volt őrült. És amikor elment Kus templomának fala mellett, és látta a rombolást, és érezte az emberi ürülék bűzét, nem Kus isteneit szánta, akik - úgy gondolta - se nem jobbak, se nem rosszabbak Egyiptom isteneinél, hanem azt gondolta magában: „Várjatok csak, Egyiptom istenei, így bánnak majd veletek is."

Hercegi távolságtartását láthatatlan köpenyként öltötte magára, és csak az álmai világában élt, Meritaton-nal, ám Szokar-Mózes a tőle telhető legkeményebb hangon megmondta neki, hogy a Nagy Háztól nagyon távol vannak. - Azt hiszem, te szeretnél visszamenni - állapította meg.

Mózes vállat vont. Az ő szemei előtt egy fehér kis ház jelent meg a sivatag sziklafalában, amely a Nílus folyam távolba nyúló tükrére nézett.

- Az istenkirály viszont nem akarja, hogy visszamenj: ő tudja, miért. De gondolom, erről te is hallottál.

- Igen - bólintott Mózes.

Szokar-Mózes a hadjáratról és az istenkirályról kezdett beszélni. Ramszesznek csalódást okozott a zsákmány, amelyet fölküldtek a Deltához, ahogy a katonák és a kapitányok is csalódtak a maguk jussában. Nem volna most hősies dolog visszatérni, Ramszesz nem is akarja visszahívni a sereget. A helyzet az, hogy itt kell maradni, mert az istenkirály aranyat akar.

- Nem tudom, mit tehetnénk ez ügyben - jegyezte meg Mózes. - Aranyat nem tudunk csinálni.

- De találni találhatunk - felelte Szokar-Mózes, aztán hosszasan fejtegetni kezdte, mennyire csodálja Mózesban a katonát, a harcost és a gyilkost. Emlékezetébe idézte, hogy abban az egy pillanatban, amennyit a nagy csatában látott belőle, ahol Kus fiai odavesztek, a gyűlölet és a harag igazi istenének látta. - Széthikef ismerte ezt az embert - mondta. - Bárcsak itt lenne most is velünk!

A hadvezérnek el kellett mondania a mondandóját, és egyenesen, gondolkozás nélkül el is mondta, noha a szavak úgy hatoltak át a fiatal herceg igazságérzetből maga köré emelt palánkján, mint a kés. Szokar-Mózesnál érzékenyebb ember kellett volna, hogy felfogja Mózes bonyolult és mély zavarát; a parancsnok azonban csak az egyszerű erényeket értette meg és az egyszerű hibákat. Biztosította Mózest, hogy érti ő a honvágyát. Elég jól megérezte azt is, mennyire félhet Ramszesz ettől a fiától, aki ilyen magas és ilyen tiszteletet parancsoló megjelenésű, aki félelmetesen harcol, és csak látszólag magányos, valójában rejtett ambíciókat dédelget. Valaki, aki titkos kihívásként csak fél nevet visel.

- Idejében haza is fogsz menni - nyugtatta Mózest a Seregek kapitánya. - Az istenkirály maga mondta, hogy csak három évre szól a száműzetésed, és ennek a fele már le is telt. Hidd el nekem, mindenki másnak is éppolyan nehéz, mint neked, hiszen isteni atyád épp elég dühös, hogy ilyen csekély ajándékot küldtünk neki.

Mózes már nem fárasztotta magát azzal, hogy minden egyes alkalommal megcáfolja a származását, és most is csak annyit felelt, hogy Ramszesz a világ minden kincsével is elégedetlen és dühös lenne.

- Én nem ítélkezem az istenek fölött - mondta Szokar-Mózes színtelenül. - Az istenkirály mindenesetre úgy véli, hogy Irgebain városa egyáltalán nem azonos legendáink Kus városával, ahol aranyból vannak a falak, és az istenanyának csupa aranyból meg ezüstből emeltek szobrot, ezer könyöknél magasabbat. És a többi - hiszen tudod.

- Gyerekmese - mondta Mózes. - Hogy hiheted el te is? - Én csak az atyád szavait ismétlem. Úgy gondolja, hogy az a város a Nílus forrásánál van, ahol még ember nem járt, legalábbis a mi időnkben nem: túl azokon a délre elnyúló hegyeken. De ha el is visszük a sereget odáig azzal, hogy hátha mégis megtaláljuk a várost, hogyan fedezzük az utóvédeket? És ha délen nagyon sok embert elvesztünk, honnan tudhatjuk, hogy egyáltalán vissza tudunk-e térni?

- Más szóval - mosolygott Mózes -, Ramszesz úr azt tanácsolja, küldj el engem délre, hátha megtalálom ezt a várost, amely sohasem létezett, és ha nem térnék vissza, akkor sem hullat könnyet senki.

Szokar-Mózes egyenes ember volt, és a saját elvei szerint őszinte is. - Körülbelül - ismerte el.

4

Ezért aztán Mózes és Nun hamarosan útra kelt, hogy megtalálja Kus legendás városát. Az emberek gondolatait ez idő tájt erősen foglalkoztatták az eltűnt városok, a legendás városok, a gyönyörű, békés és minden elképzelhetőnél gazdagabb városok. Mózes rájött, hogy ez nem is lehetne másként. Minden emberben, Nunban, Szokar-Mózesban és a hettita zsoldosokban is ott égett egy szikra, amely szeretetért, barátságért, megértésért könyörgött, és bármennyire elfedte is ezt a szikrát a brutalitás és az ellenségeskedés, kioltani nem lehetett. Amikor az emberek végignéztek városaikon és nyomornegyedeiken, a mocskon, a szenvedésen és az éhezésen, az lehetett az érzésük, hogy a saját sorsukat látják. Mózes eddig sohasem gondolta végig komolyan, hogy ezt a valóságot az emberek olyan álommal ellensúlyozzák, amelynek semmi esélye sincs rá, hogy valóra váljon. Most, hogy ezt átgondolta, szinte remélni kezdte, hogy valóban talál egy aranyvárost valahol délen. Mert ha az igazságosság - az egyiptomiak féltett *maatja* - teljességgel üresnek is bizonyult,

Mózes azzal vigasztalhatta magát, hogy ezt a szót sem Amontef, sem Nef szájából sem hallotta soha. Ellenkezőleg: ezek az emberek olyan magától értetődő tényként fogadták el, hogy az ész emberének egy eszement világban kell élnie, mint azt, hogy vannak nappalok és éjszakák. Bár Mózes ifjúságának az élét többé-kevésbé tompára kalapálták, az optimizmusa és a nyitottsága megmaradt. A teljességet és a végtelen tudást azon az egy éjszakán megszerezte, amit Meritatonnal töltött szerelemben és varázsban, és a lelke mélyén hinni tudott benne, hogy létezik az ígéret földje, ahol az ész és az ésszerűtlenség összefonódik, ahol az ember nem gyilkol, és ahol nincs mocsok és csalás.

Így hát el lehet mondani, hogy amikor a kusiták városát elhagyta, és útra kelt dél felé, olyan keresésbe és vándorlásba kezdett, amely méltó kifejeződése lett az életének. Nem mintha innentől fogva az élete egyenes úton haladt volna. Még meg kellett ismernie a mélységet is, a magasságot is - meg kellett tapasztalnia a lealacsonyodást és az igazi nemességet.

Mózes mégis megváltozott: már nem volt és soha többé nem lett újra a Nagy Ház csinos, arany gyermeke. Noha egész Egyiptom legmagasabb sorba született hercege volt, el kellett fogadnia, hogy egyáltalán nem herceg, hanem csak egy beduin lelenc, és ő, akinek az életét minden lehetséges módon óvták és védték, most már másfél éve itt élt ezek között a sötét szellemű és vérrel bemocskolt emberek között. Ész nélkül, a gyilkolás vér mámorában ölt, kifosztott egy várost, rabolt és rombolt és mintha maga is állat volna, részt vett ezeknek az állatias embereknek a társaságában és a gondolataiban.

Bármennyire is kritizálta a Deltát, mégis az volt az otthona, és odakötötték az emlékei, úgyhogy egyáltalán nem volt könnyű az ellenkező irányba indulnia, hogy talán soha vissza se térjen. Most odaindul Nunnal, ahova eddig egyetlen egyiptomi sem tette be a lábát, legfeljebb a legendákban, és ha nevetett is Nunon, aki a világ

végétől félt - ahol a gyehenna tüzei égnek, a fekete tüzek, amelyek hatvanszor olyan forróak, mint a földi tűz, és bárkit elégetnek és magukba szippantanak, aki csak a közelükbe ér - őt sem nyugtatta meg az a hite, hogy a föld gömbölyű. Az ismeretlentől való rettegés éppúgy elnyelte őt is, mint Nunt.

Eddig úgy élt Nun mellett, mint a gyerek, és most hirtelen az apja lett. A saját magányos rettenetét alárendelte a parancsolás felelősségének, és ahogy a rettenete apadt, úgy vette át a helyét valami kemény, cinikus büszkeség.

A harci kocsival indultak útnak dél felé, a Nílus mentén. - Milyen messze megyünk? - kérdezte Nun, és Mózes azt felelte: - Ahogy urunk, Szokar-Mózes, a Seregek kapitánya utasított: száz napig megyünk délnek, és aztán ha még mindig nem találtunk semmit, visszafordulunk. - És ha megtaláltuk, amit kerestünk? - Akkor visszatérünk, és odavisszük a sereget, hogy mindent elpusztítson, amit találtunk. - Tompa keserűsége nem volt túlzottan biztató, úgyhogy Nun nem is kérdezősködött tovább. Mózes fogta fekete kusita botját - ugyanazt, amellyel Ramszeszemszéthi ellen harcolt, és amelyet nem a helyről, hanem a színéről neveztek kusitának -, és egy vékony vonalat metszett rá. Ez jelezte az első napot, és ezután mindennap ugyanígy jelölte a napokat.

** * **

Egy ideig találtak helyet a kocsi tengelyének, és olyan jól utaztak, ahogy csak a körülményekhez képest lehetett - követték a kék Nílus vonalát, amely délről keletre kanyarodott. Minden este a folyóparton ütöttek tábort, ropogó tüzet gyújtottak a felföld hűvöse ellen, és ha el tudtak ejteni egy madarat vagy egy antilopot, még friss húst is süthettek. Az ifjúság és a magány köteléke közel hozta őket egymáshoz, jobban megismerték egymást, mert sokat beszélgettek. Ezeken az estéken Nun apránként és szinte szándéktalanul elkezdte tanítgatni Mózesnak a kánaáni törzsek és

állattartók nyelvét. A kusiták nyelve teljességgel ellenállt Mózesnak, de a sémiták sivatagi nyelve és az egyiptomi között kísérteties és sokat sejtető rokonság volt, mintha mindkettő egy rég elfeledett közös őstől származna. Hasonló típusú nyelvek voltak, ezért az igék ragozása sem okozott gondot. A két gyereknek, aki ebben a két fiatal emberben tovább élt, öröme telt benne, hogy idegen nyelven kiáltozhatnak és ugrathatják egymást, és bár senki sem volt a közelben, ez némi cinkosságot is jelentett kettejük között. A Hetepré megölését követő idegenség nem tarthatott túl sokáig. Ahogy teltek-múltak a napok, már kezdtek el-elmosolyodni, aztán hangosan nevettek.

Ekkoriban ismerkedett meg Mózes Nun származásával. Akkor történt ez, amikor egy este Nun hosszas történetekbe fogott az istenekről és az ősökről, ugyanis minél délebbre jutottak a hegyek között, Nun annál jobban tartott a hegycsúcsokon lakozó furcsa istenektől - magyarázta Mózesnak, hogy minden egyes magaslaton egy-egy Baál lakik, és amikor Mózes ezen csak mosolygott és derült, Nun rémült haraggal figyelmeztette:

- Jobban tennéd, ha félnél az istenektől. - Magában pedig elképzelte, micsoda veszteség és csapás érné őt, ha a furcsa, bosszúálló istenek lesújtanának az egyiptomi hercegre. Nem tudta volna elviselni a tudatot, hogy egyedül van. - Nem az a baj, hogy a Baálok gonoszak - magyarázta Mózesnak, mintha csak gazdája logikus érvelését utánozná. - De ravaszak és csalafinták is, és mind félnek Nehusztantól, azaz egy kivétellel: Jáva nem fél tőle, mert ő is gonosz és kegyetlen Baál.

- És ki ez a Jáva? - kérdezte Mózes, mire Nun elmagyarázta, hogy Jáva az Midián hatalmas Baálja, bár ez a kiegészítés a semminél is kevesebbet jelentett Mózes számára, aki se Jáváról, se Midiánról nem hallott soha életében.

Az világosan kiderült, hogy Nun fél Jávától, de hát még egy gonosz és kegyetlen istent is meggátol az a távolság, amely

elválasztotta őket a Baál lakhelyétől. Nun körvonalazni kezdte az őseit. Kezdetben volt Ábrahám, vagy ahogy ő emlegette: Áv-Rám, a hatalmas sivatagi törzsfő, aki réges-régen érkezett a Kánaán földjére, olyan régen, hogy akkoriban talán még Egyiptom sem létezett.

- De neki azért egyiptomi neve volt - jegyezte meg gúnyosan Mózes. - Áv-Rám. Hát lehet ez a név más, mint egyiptomi?

Nun azzal vágott vissza, hogy az egyiptomiak a világon minden jóra és csodálatosra rámondják, hogy az övék - de aztán a neheztelését legyőzte az a vágya, hogy tovább terjessze a tudást. Mint minden beduin, Nun is szívesen beszélt a vallás dogmáiról és bonyolult felépítéséről, amelyhez hozzátartozik a nemzedékek leszármazása, hiszen mint a törzsi népeknél gyakori, a legtávolibb őst már nehezen lehetett elválasztani az istentől. Nun nem volt benne biztos, Ábrahám változott-e a szent Nehusztan kígyóvá, mindenesetre a következő törzsfő Izsák volt, vagy Jitsz-Hák, és Jitsz-Hák fia Nun szerint Já-Kob, vagy Jákob, akinek titkos, szent neve Izrael volt, azaz Nun kiejtése szerint Jisz-ro-él.

Nun beszélt tovább, és Mózes lenyűgözve hallgatta ezeket a neveket, amelyek Nun anyanyelvének szavaihoz hasonlóan az egyiptomi nyelv peremén látszottak lebegni. Aztán a kígyó képe ragadta meg és kezdte izgatni képzeletét. Emlékezetében addig ásott, amíg rá nem talált arra, amit keresett - közben végig a tűz lángjait bámulta -, hirtelen erős nosztalgiát érzett a múlt iránt, és heves vágyat, hogy előtűnjenek a múlt emlékképei. Ahogy így emlékezett, egyszer csak meghallotta Amontef hangját, aki a dobozban fekvő kígyó történetét mondja: hiszen ez a kígyó Nehusztan volt!

Mózes úgy bámult Nunra, mintha eddig sohasem látta volna. Nun Já-Kob fiairól beszélt, Jo-Szefről, ahogy Józsefet ejtette, és most már Mózes sem szakította félbe, hogy közbeszúrja, ez is újabb

egyiptomi név - voltaképp nem is hallotta már a neveket, csak azt kérdezte Nuntól halkan és keservesen:

- Barátom, te melyik törzshöz tartozol?

A kérdésben rejlő mélységes és nyomatékos udvariasság meglepte Nunt: hirtelen rádöbbent, milyen elkínzott Mózes arca, ahogy a tűz megvilágította magas, csontos homlokát. - Én Lévi törzséből származom, aki Izrael gyermeke volt - felelte.

Mózes bólintott. Az egész világ összeölelte őket, ahogy a vadonban a tűz előtt kuporogtak. - Hát csakugyan testvérek volnánk? - tűnődött rémülten Mózes.

5

Mózes kezdett arra gondolni, hogy valószínűleg kiértek az ember lakta világ végére, mert egyik nap telt a másik után, de sem embernek, sem a keze munkájának, sem a lakóhelyének nyomát sem látták. Nem sokkal azután, hogy elhagyták Kus földjét, ott kellett hagyniuk a kocsit is. A Nílus keskeny, szaladó hegyi patakká változott, fehér habját kövekre öntötte, apró vízesésekben kavargott egyik szintről a másikra bukdácsolva, és már sehogy sem lehetett helyet találni a kocsi széles tengelyének. Kifogták hát a lovakat, megrakták őket annyi tartalékkal, amennyit az állatok elbírtak, és folytatták útjukat. Miután Mózes megtanította Nunt egy-két egyszerű fogásra, hogyan maradjon nyeregben, a levita egész jól lovagolt, és lóháton is jó tempóban haladtak. Hatalmas, festői hegyvidékre értek, a hegyóriások végtelen hosszan sorakoztak dél felé - így folytatták útjukat a folyó mentén, számos gyönyörű zöld völgyön át. Az esős évszakot követő hónapban jártak, a hegyek még zöldelltek, és a növényzet olyan gazdagon borította őket, amilyet Mózes és Nun soha nem látott. A levegő éles volt és tiszta, a nappal kellemesen lágy, az éjszaka gyakran olyan hideg, hogy két tüzet

kellett gyújtaniuk, és úgy aludtak a meleg közelében, a két tűz között.

Sok állat lakta ezt a vidéket, és egyik sem tanulta meg, hogy féljen az embertől. A domboldalról páviáncsapatok ugattak rájuk és szegődtek a nyomukba kíváncsian. Oroszláncsordák figyelték őket félelem nélkül, és a sziklás meredélyekről pettyes, sütkérező leopárdok kémlelték, ahogy továbbhaladnak. Mindenféle majmok rohamozták meg őket a sziklák és bokrok közül hangos, őrült kiáltozással, és kiáltásukat átvette a hiénák furcsa nyafogása. A völgyön élénk tollazatú madarak szálltak keresztül, a domboldal tele volt vadakkal, az apró antiloptól kezdve - amelyek mintha a levegőben szálltak volna, ahogy a meredélyeken lezúdultak - egészen a ló nagyságú vadakig, amelyeknek egy méternél is nagyobb szarvuk volt. A csipkézett sziklákról fehér kecskék kémleltek, és a távolban valami marhagulya látszott, de ez a vadfajta óvatosan távol maradt.

Ha vadászni akartak, le sem kellett térniük az útról, csak úgy kiválaszthatták a prédát, amikor az állatok lejöttek reggel a folyóra inni. Az állatok annyira nem féltek tőlük, hogy egyszerűen gerellyel ledönthették őket, és mivel annyi friss húsuk gyűlt, a kincsként őrzött kenyérhez sem kellett hozzányúlniuk. Bogyókat is találtak bőven, a vízben pedig lándzsával tudtak halat fogni.

Az egyik lovukat megölte egy oroszlán. A vad kutyák éjszaka odagyűltek a tűz köré, úgyhogy a lovakat a közelben kötötték meg, de egyik éjjel már aludtak, amikor a sötétből előugrott az oroszlán és lerántotta a lovat. A nyerítésre riadtak fel, és mindketten gerelyt ragadva el is találták a holdfénynél a célpontot: az oroszlánt egyetlen hajításuk erejével földhöz szögezték. A ló ugyan kimúlt, de az oroszlánvadászat büszkévé és elbizakodottá tette őket, és másnap fogták a megmaradt lovat - a gyönyörű sárgát, Karit, akit Mózes Butóban vásárolt -, megrakták minden terhükkel, és gyalog vágtak neki az útnak. Mózes fényes kedvében volt, a bátorság, a

kockázat és a siker büszkeséggel töltötte el - Nun átvette és visszasugározta a jókedvét. Mindketten olyan tájon nőttek föl, ahol alig járt oroszlán, ezért királyi tulajdonságokkal övezték föl, az oroszlánvadászat tehát a királyok szórakozása és előjoga maradt.

Két nap múlva egy kis kitérőt tettek, hogy becserkészhessenek egy oroszlánt, amelyet aztán gerellyel le is terítettek. De egy harmadik oroszlán meg sem roggyant a két döféstől, és megállás nélkül máris ledöntötte Nunt, Mózesnak alig maradt ideje összezúzni a gerincét a kardjával. Nun egy-két karomnyomtól eltekintve, amelyet haláláig viselt a mellkasán, nem sérült meg, és nagy szerencséjük volt, hogy az oroszlánok iránti megfelelő tiszteletet ilyen olcsón és fájdalom nélkül megtanulhatták.

A sárga ló belelépett egy kígyólyukba, és a lábát törte: el kellett vágniuk a torkát. Mózesnak nehezére esett a feladat. Kari jelentette életében először a szabadságot, együtt kóstolták meg az ifjúság kalandjait, és annyira ragaszkodtak egymáshoz, amennyire ember és állat ragaszkodhat. A múlt halt meg vele, kétszeresen nehéz volt hát egy ilyen fontos lényt megölni. Mózes kusita botján negyvenkilenc rovás sorakozott már, amikor a lovat otthagyták, és ettől fogva a saját hátukon kellett cipelniük a terheket. A pajzsok cipelése szóba sem jöhetett, úgyhogy mindketten megragadtak egy-egy gerelyt, kardot és tőrt, a lemezelt íjakat és fejenként harminc nyilat, ezenkívül Mózes hozta a fekete botot, Nun pedig összekötötte és a hátára vette a maradék kenyeret. A többi holmit elásták, és egy kőhalmot emeltek fölé, hogy megtalálják.

A Nílus elágazott: azt az ágát követték, amely délebbre vitte őket, de még mindig nem láttak embert, sem emberi kéz munkáját. Naponta egyre beljebb és följebb értek a zúgó hegyekbe, amelyek már nem is voltak olyan barátságosak: magas sziklaláncok, sziklás meredélyek és köves csúcsok kezdték egymást követni. A Nílus pedig mind keskenyebb lett, és mindennap egyre sekélyebb - Mózes és Nun ráeszmélt, hogy lassan megközelítik a folyó rejtelmes és

legendás forrását, a félelmetes helyet, ahonnan nem tér meg utazó - ez a gondolat némileg le is törte széles kedvüket, akárcsak az a felismerés, hogy ennyit lehet a világban előrehaladni anélkül, hogy emberi hajlékkal találkoznának. Már akkora távolságot megtettek, hogy a visszatérés puszta gondolata is elrémítette őket. Nun könyörögni kezdett Mózesnak, mondván, hogy már eleget jöttek.

- Gazdám, ez már a világ vége - mondta, és a barna, fenyegető csúcsokra mutatott, melyeknek tetejét lilás felhők rejtették. - Az ott a gyehenna tüze. Muszáj meghalnunk, csak mert az apád úgy akarja, hogy meghaljunk? Innen már minden ember visszafordulna, akibe egy csepp józan ész szorult.

Mózes türelmetlen volt és ingerült, és mérgét Nunon töltötte ki, mivel máson nem tölthette. - Halálosan elegem van a nyavalygásodból és a nyomorult babonás siránkozásodból! Elegem van a gyehennádból és a rohadt sivatagi isteneidből is! Nem gondolod, hogy én is legszívesebben visszafordulnék? Te nem ismered Szokar-Mózest meg a hozzá hasonlókat. Egyiptom földjének istenkirálya azt mondta, száz napig kell utaznom, és ha kétszáz napnál hamarabb térek vissza, az a halál. Nem térhetünk vissza - és akkor tessék: itt vagyok megáldva ezzel a tudatlan, gyáva rabszolgával!

Nun tudomásul vette a szavak vesszőcsapásait, és hogy gyávának bélyegzik, de aznap éjszaka, miközben a távoli hatalmas csúcsokon villámok cikáztak, és mennydörgés rázta a völgyeket, ott ült a tűznél, és nyíltan, szégyenkezés nélkül sírni kezdett. Mózes most már értette rettenetes és legyőzhetetlen félelmét, és szerette volna tiszta szívéből megvigasztalni, de a büszkesége nem engedte, hogy egy rabszolgának magyarázkodjon. Inkább hallgatott, és három napig így haladtak tovább.

A Nílus itt már bővizű patak volt csupán, ott folydogált az őserdő dús aljnövényzetében annak a szakadéknak az alján, amelyben haladtak. Mózesnak fogalma sem volt, a Nílus forrásához

közelednek-e, vagy valami kisebb ágéhoz. A legenda szerint a folyó forrása valami nagy és gyönyörűséges tó, ez a lassú folyócska azonban sehogy sem látszott egy nagy tó elvezetőjének. A harmadik hallgatással töltött nap délutánján Mózest megmarta egy kígyó, amelyet azonnal levágott a kardjával, amint a vádlijába mélyesztette a fogát. Nun iszonyú kiáltást hallatott, kivonta a tőrét, és vadul ráordított Mózesra, hogy feküdjön le. Mózes szó nélkül engedelmeskedett: elkészült rá, hogy meghal, a szíve jegesen hideg lett, megült benne a rettegés. Hasra feküdt, és hunyorgott a fájdalomtól, amíg Nun bevágta a kígyómarás helyét. Mózes hátracsavarta a fejét, hogy lássa, mit csinál Nun: a beduin rá merőlegesen szintén lehasalt a földre, és szívni kezdte a nyílt sebet. Mózes másra nem is emlékezett, mert egy percen belül elvesztette az eszméletét.

Később aztán megtudta, hogy ezután másfél napra delíriumos álomba merült, ami alatt időnként az egész teste tetőtől talpig görcsös rohamokban vonaglott, és gyakorlatilag a halál küszöbén járt. Jóval később tudta meg azt is, hogy Nun végig ott térdelt mellette, se nem aludt, se nem pihent egy percet sem, mert ismerte a kígyómarást, és amikor a roham elkezdődött, Mózes testét borogatással hűtötte, a fogait meg egy puha rongydarabbal választotta szét, nehogy elharapja a nyelvét. Közben folyton nyugtatta és hűsítette. Mózes a delírium alatt egyfolytában beszélt, és szinte semmit nem hagyott ki az élete legfontosabb dolgaiból. Így tudta meg Nun Mózes születésének titkát, hogy a leviták fel akarták áldozni, de egy egyiptomi pap megtalálta - és hogy ezek szerint ő és Mózes rokonok. Ezt tudta meg Nun, és még sokkal többet is, és aztán hosszú órákon át töprenghetett, milyen furcsa összjátéka ez a körülményeknek, hogy így egymásra találtak, bár ő rabszolga és Mózes egyiptomi herceg, és egyrészt annyira mások, másrészt mégis annyira hasonlítanak.

Nun biztosra vette, hogy Mózes meg fog halni, ezért ezt a frissen szerzett felismerést a könnyein és a bánatán szűrte át. Sírt önmagáért is, de még inkább ezért a különös, magas, tűnődő és furcsán szomorú hercegért, aki egyszerre tudott olyan bölcs és olyan tudatlan lenni, olyan kifinomult és olyan ártatlan, olyan gyöngéd és olyan kemény, olyan erős és mégis annyira kiszolgáltatott. Nun egész életében senkit nem ismert meg ilyen mélységig, mint Mózest, és még a fájdalomban és delíriumban elmondott történetek sem tudták teljesen megfosztani attól a hitétől, hogy Mózes ereiben valóban isteni vér folyik. De azért is sírt, mert egész életének ez a Mózeshoz fűződő kapcsolat volt az egyetlen biztos pontja.

És mindennek tetejében azért is sírt Nun, mert tudta, hogy neki is meg kell halnia, hiszen tudta, hogy maga Nehusztan volt az, aki a sárga ló lábát a kígyólyukba terelte, és tudta, hogy maga Nehusztan sújtott le Mózesra is. Mózesnak azért kell meghalnia, mert vétett Nehusztan szentsége ellen, amikor megölte a kígyót, neki, Nunnak viszont azért kell meghalnia, mert szembeszáll Nehusztan akaratával, és próbálja megmenteni Mózes életét. De a saját halálát nem is bánta annyira, hiszen Mózes nélkül nem is akart élni.

De amíg Mózes életéért küzdött, azalatt is folyton ott érezte a gyomrában Nehusztan jéghideg fogát, a kígyóisten fogát, amelynek mérge halálos. Voltaképp Mózesért cserébe elkötelezte magát Nehusztannak, és Nun tudta, hogy csak és kizárólag a Nehusztantól való távolságának és a Mózes iránti szeretete nagyságának köszönheti, hogy a halál egyelőre elkerülte.

Így ápolta Mózest, és közben látta, hogy a gazdája méreggel teli lába hatalmas méretűre dagad, és lila színt ölt. Várta tehát a halálát, de Mózes életben maradt, és másnap napszálltakor elmúlt a delírium is: Mózes elhaló hangon inni kért. Ahogy a vizet itta, miközben a keze annyira remegett, hogy nem tudta egyedül megtartani a poharat, és Nunnak kellett az ajkához tartania, Nun elmondta neki mindazt, amit megtudott, aztán búcsúzkodni kezdett tőle.

- Most akarsz elhagyni, Nun? - suttogta Mózes hirtelen rémületében.

Nun még Mózes jobbját szorongatta, a könnyei végig-ömlöttek az arcán, és fejét rázva kiáltotta: - Sohase hagylak el, gazdám, soha. Azt hittem, te mégy el először, és én követlek, de most már nekem kell mennem. Meg fogok halni.

- Nun, drága testvérem, micsoda önző alak vagyok én! Nem tudtam, hogy téged is megmart a kígyó.

- Engem nem olyan kígyó mart meg, mint téged - felelte Nun szomorúan -, hanem itt van a marás a gyomromban, Nehusztan isten maga mart meg. És most meg kell halnom.

- Tessék? - Mózes fél könyékre emelkedett, hogy jobban lássa a levitát.

- Elkötelezett az isten, és meg kell halnom.

- És nekem nem vagy elkötelezve? - kiáltott Mózes. - Hát hol volt ez a te Nehusztanod, amikor azt a jó sok aranyat kifizettem érted, és megpecsételtük az alkut, és megvettelek, hogy engem szolgálj, vagy az én kezem által halj meg? - Nun arcának döbbent meglepetése elárulta Mózesnak, hogy jó ösvényen jár, úgyhogy folytatta: - El vagy kötelezve Nehusztannak? Köpök én Nehusztanra! Ez nem az ő földje, itt nem ő az isten. És különben is: milyen istennek van joga hozzá, hogy megtörje két ember alkuját és szövetségét, amikor arany cserél kezet? Erre felelj! Nun rémült zavarban rázta a fejét.

- Megvettelek mint rabszolgát - folytatta fáradtan Mózes. - Nehusztannak velem kell tárgyalnia, ha az életedet akarja. Ez a törvény. Most hagyj egy kicsit. Aludni akarok.

Mózes hanyatt fordult, és szinte azonnal mély, egészséges álomba merült. Nun, aki fáradt is volt, és nem is tudott mit kezdeni Mózes nyílt érvelésével, maga is lefeküdt Mózes mellé, és a köpenyt magukra terítette. Ott aludtak mélyen, amíg a kelő nap fel nem ébresztette őket. Mózes addigra farkaséhes volt, Nunt meg annyira elfoglalta a tűzrakás meg a kenyér beáztatása, hogy aztán a

gazdájáéval vetekedő étvággyal enni kezdett, s Nehusztan ügyét elnapolta. Hatalmas mennyiséget ettek, elfogyasztották minden kenyerüket, aztán csak feküdtek a tűz mellett, és Mózes hosszan és meleg hangon beszélt Nunhoz.

Elmondta neki, hogy a kígyó az csak kígyó, igen hitvány forma állat, aztán elismételte Amontef tanítását, hogy minden nép és nemzet életében van egy időszak, amikor valamilyen kígyót tisztelnek istenként. Ez nem valami nagy rejtély, magyarázta Nunnak, mert az ember nem tudta mindig, hogy a saját fallosza teremt életet a női méhben. A felismerés új és csodálatos érzés volt, és mivel a fallosz kígyó alakú, ha így akarjuk értelmezni, a kígyót tette istenévé. így volt ez valaha az egyiptomiakkal is, magyarázta Mózes, aztán azt kérdezte:

- Mondd, Nun, hogy történik a te népednél, amikor fogadalmat tesznek, mondjuk a fiú az apjának?

Nun a fejét rázta. - Az szégyenletes az egyiptomi fülnek.

- Egyiptomi és egyiptomi között is nagy különbség lehet, amellett a papjaink tudnak erről a dologról, és mi is tanultunk róla az iskolában. Hiszen ezer évvel ezelőtt ugyanígy történt Egyiptomban is.

- A kezüket a másik ágyékára teszik, és megfogják a falloszát - suttogta Nun.

Mózes bólintott, aztán apránként ledöntötte Nun hitének oszlopát. Az életéért küzdött, ahogy korábban Nun az ő életéért - Mózes rájött, hogy ez másfajta, egyszerre fontosabb és bonyolultabb küzdelem, mint bármi, amiben eddig része volt. Hallotta, hogy a beduin törzseknek olyan varázslóik vannak, akik úgy megbabonázhatnak valakit, hogy a végzete biztos tudatában elenyészik és meg is hal, és hallott a beduin boszorkákról is, akik a halálba dalolják az áldozataikat. Nef elmondta neki, hogy a világon semmi sem olyan hatalmas, mint a meggyökeresedett hiedelmek, és

Mózes most értette meg Nef szavait - annak idején csak odavetett megjegyzésnek vélte.

Az elkövetkező napokban tehát megdolgozta Nun lelkét, érvelt és harcolt érte, és végül győzedelmeskedett.

És miközben csodálta ezt az embert, ezt a rabszolgát és barátot, aki a mérgezett sebre tette az ajkát, hogy kiszívhassa a mérget, és akár az életét adja egy másik ember életéért, Mózes ki is tárta a szívét Nunnak: elmondta neki, amit a társa már tudott: a születése és a gyerekkora teljes történetét. Aztán megkérdezte, hátha Nun tudja: hogy akkor hát ki ő?

- Ha csakugyan az a gyerek vagy, akit a pap megtalált, akkor tudom - mondta elgondolkodva Nun. - Kis nép vagyunk mi, leviták, és még kisebbek, amióta rabszolgák lettünk, úgyhogy mindannyian ismerjük egymást. A gyermek apja Amram volt, de ő már nem él, és a felesége Jokebed, azt nem tudom, ő él-e, hal-e. Két gyermekük él még: Áron, aki valaha erős embernek számított, jó munkás volt, és a nővére, Miriám, akinek elég éles a nyelve. Jokebed Szephir családjából jött, de Amram az én apám vérrokona, úgyhogy ha csakugyan te vagy az a gyermek, akkor kétszeresen is vérrokonok vagyunk... - De egészen, mélyen Nun maga sem hitte el, amit mondott, és Mózes is csak a vállát vonogatta: - Ki tudja! - A Delta más világ, nagyon, nagyon messze van.

Öt nap telt bele, mire Mózes biztonságosan tudott újra járni, és akkor újra nekivágtak a dél felé vezető útnak.

Elegük lett a dús aljnövényzetből, amely ott burjánzott a lassú folyócska körül, amely valaha a Nílus volt, vagy az egyik ága - inkább megtöltötték a vizestömlőket, és nekivágtak a meredélynek. Most aztán igazán kapaszkodniuk kellett, egyenesen a délnyugati irányban magasan elnyúló gerinc felé vették útjukat. Három napjukba telt, mire felértek a nyeregig, ahonnan már látták, hogy dél felé mindenütt ugyanilyen szörnyű hegyláncok vonulnak. Távol, a

völgy aljában megpillantottak egy napfényben csillámló kis folyót, amely föntről olyannak tűnt, mint az olvadt ezüst. Egy nap alatt le is értek hozzá, és követték a folyással szemben délnek, ismét fölfelé kapaszkodva. Mózes tizennégy rovást vágott az ébenfa botra, míg a folyót egyik völgyből a másikba követték, és már úgy vélték, hogy a kavargó patakkal együtt a világ tetejéig kell emelkedniük. Akkor aztán a patak felfedte a forrását, a gyönyörű kis tavat, amely egy szikla öblében bújt meg, és legalább hatvan méter magasból zuhogott bele egy ezüst erecske. Erre a sziklára is fel kellett kapaszkodniuk: próbáltak mindenütt egy-egy talpalatnyi helyet találni a kőfal felszínén, és végül egy délután felértek a tetejére.

Északra, maguk mögött, ahonnan jöttek, a hegyek vonulata a ködbe vesző látóhatárig ért - annyi hegycsúcs és völgy terült el előttük, hogy nem is értették, hogy tudtak rajtuk átkelni. Dél felé viszont valóságos paradicsomot találtak: végtelen, zöld ligetet, ahol derékig érő fű hullámzott előttük, melyet itt-ott egy-egy facsoport tarkított, mintha valami hatalmas kertész ültette volna oda őket azzal a céllal, hogy megfeleljen egy szeszélyes, de rokonszenves ízlésvilágnak. A folyócska átszelte a ligetet egészen a szikla pereméig, a távolban pedig feltűnt egy széles tó, a patak forrása. A ligetben mindenütt állatok legeltek: antilopok, nagy, szarvas állatok és hihetetlen, fekete-fehér csíkos kicsi lovak, aztán valami ökörszerű, szarvas állat, a távolban pedig hatalmas szürke alakok látszottak, hosszú agyarral - Mózes felismerte, hogy ez a híres elefánt, amelyet festményeken már látott, de a valóságban soha.

A liget végében, úgy egymérföldnyire tőlük egy csapat fekete ember haladt egyenes vonalban, a hosszú póznára kötözött zsákmányt cipelték haza.

- Tehát elértünk a gyehennába - gondolta Mózes, de Nunhoz hasonlóan ő sem tudott megszólalni, hanem jó ideig csak állt és nézett maga elé.

6

Mikor Nun és Mózes jóval később beszámolt az útról, Doogana falvát emlegették, ám ez nem a falu neve volt, sem Doogana maga nem volt uralkodó, se törzsfő vagy király, hanem csak a varázsló, egy ősöreg ember, olyan vén, mint a hegyek és a sziklák, ráncos és kicsi, a hasa a két lába között legördült a földig, ahogy a kunyhója előtt törökülésben ült a földön. Itt ült egész nap, süttette öreg csontjait a nappal, előtte pedig ott állt a varázsedénye, egy széles rézüst, tele az idők vizével - az egyik oldalán a mozsártörő és a mozsár, a másik oldalon meg agyagedényekben füvek és kenőcsök. Itt ült a kicsi, öreg, fekete ember egy szál ágyékkötőben - olyan fekete volt, mint Mózes kusita botja - és ide, Dooganához hozták el a vadászok Mózest és Nunt.

Ezek a vadászok ugyanis nem voltak harcias, gyűlölködő emberek, hanem magas, könnyed, mosolygó feketék, bár nem hasonlítottak a kusitákra, és a nyelvük is más volt. Udvariasan mosolyogtak, és kézmozdulataikkal pótolták, amit szavak híján nem tudtak elmondani. Lelkes örömük, amivel Mózest és Nunt fogadták, elárulta, hogy ez a nép nemigen látott idegeneket, ezért okuk sem volt tartani tőlük. Finoman megmunkált, dobásra való lándzsáik hosszú, vékony bronzhegyben végződtek, pajzsot nem hordtak, de valamiféle sárga fából gyönyörű íjakat csiszoltak. Mezítláb álltak, durva szövetű ágyékkötőiket fűből fonták. Egyikük-másikuk réz karkötőt is viselt, mások állatkarmokkal díszített nyakláncot. Bronzkéseikhez elefántcsont nyelet faragtak, bár nem volt mindegyiküknél kés, és nem ismerték a kardot és a vastárgyakat.

A feketék tele voltak vendégszeretettel: a vendégeket gyümölccsel kínálták a zsákjaikból, és inniuk valami gyümölcsízű bort adtak, amit agyagüvegben tartottak. Aztán a csodaszép ligeten át elvezették őket a faluba, úgy kétórányi járásra.

A falut nem vette körül fal, nem védte más sem, a hullámzó gabonatáblák közül kaptár alakú vályogkunyhók emelkedtek ki, és ahogy a vendégek közeledtek, asszonyok és gyerekek szaladtak eléjük, hogy kik ezek az idegenek. De mindannyian szélesen mosolyogtak és kíváncsian nevettek, a felnőttek tisztelettel figyeltek, a gyerekek viszont egészen közel jöttek hozzájuk, és megtapogatták az utazók koszos, tépett köpenyét, megbámulták Mózes arany nyakékét, amely a torkát körülvette, és megfogdosták hosszú vaskardjukat. El voltak ragadtatva Nun hosszú, fekete szakállától is, mert az ő népük nem viselt szakállt, aztán magukban mindenféléket csacsogtak - nyilván meglehetősen személyes megjegyzéseket tettek, mert nagyokat nevettek a mondásaikon - de mindezt olyan nyílt jóérzéssel tették, hogy lehetetlen volt sértésnek venni.

Elhozták tehát Nunt és Mózest Dooganához, aki tűnődve és fürkészően figyelte, ahogy közelednek, aztán intett, hogy üljenek le a földre maga elé. Le is ültek, kaptak vizet, hogy megmossák a lábukat, gyümölcsöt hoztak nekik, bort is, és lapos, frissen sült kenyérféleséget tettek eléjük.

Az emberek közül sokan ott maradtak nézelődni, felnőttek is, gyerekek is, de legalább tíz-tizenkét lépés távolságra, úgyhogy világos volt, hogy Dooganát nagy tisztelet övezi. Aztán Mózes - és részben Nun is - beszélni kezdett Dooganával. Jó hosszan beszéltek most is, és még néhány alkalommal, mert Mózes és Nun nyolcvankét napot töltött ezek között az emberek között, de Doogana volt az egyetlen, akivel megértették magukat. És aztán sem volt semmi kedvük továbbmenni, mert ez a boldog és elégedett nép a világ legszebb táján lakott, amit Mózes és Nun valaha látott.

És a következő beszélgetés folyt le közöttük - Doogana ugyanis idegen kiejtéssel bár, de egyiptomi nyelven szólt hozzájuk, és az együtt töltött idő alatt egyre könnyebben találta meg a szavakat.

Doogana a beszélgetés elején a nyelvről szólt néhány szót, stílusa már-már ironikus volt, úgyhogy Mózes gyakran zavarba is jött, hogyan értse az öreg egy-egy megjegyzését. Doogana rámutatott, hogy az emberek közötti kapcsolat fontossága ilyenkor válik igazán nyilvánvalóvá, ha ekkora, szinte áthághatatlan nyelvi korlát választ el két népet, mint az ő törzsét és az egyiptomiakat. Itt ő az egyetlen, aki beszél egyiptomiul: akkor tanulta meg, amikor sok évvel ezelőtt rabszolga volt Egyiptomban. Itt kissé elmosolyodott, de hogy azért-e, hogy mutassa: nem Mózest teszi felelőssé a rabszolgaságáért, vagy hogy jelezze: észrevette, hogy Nun rabszolga, azt nem tudták eldönteni. Az öreg szeretett kétértelmű és rejtélyes célzásokat tenni. Most például, mondta, azért beszél velük, hogy egy kicsit jobban otthon érezzék magukat, hiszen a népe vendégszerető, és az idegenek iránt hagyományosan mindenféle kötelességeik vannak. Persze nagy szerencséjük, magyarázta ismét mosolyogva, hogy olyan kevés idegennel volt dolguk - és itt sokat tudóan megborzongott. Aztán a saját rangjáról kezdett nekik mesélni: hogy ő egyáltalán nem törzsfőnök, hanem csak orvos. Pontosabban kuruzsló vagy varázsló, ahogy az egyiptomiak mondanák, tette hozzá szerényen; aztán mentegetőzve sorolni kezdte a tudományát, és elmagyarázta a gyógyhatású szerek és a füvek célját. A rézüstöt, mondta kajánul vigyorogva, az idők vize tölti meg, amely segítségével a múltban, a jövőben és a jelenben is olvasni tud olyasmiről, ami vagy nagyon távol van, vagy el akarják rejteni az emberek.

És mintha csak igazolni akarná a szavait, hozzátette: - Most, hogy ezt mind elmondtam, üdvözöllek és köszöntelek benneteket, hiszen ritka dolog, hogy két utas ekkora távolságra eljut, mint ti ketten. Először téged köszöntelek, Egyiptom hercege, félnevű

Mózes; és mint olyan nép fia, akiknek nincsenek urai, béresei vagy rabszolgái, köszöntöm a társadat is, Nunt, a beduint.

Amikor látta a két fiatal ember elkerekedett száját és döbbent meglepetését, tenyerével vékony combjaira csapott, és rázni kezdte a nevetés. Az emberek közelebb húzódtak - nem tudták persze, miről volt szó, de megértették, hogy Doogana célba talált, úgyhogy vele nevettek. Nun odasúgta Mózesnak: - Gazdám, honnan ismerhet minket? Ő talán ezeknek az embereknek az istene? - Mózes, aki maga is összezavarodott és megdöbbent, némán nézett a varázslóra, aki a nevetésén át folytatta:

- Mondd, Egyiptom hercege, aki itt állsz minden tudásoddal és kultúráddal és racionális észjárásoddal: olvassak a szívedben? Itt, az idők vizében úgy megnyílik előttem az elméd, hogy könyvként olvashatom: és elmondom neked, hogy ebben a pillanatban kezded azt hinni, hogy én annak a szegény öreg királynak, Irgebainnak vagyok a szelleme - a tója, ahogy a papjaitok mondanák -, akit az egyiptomiak olyan aljas módon meggyilkoltak.

Az öreg rázkódott a nevetéstől, ahogy Mózesról Nunra pillantott, aztán kinyújtotta karomra emlékeztető kezeit. - Na jó, bocsássatok meg az öregembernek, aki a saját unalmát a vendégei zavarával fűszerezi. - Ujjával vonalat húzott a rézüst fölött. - Nem itt olvasom a dolgokat, hanem itt - mutatott a homlokára. Az idők vize iható, tiszta kútvíz, és hogy is beszélhetnénk nyitott szívvel, ha azt gondoljátok, hogy varázsló vagyok? Márpedig ha beszélünk, úgy kell beszélnünk, máshogy nincs értelme: nekem az evés mellett - hiszen réges-rég túl vagyok azon a koron, amikor az asszonyok érdekeltek - a beszélgetés az igazi kenyerem. Látjátok, barátaim, egyetlen nép sem él egymaga, és ha ritka is az utazó, azért ide, Afrika mélyére is eljutnak a hírek. Aki erre jár, felkeres: meg lennétek lepve, ha tudnátok, milyen kevés dolog történik a világban, amiről én ne tudnék. Járt itt néhány ember, akiket ti kusitának neveztek, mi meg Bainia népének, itt időztek, és ők meséltek Mózes

hercegről és Nun nevű rabszolgájáról. A dolgok leegyszerűsödnek, ha megmagyarázzák őket, nem igaz? - gúnyolta csöndesen Nunt, aki megkönnyebbülten vigyorgott. - A félnevű Mózesról, anyjáról, Enekhaszamonról, Amontefről, a papról, aki elvesztette a fejét és vele együtt az álmait, róluk már a múltban hallottam ezt-azt, mert hiú és fölösleges dolog volna azt hinnetek, hogy ti vagytok az elsők, akik ilyen messzire eljutottatok Egyiptomból. Meg is téveszthettelek volna titeket ezzel a tudással, de hát végül is gyerekjáték az egész. Mózes: terajtad ott van a királyi nyakék, és ahogy a közönséges embernek nehezére esik, hogy úgy járjon, mint egy herceg, a herceg sem tud hirtelen úgy járni, mint más. Úgyhogy egyszerűen összeillesztettem ezeket a kicsi dolgokat, ti meg varázslónak hittetek. Nincs igazam?

Mózes bólintott. - De, igazad van. De hogy tudtál a gondolataimban olvasni?

- Ó, szóval minden titkomat tudni szeretnéd! De hát mi más a varázsló, mint olyan ember, aki megsejti az igazságot, aztán bebugyolálja mindenféle babonás mázba, hogy a tudatlanok le tudják nyelni? Az igazság veszélyes dolog, Egyiptom hercege, és még ez a te Nunod is megijed tőled, ha az igazság egészével kínálod meg. Nincs igazam, Nun? - Nun csak bámult, Doogana pedig a kezét dörzsölte és kuncogott. - Ezt te is meg fogod tanulni, Mózes, és ha eljegyzed magad az igazsággal, te is varázsló leszel, légy egészen nyugodt. Ami meg a gondolataid olvasását illeti: egy szörnyű bűn mindig fölébe kerekedik a jó ember gondolatainak. Nektek, fehéreknek a fekete ember mind egyforma, mert úgy gondoljátok, hogy kevesebbek vagyunk nálatok, és amit az ember lekicsinyel, azt megfosztja egyedi vonásaitól. Én is öreg vagyok, Irgebain is öreg volt. Talán varázslatra van szükségem, hogy a többit kiolvassam?

- És miért mondod, hogy jó ember vagyok? - kérdezte Mózes.

- Ó, fecsegek én összevissza, az igaz, de azért nem fogok most jóról és rosszról értekezni. Fogadd el, hogy az arcodon látom, vagy fogadd el, hogy a szolgád, Nun szeretetéből, hiszen ahányszor megriad, mindig rád pillog, ahogy a gyerek pillog az apjára. A rabszolgák nem így szoktak viselkedni: én észreveszem. De elég ebből. Most mondd el, miért jöttetek ilyen messzeségbe?
- Mert Ramszesz az aranyvárosról álmodozik, amelyről az ősi legendák szólnak.
- És azért küldött, hogy megtaláld?
- Vagy hogy odavesszek, és ne térjek vissza soha hozzá a gyűlöletemmel, amiért megölte az anyámat.

Az öregember bólintott, vérеres, sárga szemeit fürkészően Mózesra függesztette. - Furcsa szerzet vagyunk mi, emberek - tűnődött. - Az anya a gyermekéről álmodik, az ifjú a kedveséről, de a királynak aranyról kell álmodnia. Fél tőled az istenkirály?
- Egy napon megölöm, és azt hiszem, ezt ő is tudja - felelte Mózes.
- Azt hiszem, nem fogod. Azt hiszem, eleged van a gyilkolásból, Egyiptom hercege, és nem akarsz belőle többet. És mondd csak, megtaláltátok ezt az aranyvárost?
- Nem is létezik. Akkor is tudtam, amikor elindultunk. Legenda az egész, semmi több.
- És a legendák talán hazudnak, Mózes?

Mózes zavartan válaszolta: - Nem értelek, Doogana. A hazugság és az álmodozás ugyanaz volna?
- Nem, persze hogy nem. Én tudom, hol van ez az aranyváros, Mózes...

Nun közbevágott: - Akkor tartsd meg magadnak, öreg! Nekünk már halálosan elegünk van a vándorlásból! És elátkozod a várost, ha megnevezed.
- Te mit mondasz, Egyiptom hercege?
- Én nem akarom, hogy több vér szennyezze a kezemet, és Ramszesz már épp elég aranyat kapott.

- A kegyeibe fogadna...
- Köpök a kegyeire!
- És nem is kellene tovább vándorolnotok - mosolygott az öreg, felfedve sötét ínyét és négy sárga fogát.
A kunyhókra mutatott, amelyeknek fűből font teteje aranylott a délutáni napban. - Itt vagytok benne. Ez az aranyváros, az arany városa, az álmok és legendák városa.

Nun megvetően nézett a vályogkunyhókra, és nyomban el is döntötte, hogy a legtöbb öregemberhez hasonlóan ez is úgy tréfálkozik, mint a gyerekek - de Mózes felfogta, hogy a varázsló halálosan komolyan beszél, ezért érdeklődve és tisztelettel nézett rá. Megértették egymást. Ismét létrejött az a különös testvériség, akár Amontef, Nef, Széthikef, a sziklára épült fehér házban élő doktor és Meritaton társaságában - akit mostanra távoli, csodás álomként zárt magába a szíve. Ez az ember is a hogyanok és miértek kérdezője, mítoszromboló ez a csúnya, fekete öregember is - de vajon ő is észrevette-e, hogy Mózes a társasághoz tartozik? Hiszen semmiféle megkülönböztető jegyet nem viselünk, gondolta Mózes, se jelvényt, se más jelet. Akkor honnan ismerjük fel egymást?
- Az aranyváros - ismételte meg az öregember.
- És hova rejtitek az aranyat? - kérdezte merészen Nun; de az öreg nem vette zokon, és azt felelte: - Itt-ott találunk egy-egy rögöt, néhanap, és aki megtalálta, elhozza nekem. Egy év alatt találunk annyit, amennyi nagyjából megtölti ezt az üstöt. Akkor az egészet elküldöm tíz erős emberrel Bainia földjére, ők meg cserébe adnak nekünk bronz lándzsahegyet, bronz nyílhegyet és néha bronzkést is. Nekünk ugyan van némi rezünk itt, de ónunk nincs, úgyhogy nem tudunk bronzot önteni; de mégsem a bronz miatt csináljuk, látod, Nun, akinek még sokat kell tanulnod, hanem hogy megszabaduljunk az aranytól. Mert akkor elmondják, hogy a mi aranyvárosunkban nincs annyi, hogy bárkinek érdemes volna velünk háborúba szállnia, úgyhogy épp csak egy kicsivel vagyunk

bölcsebbek, mint Bainia népe, akik arany karkötőt, arany ékszereket viselnek, és az isteneiket aranylemezekkel bontják. Érted már?

Nun vállat vont, és Mózes szólalt meg: - Azt hiszem, én értem, de nem vagyok benne egészen biztos. Amikor azt mondtad, ez az aranyváros, közben nevettél.

- Az igazat mondtam - csattant föl az öreg.
- Miért?
- Ó, csak kérdezd meg a tisztelet hangján, miért. A bolond nevet. A bölcs tudni akarja, miért. A gyáva fél a miértektől, és azt mondja: add ide a kardom, hadd vágom el a tudás gyökerét. Gyilkolni akarok, mondja, és nicsak, máris itt a katona! Gyilkoltál-e, félnevű Mózes? És te, Nun, fekete szakállú sivatagi ember? Büszke vagy rá, hogy gyilkoltál?

Nun nem felelt: megijedt az öregember hangjában vibráló haragtól, és arra gondolt, hogy mégiscsak hatalmas varázsló lehet. De Mózes, akinek a szíve hirtelen olyan nehéz lett, mint az ólom, helyette is válaszolt a kérdésre:

- Nem, nem vagyok büszke.
- Akkor miért gyilkoltál, egyiptomi?
- Ők voltak az ellenségeink: ha én nem ölök, engem ölnek meg - felelte Mózes lassan. - Nem én akartam a háborút. Harcban álltunk Kus földjével, és ha én nem ölöm meg a kusitát, akkor a kusita öl meg engem.
- És miért álltatok háborúban Kus földjével?

- Mert az istenkirály úgy akarta - motyogta Mózes.

- És az istenkirály most egy aranyvárost akar, hogy még több vér folyjon. Ó, hogy micsoda bolond vagy!

Egy fekete szájából ez már sok volt Nunnak, még a félelméhez képest is sok. - Vigyázz magadra, öreg - figyelmeztette. - Egyiptom hercegével beszélsz.

- Úgy? És Egyiptom hercege talán visszatér egy hadsereg élén, hogy kardélre hányjon minket? Azt hiszem, nem tér vissza.

- Hogy betegyem a lábam erre a gyönyörű tájra? - kérdezte Mózes.
- Nem, előbb halnék meg. Már azelőtt meghalnék, hogy idehoznám őket.

A varázsló felkiáltott, és összeütötte csontos tenyerét, mire a körülöttük sereglő felnőttek és gyerekek, akik eddig szótlanul figyelték a társalgást, bár egy szót sem értettek belőle, szintén tapsolni kezdtek.

- Akkor hát hat a tudományom - mondta Doogana. - Belül még véreznek a sebeid, Mózes, de begyógyulnak. Gondolkozz: csak a fémet nevezzük aranynak? Hát a napfényt?
- A tanítóm azt mondta, hogy az arany nap az isten - suttogta Mózes.
- Istenek! Hogy nektek, egyiptomiaknak mekkora szükségetek van folyton az istenekre, bármilyen istenverte és istentől elhagyott nép vagytok is! A búzatábla is arany lesz aratásra, és halat is láttam olyat, amelyik úgy villogott, mint a legtisztább arany. De tudod-e, mi aranyabb minden aranynál?
- Micsoda, Doogana? - kérdezte Mózes, mint a gyerek a tanítóját.
- Az ártatlanság tudata. A mi gyerekkori emlékeinket aranyszálakkal szőtték. Amikor egy egész nép próbálja felidézni azokat a ködös időket, amelyek azelőtt zajlottak, hogy megtanultak gyilkolni és rabolni és hazudni és egymás vérét kifacsarni, azt a kort szokás aranykornak nevezni, és a hozzá fűződő legendát benépesítik aranyvárosokkal. Honnan tudom? Hát gondolod, hogy én csak afféle tudatlan öregember vagyok, Mózes, egy babonákkal és varázslattal teli öregember?
- Szerintem bölcsebb vagy, mint én valaha leszek - felelte lassan, akadozva Mózes.
- Azt én nem tudhatom, mivel nekem sohasem volt tanítóm, és jól jegyezd meg, Nun, hogy egy tanítót nem lehet kigúnyolni, soha. Én olyasmire tanítom az egyiptomi herceget, amit te nem érthetsz, de ő majd megtanítja neked. Nekem is így tanította egy öreg orvos

Gízában, amikor királyi atyád még meg sem pillantotta a napot. Igen, engem, Dooganát, aki szegény, fekete rabszolga voltam akkor, akit megvásárolt egy kusita, aztán három sékel ezüstért eladott egy egyiptominak - de ez az ember aztán tanítani kezdett, mert megízlelte a tanítás édes örömét, amely semmilyen más örömhöz nem fogható. Sok mindenre tanított, orvostudományra, gyógyító szerekre, arra, hogyan kell a törött csontot sínbe tenni, hogyan kell a húst összevarrni, hogyan kell a sebet úgy bekötözni, hogy tisztán és szépen gyógyuljon. Megtanította nekem az emberi test szerveit, és hogy miért hal meg az egyik ember fiatalon, míg a másik hajlott koráig él. De ami a legnagyobb kincs volt: megtanított a hieroglifáitok olvasására, és sohasem akadályozta meg, ha ezer óráig görnyedtem a könyvtárában az ősrégi tekercsek és az ősi bölcsesség fölött. Akkor tanultam meg, hogy minden nép mondáiban megvan az aranykor és az aranyváros, az a kor, amelyben senki nem vetette kezét arra, ami a másé.

Nun félbeszakította: - Na és a te népedben, Doogana úr, senki nem lop, gyilkol vagy hazudik?

Doogana Mózesra nevetett és megjegyezte: - Ha te álmodozó vagy is, félnevű Mózes, a szolgád mindenesetre gyakorlati ember. Mit is mondanak a beduinokról: hogy elvágnák a torkod, hogy a véred eladhassák moslékért? Nem, Nun, nem akarlak megsérteni, de tudatlanságodban elhamarkodott vagy. A népemnek nevezed őket, holott meg lennél lepve, ha tudnád, hogy hét asszony uralkodik fölöttük, és hogy e hét asszony szava szigorúbb és nyomatékosabb, mint Ramszesz szava. Ők az anyák, márpedig ki más mondhatna nagyobb joggal igent és nemet, mint az anyák? Ami a lopást illeti, ez a szó az én anyanyelvemen nem létezik. Igen, gyilkosság előfordul néha, de a gyilkosnak el kell hagynia a vidékünket, és soha nem térhet vissza - mi nem ismerünk ennél súlyosabb büntetést. A hazugság? Nincs rá szükségünk, mivel nem vagyunk annyira civilizáltak, hogy hasznot húzzunk a rosszból és a csalásból.

Nem az erényeinket akarom fitogtatni: mi így élünk, mivel még csak épp megsejtettük a civilizációt. Nem vagyunk mindig elégedettek, de őszintébben vagyunk elégedettek a mi kis falunkkal, mint a hatalmas Egyiptom a maga kincseivel. Az aranyváros pontos elnevezés. Félsz, ugye? Ez a bolond fekete öregember miket beszél össze. De csak maradjatok itt egy kicsit, és talán ti is másképp fogtok gondolkozni.

Mózes elfáradt. Túl messzire vándorolt, túlzottan régóta van úton, de az öregnek igaza van: ez a hely valóban a béke hazája. Beszívta a mezők édes illatát, figyelte, hogyan gyűjtik a méhek a virágport a kunyhók között virító vadvirágokról. Szinte álomban kérdezte Dooganától: - És milyen isteneknek áldoztok ti, hogy az egész földetek ilyen édes? Jó és barátságos istenek lehetnek.

Doogana elmosolyodott, és megkérdezte, Mózes valóban hisz-e az istenekben. Furcsa kérdés volt, egyiptomi ember sose kérdezett volna ilyesmit.

- Azt hiszem, igen, de gyűlölöm őket, és amelyiket nem gyűlölöm, azt is megvetem.

- Egy napon majd megtanulod - mondta az öreg begörbített ujjal -, hogy meg kell fékezned a nyelved, ifjú herceg, mert különben úgy megnő, hogy megfojt.

- Én nem félek az istenektől - vonta meg a vállát Mózes.

- Ez hencegés. Persze hogy félsz tőlük. Minden egyiptomi fél az istenektől. De megfojtani az ember fojtja meg a másikat, nem az istenek. Nekünk még nincsenek isteneink; mondom: még. Ha le kell döntenünk az antilopot, bűvös táncot lejtünk, és a tánccal arra kérjük az antilopot, bocsásson meg nekünk, ne féljen tőlünk, hiszen ha nem ad nekünk húst, éhen halunk. Az antilop-törzs magához veszi, oltalmazza és szereti, hogy jóvátegye szükségszerű kegyetlenségünket. Ugyanez a helyzet az elefánttal és az elefánttörzzsel. És minden más vaddal és madárral. Ha eljön az aszály, vizet hozunk a tóból, a földre öntjük, és esőtáncot járunk,

hogy az ég megkönyörüljön rajtunk, lássa, hogy szükséget szenvedünk, és küldjön nekünk esőt. Persze, Egyiptom hercege, ez mind varázslás, és bár hallottam, hogy a taniszi Nagy Házban manapság nyüzsögnek a varázslók és mindenfajta vajákosok, azt is tudom, hogy a művelt egyiptomi, amilyen te is vagy, megveti a varázslást. De ha az istenek és a varázslat között kell választanom, akkor én a varázslást választom, és hálás vagyok.
- És ezt... ezt a szépséget - mormolta Mózes álmosan -, ezt ki teremtette és miért?
- Talán az istenek? - horkant föl a varázsló. - A féltékeny és kicsinyes, civakodó lények, akik se egy kosarat, se egy edényt, se semmi mást sem tudnának teremteni, ami az embernek hasznára válik? El tudod egy pillanatig is képzelni, hogy ezt az egész csodát és teljességet, ezt a rejtélyt azok a szerencsétlen lények teremtették - ahol egyetlen fűszál is meghaladja a legbölcsebb ember felfogóképességét?

Mózes elálmosodott: édes álmosság szállt rá, és csodás módon teljesen megbékélt önmagával. Életében még soha nem érzett ilyen nyugalmat, ilyen könnyűséget, hogy semmi nem riasztotta vagy zaklatta volna föl. Az öregember szarkazmusa olyan szelíd volt, mint a délutáni szellő. Mózes azon kapta magát, hogy bólogat.

- És most itt vagy, távol a múmiáktól és az őrült síremlékektől, a halál és a népirtás hőstetteitől. A halál, fiam, olyan, mint az álom - ha majd olyan öreg leszel, mint én vagyok, nem fogsz félni az alvástól. Amilyen most vagy, az élet elején, olyannak kell lenned a végén is: nem szabad félned a hosszú álomtól és a pihenéstől. Most menj, majd aztán beszélünk megint.

Aztán az anyanyelvén mondott valamit a körülöttük álló embereknek, akik elvezették Mózest és Nunt a falu túlsó végére, egy üres vályogkunyhóba. A kunyhó tiszta volt, az ajtaja ki volt tárva a szélnek, a két ágy száraz, édes fűvel kitömött bőrvánkosokból állt. Mózes hálásan leoldotta magáról a szíjakat és

a fegyvereket, amelyeket olyan régóta hordozott már, de Nun aggodalmasan dünnyögött valami babonáról meg bűbájról, és győzködte Mózest, hogy minden bizonnyal megölik őket álmukban. Mózes azonban Nun zsémbelésének hangjára mély álomba merült, és az igazak álmát aludta másnap hajnalig.

8

Amikor Nun megkérdezte: - Gazdám, mikor megyünk el innen? - Mózes azt felelte: holnap vagy holnapután; mindig volt még idő, bár itt az idő máshogyan telt. Ez a nép nem volt pontosan tudatában az időnek, nem jelölték az órákat, a napokat, a heteket, az éveket: a naptár rejtély volt a számukra; az egyiptomiakkal ellentétben nem osztották föl napjaikat végtelen és előre megszabott rutinfeladatokra. Az egyik óra beleolvadt a másikba, az egyik nap a következőbe, az idő észrevétlenül és barátságosan telt, és úgy nyugtatta Mózes lelkét, mint a balzsam. Néha órákig feküdt a hátán a napon, és csak nézte a gyapjas fehér felhőket, ahogy szállnak és kavarognak az égen át. Egyiptom egén sohasem szálltak felhők, sem olyan hűvös eső nem hullott, mint errefelé. Mózes kedvét nem húzta többé ólomsúly, arcáról eltűntek a szigorú vonások, és visszatért rá az ifjúság. Itt maradt és álmodozott; az egyetlen húzóerő a fehér ház volt, fönt a sziklán, a katarakta fölött. De arra még ott volt mindig a holnap.

- Megígértem nekik, hogy elmegyek velük elefántra vadászni - mondta Nunnak. Oroszlánt is ejtettek a héten, egy hímet és két nőstényt. Az oroszlán halála nagy örömünnep volt mindig. Nun is hagyta magát meggyőzni. Kiváló nyelvérzékével máris felszedett egy-két szót, és a lányokat elbűvölte fekete szakállával és fonott hajával. Elvégre ahol Mózesnak jó, ott neki is jó, és bár időnként elfogta az aggodalom, hogy olyan helyen jár, ahol az isteneknek nincs hatalmuk, másfelől nagy könnyebbség is volt, hogy távol

vannak, és nem kell arra gondolnia, hogy elárulta Nehusztant, a kígyót.

Ez a nép minden idegent szentségként tisztelt volna, de Mózes és Nun azzal nyerte meg a szívüket, hogy nyíltan viselkedtek, és őszinte örömüket lelték a fekete emberek életmódjában. Mózes csakis ezek között az emberek között érezhette, hogy egyetlen ízében sem herceg többé, hiszen ez a nép sem elképzelni, sem megérteni nem tudta a hercegség és a királyi vér fogalmait. Amikor elbeszélgetett Dooganával, az öregember elismerően göcögött, és megállapította, hogy Mózes rég nem az az ember már, aki közéjük érkezett. Az élet varázsa - állapította meg - nem a leggyengébb varázslat. Ezen a földön a születés és a jó modor keveset ér, itt mindenkit önmagáért szeretnek. - Maradjatok velünk - unszolta őket Doogana. - Az asszonyaink elég erősek, hogy gyermeket szüljenek, a földünk jó föld. Én magam pedig megtanítalak benneteket minden titokra, amit az orvostudományból ismerek, és minden hamisságra, amit a boszorkánytanból tudok. Aztán megbeszéljük az élet minden rejtelmét. - De Mózes azt felelte, hogy másnap vagy legkésőbb harmadnap mindenképp indulniuk kell. Ugyanezt válaszolta a hét anyának, a kedves, fogatlan öregasszonyoknak is, akik a törzs egyetlen kormányzatát alkották. Az állatok megszaporodtak, amióta ő és Nun megérkezett. Milyen törzshöz, milyen totemhez tartoznak, hogy ilyen szerencsét hoztak magukkal? Doogana fordított, és elmagyarázta Mózesnak, hogy ezeket az egyszerű embereket leginkább az foglalkoztatja, hogy a törzsnek van-e elegendő tápláléka. Most a bőség idejét élik, de néha hiányt is szenvednek.

- Holnap aztán csakugyan indulnunk kell - mondta Mózes.

Elment Nunnal együtt az elefántvadászatra, és mindketten eltalálták gerelyükkel a célt. Amikor a hatalmas agyaras ledőlt, az idegenek gerelyét úgy kellett kivágni belőle mészárosmunkával, mert teljesen belefúródott a húsba. Mózes és Nun hősnek és hatalmas harcosnak számított, és aznap este, az elefánttánc során

oda kellett tartaniuk a hátukat a jelképes ostornak, amellyel az elefántálarcos táncos feléjük suhintott. Mindkettejüknek tíz könnyű csapást kellett elviselniük, ami a vadászat méltó elismerését jelentette, az elefántölő szimbolikus bűnbánatát.

- Nagyon sokáig időztünk - kezdte újra Mózes.

Kusita botján a rovások már végigértek, nem is egyszer. Vendégeskedésüket nyolcvankét rovás jelezte, és amikor végül elindultak, vendéglátóik elfordultak, hogy ne láthassák a könnyeiket. De Mózes és Nun szeme sem volt száraz, hiszen tudták, hogy a búcsú örökre szól.

Doogana átölelte Mózest, az öregember szemét is elborították a könnyek. - Azt hiszem - mondta -, azért éltem ilyen sokáig, fiam, mert rád vártam, és most, hogy elmégy, már nem fogok sokáig élni ezen a földön. Legyenek hozzád kedvesek a te kegyetlen isteneid, és könyörüljenek meg rajtad, mert bölcsességet és emberséget fogsz gyűjteni az eljövendő évek során, és ezt nálatok sem a királyok, sem az istenek nem tűrhetik. - Nunnak átadott egy kis csomag port, és elmagyarázta, hogy ha az útjuk során kígyó marná meg őket, a port kevés vízben fel kell oldani és azonnal meg kell inni. - Ami az utat illeti: kövessétek a patakot, ahol a tavacskából a magas sziklán lezuhog, és bár kanyarog erre is, arra is, soha ne térjetek el tőle, mert idővel elvisz benneteket a Nílus folyóhoz, aztán Kus földjére. A gazdádról csak annyit mondok: hogy figyelj rá, és legyen az ő élete a tiéd, mert kevés az olyan ember, mint ő. Tele van fájdalommal és reménnyel, és egész életében ez a kettő fog csatázni benne. Értsd meg ezt! Mert akármilyen csúnya, szőrös, vad beduin vagy, azért azt hiszem, nem vagy bolond. Tiszteld a gazdád erejét és bölcsességét, de ne hagyd, hogy becsapjanak. Azért ő is csak ember.

- Nem tetszel nekem, öreg - bólintott Nun -, mert mindvégig féltem a varázsodtól és a bűbájodtól, de azt hiszem, ez az érzés el fog múlni, ha már nem érhet utol a bűbáj. Valahogy megsejtetted, hogy

a vértestvére vagyok ennek az egyiptomi hercegnek, és előbb adom oda a magam életét, mint hogy neki bántódása essék.

Így hagyták el Dooganát és népét, és a gyönyörűséges felföldet, ahol egy ideig éltek, aztán újra a pusztaság szakadékai felé vették útjukat. Mózes továbbra is megjelölte az eltelt időt a boton, és amikor a háromszáz-tizenegyedik rovást is bevéste, újra megpillantották Kus városának falait.

9

Mózes már rég túljutott azon a ponton, hogy higgadtan vagy türelemmel várja hazaindulásának pillanatát. Amikor Nunnal visszaérkeztek, mintha a halottaikból támadtak volna föl, Szokar-Mózes épp távol járt: néhány hónapja Taniszba indult, és vagy hatvan napig nem is várták vissza. Mózes senkivel sem beszélte meg felfedezéseik történetét, de Nunnak eljárt a szája, és hamarosan az egész sereg tele volt a kalandjaikkal. Mózes minden egyes napra ellenségeként tekintett, és amíg a Seregek kapitányának visszatértére várakoztak, az az egyhangú idő Mózes életének egyik legnehezebben elviselhető időszaka lett.

Amíg a háború és a száműzetés három hosszú éve választotta el Meritatontól, a szerelem csak a bizonytalan jövőről szőtt álom formájában élt benne, de most, hogy elmúlt huszonegy éves, és a hároméves száműzetés csaknem letelt, úgy érezte, csak ki kellene nyújtania a karját, és megérinthetné. Ez alatt az idő alatt egyetlen nővel sem feküdt ágyba, az álma annyira tiszta és teljes volt, de a vágy most már úgy égette, mint a tűz, és el is határozta, hogy hatvan napot még vár Szokar-Mózesra, de többet nem - akkor próbálja aztán bárki megállítani.

Szokar-Mózes az ígért hatvan napnál még két nappal hamarabb is érkezett - merev, pontos ember volt mindig is -, és bár meglepte, hogy élve látja viszont Mózest, olyan kimódolt könnyedséggel

siklott át ezen a tényen, mint aki egy ilyen utazást rutinnak tart. Még az sem izgatta különösebben, hogy Nun és Mózes a Nílusnak két külön forrásáig eljutott, és figyelmeztette Mózest, hogy bizonyára elkerülték azt a bizonyos legendás forrást, azt a tavat, amelyik olyan széles, mint az óceán, és amely állítólag a Nílus forrása. Olyan pökhendi módon beszélt vele, hogy Mózes fel tudott volna robbanni a haragtól, ha nem koncentrál egyetlen dologra: a hazaútra. De ettől aztán nem lehetett eltéríteni.

- Ha megtaláltad volna az aranyvárost, és elvihetnéd a hírét az istenkirálynak...

- Nincs aranyváros, te is éppolyan jól tudod, mint én - jelentette ki Mózes egyenesen. Ha Szokar-Mózes megváltozott ez alatt az idő alatt, hát megváltozott az egyiptomi herceg is, a Seregek kapitánya egyáltalán nem volt olyan biztos önmagában, ahogy ezt a magas, száraz és rátermett férfit elnézte. Mert az istenkirály könnyen jelzi, hogy jobban szeretné, ha a herceg Kus földjén maradna, az már más lapra tartozik, hogyan lehetne ott tartani. Szokar-Mózes jól ismerte a kitartó híresztelést, amely szerint Ramszesz saját magja fogant meg húgában, Enekhaszamonban, és ha lehet hinni a szóbeszédnek, akkor Mózes a trón legközelebbi örököse. Ramszesz nem élhet örökké, és ő, Szokar-Mózes még éppen elég fiatal ahhoz, hogy a jövőre is gondoljon. A Seregek kapitánya el is döntötte, hogy egy bizonyos pontnál tovább nem fogja feszegetni az ügyet, ezért a szolgálati ideje felől kezdte faggatni Mózest.

- Íme a szolgálatom ideje - felelte Mózes, és elé tartotta a botot, amelyen ott volt bevésve utazásuk háromszáztizenegy rovása. - Mire a Deltához érek, a három évem bőven letelik. Vagy talán láncra akarsz veretni, hogy erővel itt tarthass?

- És ha igen? - kérdezte a határait próbálgatva Szokar-Mózes.

- Akkor Nun szolgámmal együtt kardot rántunk, és nagy árat kell fizetned. Ráadásul lenne mit magyaráznod Ramszesznak, mert a Nagy Ház vérét nem szokás ok nélkül kiontani.

Szokar-Mózes megnyugodva elmosolyodott, és kijelentette, hogy a tréfa az tréfa. Azt akarta, hogy Mózes a lehető legjobb szívvel emlékezzen a kapcsolatukra, úgyhogy amikor a herceg kijelentette, hogy másnap indulni akar, meg sem próbálta lebeszélni. A Mózes előtt álló hosszú útról beszélgettek, és arról is, milyen most a helyzet a Deltán. Otthon semmi sem változott igazán, mesélte Szokar-Mózes. A béke és a bőség ideje ez, Nef építész éppen egy hatalmas kőszobrot készül állítani Ramszesznak, amely egykor bizonyosan a világ egyik csodája lesz. Egész Egyiptom erről beszél. A szobor felér majd a Szfinxszel, és ha megépül, örökkön-örökké állni fog. Nef ebben a pillanatban maga is az Abüdosz körüli falvakat kutatja, mert valami speciális mészkövet keres, amely nélkülözhetetlen a munkához. Mi történt még? Nos, egy rabszolga-kereskedő három vágott szemű, sárga bőrű nőt hozott Ramszesznak a világ rejtélyes végéről, ahol a selymet is szövik. Az istenkirályt elbűvölték ezek az új asszonyok, akik mindenféle ajzószereket kapnak, és éjszakánként egyes-egyedül látogatják az ágyát. Szokar-Mózes a maga részéről látta ugyan ezeket a nőket egy fogadáson, de eléggé soványnak találta őket, ráadásul a mellük is kicsi.

Mózes nosztalgiával hallgatta a szavait, különösen amikor meghallotta Nef nevét. Jól el tudta képzelni, milyen megvetéssel lát neki Nef egy olyan óriás kőszobornak, amelynek a világ végezetéig ki kell tartania. Menynyivel hálásabb munka lehetett, amikor Aton-Mózes számára építette a fehér házat - úgyhogy meg is kérdezte Szokar-Mózest, megállt-e a doktornál jövet vagy menet. A Seregek kapitánya a fejét rázta, elhárította a kérdést, amiből Mózes megértette, hogy Széthikef oltalma nélkül a katona nem keresett további kapcsolatot az orvossal. De hallott-e azért valamit Aton-Mózes családjáról? Újabb csönd következett.

Másnap Mózes és Nun útnak indult Egyiptomba. Mivel most a Nílus folyásának irányában haladtak, úgy döntöttek, hogy egy

fatörzsből vájt kusita kenuval mennek, mert igaz ugyan, hogy ettől nem jutnak gyorsabban előbbre - a kataraktáknál például mindenképpen ki kell majd emelniük a csónakot -, maga az utazás egyszerűbb lesz, és hosszabb biztosan nem. Mózes a csomagjai és ruhái nagy részét hátrahagyta: szétosztogatta a katonák között, csak egy tartalék köpenyt és a hercegi ékszereit és díszeit tartotta meg - ajándékképpen Meritatonnak. A kenut megrakták kenyérrel és fegyverekkel, aztán ellökték magukat a parttól, és sodródtak lefelé, Kus földjét végképp maguk mögött hagyták.

Mindkettejüknek igen jó kedve támadt, úgy nevettek, akár két kiránduló fiú - vagy tízszer majdnem beborultak a vízbe, mire megtanulták az egyensúlyozás művészetét és a lapát forgatását. Nun örömében olyan lett, mint egy gyerek: megállapította, hogy sohasem hitte volna, hogy egyszer még ennyire vágyik a Delta után. Mózes meg végre megszabadult a kétség és a bizonytalanság terhétől, és órákon át beszélt Meritatonról, a családjáról és jövendő életükről.

Így sodródtak lefelé a folyón, és hosszú napokra olyan öröm és szabadság szállta meg őket, amelyet egyikük sem ismert korábban. Most, hogy hazafelé utaztak, és Mózes már nem számlálta a napokat, az idő versenyt futott velük. Szinte maguk is meglepődtek, amikor egy szép nap megpillantották a fehér házat a sziklán, a folyó felett, ahogy a felkelő nap fényében ragyogott.

10

Ahogy a folyó szélének sekély, gyors sodrású vizében állva egymást csutakolták és tisztították, találgatni kezdték, mennyi idő

telhetett el, amióta elindultak Egyiptomból - de bárhogy találgatták is, harminc napnál pontosabban nem tudták meghatározni az időt. Tudták, hogy három évnél mindenképp több telt el, mert a folyó lejjebb apadt, mint ahol idefelé jövet állt, de ha valamilyen mércét mégis akartak találni, akkor a változás jobban megfelelt, mint az idő.

Mostanra teljesen ledőltek közöttük a korlátok, már szavak nélkül is ismerték egymás minden mozdulatát és gesztusát. A gazda-szolga kapcsolat megmaradt, de a távolságot Nun szabta meg, aki Mózes minden egyes hangulatára és érzelmére ügyelt. Így aztán most, hogy a gazdának herceghez méltóan és tisztán kellett megjelennie, el lehetett várni, hogy a szolga is megfelelően öltözzön fel. Miután Nun kikefélte és átfésülte Mózes hajának fekete zuhatagát, Mózes is befonta a beduin vaskos fürtjeit. Mózes mozdulatlanul elterült a homokban, hogy Nun olyan simára borotválhassa, amilyen a gyerek bőre, aztán ő is hasonló gonddal fésülte ki Nun szakállát. Ez volt ismeretségük alatt az első alkalom, amelynek tiszteletére ilyen körültekintően megtisztálkodtak és kiöltözködtek, és még Nunt is elkapta a helyzet izgalma, ő is megtelt várakozással.

A rajtuk esett változást nem gondolták át tudatosan, de azt sem lehetne mondani, hogy elkerülte volna a figyelmüket. A férfikor a csata, a vadon és a száműzetés különféle szigetei során a maga teljességében utolérte a herceget és a szolgát is, és most érett lényüket készültek visszavinni a civilizációba. Mózes hagyta, hogy Nun feldíszítse. Nun órákig tisztogatott minden egyes arany- és ezüsttárgyat valami hamuból és zsírból kevert kenőcscsel. A hatalmas arany nyakék magasan feszült Mózes erős mellkasán, és szorosan vette körül a nyakát - Mózes visszagondolt arra az időre, amikor a palota trónermében először kellett viselnie, és még egészen beborította a vállát, mintha a végzet előjele nehezedett volna rá. Ma reggel az ékszer könnyedén simult a csata fehér

sebhelyeire. Bár Mózesnak természetes volt a sok gyűrű és karkötő, Nun úgy érezte, fal választja el őket. Csak az a rubintokkal kirakott és a királyi család kicsi, jelképes kalapácsával ékesített aranyöv elég lett volna Mózes derekán, hogy az árán ezer Nunhoz hasonló életet lehessen vásárolni. A beduin csíkos babiloni köpenyt viselt, amely puha gyapjúból készült - Mózes még azelőtt vette, hogy elindultak Kusból; és bár szolga lévén Nun királyi aranyat nem vehetett magára, a Mózestól kapott ezüstövnél értékesebb holmi még életében nem díszelgett rajta. De ez is inkább kiemelte, mint csökkentette a közöttük lévő különbséget.

Még nem is volt dél, és már elkészültek. A kenut elrejtették a parton. Mózes fegyvertelenül indult el, mert ezen a napon még egy tőr is rontotta volna az összhatást, és Nun is csak az övén viselt fegyvert: egy kardot és egy tőrt. Így indultak el a fehér házhoz, amely a sziklán magasodott föléjük, jókora távolságban onnan, ahol álltak.

Ahogy a sziklafalon kanyarogtak, elvesztették szem elől a házat, és nem is pillantották meg egészen addig, amíg majdnem oda nem értek, de előbb azt a kicsi templomot látták meg, ahol Meritaton édesanyja imádkozott az istenekhez. De itt már nem imádkozott többé. A templom minden egyes kövét meggyalázták, romba döntötte a düh és az erőszak. Mózes és Nun lassan közelített, egyikük sem szólt egy szót sem, de Nun úgy érezte, Kus istenei jártak erre. A templom előtt két gyerek tetemére bukkantak: a házi szolgák gyerekei lehettek, valószínűleg ide menekültek védelemért - de a kis testeken már keményre száradt a hús.

Mózes vadul, szótlanul nézett Nunra, a tekintete megtelt rémülettel, és Nun sem mert megszólalni. A ház távolabb állt, de ahogy közeledtek, látták, hogy itt is minden romba dőlt. A növények öntözés híján mind kiszáradtak, a falak mentén kőtörmelék, az egyik falat lerombolták, és hátul a kisebb épületekben tűz pusztított. A verandát szintén kőtörmelék és

mocsok borította, eső pedig nem esett, hogy a vér feketére száradt nyomait eltüntesse.

- Gazdám, maradj itt, majd én körülnézek - könyörgött Nun, de Mózes nem hallgatott rá. Először az orvost találták meg, azaz csak a testét: a fejét elhurcolták, hogy ne lehessen bebalzsamozni. A nőkkel más volt a helyzet. Meritaton az arcára borulva feküdt a földön, a hátából még most is kiállt a hosszú kusita lándzsa, amely testének homok- és napszárította maradványát a földhöz szögezte, mintha rajta állna a felirat: „Ti is így tettetek a kusita asszonyokkal!" Így feküdt ott, akárcsak anyjának összeaszott váza a verandán.

Nun ásta ki a homokban a sírt, ő temette el a tetemeket. Mózes mozdulatlanul és szótlanul állt a verandán, Nunnak végül úgy kellett elvezetnie kézen fogva. - A homokban nem változnak tovább, gazdám - magyarázta -, úgyhogy Karnakban majd intézkedhetsz a balzsamozásról. Úgy nézem, már legalább két éve halottak. Engedd szabadjára a bánatodat, gazdám, engedd ki. - De Mózes se nem látott, se nem hallott.

11

Jóval később, bölcsességétől és részvététől vezetve Nef, a mérnök kérdezte meg Mózest: - Végül is te pusztítottad el a lányt? Mert az élet és a halál jön és megy, soha nem vagyunk tőle távol, és csak aki a halállal is szembe tud nézni, az nézhet szembe az élettel is. - Igen, elpusztítottam - felelte Mózes, mire Nef röviden elmondta, hogy Aton-Mózest és a családját Kus népe ölte meg. Kus halálos sebeket szenvedett. - így hát ami az egyiptomi nevet viselte, az azonnal célpont lett a számukra; hiszen úgy forgatjuk a háború kerekét, mintha szörnyűséges, őrült gyerekek volnánk. - De ez a beszélgetés legalább egy hónappal később történt, amikor Mózes újra találkozott Neffel.

Ahogy ereszkedtek le a Níluson Karnak felé, Mózes egy szót sem szólt, de Nun látta, hogyan dagad és terjed benne a fájdalom és a bűntudat. Ő is csak egy-két szót szólt, amikor nem tudta elkerülni, de az utat némán tették meg, minden örömüktől megfosztva.

Ahogy Karnakba megérkeztek, Mózes átadta néhány ékszerét Nunnak, hogy az árán megszervezhessék a temetési szertartásokat. De Nun egy másik küldetést is végrehajtott. Ragaszkodott hozzá, és azt is tudta, hogy a gazdáját most nemigen érdekelné a szolgája hirtelen szándéka, úgyhogy csak akkor tért vissza a balzsamozókkal, amikor már biztos volt a dolgában.

Mózes nem is igen tudta, mi készteti rá, hogy bebalzsamoztassa a testeket. Úgy érezte, rég elvesztette minden hitét a síremlékek, a holttest, a *ka* és a túlvilági élet körüli hókuszpókuszban - de gyermekkora rituális emlékei mégis megmaradtak. Még az is eszébe jutott, hogy ha végre Nun a balzsamozókkal együtt távozik, talán lesz egy kis békéje, de elméjét béke helyett a bánat, a szorongás és a bűntudat töltötte meg.

A folyóparti fogadóban, ahol megszálltak, elkezdte borba fojtani a keserűségét. Leült a padra a koszos fa-asztalhoz, és egyik korsóval itta a másik után a savanyú, déli italt. A fogadós és a kocsmában megforduló halászok, hajósok és rakodómunkások annyit tudtak róla, hogy a hazatérő kocsihajtó kapitányok egyike, útban Kus legyőzött és elfoglalt földjéről Taniszba - de a termete és a megjelenése miatt senki nem merte zavarni. Fehér harci sebhelyei, borostás arca, hatalmas, széles válla senkit nem bátorított se barátkozásra, se kötekedésre. A borát azokkal az aranylemezkékkel fizette meg, amelyeket a királyi nyakékről tördelt le - a maradékot az övére akasztott tarsolyban tartotta -, de hát az arany mind Kusból érkezett, és ahol aranyról van szó, ott az emberek nyitottak és megértőek.

A vízparti kocsmákban üzletelő szajhák hamar rájöttek, hogy ezt az embert nem lehet megközelíteni, csak ha már elég sok bort ivott -

de akkor kellőképpen barátságos és gazdagon bánik az aranylemezkékkel. Láthatták, hogy néha gyöngéd és figyelmes, máskor meg vad és rettenetes. Egyszer egy tagbaszakadt folyó menti ember kést ragadott rá, mert megelégelte, hogy a feleségének annyira tetszik. Aztán az egész terem hallhatta, amikor Mózes kicsavarta a férfi kezét - még a csontjai is ropogtak -, és elhajította, mint egy zsák búzát. Ettől fogva óvatosabban bántak vele. Mózes úri módon beszélt, de öltözete mocskos volt és gyűrött, márpedig a kosz szentségtörésnek számított ezen a tájon, amely annyira híres volt rituális tisztaságáról, ráadásul Mózes arca csupa borosta volt, összegubancolódott, lompos fekete haját meg ellepték a vízparton szerzett tetvek és a mocsok.

Nun már több mint három hete elutazott, és ezalatt a három hét alatt Mózes szinte semmit nem evett, csak itta a vidék savanyú borát, bár a gyomra háborgott tőle, ki is hányta, de újra csak azt itta, aztán a folyópart iszapjában ébredt, örömtanyákon, koszos menhelyeken, ahol a gyilkosok, tolvajok és más aljanépek tanyáztak. Szakállasán, saját mocskától és részegségétől bűzösen, aranyától és fegyvereitől megfosztva itt talált rá végül Nun a vízparti kocsmák sora alatt, ahol a szállásuk volt: ott feküdt Mózes az alkoholtól és a kimerültségtől eszméletlenül.

Nun nem jött egyedül. Elhozta magával Nefet is, ez volt ugyanis az a bizonyos terve. Nun emlékezett Szokar-Mózes szavaira, hogy Nef az Abüdosz körüli falvakban keresi a megfelelő kőzetet, futárt küldött hát a mérnökhöz, megüzente neki, mi történt a fehér házzal a szikla fölött, Nef pedig a saját bárkájába szállt, és alig néhány órával Nun után megérkezett a házhoz.

Nun később elmesélte Mózesnak, hogy mindenképpen ráismert volna Nefre, hiszen Mózes élete annyira azonossá vált a sajátjával. Nefnek pedig beszámolt róla, hogyan végződött három évvel ezelőtt Mózes látogatása a fehér házban, hogyan szeretett bele azonnal Egyiptom hercege Meritatonba. Nef érdeklődve és csodálattal

hallgatta a történetet, aztán ezzel a keménykötésű beduinnal, aki Mózes életének olyan meghitt részévé vált, véghezvitte, amit eltervezett: a házat befalazta a család sírhelyéül, és aztán együtt tértek vissza Karnakba.

Így történt, hogy Nun könnyedén a karjaiba emelte Mózes hatalmas testét, és olyan gyöngéden, ahogy az ember egy alvó gyereket cipel, elvitte Nef bárkájára, amely a közelben volt kikötve. A tatban lefektették egy szalmazsákra, és miután a bárka elindult, a testét lemosták előbb egy olívaolajból, hamuból és zsírkőből kevert lágy kenőccsel és végül a Nílus tiszta vizével. Mózes az egészet átaludta, csak néha moccant meg, és időnként beszélt valamit álmában. Nun megborotválta, megmosta és kikefélte a haját, de ő még mindig aludt, és aludt egész nap és egész éjjel.

A bárka ott úszott egész éjjel a folyó ezüst-fekete színén. Amikor leszállt az éj, a rabszolgák bevonták az evezőiket és vacsorázni kezdtek: kenyeret, olajbogyót, fügét kaptak, és hozzá vizet, egy darabig még suttogtak egymás közt, aztán lefeküdtek a fedélzet deszkáira aludni. Ugyanígy aludt az egész legénység és a munkások is, akiket Nef Ramszesz városából hozott magával. Nef maga fogta meg a kormánylapátot, és ott állt a kormánynál Nunnal, aki beduin létére megérezte Egyiptom földjének - és ennek a végtelen, becsben tartott folyónak - a meleget és biztonságot nyújtó ölelését, ahol minden rendben, békében és biztonságban folyik. Az éjszakai őrködés első néhány órájában alig váltottak egy-két szót, Nun csak akkor szólalt meg, ha Nef a gazdájáról kérdezett valamit:

- Miért mondod akkor, hogy „a gazdád", ha egyszer vérszerződést kötöttetek a csatatéren, és vértestvérek lettetek?

Nun nem válaszolt könnyen erre a kérdésre. Hosszasan gondolkozott, és csak aztán szólalt meg: - Mindketten erős emberek vagyunk. - Elmondta Nefnek a kígyómarás történetét is, amely a folyóvölgyben esett. - Az életünket akartuk adni egymásért. Én visszaadtam az ő életét, ő visszaadta az enyémet. Nehusztant

káromolta, az atyáim istenét, de megmutatta, hogyan legyek erősebb, mint Nehusztan. Hát el lehetne szakadni egy ilyen embertől? De testvérek mégsem lehetünk, ahhoz mindketten túlzottan nyakasak vagyunk. Én az önfejűségemnek köszönhetem, hogy elűztek a Gosen földjén dolgozó munkacsoportból. Meg akartak ölni, de ahhoz túl erős voltam, kettétörték a hátamon a botjaikat és a korbácsukat, de én csak nevettem rajtuk. Ezt az embert viszont szeretem, és a szolgája maradok, mivel másként nem maradhatnánk együtt. Ő herceg, én levita beduin, a sötétség és a babona gyermeke, ahogy gyakran az orrom alá is dörgöli. De hát igaza van.

Nef várt egy ideig, de Nun nem akart mást elmagyarázni, úgyhogy megkérdezte: - És mit keresett ott lent délen? Azt csak tudta ő is, hogy nincs semmiféle aranyváros azon a vadregényes tájon.

Nun meglepő módon gondolkodás nélkül válaszolt. Azt hiszem, egyiptomi, hogy isteneket keresett. Ti, egyiptomiak részegek vagytok az isteneitektől, vagy szeretitek, vagy gyűlölitek őket. Ami engem illet, nekem Nehusztan volt az istenem, de megtagadtam és eltoltam magamtól. Nem volt könnyű dolog, de megtettem, hát megtettem, és most már vígan élek istenek nélkül. De ti nem: láttam az egyiptomiakat Kus földjén, távol Egyiptom isteneitől. Úgy viselkedtek, mint az állatok. De ennek az embernek, a gazdámnak minden isten egyformán gyűlöletes, az arcát az istenek ellen fordítja.

- Olyan isteneket keresett, akiket gyűlölhet?

- Azt nem tudom - felelte Nun lassan. - Lehet hogy olyat, akit szerethet.

12

A Nílus mellett élő népek úgy tartották ekkoriban, hogy ha valaki elhozza a folyóhoz a gondjait, a Nílus anya elmossa őket, ha a

félelmeit hozza el, elcsitítja, ha a fájdalmait hozza el, meggyógyítja őket. A Deltához vezető hosszú, csendes és eseménytelen utazásra Mózesnak nagy szüksége volt, mert lassan begyógyulhattak a lelke sebei, és jókora bűntudatának fájdalmas élei is tompulhattak némiképp. Számtalan órát töltött azzal, hogy elterült a forró deszkán, figyelte, ahogy a zöld part elúszik, nézte, ahogy a reggeli és esti fények megszínezik a sivatag sziklafalát, elnézte a mellettük úszó tehergályákat és papiruszcsónakokat, és végre magába is nézhetett, megpróbálta megérteni lénye rejtett mélyét, hogy itt áll egy szál maga szemben a világ végtelenségével, hogy az ember útjai milyen céltalanok, és hogy az emberi élet milyen véletlenszerűen kegyetlen és értelmetlen.

Máskor meg Neffel beszélgetett, miközben gyakran Nun is ott hasalt a fedélzeten, bár nem szólt egy szót sem. Mindhármukban valami változás zajlott, de talán legerőteljesebben éppen Nunban, aki mindannyiuk közül a legkevesebbet szólt. Mózes többször is elmesélte Nefnek azt a szörnyűséges csatát, ahol Kus seregét szétverték, mintha Nef megmagyarázhatná, miért van az, hogy az emberek tönkreteszik egymást. Aztán Mózes egyszer felkapott egy bogarat, amely a fedélzeten próbált átmászni, és az ujjaival szétmorzsolta. - Ennyit számítunk mi is az isteneknek - mondta elgondolkozva. - Tudom talán, vagy érdekel, hogy milyen reményei és álmai voltak ennek a foltnak itt az ujjaim között?

- Az ember nem bogár.
- Az istenek előtt? Honnan tudod, Nef?
- Mert minket nem a bogarak teremtettek. Az isteneket mi teremtettük, Mózes.
- A papok máshogy mondják. Az istenek teremtették az embert.
- Nehusztan megette egy teknőc tojásait - szólt közbe Nun -, és aztán lehányta a teknőc páncélját. Aztán a hányásában kicsi lényeket látott mozogni és evickélni, ezek voltak az emberek. Nekik adta a teknőcpáncélt, abból lett a világ, aztán megölte a teknőcöt,

tüzet rakott a húsából, és ez a tűz azóta is ég a teknőcpáncél mindegyik végén, és ez a gyehenna. És ha a gyehenna tüze eléggé megpuhította már a páncélt, Nehusztan az egészet le fogja nyelni, és az lesz az emberiség és a világ vége.

Nef elmosolyodott, Mózes meg azt mondta: - Az istenek nem ilyen kegyetlenek, mert ha lesz elég idő, az ember szépen kiirtja önmagát, és megkíméli Nehusztant ettől a feladattól.

- Már egy ideje megvagyunk - vonta meg a vállát Nef -, és egy darabig fenn is maradunk talán. Az istenek ellenére, Nun. Hallottam egyszer egy történetet a tengeri népektől, akiknek az istenei között él egy Pro-Mé-Tusz nevű, vagy valami hasonló. Rengeteg istenük van, de ő volt köztük az egyetlen, aki megszánta az embert, és megtanulta szeretni is. Tudod, a tengeri népek nyílt és szókimondó népség, ahogy illik is azokhoz, akik kereskedéssel keresik a kenyerüket, ha nem lophatnak, és lopással, ha nem tudnak kereskedni - ezért aztán könnyen be is ismerik, hogy az istenek megvetik az emberiséget. Az ember játékszer az istenek kezében, és minél jobban megkínozzák és feldühítik, annál boldogabbak. Ez a legfőbb szórakozásuk, legalábbis így mondják a tengeri népek. De valamiért ez a Pro-Mé-Tusz nevű isten csodálni és szeretni kezdte az embert, és ellopta neki a szent tüzet arról a szent hegyről, ahol az istenek élnek, és odaadta az embernek, és vele együtt persze odaadta a meleget, a tudást és a fémöntés tudományát is.

- Ha jól sejtem, az istenek nem nagyon örültek Pro-Mé-Tusznak - jegyezte meg Mózes.

- Nem, nem is örültek neki - felelte elgondolkozva Nef. - A tenger népei szerint Pro-Mé-Tuszt örök életére egy sziklához láncolták, ahol a madarak tépkedik a húsát, és a nap égeti és gyógyítja a sebeit. Érdekes egy történet, hiszen mi, egyiptomiak is éppen ezt tesszük mindenkivel, aki - hogy így fejezzem ki magam - tüzet ad a társainak. És mégis úgy gondolom, hogy közel sem vagyunk olyan

rosszak és megátalkodottak, mint az isteneink, akiket magunknak teremtünk.
- De még az én jó Nef barátom, aki bölcs és gyakorlatias, még ő is hisz az istenekben - mosolygott Mózes. Meleg és sugárzó mosolyát Nef ezen az egész hosszú úton most látta először. Nef vállat vont és visszamosolygott. - Válaszd szét, Egyiptom hercege, a bölcsességet a bölcsesség vágyától. De vegyük sorra a dolgokat. Még mindig nem árultad el nekem, hogy miféle bölcsességet kerestél azon a hosszú déli úton, és milyen bölcsességet találtál.
- Igen keveset, ha eltekintek egy Doogana nevű öreg varázsló hókuszpókuszától.
- Akit szerencsére utoljára láttam - szólt közbe Nun.
- Nem szeretem én a varázslást, és nem szeretem az olyan öregeket, akik szabadon olvasnak az ember gondolataiban. Elég bajom van, ha csak a saját nem túl sok gondolatomat meg akarom érteni, nemhogy még azon kelljen aggodalmaskodnom, hogy valaki más is vájkál bennük. De azt elmondhatom, egyiptomi, hogy ez a te Pro-Me-Tuszodról szóló történeted nem ismeretlen. Az én népemnek is van egy meséje, amely arról szól, hogy az ember valaha meztelen volt és boldog, talán mert nem tudott eleget a boldogtalansághoz. A fák gyümölcsét ette, és nem ismerte a szégyent. Volt ugyan egy igen zamatos gyümölcs, a tudás gyümölcse, de Nehusztan megtiltotta, hogy megkóstolja. Aztán Nehusztan mégis odajött, és megkísértette, hogy egyen a tiltott gyümölcsből, és amikor az ember megette a gyümölcsöt, Nehusztan azzal büntette, hogy kiűzte a jó földről a sivatagba, így lettünk mi, Izrael gyermekei sivataglakók...
- Nehusztan - bólintott Mózes - éppolyan értelmetlen és balgán bosszúálló isten, mint a többi. Látod, Nef, őt sem kedvelem jobban, mint mondjuk Oziriszt, bár azt hiszem, jobban tenném. De mostanáig igazat beszéltünk, és semmit sem hallgattunk el. Ha mindenki más előtt csaló vagyok is, téged nem csaphatlak be. Én

levita vagyok, akárcsak Nun, és volt olyan jó vagy balszerencsém, ahogy akarod, hogy éppen akkor akartak ennek a fent említett Nehusztannak feláldozni, amikor Enekhaszamon kétségbeesetten szeretett volna gyermeket. Úgyhogy tessék, ennyit a te egyiptomi hercegedről, egyszer s mindenkorra.

- Ezt már nagyon régóta tudom - bólintott Nef. - Amontef elmondta nekem. Ő kért meg rá, hogy elvigyelek és megmutassam neked a rabszolga levitákat, hogy sohase irigyeld azokat az embereket, akiknek a vére az ereidben folyik. Ők voltak annak a népnek a fiai, akiket a szigeten láttál, akik a magtárat építették. - Elhallgatott, és figyelte Mózes rémült zavarát. Aztán azt mondta: - Nem tudom, igaza volt-e vagy sem, félnevű Mózes. Azt álmodta anyáddal együtt, hogy egy szép nap majd te leszel az istenkirály, és visszaállítod Atont a trónjára, minden más isten fölé. - Megrázta a fejét, és az arcán hirtelen bánat suhant át. - Nem, neked nem Egyiptom vagy Aton a sorsod. Most már felnőtt férfi vagy, Mózes, nem az a fiú, aki elindult. Láttad a háborút, megismerted a szerelmet, a magányt és a bűntudatot. Egy nap majd megismered a haragot is...

- És akkor? - suttogta Mózes.

Nef megvonta a vállát. - Akkor majd meglátjuk.

13

Bármilyen hosszú, lassú és csöndes volt is az utazás lefelé a Níluson, azért véget ért, Nef bárkája bevonta az evezőit, amely az ősi Taniszban, azaz Ramszesz városában hozzákoccant a rakodópart kövének. A kikötő munkásai, a tengerészek, a kötélverők, a szállítók és a kereskedők jól ismerték Nef szikár, ősz hajú alakját, de senki nem látta meg Egyiptom hercegét abban a magas, széles vállú, sebhelyes katonában, aki vele érkezett; Nun pedig már egyáltalán nem úgy mozgott, mint egy rabszolga: ápolt

szakálláról és fonott hajáról, csíkos kötényéről és keménykötésű alkatáról sokkal inkább gondolták volna babiloninak vagy kánaánitának, mint valami sivatagi törzs tagjának.

Ahogy Mózes a kusita botra támaszkodva átengedte magát a hazatérés élményének és érzéseinek, a hely mintha összement volna: hiányzott belőle a méret és a pompa, amire emlékezett. Semmi nem volt olyan hatalmas, olyan fényes, olyan lenyűgöző. - Mózes döbbenten vette észre a bűzt és a mocskot. Emlékeiből kitörlődött a halfejek és pikkelyek látványa a kikötőben, akárcsak a környék vad áramlata, ordítozása és émelyítő szaga. Még Ramszesz Nagy Háza és a folyó mentén néhány száz méter hosszan magasodó falai sem voltak olyan gigantikusak, mint az emlékeiben, és amikor ezt az élményét megosztotta Neffel, a mérnök bólintott, és bevallotta, hogy ő is jól ismeri ezt a jelenséget. Nem is annyira fizikai, mint lelki dolog ez, hiszen még a legnagyobb palotában is szűk és tompa a látóhatár, délen viszont minden határtalan, a hegyek szinte az égig érnek. Az a tény, hogy újra itthon van, magában is felnagyította és félelmetessé változtatta Mózes emlékeiben a tereket és a távolságokat, és sehogy sem tudta elhessegetni magától azt a gondolatot, hogy lényének egy része ottmaradt azok között a hegyláncok között, ahol a Nílus ered. Milyen jól fel tudta idézni Doogana mosolygó képét, ahogy olyan mindent tudóan nézett rá. - Mi történik a vándorral? - kérdezte Neftől. - Haza tud egyáltalán térni? - Mire Nef bánatosan annyit felelt: a vándor az, aki keresi a hazáját, nem aki elhagyja. A tömör célzás nem vesztette el a hatását, úgyhogy amikor Nef megkérdezte, hogy érzi magát, Mózes csak annyit felelt: - Idegen vagyok itt. - Nef azon tűnődött, hol nem volna Mózes idegen. Igaz, létezett egy hely, ahova hazatérhetett volna: a fehér ház a katarakta fölött, de az már elveszett.

A hosszú hajóúton Mózes sok mindent megtudott Nefről. Hallotta annak a lánynak a történetét, aki valaha Nef felsége lett, de meghalt gyerekágyban. - Nef a maga bánatával akarta enyhíteni

Mózes kínját. - Az ember nem birtokol semmit - mondta később Mózesnak. - A mi számunkra, mint minden ember számára csak a változás marad, és már az is elég, ha találunk valami jót és szépet, és akár csak rövid ideig nézhetjük és érezhetjük magunk körül. - Mózes keserűen kérdezte vissza: - Akár csak egy napig? - Akár csak egy napig, fiam - felelte Nef.

Nef a felesége halála után évekig a Nagy Házban élt a műhelyében. Alig volt szüksége valamire. A palota személyzetének kosztját ette a közös asztalnál, a szalmazsákját pedig egyszerűen leterítette a földre. Az éjszakáit általában valamilyen munka töltötte ki. De amikor Mózes elutazott, és Amontef után Aton többi papját is sorra megölték, a Nagy Ház elviselhetetlenné vált, és Nef vásárolt magának egy házat a folyó mellett, a palota fölött.

Ide vitte magával Mózest és Nunt, mikor a bárkáról kiszálltak. Egyszerű, fehérre meszelt vályogtégla ház volt, öt szoba és egy tornác - amely egyben étkező is volt - és tartozott a házhoz egy hátsó konyha is. A tetőtérnek, amelyhez külső lépcső vezetett, illatos cédrusfa padlója volt, nyáron kellemesen lehetett benne aludni, és a ház mögötti kerten kívül, ahol olaj- és fügefák álltak, ez a tetőtér volt a ház egyetlen büszkesége. - Azt hihetnéd - jegyezte meg Nef-, hogy miután annyi házat felépítettem másoknak, fogom a tudományom, és ennél valamivel elegánsabb épületet tervezek magamnak. De ahogy neked is, nekem is meg kell még érkeznem, és a céljaimnak ez is megfelel. - Azt is hozzátette: reméli, hogy egyszer még együtt lakhatnak a házban, ahol legalábbis van annyi szoba, hogy mindannyiuknak külön teret nyújthat. Nef személyzete kicsi volt, de megfelelt: egy szakács, egy házvezető és egy kertész. Mózes azt sem ítélte volna el, ha Nef tart egy-két rabszolgalányt ágyasul, hiszen ez gyakori volt a nőtlenek között, sőt még a nős emberek között sem szokatlan, de azért örült, hogy nem így van.

Miután berendezkedtek a házban, másnap Nef visszaindult a sivatagba, mert az emberei ott dolgoztak Ramszesz kolosszusán.

Bár Nef meghagyta Mózesnak, hogy mindent tekintsen a sajátjának a házban, a herceget Nunnal együtt kellemetlen helyzetbe hozta az átmeneti szegénység. Mózes nem viselhette Nef ruháit, de mialatt a fogadóban élt, mindent elveszített, amivel elindultak, aranyat, ékszereket és fegyvereket egyaránt. Még egy tőre sem maradt, egyetlen pár szandálja sem, hogy levethesse a lábán levőt, amely már kezdett szétszakadni. Nef borotváját kellett használnia, és hacsak nem akart meztelenül járni-kelni, Nef kötényeit kellett felvennie, amikor a sajátját kimosatta. Annak, akiben soha életében nem merült föl, hogy a vagyonát ne vehetné bármikor igénybe, és akinek mindig megvolt rá a lehetősége, hogy kielégítse minden szükségét, amit arannyal megvásárolhat, érdekes volt ugyan ez a helyzet, de eléggé idegesítő is.

Mindenesetre elszórakozott azzal a gondolattal, hogy úgy élhetne itt Ramszesz városában, hogy nem is kell feltárnia kilétét, de miután két napig tétlenkedett a kertben, nem akarván szegényes helyzetében az utcán mutatkozni, mégis úgy döntött, hogy bemegy a palotába, és beszél Széthi-Mózessal, a Nagy Ház főudvarmesterével és fél Egyiptom vagyonának házőrzőjével. Egyedül ment, Nun nélkül, és ahogy a hatalmas épület kapuihoz közeledett, a lelke megtelt gyerekkori emlékei minden édességével és keserűségével. Egyszerre mulatott és bosszankodott az őrség parancsnokának szavain, aki végül felismerte: - Olyan, mintha nem is magad járnál itt, Egyiptom hercege - mondta tűnődve a parancsnok -, hanem valaki, aki hasonlít rád, és rád emlékeztet.

Az őrség parancsnoka - Mózes jól tudta - az istenkirály egyik el nem ismert fattya volt, így egy fokkal alacsonyabb rangot kapott, mint az elismert fattyak, akik ott nevelkedtek és hemzsegtek a palotában. A parancsnok istenekhez illő stílusába alázatosság vegyült, de azért gyanakvó kíváncsisággal figyelte a legendás félnevű herceget, aki állítólag az egyetlen igazi fia Ramszesz atyja, I. Széthi gyermekeinek, és a szóbeszéd szerint királyi atyja gyűlöli

is és fél is tőle hatalmas ereje, ördögi harcmodora és démoni természete miatt. Bár Mózes mit sem sejtett róla, távolléte évei alatt valóságos legendává vált. A rabszolga Nun megszelídítésének és megtörésének történetét a felismerhetetlenségig átköltötték, a szent kötény megszentségtelenítését viszont az istenek elleni, veszélyes lázadásnak tartották. A pletyka szerint Mózes három testvére halt meg a kezétől, és számtalan királyi húga szült neki fattyakat.

Fizikai valója semmivel sem kisebbítette a legendát. A Királyi Őrség tagjait Egyiptom nemesi házainak legifjabb fiaiból válogatták, akik között valamilyen oknál fogva elterjedt a homoszexualitás. Az elkényeztetett, pirospozsgás és túltáplált fiatalemberek páváskodása már-már hagyománnyá vált: páncéljukat és pajzsukat arany borította, és aranysisakjuk alatt az arcukat pirosítani a szájukat festeni kezdték. Az ifjak megvetéssel és tisztelettel figyelték ezt a széles csontú, izmos embert, ahogy föléjük magasodik. Az aranyak és ékszerek hiánya ugyanolyan kihívó viselkedésnek számított, mintha Mózes meztelenül jelent volna meg. Rongyos kötényе és széteső szandálja gúnyt űzött az ő eleganciájukból, fekete hajának ősz szálakkal kevert zuhataga pedig - amelyet ugyan nagyjából egyformára vágtak, de látszott, hogy évek óta nem járt rajta igazi borbély keze - valósággal vad és fenyegető külsőt kölcsönzött neki, ami teljesen egybevágott a róla szóló történetekkel.

Mózes nem törődött velük, sem az őrség parancsnokával. Elmondta, hogy Széthi-Mózessal kíván beszélni, a főudvarmesterrel, és ott fogja várni a teraszon, ahova el is indult minden további magyarázkodás nélkül. Talán itt is idegen? - tűnődött. Megállt a teraszon, letekintett az udvarba, ahol a királyi utódok között annyi évig tanulta a fegyverforgatást. A téren a gyerekek újabb nemzedéke állt merev és remegő karral, nyilakat lőttek célba. Valami fiatalabb ember oktatta őket, Mózes azon tűnődött, vajon az öreg Széthihop meghalt-e. Az emlékek különálló

foszlányok formájában tértek vissza, mintha valaki más mesélte volna el a történetüket, mintha nem is olyan események emlékei volnának, amelyekben ő maga vett részt - Mózes azon kapta magát, hogy bosszantja ez a homályosság. Hol van Amontef? Hol van az anyja? Megpróbálta életre kelteni Enekhaszamon képét, de az arc, a hang és a test elmosódott.

Hirtelen észrevette, hogy a kertből bámulni kezdik az emberek, mutogatnak felé: a hír úgy terjedt, mint a kiáltás. Mózest egyszerre intenzív, magányos nosztalgia kerítette hatalmába. Bár a napon állt, a gyerekkor napsütése örökre elmúlt: Mózes hirtelen kínzó vágyat érzett, hogy bárcsak olyan lehetne, mint más. Nef könnyen beszél, hiszen egyiptomi, tartozik valahova, otthon van az igazság és az igazságtalanság, a lázadás és az elfogadás világában. Mózes viszont képmutató, idegen, levita, aki a hontalan beduin vándor siralmas büszkeségével azt állítja magáról, hogy valami Izrael nevű sivatagi pásztor ivadéka. A származását szégyen borítja, és szégyen is fogja árnyékolni és zavarni mindig. Amontef arra kérte Nefet, hogy vigye el Mózest a rabszolganéphez. Hadd lássa a mocskos, megnyomorított emberi roncsokat, akik életet adtak neki, hogy soha ne bánhassa, hogy elszakították tőlük. Mekkora megvetés volt Amontefben és Nefben, és mégis milyen nehéz elítélni őket! Hiszen hol van olyan nép, amely a beduin szót ne szitokként köpködné. A beduinok jönnek-mennek, hazájuk nincs sehol, magukon hordozzák a sivatag porát. Valaha, réges-régen élelmet koldultak, aztán itt maradtak szolgáknak. Mi a levita? Olyan ember, aki kést nyom a hátadba, tudatlan, de ügyes és ravasz, mindenestül babonás és műveletlen, ráadásul egy kígyóban tiszteli az istenét. Nehusztan ráokádott egy teknőc hátára, és tessék, ebből kelt ki az ember. Hát ez ő, igen, ő, Mózes, és az egészben az a legszebb, hogy ezek után nemcsak hercegként nevelték fel, hanem egész Egyiptom azt suttogja róla, hogy az összes herceg között ő a legkiváltságosabb, hiszen az ősi szokás szerint a királyi testvérpár gyermeke.

Ahogy ott állt gondolataiba merülve, alig vette észre, hogy Széthi-Mózes már jön is felé a teraszon. A főudvarmester nem sokat változott az idők során, csak még kövérebb lett, a hasa jobban kidagadt, mint valaha, a lábán a kövérség hurkái sorakoztak, és a karján is mindenütt rengett a háj. Lassabban járt és többet szuszogott, mint régen, de apró malacszemeiből nem tűnt el az éles tekintet, most is bizalmatlan, fürkész kifejezéssel méregette Mózest. Az egyiptomi herceg éles vonásaiban, magas homlokában és mélyen ülő szemében, íves orrában, amely minden korábbinál inkább sólyomra emlékeztetett, az előreugró járomcsontban, amelyre olyan szorosan feszült a barna bőr, a széles, dús ajkakban és az éles állban Széthi-Mózes semmit nem talált sem az istenkirály, Ramszesz, sem a húga, Enekhaszamon vonásaiból, és ezért még biztosabb volt benne, mint valaha, hogy Ramszesz téved: az égvilágon semmi oka nincs azt hinni, hogy ez itt a saját fia. A Nagy Házban nemigen történt olyasmi, amiről Széthi-Mózes ne tudott volna, hallotta a szóbeszédet, hogy ezt az embert csecsemőkorában a Nílusból fogták ki, ahova a rabszolganép vetette. De a többiekhez hasonlóan Széthi-Mózes is a saját előítélete foglya maradt, mert ő is megvetette a goseni beduin törzseket, a nyomorult, alsóbbrendű lényeket, akik Ramszesznak dolgoznak. Sokkal valószínűbbnek tartotta, hogy ez a magas, kevély félnevű herceg Karnak környékéről származik, és voltaképp Ehnaton vérét hordozza, a gyűlölt istenét. Mert bár Mózes nem hasonlított Ehnatonra, az arca karnaki arc volt.

Akárhogy volt is, Széthi-Mózes most egy híres ellenséghez közelített, aki még hatalmas lehet, de magányos, és nem is sejti a hatalmát - az udvarmester arra gondolt, mennyivel egyszerűbb lenne minden, ha a herceg odaveszett volna Kus földjén. Mózes viszont tökéletesen tudatában volt a helyzetének, és Széthi-Mózesra ugyanolyan távolságtartással tekintett, mint sok más egyiptomira. Saját testének kemény és szikár voltát kiemelte a másik férfi

kövérsége, Mózes alig tudta elrejteni megvetését, amelybe erősen belejátszott az a háborúban és a vadászatban kialakult szokása, hogy az ellenfelét fizikai tulajdonságai alapján ítélte meg.

Széthi-Mózes hivatalos és precíz volt. - Egyiptom hercege - kezdte -, üdvözöllek és köszöntelek, a Nagy Házat megtiszteli a jelenléted. Visszatérésed híre örömet és boldogságot hoz mindenkinek, aki Egyiptomot szereti; hallottuk, hogy elindultál Kus földjéről, és már hetek óta vártunk rád. Ezért, uram, az istenkirály úgy utasított, hogy azonnal vezesselek elé, amint megérkezel, hogy szemét kedvére legeltethesse rajtad.

- Mindez nagyon megható és szívmelengető - bólintott Mózes -, de én most nem Ramszeszhez jöttem audienciára. Nézz csak rám! Azért jöttem, mert szükségem van aranyra, ruhára és lábbelire. A Kus földjén töltött időszak költségeit nem rovom föl, de a Nagy Ház hercege mégsem járkálhat rongyokban Tanisz utcáin.

A főudvarmester széttárta karjait, és mézesmázos hangon szólalt meg. Volt benne kellő tapintat és lélekjelenlét, és igazán megnyugtató hangon közölte: - Légy te egészen nyugodt, Egyiptom hercege, a vagyonod egyetlen sékelt nem csökkent. Sőt még növekedett is, úgyhogy nem is lehet elszámlálni a javaidat. Ami a tiéd, mind a rendelkezésedre áll. Az anyád termeit nem háborgatta senki, és annyi aranyad van, hogy minden szükségletedet kielégíti. De először atyádat kell látnod, mert ez a parancsa.

- Így, ahogy vagyok? - kérdezte Mózes, a kötényére és a szandáljára mutatva.

- Így, ahogy vagy. Gondolod, hogy az istenkirályt a cicoma és az illatszerek érdeklik? Katona vagy, a csatából érkezel. Velem kell jönnöd, Egyiptom hercege.

Mózes vállat vont és bólintott. - Helyes. - Azzal elindult Széthi-Mózes nyomában a Nagy Házba.

Akárhányszor közelített az istenkirály, Ramszesz trónjához, mindig egészen más érzés volt - és mégis ugyanaz, mert a fényes, ragyogó trónteremben ott jöttek mellette a kísértetek: az anyja, bátran, gyönyörűen és büszkén, önmaga fiatalon, aztán önmaga mint gyerek - mintha életének minden szakaszát ez határozta volna és határozná meg még mindig, ahogy idejárul ehhez a hatalmas emberhez, a világ legnagyobb és legerősebb uralkodójához. Mózesnak érzéketlennek kellett volna lennie, ha nem veszi észre, hogy a verseny most már önmaga és a trónon ülő ember között zajlik. Királyi fontossága érzetét az a tudat sem csökkentette, hogy egyáltalán nem herceg - ez csak később tudatosult benne, de addigra sokkal többet elszenvedett már. Mint minden egyiptomi, eleget tapasztalt az istenek befolyásából ahhoz, hogy eljátsszon a gondolattal: a sorsnál és a körülményeknél többre volt szükség, hogy ez a találkozás létrejöjjön. Mózest már egyáltalán nem zavarta, hogy a hatalmas Egyiptom uralkodója még mindig a fiának vallja - és ezt el is hiszi -, az egészet inkább kegyetlen, de élvezetes komédiának tartotta, hiszen Ramszeszt se nem szerette, se nem szánta, csak az ügyét akarta rendezni vele. És nem is volt semmi kétsége afelől, hogy egy nap rendezni is fogja.

De mostanra megismerte a türelem erényét: messze volt már tőle az a gyermeki érzés, hogy a holnap nem számít. Bár magányában, fájdalmában és keserűségében megtanulta, hogy egyetlen ember sincs teljesen egyedül, azt is megtanulta, hogy az élet láncát láncszemek kapcsolják össze. A csapás, amelyet a trónon ülő férfi - a hatalom és a gazdagság iránti kéjes vágyából - Kus földjére mért, már örökké visszhangozni fog. Ahogy Mózes az istenség trónusa elé lépdelt, ezt gondolta: „A tét megkétszereződött, Ramszesz, mert a te kezed által lelte halálát az a két nő, akit ezen a világon legjobban szerettem. Sokat nem tanultam, de azt megtanultam, hogy ne Kus népét vádoljam azért a gyűlöletért, amelyet a gyűlölet szított."

Ő maga azonban nem gyűlölt már. Megfogalmazódott benne egy új gondolat: hogy az igazságérzet nem az egyiptomiak lelkének képlékeny és szándékolt *maat*-jában lakozik, hanem különálló valami, amit az emberből és az ember szenvedéséből lehet leszűrni, és ami hatalmasabb, mint hinni lehetne. Kell hozzá némi türelem, és egyelőre várnia kell a sorára, de idővel készen fogja várni az embert, aki tisztelni és félni tudja. Mózesnak nem jutott eszébe, és még sokáig nem is juthatott, hogy új istent talált, akit imádhat, de egyre erősebben érzett egy botot, amelyre támaszkodhat, és amely erősebb és magasabb, mint a fekete kusita ébenfa bot - amelyet minden fegyvere közül egyedül hozott vissza Egyiptomba.

Ahogy most a királyhoz közelített, nem csekély büszkeséggel vette észre, hogy egyáltalán nem fél. Mózes, a kisfiú, Enekhaszamon bepúderezett, felékesített, ékszerekkel teleaggatott kisfia, aki annyira rettegett ettől a hatalmas isteni személyiségtől, ott kapaszkodott izmos lábaiba és megnyugodott - mert Kus kapitánya kevély magabiztossággal lépkedett végig a tróntermen, mint egy barbár, aki nem tanulta meg a hatalom rítusait, és soha nem hajolt meg előtte. Mózes gondolatban ezt mondta nekik: „Csak nézzetek meg, Egyiptom kövér, elkényeztetett írnokai, papjai és tisztviselői. Én vagyok itt, Mózes, a levita, Amramnak, a levitának gyermeke, ilyennek akartatok, hát ilyen lettem!"

És a teremben valóban csodálattal, bár némileg megütközve néztek rajta végig, mert túlzottan hosszúakat lépett, túlzottan széles volt a válla, és egész, nagyon is fizikai és fenyegető lényéből hiányzott a tisztelet. Az emberek nem tudtak felidézni egyetlen olyan alkalmat sem, hogy az istenkirály előtt valaki ne teljes díszben és pompában jelent volna meg audienciára. Ahogy ez az egyiptomi herceg egy szál foszlott ágyékkötőben és szakadt szandálban, gyakorlatilag meztelenül belépett, az felért a szentségtöréssel. A teremben álló udvari tisztviselők zöme jól

emlékezett a félnevű hercegre, de az emlék nem illett ehhez a napbarnította, sebhelyes és büszke emberre.

Ramszesz talán másként gondolta, mert ő a fiát látta ebben a férfiban, aki már rég nem volt fiú, és ha rossz előérzettél figyelte is, azért a büszkeség is eltöltötte, hogy ilyen keménykötésű vetélytársat nevelt. Nem csoda, hogy ez a Mózes olyan távoli tájakról is visszatért, amely a nála jelentéktelenebbeket elnyelte!

Az istenkirály biccentett Mózesnak, keskeny mosolyra húzta a száját, és intett, hogy lépjen föl az emelvényre, jöjjön hozzá közelebb.

Ramszesz maga kevesebbet változott ez alatt az idő alatt, mint Mózes. Ötvenötödik évében járt, már harmincnyolc éve ült Egyiptom trónusán, de az arca puha volt és fiatalos, medveszerű, erős alkata megőrizte a fiatalság minden életkedvét és erejét. Arra az időre már csak az idősebb nemzedék emlékezett, amikor az apja, Széthi uralkodott, a többiek számára Ramszesz ugyanolyan örökkévaló volt, mint a Nílus folyam, és a papoknak eszük ágában sem volt, hogy cáfolják a halhatatlanság legendáját, amely Ramszeszt övezte. Az uralkodó olyan határtalan birodalmat alkotott, amilyet előtte nem ismert a világ, és kőépületei újjáformálták Egyiptom arculatát.

Mivel visszaállította Egyiptom teljes, elsöprő hatalmát és dicsőségét, az emberek szemet hunytak a föld gondjai fölött: a kimerült és elszegényedett parasztság, a hanyatló népesség, Felső-Egyiptom kihalt és elhagyatott városai fölött - és a tömeges rabszolgaság betegsége fölött is, amely úgy hízott a föld testén, mint a vérszívó férgek hada. Ramszeszé volt a hatalom, a dicsőség és az arany csillogása, úgyhogy most, amikor Mózeshoz fordult, hangjában az istenkirály, minden más királyok ura szólalt meg:

- Visszatért tehát Kus kapitánya. Mondd, igaz, amit híresztelnek, hogy megtaláltad a Nílus forrását?

- Üdvözöllek, Egyiptom ura - válaszolta Mózes szenvtelenül és hivatalosan.
- Örömmel látom, hogy a modorodat megőrizted, noha az ékszereidet nem sikerült. Igaz, Széthi-Mózesnak már megmondtam, hogy engem nem a pompa érdekel, sőt jobban is látszik maga az ember, ha nem borítja mindenütt arany. Férfi lettél, félnevű Mózes, a tekinteted is olyan, mint ahogy Kus kapitányához illik, vagy mint egyik-másik kevély karnaki úrhoz. A kérdésemre viszont nem feleltél.
- A papok úgy tartják, hogy a Nílus forrása az istenek kútjaiban van - mondta Mózes óvatosan.
- A fenét érdekli, mit mondanak a papok! Én téged kérdezlek, nem őket!

Mózes bólintott, majd elgondolkozva felelte: - Elindultunk dél felé az egyik ág mellett, amely aztán egyre kisebb lett, végül csak egy patak maradt, aztán egy másik ág mellett haladtunk északra, de egyik sem volt elég széles ahhoz, hogy az igazi forrás lehetett volna.
- Tehát? És hogyhogy haladtunk?
- A beduin szolgámmal, Nunnal. Együtt tettük meg az utat.
- Arról a baromról beszélsz, akit a rabszolgapiacon törtél be?
- Igen, Egyiptom királya.
- De aranyvárost nem találtál?
- Semmilyen várost sem találtunk, csak néhány vadembert, akik szalmakunyhóban laknak és a mezőkön vadásznak.

Egész Egyiptom istenkirálya megnézte Mózest, végigmérte, mérlegre tette, de elég nehéznek találta - még ebben a hatalmas és színes teremben is. Három éve egy íjász dél felé szálló gólyát lőtt, aztán elvitte a madárjóshoz, hogy fejtse meg a jelenést. A madár begyében fekete követ találtak, amellyel az istenek akarták figyelmeztetni híveiket, úgyhogy a papok azt tanácsolták Ramszesznak, ölje meg azt az embert, akitől fél. Most meg kellett magától tudnia, valóban fél-e Mózestól. Ramszesznak több fia volt,

semhogy akár a nevüket megjegyezhette volna, de egyik sem ért fel ezzel a különös, magas emberrel, aki most előtte állt. Az ő szemében Mózes vad volt és szokatlan; de ha ilyen fiút nemzett, akkor igazi örököst nemzett a trónra, bár az efféle ember aztán nem vár rá, amíg a halál megadja neki a részét, gondolta Ramszesz. A gyűlölet és a félelem fala ereszkedett közéjük - a király tanácsadói mindannyian irtózatuk tárgyát, az istenek ellenségét és szentségtörőt látták Mózesban, aki ráadásul a gyűlölt istent, Atont imádja.

És Széthi-Mózes is azt kérdezte: - Mit várhat Egyiptom egy ilyen embertől, aki gyűlöli az isteneket?

Ramszesz csak ült a trónon, széles, húsos állát a tenyerébe temette, és figyelte Mózest. A hatalmas teremben minden követ és pap, írnok és udvarmester, kapitány és herceg néma csendben, tisztelettel állt, szemüket Egyiptom urára és a fiára függesztették, hiszen Mózes lázadását csakis úgy tudták értelmezni, mint aki isteni származása, vére és előjogai alapján lázad. Végül Ramszesz felsóhajtott, és harag nélkül megjegyezte:

- Ha szerettél és tiszteltél volna, minden máshogyan történt volna.
- Szerettem és tiszteltem az anyámat - felelte Mózes.
- És most úgy ülsz a testemen, mint egy pióca, amely a szívemet akarja kiszívni.

Mózes megrázta a fejét.

- Akkor mi hozott ide a Nagy Házba?
- Csak az aranyamat akarom, hogy kenyeret és ruhát vásárolhassak. Vagy talán így kellene járkálnom a városodban, ahogy vagyok?
- Én nem rabolom el, ami a gyerekeimet illeti! - emelte föl a hangját Ramszesz. - Az arany a tiéd, Széthi-Mózes ki fogja adni, amire szükséged van.
- Köszönöm, uram és királyom.

- Nem kérek köszönetet a hangodtól, amikor a szívedben gyilkosság lakik.
- Nem lakik gyilkosság a szívemben - felelte Mózes halkan. - Az öldöklésből eleget láttam Kus földjén, ahova azért ment a sereged, hogy igazságra tanítsa a népet, ehelyett vérben és összetiporva hagyta ott, úgyhogy én soha életemben nem akarok többé kezet emelni senkire, rád a legkevésbé. Az igazságszolgáltatásnak vannak más módjai is, és ha van is olyan ügyem, amelyet el akarok veled rendezni, megtanultam, hogy türelmesen várjak.
- És van merszed ezt a képembe mondani! - kiáltotta Ramszesz.
- Igen.

Ramszesz előrehajolt, és remegő hangon suttogta: - Milyen istenek állnak mögötted?
- Én nem kérek semmit az istenektől.
- Pedig kérhetnél, mert most már az a kérdés, hogy elhagyod-e élve ezt a termet.
- Azt akarod, hogy Egyiptom és a világ megtudja: ahogy a húgodat megölted, megölöd a fiát is?

Ramszesz visszadőlt a székben, lassan és nehezen szedte a levegőt. Hamar feldühödött, de hamar le is tudott csillapodni. Megvárta, amíg elszáll a dühe és teljesen visszanyeri önuralmát, és csak akkor szólalt meg. - Miért szeretnek téged az emberek, félnevű Mózes? Ha mellettem volnál, nem ellenem, azt hiszem, az egész világ a lábunk előtt heverne. Ez olyan rossz álom?
- Nekem igen.
- Vakmerően és vadul beszélsz, fiam - mondta Ramszesz keserűen. - Próbára teszed a türelmemet. A papok azt tanácsolják, öljelek meg, te pedig provokálsz, úgy beszélsz velem, ahogy eddig a Földön még senki sem mert. Hogy mersz így viselkedni?
- Mert félsz tőlem - felelte egyszerűen Mózes. - Nem tudom ugyan, miért, de félsz.

- Mégis, meddig fogsz elmenni? - tűnődött Ramszesz. - Tudod, hogy biztonságban vagy. Soha többé nem tudnék aludni, ha a véred szennyezné a kezem. Belevetnélek egy útvesztőbe, hogy ott rohadj meg, aztán fekhetnék ébren, és arra gondolhatnék, amit Széthikef írt nekem, hogy a legszegényebb paraszttal cserélne, ha olyan fia lehetne, amilyen te vagy. És ott van Nef, a mérnököm, aki talán a világ legnagyobb mérnöke: fogja és kockára teszi az életét, hogy elrejtsen, és segítsen neked. Ha tőlük elfogadod, tőlem miért nem?
- Ők nem az istenkirály - felelte Mózes, és először érzett szánalmat a vele szemben álló ember iránt.

Ramszesz a fejét rázta és elmosolyodott; most már mindenestől uralkodott magán, és neheztelés nélkül mondta: - Férfinak látszol, de a nyelved és a lobbanékonyságod a bolondos gyereké. Mit tudsz te a trónról, hogy olyan könnyedén félrelököd? Tudod te, mit jelent, hogy a két kezedben tarthatod az egész világ minden hatalmát? - Tömpe ujjú, erős és széles kezeit a tenyerével fölfelé tartva előrenyújtotta, az ujjait begörbítette. - Itt a hatalom! Van-e a világon, aki tagadni merészelné, vagy nemet merne mondani nekem? Amit akarok, azt megkapom, és ha a fejembe veszek valamit, azt megteszem, és a világon minden úr, fejedelem és lovag letérdel előttem és megcsókolja a lábam. Tudod te, mit jelent ez? Tudod te, mi a hatalom? Hogy az milyen édes? Nincs az a bor, nincs az a nő, nincs az az ékszer... Figyelj! - Felkelt, tapsolt egyet, és felkiáltott:
- Ürítsétek ki a termet!

Még a királyi követek is felbuktak a köpenyük szélében, úgy siettek, hogy eltűnjenek, és a hatalmas terem pillanatokon belül üres volt. - Látod - bólintott Ramszesz -, ugyanígy kiüríttethetném egész Egyiptomot, vagy be is népesíthetném. Nagyon könnyen siratod Kus népét. Pedig más népek is meghaltak, és meg is fognak, mert Egyiptom csak egy van, és a trónusán csak egyetlen istenkirály ül. Egyiptom ereje mások fájdalma. Ez így volt mindig, és így is marad,

ameddig a piramisok állnak Gízában. És te ezt akarod ellökni magadtól!
- Sohasem volt az enyém, hogy megtartsam vagy ellökjem.
- De a tiéd lehetne - mondta szinte már könyörögve Ramszesz.
- Nem, sohasem lehetne az enyém.

Mózes csak most eszmélt rá a kihallgatás céljára, amikor véget ért, és őszintén szégyellte magát, bolondnak és szenvelgőnek érezte ezt az egész dicsekvő és vadul dacos magatartást. Alkalma adódott, hogy belessen a magány függönye mögé, amely Egyiptom legmagányosabb emberét vette körül, és a király, aki minden királyok ura, kért tőle valamit, a végén már szinte könyörgött. Milyen elvakult és bolond volt, hogy azzal vádolta Ramszeszt, hogy tőle fél! Az igazság az - és erre a gondolatra éles, kegyetlen fájdalom járta át Mózest -, hogy ez az ember, akinek a gyermekei önmagukban is külön nemzetséget alkotnak, keservesen szerette volna, ha van egy igazi fia, olyan fia, amilyenről az ősi legendák szólnak: erős támasz, pajzs és védelem. Még ha semmi oka nem volt is, hogy elhiggye: Mózes a saját fia, akit a húga szült neki, akkor is kitalált volna valami megfelelő indokot. Utolsó kérdése is szinte panaszosan hangzott:
- Ott voltál Széthikeffel, amikor meghalt?
- Igen, uram és királyom.
- És hogyan halt meg?
- Ahogy mindenki más, gondolom.
- Na és mondd: félt?
- Félt - felelte Mózes halkan és rosszkedvűen. - Rettenetesen félt.

15

Mózes élete csöndes volt, mint a mocsarak nyugodt felszíne alkonyatkor. Az egyik nap átnyúlt a másikba, és bár amióta visszatértek Taniszba, az életüknek nem volt különösebb célja, azért

nem éltek tétlenül. Mózes mindig is szerette a Delta vad és messze nyúló mocsarait, a szél sós ízét, a mindig más naplementét és a reggel vastag, fehér ködét. Vásárolt magának egy kicsi, kétszemélyes csónakot, amelyet szorosan kötözött papiruszkötegekből alkottak, a víz felőli oldalán kátránnyal kentek ki, és illatos cédrusfával béleltek. Ezzel a csónakkal indultak naponta Nunnal, hogy felfedezzék a mocsarak világát, vízimadárra vadásszanak, vagy ha úgy hozta kedvük, kisodródjanak a nyílt tengerre, aztán főzzenek maguknak valamit egy homokpadon, vagy csak úgy feküdjenek az egyiptomi nap alatt órákig, és beszélgessenek egy keveset, vagy nagyon is sokat, vagy hallgassanak. Sok mindent meg is tanítottak egymásnak. Mózes egyre folyékonyabban tudott már a leviták nyelvén beszélni, Nun pedig megtanulta, hogyan kell könnyen és jól leírni a hieroglifákat. De ha egyszer-egyszer közel értek is Gosen földjéhez, Nun sohasem erőltette, hogy tovább menjenek, és mindig Mózes volt az, aki visszafordult.

Történt egyszer, hogy kimentek Neffel a sivatagba, hogy megnézzék Ramszesz épülő kolosszusát, amely a legmagasabb kőszobor volt a világon, és azzal a céllal készült, hogy örökké megmaradjon. Bár Mózes a puszta gondolatát sem szerette, hogy megörökítik ezt a magányos és gonosz embert, aki a Nagy Házban uralkodik, azért még őt is lenyűgözte a terv nagysága és tündöklése. Mint bármikor, ha Nef munkáit látta, most is az ész, a tudomány és a logika nyugodt világát érezte meg: a mértékek, eszközök és szögek szabályait, a tisztán áttekintett és jól elvégzett munka áhítatát. A hatalmas kőtömbök - amelyek közül némelyik háromszor olyan magas volt, mint egy ember, és széltében még nagyobb - a sivatag különböző részein hevertek, és egy egész sereg ember vágta, formálta, csiszolta és tisztította őket, akiket a főszobrász irányított, bizonyos Septet. A modell, amelyről a kolosszust mintázták - mint Mózes később megtudta, Septet szobrainak a tizenegyedik változata, amellyel végre Nef is megelégedett - két és fél méter

magas volt, és Ramszeszt az egyiptomi istenkirályokról készült kőszobrok hagyományos pózában ábrázolta, ahogy a trónján ül, ölében a hatalom szent jelképeivel. A modellt egy fából készült szánra emelték, amelyet hat ló húzott mindig éppen oda, ahol a kolosszus egyes különálló elemeivel össze kellett vetni.

Tökéletes, félelemkeltő, bár hagyományos munka volt, és Septet, az apró, egyszerű arcú, fáradt mester - felső-egyiptomi parasztok fia - ragyogott a büszkeségtől, ahogy Nef a szobrát dicsérte Mózes előtt. - Mert látod - magyarázta Nef -, itt nemcsak egy különálló szoborról van szó. A legnagyobb és legnehezebb kőszobrot készítjük a világon, de habarcsról szó sem lehet. Az illesztékeknek a felület és az egyensúly tökéletes egységében kell egymásba csúszniuk és eltűnniük, abszolút tökéletesen, úgyhogy nemcsak művészi feladattal állunk szemben, hanem matematikaival is. De azért ez a kettő nem áll olyan távol egymástól, mint gondolnád, és szerencsére Septet barátom kiváló matematikus is, nem csak nagy művész.

- Hidd el, eltúlozza a dicséretemet, Egyiptom hercege - szólt közbe a kicsi ember zavarában -, de nem tagadhatom, hogy édes a dicséret, különösen Nef szájából. Azt persze nem mondaná el, hogy bármit beszél is az én matematikai ismereteimről, én sohasem tudtam volna megoldani, hogy a végső méretre nagyítsam a szobrot. Ezt már ő tervezte meg, márpedig ha olyan ember dicsér valakit, aki a legbölcsebb építész, akit Egyiptom valaha ismert... - A szobrász hirtelen irtózatos zavarba jött, elfogta a félelem, és könyörgött, hogy Mózes bocsásson meg neki, hiszen bizonyára Egyiptom hercege is megérti, hogy Egyiptom minden új csodájának igazi építésze természetesen maga az istenkirály, a Nagy Ház ura...

Mózes észrevette Nun arcán a megvetést és a szánakozást, és mivel félt, hogy a végén Septet még a lábai elé veti magát, élesen, szinte keményen rászólt:

- Hagyd abba ezt a szöveget, Septet! Nem vagyok én pap vagy hivatalnok, Nef olyan nekem, mintha a testvérem volna, és legalább annyira a tanárom is, amennyire a testvérem. Tudom én, mit ér egy művész vagy egy mérnök, az a tenyészbika meg, akinek az alakját megformáztad, és olyan méltóságot és szépséget kölcsönöztél neki, amilyennel sohasem rendelkezett, egyedül még egy rőzsekunyhót sem tudna összeeszkábálni az erdőben. Ne ijedj meg, mert ezt a képébe is elmondanám. Egyszerűen nem tűrhetem, hogy egy nagy művész hason csússzon és megalázkodjon! Mi más maradt meg Egyiptom dicsőségéből, mint a hozzátok hasonló emberek?

Septet zavara teljes lett, vissza is vonult, mondván, hogy várja a munka. Nef legalább annyira aggódott, és meg is mondta Mózesnak, hogy ez a beszéd őrültség volt, nem bátorság, de Mózes csak a vállát vonogatta, és keserűen megjegyezte:

- Van egy betegségem, Egyiptom a neve: vagy belehalok, vagy kigyógyítom belőle magamat. Ez az ember egy percen belül a hasán csúszott volna előttem.

- Azt még túlélte volna.

- És én? - Mózes bánatosan mosolygott, és a fejét rázta. - Nef, Nef, komolyan próbára teszlek, igaz? De beszéljünk inkább a munkádról. Ez az egyetlen egészséges dolog, amit manapság Egyiptomban látok.

Nef bólintott, de a sötét árnyék ottmaradt az arcán. - Remélem, más nem hallotta, amit mondtál.

- Ez már így marad. De mondd: hogy fogod azokat a hatalmas kőtömböket felemelni? Nem látok semmi állványt, se köteleket. Iszonyatosan nagy emelvények kellenek majd hozzá, nem?

Mózes a megfelelő kérdést tette föl, néhány percen belül Nef már elmerülten magyarázta, hogyan akarja felemelni a kolosszust a sivatagi homokra. Elvezette Mózest és Nunt arra a helyre, ahol az alapokat kiásták, a sivatag homokján át le a felszín alatti kőzetig. A kemény gránáttalapzatot olyanra formálták, hogy pontosan

illeszkedjék az alatta lévő szikla domborulataihoz. - Mivel ekkora súlyú kőtömbökhöz nem használhatunk kötőanyagot, például habarcsot, ehelyett magukat kell összetartaniuk: az egyik felületnek a másikat, azt hiszem, nincs ennél jobb megoldás ilyen hatalmas méretű kőmonumentumok esetén. A két felületnek elég simának kell lennie, hogy egymásba illeszkedjék, méghozzá olyan pontosan, hogy végül már egy hajszálat se lehessen elhúzni közöttük sehol. Ha ezt megfelelően elvégezzük, a kövek örökre összetapadnak, legalábbis abban az értelemben örökre, ahogy egy ember el tudja gondolni - feltéve, hogy nem döntik le, és feltéve, hogy az alap nem süllyed. Az első kérdést bízzuk az időre, de a másodikról magunk is tudunk gondoskodni. - Aztán még elmesélte, milyen teraszok, sétautak és kertek épülnek majd a kolosszus köré, ha végre állni fog.
- Ha fel tudod állítani, Nef építész - szúrta közbe Nun -, mert én a magam részéről nem ismerek olyan erőt a világon, amely azokat a kőhegyeket a levegőbe tudná emelni, és egymás tetejébe tudná rakni.
- Nem-e? Akkor tiszta szerencse, hogy nem a te feladatod, hanem az enyém, Nun, mert ha szeretném, hogy a fejem továbbra is a nyakamon maradjon, akkor a kolosszusnak mától számítva kilencven napon belül egy darabban kell állnia. De hogy megnyugtassalak, a felállítás már a legegyszerűbb része a dolognak. Ahogy őseink is tudták már, akik a gízai piramisokat építették, mert mi is pontosan úgy fogjuk felemelni ezeket a köveket, ahogy ők építették a piramist. Nem tudnánk mi olyan kötélzetet vagy darut építeni, amely ekkora súlyt fel tudna emelni. Ehelyett görgőkön fogjuk elvinni az első réteg követ az alapra. Ha azok már a helyükre kerülnek, egyszerűen feljebb emeljük a sivatag szintjét az első réteg tetejéig. Ha eljön az ideje, itt van háromezer rabszolga, akik körülbelül négy óra alatt felemelik a homok szintjét. Aztán ugyanezekkel az emberekkel a második réteg követ is a helyére görgetem, és újra csak megemeljük a sivatag szintjét. Mindent

összevetve az egész szobor felállítása nem vehet igénybe többet, mint hat napot, és további négy napra lesz szükség a homok eltávolításához. Aztán évszázadokon át töprenghetnek majd a hozzád hasonló emberek, hogy hogyan bírtuk a helyükre illeszteni a köveket.

- Hát ez igazán egyszerű - bólintott Nun.

- Mint minden a világon, ha egyszer megértetted...

Még kétszer mentek ki a sivatagba, hogy nyomon kövessék a munkálatokat. Máskor a piacon kóboroltak, bár csak ritkán vásároltak valamit, hiszen alig valamire volt szükségük. Egy este az egész város összegyűlt Izisz istennő és a bátyja, Ozirisz ünnepére. Kevesen tudtak ellenállni a gyűlés vad és szilaj, karneváli örömének, Nef és Nun is úgy érezte, hogy Mózesnak végre el kell fordulnia a halottak emlékétől, úgyhogy elvonszolták magukkal. Az utcai árusoktól vettek fáklyát és papiruszmaszkokat, belekóstoltak a minden sarkon kínált forró csemegékbe, sült halba, vajban főtt rákba, sajtba, friss kenyérbe, mézesmandulás és mézes-mazsolás süteménybe, kecskehúsból főtt levesbe, és legalább ilyen gyakran emelték a szájuk elé a bőrtömlőket, hogy lecsorgassák a torkukon a bort.

Ahogy Mózes evett, ivott és a többiekkel énekelte a fejhangú himnuszokat, lassan leomlottak a maga köré emelt falak. Visszatértek az egyiptomi gyerekkor napsütötte emlékei, felidézte, ahogy ott állt a Nagy Ház falán, és vágyakozva nézte az utcákon kavarogó gyülekezetet, hogy bárcsak hozzájuk tartozhatna, ehhez a végtelen és formátlan tömeghez, amely a füstölgő fáklyák tengere alatt egyszerre volt közösségi és egyedi is. Most örült csak igazán, hogy még a házban levetette a rangja minden jelképét. Ma éjjel ő is ugyanolyan *kutah,* mint a szegény, föld nélküli nép ezer meg ezer tagja, akik Tanisz óvárosának sötét zugaiban laknak, és ő is ugyanúgy ihat, nevethet és dalolhat, mint bármely *kutah.* De a

magas, széles csontú alak mégiscsak kilógott a tömegből, és mire a menet elért a templomhoz, már mindkét karjára jutott egy-egy lány.

Nun és Nef valahol elveszett útközben, de Mózes nem is bánta, már olyan régóta volt részese a nyomornak, hogy szinte kötelezőnek érezte. Mostanra mindenki berúgott kicsit, a menet énekelve vonult a templom felé, és elkezdődött a szerelem. Azt mondják, a feleség nem ismerte meg a férjét a tömegben, viszont megismert másokat a rítus előrehaladtával; az ősi termékenységi szertartások szépen összeolvadtak az új Egyiptom kiművelt politeizmusával, és az élet terhei és sivársága alól felszabadult tömeg kezdett hisztérikussá válni. Itt már a nemes és a szegény, a hercegnő és a paraszt is összekeveredett, hiszen a papiruszmaszkok mindenkit egyenlővé tettek és visszavittek a homályosan felidézett, közös törzsi múltba. Mózes ismerte már a nők gyors, múló szerelmét, amelyet nem egyetlen férfi, hanem bármely férfi felkelt, és ők is hasonlóan válogatás nélkül részesültek az ő szenvedélyében.

Az éjszaka a szerelemtelen szerelem jegyében telt, és senki nem bánt meg semmit.

16

Aztán végül Nun mégis kimondta - hiszen a kíváncsiság végtére is nagyobb, mint a tisztelet, a honvágy pedig olyan érzés, amely alól még egy rabszolga sem kivétel. Sokszor jártak már annak a füves rétségnek a peremén, amelyet Gosen földjének neveznek - aztán egy nap, ahogy a csónakjuk a papiruszfalú csatornákon sodródott, Nun azt mondta:

- Szeretném még egyszer meglátni a szülőföldemet, gazdám, hiszen nemcsak te, én is túlzottan egyiptomi kezdek lenni, holott nem vagyok az.

„És az én szülőföldemet is" - gondolta Mózes, de nem felelt Nunnak, aki keserűen jegyezte meg, hogy mostanában egyetlen szót sem szólhat soron kívül, mert Mózes azonnal megbántódik.

- Nem bántódtam meg, ne légy már bolond! Nem gondolod, hogy én is ugyanarra gondoltam?

- Én a te helyedben nem gondolnék rá.

- Nem?

- Kiverném a fejemből, ha neked volnék.

- Igen? És miért? - kérdezte Mózes.

- Csak jobb hercegnek lenni, mint rabszolgának - vonta meg a vállát Nun. Jobb egyiptominak lenni, mint levitának.

- Szerintem az ember legyen az, ami - mondta ki lassan Mózes.

- De miért, gazdám? Tőle függ talán, hogy mi lesz belőle? Én Nehusztannak köszönhetem, hogy a leviták között, rabszolgának születtem. És talán te is neki köszönheted, hogy kihalásztak a folyóból, és herceg lett belőled. Vagy talán tőled és tőlem függött? Te Nehusztan ellen fordítottál, és lehet, hogy egy szép napon megöl érte, de addig több bosszúságot fogok neki okozni, mint amennyit kért.

Mózes elnevette magát, ahogy a csónak orrában hasalt és figyelte, milyen ügyesen navigál Nun a szűk csatornán egyetlen, hosszú mozdulattal. - Mindennek megvan a maga sora - bólintott Nun bölcsen. - Az istenek is érzékenyek, tudja mindenki. Ha csak megsérti őket az ember, máris rosszul érzi magát.

- Nem tudom, lehet-e isten egy kígyó - felelte Mózes lustán. - A kígyó állat, amelyik a hasán csúszik. Ha elég gyors vagy, a kardoddal levágod a fejét, és vége is a kígyónak. Ha meg nem vagy elég gyors, akkor a kígyó mar meg, és könnyen lehet, hogy véged is van, mint ahogy nekem is majdnem végem lett ott abban a déli rengetegben. De nem Nehusztan okozta, csak egy kígyó. Na mindegy, kezd halálosan elegem lenni az istenekből. Nem beszélhetnénk valami másról?

- Például Gosen földjéről? Épp arrafelé tartunk.

- Menjünk, ha akarod - bólintott Mózes.

- Akkor gazdám - mondta Nun -, légy szíves, vedd le az ékszereidet, karkötőidet, aranyaidat, és vedd le a szent kötényt is. Csak az ágyékkötőt hagyd meg, hogy ha egyszer egy egyiptomi érkezik közéjük, ne legyen rögtön herceg.

Mózes szó nélkül leoldotta magáról hercegi jelképeit. Hirtelen gyengeség és rémület fogta el, és örült, hogy Nun vele van. Az ékszereket és az aranyakat bebugyolálta a lenköténybe, és az egészet az eteleskosárba gyömöszölte. Aztán amíg Gosenba nem értek, egy órán át csak ült és hallgatott, a gondolatai helyén furcsa érzések kavarogtak. Úgy érezte, Nun erős karjai a sorsot és a végzetet jelentik, de persze azt is tudta, hogy ez merő képzelgés, hiszen csak egyetlen szót kellene szólnia, és a papiruszcsónak már fordulna is vissza, és indulna Taniszba. Ha nem mondja ki azt a szót, az már az ő felelőssége, nem Nuné. Most már akár a kíváncsiságának tulajdonítja az egészet, akár annak az elkeseredett vágyának, hogy szervesen és magától értetődően tartozhasson egyetlen néphez, helyhez, időhöz és történelemhez, így is, úgy is mindez szükségszerűvé vált, és ezt jól látta. Nem tudta, mi történne, ha a szülőhelyétől sivatagok, hegyek és hatalmas távolságok választanák el - mint hogyha például babiloninak születik -, de itt nem volt ilyen akadály. Egész életét Gosentől nem messze élte le, mondhatni karnyújtásnyira ettől a szegény, nyomorult néptől, akiknek a mocsokban, tudatlanságukban és nyomorukban a maguk primitív áldozásaik hoznak megnyugvást. Úgy is lehetne mondani, hogy toronyban élt, onnan tekintett le az ő siralomvölgyükre.

Nem táplált illúziókat erről a népről. Amontef a maga tudós, művelt és bölcs módján mesélt róluk és a szokásaikról - civilizált emberhez méltóan próbálta visszafogni a megvetést a hangjából és az ítéletéből. De Mózes maga is látta, ahogy Nef felvigyázóinak korbácsütései alatt dolgoznak - a jó és kedves Nef számára, aki egyszerre volt bátyja és atyja is -, de sem ő, sem Nef nem talált semmi különösebb rosszat abban, ahogy a marhabőrből sodort

korbács a szakállas beduinok sárral borított bőrébe tép. Mert hiába születtek a rabszolgák is embernek: ahogy itt a napon Egyiptom hatalmas építményein dolgoztak, hamarosan levetkőzték emberi mivoltukat.

A világban még nem született meg az a gondolat, hogy az istenek szemében, a nap és a csillagos ég alatt egyenlőek az emberek.
Úgyhogy Mózes ismerte őket, és ezerszer is ott érezte sima és egészséges bőrén az ő szégyenük és nyomoruk képzeletbeli bélyegét. Talán ha az egész élete máshogy alakul, ha megtanulja, hogyan kell az arany színét és az ékszerek csillogását imádni, ha megízleli a hatalmat, a parancsolás kéjes vágyát; ha megvetéssel és haraggal tud gondolni Enekhaszamonra, a hiú és törtető asszonyra, akin kívül más anyát nem ismert; ha soha nem igézi meg abban a magas toronyban Amontef és a többi öreg pap, ha nem téved be egy nap abba a terembe, ahol egy mérnök épp az emberi civilizáció dicsőségét tervezte - ha tehát mindez nem történik meg vele, talán képes lett volna kitörölni emlékezetéből annak a képét, hogy hova tartozik és honnan jött.

De ha sikerült volna kitörölnie a képet, már nem ő volna a félnevű Mózes. Erre gondolt leginkább, ahogy ott merengett, miközben a csónak kanyargott a papiruszlabirintusban, és Mózes újra csak azon tűnődött, milyen erők irányíthatják és rajzolják meg az ember életének ösvényét. Életének meghatározó éveiben épp elég mélyen megmerítkezett az egyiptomi teológiában és az istenek és az emberek közti dualizmusban, semhogy óvatlanul szimbolikus magyarázatokat keressen. A papirusznád vízi útjai olyan rejtélyesek, hogy az ember hetekre elveszhetett közöttük, Nun mégis tudta, merre járnak, mintha a csatornák minden kanyarulatáról lenyomatot őrzött volna az agyában. Bármennyit csalinkázott is látszólag, a célja szilárdan és változatlanul lebegett előtte.

Úgyhogy Mózes végül arra gondolt, éppen a vándorlása vezette ide, és nem haza, mert Neffel együtt most már ő is úgy gondolta, hogy a hozzá hasonló ember számára csak a keresés adatott meg, és nem az igazi cél elérése. Mózes a maga módján, korának szűkös korlátai között racionalista lett, ám ezt a racionalitást az istenek engesztelhetetlen világa szigorú keretek közé szorította, úgyhogy Mózes most már nemcsak az istenek ellenségét látta önmagában, hanem az istenek foglyát is.

Rájött, hogy minden másként alakulhatott volna, ha Kus földjének emberei nem pusztítják el gyűlölettel és keserűséggel telt szívvel a fehér házat ott a sziklafalon. Ha elveheti Meritatont, Egyiptomot vette volna el, a Felső-Nílus ősi, büszke Egyiptomit, de akkor se lenne immár a félnevű Mózes.

Ám bánatot a drága nő miatt érzett és nem az elveszett lehetőségek miatt. Egyáltalán nem bánta, hogy a csónak Gosen földje felé vette az útját, hiszen az utak előre ki vannak jelölve, és sem az evezős, sem a csónak nem követ mást - gondolta Mózes -, mint az áramlatot.

„Úgy legyen - mondta magának szinte megkönnyebbülten, szinte békésen. - Elegem van a tettetésből, a majomkodásból, abból, hogy idegen vagyok az idegen földön. Legyen úgy, ahogy lennie kell."

Ugyanakkor persze azt is tudta, hogy Gosen földjén is idegen lesz.

17

Belelépett a vízbe Nun mellé, hogy segítsen kihúzni a könnyű papiruszcsónakot a füves partra. Amikor a folyamon levonult az ár, Gosen és a többi Delta környéki föld éppolyan zöld és csodálatos volt, mint Egyiptom. Csakhogy ezeken a tájakon nem épültek csatornák, és nem volt öntözés sem, úgyhogy nem tudták a vizet hosszú időre tárolni, és ahogy a folyó tovább apadt, a talaj felszíne megkeményedett és kiszáradt, a fű elsárgult és kipusztult, és a

legkisebb szélfuvallatra mindenütt szállt a porfelhő. A föld forró volt, fölötte a mocsár bűzét hordta a levegő. Csak a vízpart maradt mindenütt zöld és buja.

Itt indultak el: az ágyékkötős egyiptomi, vadászfegyverekkel, mellette meg a szakállas, vastag copfba font hajú, medvetermetű férfi. Hallgatag földön jártak, szomorú és forró földön, és lábuk nyomán szállt a por.

- Messze van még a leviták városa? - kérdezte Mózes. Nun gunyorosan horkantott. - Városa? Hát városlakó nép vagyunk? És a vályogkalyibáink volnának a házak? Hiszen épp csak a fejünket dugjuk el az időjárás elől, akár az állatok. - Nun megváltozott: a hely bűzös levegője megmérgezte a lelkét: megtelt nehezteléssel és haraggal, ha nem is Mózes iránt, de megnevezhetetlen dolgok és önmaga iránt is.

- Íme a rabszolganép egyik városa - nevetett, és egy halom szerte hagyott kőtörmelékre és vályogtéglára mutatott, ahol legfeljebb egy-két gyík siklott a szemét között. - Ezt keressük? - kérdezte Mózes, de Nun csak a fejét rázta, és keserűen újra felnevetett. - Gosenban más rabszolgák is élnek, nemcsak a leviták. - Folytatták útjukat. Egyszer csak néhány kecskét láttak a sárga fűben legelni. Girhes, beteg állatoknak látszottak, de Nun elmagyarázta, hogy ha a kecskék kövérek és egészségesek, az egyiptomiak azonnal elragadják őket. Mózes hovatartozása bizonytalan volt: egyiptomiként érkezett-e, vagy mint levita, maga sem tudta, csak úgy maga elé dünnyögte: - Tehát Egyiptom lop a rabszolgáktól. - Ha az életüket igen, a kecskéiket miért ne? - Mondd, Nun: ha te uralkodnál valahol, ott nem volnának rabszolgák? -A beduin elhallgatott, nem ismerte a választ erre a kérdésre, mert még sosem tette föl magának.

Egyszer csak egy öreg kúthoz érkeztek, amely körül néhány pálmafa nőtt, itt telepedtek le egy kicsit, hogy megpihenjenek és a nap elől árnyékba húzódhassanak. Az árnyékban három meztelen,

nagyon apró és sovány, hat-hét éves forma gyerek játszott, akik felpillantva először Nunt vették észre, csak utána a másik embert. Nun a leviták nyelvén szólt hozzájuk, erre elkerekedett a szemük, mert meglátták az ezüst karkötőket a két könyöke fölött. A gyerekek nem válaszoltak, csak néztek tágra nyílt szemekkel, mozdulatlanul, mint mikor egy gyerekben a kíváncsiság és a félszegség küzd. Aztán megpillantották Nun mögött Mózes magas alakját, borotvált arcát és nyakig érő, nyírott haját, úgyhogy a kíváncsiságuk rémületbe csapott, és sírva futottak el páni félelemben, ahogy cingár lábuk bírta.

- Izrael gyermekei - vonta meg a vállát Nun, ahogy a borongó hangulat súlya ránehezedett a vállára. - Miért is jöttünk ide, gazdám? - kérdezte Mózest. Mózes élesen, bár nem barátságtalanul újra megkérdezte: - Hol van a leviták városa? - Nun a pálmák mögé mutatott, egy csapat vályogkalyibára. Ide futottak be a gyerekek, és ide követte őket Mózes és Nun. Bár Nun is lassan és tétován lépkedett, Mózest még az is elbizonytalanította, hogy ezek az emberek valószínűleg félni fognak tőle, és előre könyörgött nekik képzeletben: „Tekintsetek rám kedvesen, mert nekem is megvan a magam bánata." De túlzottan meglátszott rajta, hogy egyiptomi: látszott egyenes tartásán és büszke léptein, arcának borotvált, barna bőrén, hajának fekete zuhatagán, szép izmai egészséges formáján. Egészen biztosan félni fognak tőle, éppúgy, mint a gyerekek, úgyhogy kicsit lemaradt Nun mögött, lassan emelgette a lábát. Hirtelen megbánta, hogy magán tartotta a hosszú vadászkést, amely az övéről lógott, a tegezt, amelyben éles nyilait tartotta, és a hírhedt és hatalmas lemezeit hettita harci íjat. így érkezik meg Egyiptom: a halál fegyverei nehezednek rá - amelyek most valóban olyan súlyosak voltak, akár Mózes gondolatai, amelyek így könyörögtek: „Tekintsetek inkább csak erre a kusita botomra, amelyen megszámlálhatatlan rovás jelzi Egyiptomból való száműzetésem

napjait - és ez csak egy része annak, amit Egyiptom ellenem, akárcsak ellenetek elkövetett."

Itt is állt egy kút a vályogkalyibák előtt, rajta papirusztető, hogy a naptól védje a vizet. Egy nő épp merített a kútból, hozzá rohant a három gyerek, hogy megrettent arcukat elrejtsék rongyos, formátlan gyapjúruhája ráncaiba. Egy másik nő is ült ott törökülésben a kútnál, de most felállt, aztán a kalyibákból és a környékükről további asszonyok és gyerekek kerültek elő, hogy megnézzék a két idegent.

A kút mellett álló asszony riadtan nézett föl, egész arcára és alakjára félelem ült ki, semmi öröm vagy várakozás - sovány, beesett arca volt, sötét szeme és elnyűtt ábrázata -, a tekintetét Nunra függesztette, aki a béke jeleként kiterjesztette a karját, és a leviták szavaival köszöntötte őket.

- Ne félj tőlem, Jábed leánya, Sára. Nun vagyok, Efala és Zilpa fia, te pedig rokonom vagy anyai ágon, és Efrel unokatestvéremen keresztül is, úgyhogy nem is kellene így nézned rám, mintha idegen volna tőlem minden, ami a tiétek.

- Nem lehetsz Nun, Efala fia, akit elvittek innen és halálra korbácsoltak, mert büszke volt és nem hajtotta meg a hátát - válaszolta az asszony igazsága biztos tudatában, kevély büszkeséggel.

- Akkor nézz meg még egyszer, asszony, és szólj a többieknek is, hogy jöjjenek és nézzenek meg.

- Nun meghalt. A halottak nem járnak ezüst jelképekkel, és a tagjaik nem kövérek. És ki ez a magas egyiptomi mögötted?

- A gazdám, aki megengedte, hogy visszatérjek, és megnézzem azt a helyet, ahol születtem.

- Vagy úgy! Erre a látványra vágyik egy egyiptomi úr! És mit akartok itt tőlünk? Nincs nekünk aranyunk, se bronzunk, se ennivalónk, amit elvihetnétek. Hagyjatok minket békén, bárkik vagytok is.

Közben előjöttek más asszonyok is, bár a gyerekeiket visszazavarták, és a napfényben hunyorogva néztek Nunra. Néhány sovány férfi is eléjük furakodott, és tekintélyesen szónokoltak. Mózes húszlépésnyire megállt, hagyta, hogy Nun eléjük menjen. Az előbb egy darabig követni tudta Nun és a Sára nevű asszony beszélgetését, de aztán a gyors szóváltás alatt elvesztette a fonalat. Most, hogy már nem csak morfondírozott a vérrokonairól, hanem itt állt velük szemtől szemben, szinte megkönnyebbült: megtört valami feszültség, amely benne élt, amióta az eszét tudta. Mózes ráhajolt a botjára, fülelt és nézelődött, de egy tapodtat sem mozdult, egy szót sem szólt. „Majd Nun elintézi" - gondolta. Nun tudni fogja, mit tegyen, és a leghelyesebb utat választja, ő maga meg úgy érezte, nem róla van szó. Már sem az egyik, sem a másik világhoz nem tartozott: sem Egyiptom hercege nem volt, sem levita. Ebben a korban, amikor még a klánok, törzsek és családok hálózata jelentett egy-egy népet, az az ember, aki kivált a sajátjai közül, a káoszba lépett. Mózes tehát egyedül volt, de miközben önmagával vitatkozott, úgy érezte, közömbös a saját magánya iránt.

Közben előresántikált egy öregember, és Nun arcát kémlelte. Vizenyős, vörös szemével fájdalmasan hunyorgott az éles napsütésben, de azért alaposan megvizsgálta Nunt, aztán megvetően vetette oda az asszonyoknak: - Mit tudtok ki, kotkodácsoló bolondok? Vén tyúkok! Hiszen ez Nun, Efala fia. Zilpa, az anyja Pasur lánya volt, aki a férjén keresztül az én tulajdon anyám nővére lett. Az apja meg a midianita Husur volt, akit az egyiptomiak metéltek körül, amikor megvásárolták a beduin kereskedőktől. Ő mindig azt vallotta, hogy a dédapja Jákob sejk, áldott legyen a neve, akinek olyan nagy hatalma volt Kánaán földjén, de hát a midianiták mind hazudnak, ki hinne nekik? Az igazság az, hogy Jákob sejknek több fia volt, mint ameddig el tudtok számlálni, mert férfiasságának ugyanannyira teljében volt, mint amilyen ez a kutya, aki most Egyiptom trónusán ül, úgyhogy minden nyomorult beduin törzs

Izrael gyermekeinek tekinti magát. Nem elég, hogy a midianiták szerint Midián Ábrahámtól és Keturahtól született, és nemzette Efert és Hanochot és a többieket, de még Reubent és Gádot is muszáj belevenniük a sokaságba, hogy ők is Izrael gyermekei lehessenek, sőt még az amelekiták is, a kutyák, akik Midiánhoz csatlakoztak, és tagadják Nehusztant, még ők is azt vallják, hogy Ábrahám rokona volt Zefrának, akinek csak egyetlen szeme volt, de azzal az egy szemével körbe tudta fogni a tárgyakat, ami...

Mózes nagy nehezen fel tudta venni a szavak fonalát, és észrevette, hogy az öreg régen elfelejtette, mit akart bebizonyítani, és azt is látta, hogy erről az elképesztő családfáról egészen addig tudna hadarni az öreg, ameddig reszelős hangja el nem apad. Meglepetten figyelte, hogy Nun, aki máskor mindig annyira türelmetlen, és annyira idegesíti a fölösleges beszéd, most milyen nyugodtan hallgat, és eszébe sincs félbeszakítani az öreget; ám ez esetben a türelme nagyobb volt, mint az asszonyoké, Az egyikük, aki talán fiatalabb volt, mint ahány évesnek látszott, sőt bájos is volt, nyersen közbeszólt:

- Elég legyen már, vén bolond! Ez itt Nun, Efala fia. Rendben van, mi is látjuk. Jóra fordult a sorsa, jó időket látott. Mit akarsz tőlünk, Nun?

- Csak nevezz vén bolondnak! - csattant fel az öreg, és a hangja egész magasan reszketett. - Olyan öreg vagyok, hogy nyugodtan lehetnék a nagyapád. Az ölemben tartottalak, és bepiszkítottál. Rácsaptam a csupasz fenekedre, te tiszteletlen kis poronty! Nehusztan átka legyen rajtad! Borítson el a nyalkája, és rohassza le a húsod!

- Hagyd már, Miriám - szólt közbe fáradtan egy másik asszony. - A vén bolond teljesen megőrült. Most miattad megint átkozódni kezdett. Egész nap átkozódni fog.

- Volt még idő, amikor az emberekben élt tisztelet - nyafogta az öregember. - Tisztelték az öregeket, megbecsülték őket a fiatalok.

Mielőtt rabszolgák lettünk Egyiptomban. Mert mi a rabszolga? A rabszolga piszkos. A rabszolga mocskos. A rabszolga állat, amilyen a szamár a mezőn. Mit tud egy állat a megbecsülésről meg a tiszteletről? Míg szolgák nem lettünk Egyiptomban, minden más volt. Igen, én mondom, más volt. Akkor az asszony nem nyithatta ki a száját...

- Te fogd be végre a szádat, öreg - kiáltott rá egy asszony.

- Menj vissza a vackodra, öreg - mondta csípősen a Míriámnak nevezett asszony. - Megsütötte a fejedet a nap. Még bolondabb leszel, mint voltál.

Mózes látta, hogy őróla már teljesen el is feledkeztek, csak a gyerekek nem, akik felbátorodva kezdtek közelebb oldalazni hozzá, a szemüket hatalmas harci íjára és vadászkése csillogó ezüstnyelére függesztették. Azt is észrevette, hogy furcsa módon ezek az emberek némi izgalmat és változatosságot találtak ebben a látogatásban, amely megtörte sivár és reménytelen életük egyhangúságát. A szitokszavak, vádak és átkok oda-vissza repkedtek, de nem volt semmi jelentőségük: sem félelmet, sem dühöt nem fejeztek ki, Nehusztan nevét is minden tisztelet és félelem nélkül emlegették - időnként kifejezetten megvetően. Mózes rájött, hogy Nun önmagát akarta igazolni, amikor a vallásra hivatkozott, itt azonban - olyan értelemben, ahogy ő megszokta - szó sem volt vallásról, inkább olyasféle varázslatot látott, amit Doogana gyakorolt, és amelyet teljesen elkorcsosított a mindent meghatározó rabszolgaság.

Most egy másik öregember furakodott át az asszonyok sorfalán, hogy megnézze Nunt, és elismerése jeleként sovány karjaival átölelte. Nefi volt, Nun apjának, Efalának a bátyja. Elmondta Nunnak, hogy Efala két éve meghalt. Egy építkezésen dolgozott, és megcsúszott az állványon, vagy csak a puszta kimerültségtől esett le róla téglahordás közben. Efala volt a kisöccse, anyjuk öregségének gyöngye, ahogy ő maga, Nefi az asszony ifjúságának gyöngye.

Átölelte Nunt, aki egyedül maradt a családjából, mert az anyját néhány hónappal az apja után bélférgek ölték meg, a húga meghalt gyermekágyban, a bátyját elvitte valami láz, amely egy éve az egész közösségen végigsöpört. - Teher az élet és nyomorúság - siránkozott az öreg, és az asszonyok mind sírva fakadtak. Siratták Nunt, hogy megárvult, és mert az ő szeme száraz és tűnődő maradt, a felszakadó bánat szenvedélyével siratták saját rettenetes sorsukat. Nunt sorra megcsókolták, magukhoz hívták kalyibáik árnyékba, Mózest pedig úgy elfelejtették, mintha soha nem is létezett volna.

De a gyerekek ottmaradtak körülötte, és mivel a rabszolgát már befogadták és átölelték, végül a gazda jelenlétét is tudomásul vették. Köré gyűltek, ahogy ballagott a falu felé, aztán amikor leült az egyik kalyiba árnyékába, hátát a vályogfalnak vetette, és nézte a kicsi kerteket, ahol a leviták minden öntözés nélkül próbáltak valami növényeket termeszteni, a gyerekek is félretették a félelmüket. Soványak voltak és szurtosak, de szépek: barna szemük ragyogott, és csillogott selymes, fekete hajuk. A legidősebb sem volt több tíz-tizenegy évesnél, talán csak a lányok lehettek idősebbek - Mózes látta, hogy a gyerekkoruk bánatban telik el. Az ennél idősebb gyerekeket már elhurcolták robotolni. Hol vannak most a törzs férfiai? - kérdezte Mózes, de a gyerekeknek csak homályos fogalmaik voltak a munkáról és az irányításról, a férfiak majd estefelé jönnek, mondták - de sokkal inkább érdekelte őket Mózes csillogó vadászkése, és amikor megmutatta nekik, hogy a kés csiszolt vaspengéje olyan éles, hogy még egy hajszálat is el tud vágni vele, úgy néztek rá, mint valami varázslóra. Vasat még életükben nem láttak.

A gyerekek maguk között az anyanyelvüket használták, de Mózessal egyiptomi nyelven beszéltek, ugyanolyan élesen hangsúlyozva a szavakat, ahogy Nun szokta, és Mózes kifejezetten élvezte a beszélgetést. Igazság szerint még sosem került ilyen helyzetbe, hogy egyszerre egy egész csoport gyerek vette körül.

Bosszankodott, miért is hallgatott Nunra, hogy vesse le minden díszét és ékszerét: most odaajándékozhatná őket ezeknek a gyerekeknek; egy kislánynak meg is ígérte, hogy hoz majd neki gyöngysort, amit a nyakára tehet. A gyerek nem értette a *gyöngy* szót, aztán amikor Mózes megmagyarázta, mind egy szálig azt hitték, hogy tréfál. Mózes felhúzta hatalmas harci íját, és a gyerekek egyenként megpróbálták meghúzni, aztán elismerően mormogtak, ahogy Mózes az állához feszítette az íjat. A kislány, akinek a nyakláncot ígérte, belemászott az ölébe, és megkérdezte, hogy hívják.

- Mózesnak - felelte ő.

Kacarászni kezdtek. - Te egyiptomi - mondta a kislány. Egy kisfiú még bátrabb volt, és megjegyezte: - Ilyen neve senkinek sem lehet.

Egy másik azt mondta: - A Mózes az még csak egy fél név. Mi a másik fele?

- Csak ebből áll az egész - nevetett Mózes.
- Akkor hogy szólítsunk?
- Most már a barátaim vagytok?

Erre mindannyian komolyan bólintottak, kivéve egy fiút, aki szerette volna tudni, barátkozhatnak-e egy egyiptomival. Mózes úgy gondolta, hogy igen, hiszen ő másfajta egyiptomi. - Ezért van neked csak fél neved? - Bólintott, erre megkérdezték, hogy akkor miféle egyiptomi ő, Mózes pedig elmondta nekik, hogy a Nagy Ház egyik hercege. Ez aztán igazán tetszett nekik, a gyerekek a hasukat fogták nevettükben, csak úgy reszkettek, mert egyetlen embert sem láttak még, aki ilyen dolgokat mondott és így megnevettette őket. De továbbra is szerették volna tudni, hogyan szólítsák, mire azt felelte: - Nevezzetek félnevű Mózesnak, mert aki nem fél tőlem, az mind így szólít...

Így aztán Nun hiánya fel sem tűnt nekik, telt az idő, és a délutáni árnyak egyre jobban nyúltak. Mikor Mózes meghallotta Nun

hangját, felállt, és mivel Nunnal néhány asszony is odajött, a gyerekek riadtan szaladtak szét, mintha valami rosszat csináltak volna. Nun kissé eltúlzott alázatossággal szólalt meg.

- Sokáig maradtam, gazdám. Bocsáss meg a te rabszolgádnak.

Mózes bólintott, aztán elindultak. Mikor már elég messzire értek, megkérdezte Nunt:

- Mit mondtál nekik rólam?

- Azt mondtam, kocsihajtó kapitány vagy, most éppen a mocsárban vadásztál pihenésképpen, szórakozásból. Azt mondtam, rendes gazda vagy, és mivel derekasan harcoltam a csatában, megígérted, hogy eljöhetek meglátogatni a népemet.

- Csak ennyi levita van a világon?

- Van még egy falu kicsivel arrébb, de én itt születtem. Valaha nagy törzs voltunk, a származásunkra még a mai napig büszkék vagyunk, de hát hányan maradtunk meg? Legfeljebb ezer-ezerkétszáz ember, és gyorsan hullunk, ahogy általában a rabszolgák. - A hangjában jól érződött a neheztelés, úgyhogy Mózes szinte mentegetőzve kérdezte:

- És mit mondtál nekik: mi a nevem?

- Annak az öreg papnak a nevét adtam neked, akiről annyit beszélsz: azt mondtam, Amontef vagy.

- Én megmondtam a gyerekeknek, hogy Mózes a nevem.

- Igen?

- Hogy érted ezt?

- Úgy értem, hogy néha a bölcs ember is bolond - tört ki Nunból, de Mózest hirtelen elöntötte a harag:

- Elfelejted, hogy rabszolga vagy, beduin!

- Elfelejtettem - suttogta Nun. - Bocsáss meg.

Nem is szóltak többet, amíg a csónakjuk oda nem ért Nef házának közelébe, Taniszban. Akkor Nun kissé bizonytalanul elárulta, hogy a Miriám nevű nő Mózes testvére volt. Mózes vállat vont. Semmit

sem jelentett a dolog: a csípős nyelvű, keserű és ellenséges asszonyt sehogy sem tudta magához kapcsolni.

18

Elmesélte Nefnek goseni utazását, és megállapította: - Úgy érzem, valaminek a végéhez érkeztem. Remélem, nem az életemnek. - Nef pedig megkérdezte:

- Mennyi idős is vagy, Mózes?
- Nemsokára huszonhárom.
- Az ifjúság végpontja, nem igaz? - Nef mosolygott. - Most érkeztél ahhoz a pillanathoz, hogy idáig örökké éltél, meg kell becsülnöd, mert többé nem tér vissza ez az érzés. Mostantól fogva a napok és az évek egyre gyorsabban és gyorsabban telnek majd, hamarosan azt fogod kérdezni, hol a tegnap, miközben a ma észrevétlenül kisiklik az ujjaid közül, és végül megérted, amit olyan nehezen értünk meg mi, egyiptomiak, hogy mindennek vége van egyszer, és valami mindig elkezdődik. Ne ragaszkodj nagyon erősen, fiú, és ne sajnáld magad.
- Nem sajnálom én magamat - tiltakozott Mózes.
- De azt hiszem, igen - ellenkezett Nef, és mosolyával vette el a szavai élét. - Sohasem gondolod, hogy már mindent láttál, amit látni lehet, és mindent elszenvedtél, amit el lehet szenvedni? Szerettél, és elvesztetted, akit szerettél, láttad a háborút, a mészárlást és egy nagy nemzet halálát. Láttad, hogy egy gonosz ember meggyilkolja az anyádat és a tanítóidat, láttad az emberiség legnemesebb és legelnyomottabb tagjait. Eljutottál odáig, ahova talán egyetlen egyiptomi sem jutott el előtted, láttad azt a helyet, ahol a szent Nílus anya egy száraz érben csörgedezik. Sok ez, Mózes, de nem minden - de azt a nagy és szörnyűséges fájdalmat, amire az élet ítél bennünket, még nem ízlelted meg. Ha ez valaminek a vége, akkor valaminek az eleje is - így van ez a mi vénséges vén

Egyiptomunkkal is, amelyet a tudatlanok öröktől fogva létezőnek gondolnak, és eszükbe sem jut, hogy hányszor pusztult el és támadt föl a hamvaiból. De mondd: mikor ott jártál a leviták között, nem érezted a szívedben, hogy vissza kell hozzájuk térned?

- Ez zavart a legjobban - mondta Mózes.

- Hogy?

- Ott álltam. Figyeltem, és nem érdekelt. Azt hittem, nagyon le fog sújtani, és hogy valami titkos áramlat megérint, de nem így történt. Meséltem neked, amikor Széthikef elvitt Aton-Mózes házába, abba a fehér házba, amelyet te építettél a sziklafalra. Amikor megláttam - csak megláttam, semmi több -, a szívemet olyan öröm járta át, és olyan várakozás, hogy sírni szerettem volna. Úgy éreztem, végre hazaértem. Gosen földjén semmi hasonlót nem éreztem.

- Az első alkalommal - felelte Nef kedvesen - alig voltál tizenkilenc éves, most meg huszonhárom vagy. Ami az emberrel tizenkilenc évesen történik, az nem tér vissza többet, te is tudod, Mózes. És jusson eszedbe, hogy Aton-Mózes háza megtestesítette mindazt, ami Egyiptomban a legjobb, Aton tiszta dicsőségét, azaz nem csupán a napistenét, hanem minden élet és szépség forrásáét. Aton-Mózes házában az édes ész uralkodott, de mindent megtöltött a szkepszis és a kétely nehéz bora, ráadásul találtál egy bájos nőt is, akire öröm volt ránézni is, nemhogy beszélni vele, vele lenni. De ez nem a világ volt, Mózes: álomkép volt, visszavonult lét, amely úgy tett, mintha Egyiptom múltja nem volna a múlté, mintha Egyiptom halottai nem haltak volna meg. Nem: az efféle képek és álmok nem valók neked, se nekem. Mi egyszerű emberek vagyunk, a lábunk a Nílus anya kövér sarától piszkos, és ha találtunk is egy ilyen fehér házat a sziklán, azért nem lennénk ott boldogok. Aton-Mózes eleget korholt, hogy olyan könnyen meghajtom a tudásomat Ramszesz minden értelmetlen és nagyképű álma előtt, hogy emlékműveket, síremlékeket és templomokat építek a kövér papoknak, hogy felhalmozzák, amit a néptől elraboltak, miközben az én álmomat,

hogy völgyzáró gátat építsek a Nílusra és megszabályozzam, félresöpörték mint ostobaságot. De ez azért volt így, mert Aton-Mózes minden bölcsessége ellenére sohasem értette meg, hogy ha az ember nem része az emberek világának, akkor az életének a teljesség szempontjából nincs értelme, sem igazolása. Én építő vagyok, építenem kell - ez a lényeg.

- De én mi vagyok? - tűnődött Mózes fennhangon. - Te már gyerekkorodban a mesterségedet tanultad.

- Azt hiszem, neked más a mesterséged, félnevű Mózes - bólintott Nef, és megviselt, barna arcán halványan tűnődő mosoly jelent meg. Mózes szinte maga is meglepődött, amikor észrevette Nef sötét szeme körül a szarkalábakat, arcának mélyen futó ráncait és rövidre nyírt hajában a fehér színt. Mennyi idős is lehet most Nef? - tűnődött. Sosem zavarta különösebben a köztük levő korkülönbség. Most megpróbálta felidézni első találkozásukat, azt a napot az üres, fényborított műhelyben, amikor Nef ott állt a tervrajzai fölött - hány éve is? Kilenc vagy tíz? Akkor Nef már az ötvenedik éve közelében járhat, ami az idő tájt Egyiptomban idős kornak számított ezek szerint minden bölcsessége és okossága ellenére a végső tudás elkerülte. Őtőle nem érkezhet végső válasz, semmilyen rejtélyt nem fog megvilágítani...

- Más a mesterséged - folytatta Nef. - Mi nagyon különbözőek vagyunk, félnevű Mózes, mert én azt hiszem, mindig olyan voltam, mint most, de benned valami változik, valami más. Te ugrasz és szökellsz, és néha olyan oktalannak, vadnak és kiszámíthatatlannak látszol, mint a Nagy Házban bármelyik másik ifjú. Aztán a következő pillanatban előragyog egy másik tulajdonságod, amely miatt az emberek megszeretnek, hozzád fordulnak. Olyan korban élünk a földön, hogy rossz pillanataimban, mikor nagyon levert vagyok, azt gondolom, hogy minden véget ért, ami jó, amiben reménykedni lehet -mert Egyiptom a kövei és az aranya alatt haldoklik, és nem valami ellenség fogja legyőzni, hogy újra felállhasson, akár a

múltban, nem a polgárháború fogja kettétépni, hogy a sebei tisztábban és jobban gyógyulhassanak be, akár a múltban, hanem ezek a Széthi házából jött disznók fogják kiszívni minden vérét és erejét, akik majd csak egy üres vázat hagynak maguk után, és mindannak az emlékét, ami egykor voltunk. Úgyhogy ez egy időszak vége, egy korszak, egy világ vége, és talán éppen így rendeltetett, így kell lennie. Amontef és Enekhaszamon úgy nevelt, hogy király legyen belőled, és ki tudja, talán nem is tévedtek akkorát.

- Én tudom, Nef - nevetett Mózes. - Megmondhatom neked, hogy előbb döfném a szívembe a tőrömet, mint hogy felüljek Ramszesz trónjára a Nagy Házban. Túlságosan jól ismerem én a Nagy Házat. Ramszesz jelezte, hogy mindez az enyém lehetne; azzal hízelgett, hogy a fiaival hasonlított össze; de bármelyik szerencsétlenre is fog végül sor kerülni, legalább száz testvére várja majd az alkalmat, hogy a kését a bordái közé nyomhassa. Csak hadd arassa le a termését Ramszesz! Ha Egyiptomnak egy névtelen beduinhoz kell fordulnia, egy rabszolgasorba született levitához, akkor, ha vannak istenei, csak sirassák Egyiptomot.

- Igen kevesen vagyunk, akik Egyiptomot siratjuk, Mózes: nem az istenek, akiknek nincs szívük, hanem egyszerű emberek, akiknek szeme van a látásra és füle a hallásra. De Egyiptom nem az egész világ: vannak más trónok, más földeken. Figyelj most rám: furcsa dolgokról beszélünk most, olyasmiről, amit az emberek ritkán beszélnek meg egymással. Több mint huszonhárom évvel vagyok nálad idősebb, legalább annyira a fiam vagy, mintha valóban az lennél. Ezért tartottalak magam mellett, ahogy tudtalak, ezért viseltem el kicsinyes makacsságodat, meggondolatlanságodat, ami annyira nem méltó hozzád, vad vérmérsékletedet, küzdelmeidet és vitáidat, gyerekes büszkeségedet és dicsekvésedet, amelyet hamis alázattal takartál; a felsőbbséged tudatát, isteni születésedet, amelyet szavakkal ugyan mindig tagadtál, de azért aszerint éltél, azt

gyakoroltad, amikor Egyiptom egyszerű, szegény, keményen dolgozó emberei közé mentél, mintha ők csak por volnának előtted, aztán néha leereszkedtél hozzájuk és egy-két mozdulatnyit meghajtottad merev nyakadat. Nem: figyelj rám, mert ezt eddig sohasem mondtam ki, és soha többé nem is fogom. Emlékezz, hogy találtál rá Nunra, ezt a történetet egész Egyiptom ismeri, ahogy a herceg megküzd a láncra vert rabszolgával - csak képzeld magad Nun helyébe. Te talán annyira könnyen meg tudtál volna bocsátani és tudtad volna szeretni? De ő megtette, mert ez a lényednek csak az egyik része. De mikor fogod már levetkőzni? Elmentél, hogy megnézd a leviták lakóhelyét, de a szíved hideg maradt, mint a jég. Ki tette oda a jeget? Kinek a szíve: a tiéd vagy másé? A leviták nekem rabszolgáim. Én munkát adok nekik, kővel és téglával kell dolgozniuk, és látom, ahogy az őrök naponta ösztökélik őket a marhabőr korbáccsal. így folynak a dolgok, nem tudom, hogyan folyhatnának máshogy, de azért a szívem nem zárom be előttük. A lényem egyik része megsiratja ezeket az embereket, akiknek ilyen reménytelenül kell nyűglődniük, mert ha elzárnám ezt a részemet, akkor nem lennék többé ember. Hát semmit sem láttál Gosen földjén? Nem jelent semmit az sem, hogy a te véred az ő vérük? Te olyan erős, magas, csinos és szerencsés vagy, amilyen Egyiptomban csak lehetsz - hát egyetlen csepp könnyet sem tudtál ejteni a testvéreidért? Gondolod, hogy valamilyen isten téged megáldott, őket megátkozta? Hát nem tudnál rájuk nézni, és azt mondani: Itt vagyok én, Mózes, de csak mert szerencsém volt?

Mózes megtörten kiáltotta: - Elég: most már tudom! Most már tudom, hogy miket gondolsz rólam! Hitványnak, hidegnek, szívtelennek tartasz, igen, Nef, ez az ítéleted. Jó is az, ha két barát mindent tisztáz és kimond! De miért hagytad, hogy elhiggyem...

- Hagyd abba! - csattant föl Nef. - Huszonhárom éves vagy, nem tizenhárom. Férfi vagy, úgyhogy férfihoz méltó módon hallgass végig! Mit gondolsz, miért tartottalak magam mellett, miért

dolgoztam rajtad, beszéltem veled, miért lettem a tanárod, miért küzdöttem érted, amennyire a képességeimtől és a bölcsességemtől tellett, hogy tisztán és nyitott szemmel lásd a világot? Mit gondolsz, Amontef miért imádott téged annyira? Vagy nem tudtad, hogy a földet is megáldotta, ahol jártál? Vagy neked ő csak kövér öregember volt? Gondolod, azzal áltatta magát, hogy az anyád nyúlagyú tervei sikerhez vezethetnek? Hát tudd meg: nem áltatta magát! Saját magadért szeretett, ahogy Aton papjai is mind szerettek és féltettek, és elnézték minden esztelen és felelőtlen lépésedet. A legszentebb dolgot adták neked a világon: a tudásukat és tanításukat, az egek és a csillagok, az idő és a naptár titkait, és mindenekfelett egyetlen isten, a meleg, gyöngéd és megismerhetetlen isten fogalmát, aki a fiát küldte el a földre, hogy megváltson minket. Atont adták neked, aki olyan keveset jelentett számodra, mert annyira el voltál foglalva azzal, hogy gyűlölöd Egyiptom isteneit és hadban állsz velük. Aztán amikor az életükkel fizettek ezért, és lefejezett testüket a disznóknak vetették, egyetlen könnycseppet sem tudtál hullatni értük. De ezt még megértem - talán többet is megértek rólad, mint gondolnád. Elgondolkodtál valaha azon, hogy mit jelent ez az Aton-legenda? Amikor Aton a fiát küldte le a földre, azt üzente nekünk, hogy az embert csak az ember válthatja meg. Ezért szerettek téged a papok, mert mást is megláttak benned: az igazságérzetet, a helyes döntés és az igazság iránti szomjat, a *maatot,* amely valaha Egyiptom dicsőségét jelentette, de már nem létezik; láttak egy kicsi lángot, és úgy képzelték, hogy nagy tűzzé lehet szítani. Ezt látták meg, ahogy én is megláttam, és látja Nun is...

- De ez hazugság, csalás - suttogta megtörten Mózes.
- Igen? Nem tudom, Mózes. Majd az idő eldönti.

Mózes és Nun másodszor is elment a leviták falujába, Mózes megmondta a szolgájának, hogy szeretne beszélni a nővérével, a Miriám nevű asszonnyal.

A gyerekek odaszaladtak Mózeshoz: emlékeztek rá. Ez alkalommal Nun nem merte újra figyelmeztetni Mózest, hogy vesse le rangja és istensége szimbólumait, és Mózes egyszerűen azt mondta, hogy itt sem veti le azt, amit Tanisz utcáin visel. Ha Ramszesz döntése szerint herceg, magyarázta Nunnak, mert fél levenni kötényét és ékszereit, ahol Ramszesz papjai és hivatalnokai megláthatják, miért jönne a saját népéhez meztelenül és szégyenben? Nun is érvelt és óvatos bölcsességre próbálta inteni Mózest, de a gazdájához hasonlóan ő is érezte, hogy új, különös szelek viszik őket valamerre a saját szándékaik szerint.

Nefnek látnia kellett volna Mózest a gyerekekkel. Ezek nem a szeretet és az ígéret gyermekei voltak: ha az apa és az anya is rabszolga, akkor a gyerek csak ütéseket és szitkokat kaphat, és örökségül a nyomort, amely megvan és amely várható - hol fért volna hát el a szeretet iránti éhség és a remény, hogy viszonzásra találnak? A magas egyiptomi most más volt, mint legutóbb. Finom, fehér lenvászonból varrt, rakott kötényt viselt, és még a szandált is arannyal és ezüsttel díszítették a lábán. A haját vékony aranypánt fogta össze, a mellén hatalmas nyakék függött, gyönyörűen megmunkált aranycsattal és aranylemezekkel, amelyet egymástól egy-egy fehér gyöngy vagy egy zöld jadekő választott el. Most nem volt nála fegyver, csak az elefántcsont nyelű tőr függött a derekáról aranyhüvelyében. De a gyerekek a különbség ellenére sem féltek tőle.

- Itt van a félnevű Mózes! - kiáltozták egymásnak.

Mózes leült közéjük, megmutatta nekik ékszereit és karpereceit, nevetett velük, közben az asszonyok és az öregek gondterhelt

csendben gyűltek egybe, és Nuntól kérdezték fojtott hangon: Mit hazudtál te nekünk? A gyerekek elárulták: ez itt a félnevű Mózes, aki egy napon, azt mondják, Egyiptom trónusán fog ülni. - Miért hoztad ide, hogy kinevesse a nyomorúságunkat? - Mi közünk van nekünk a Nagy Ház hercegeihez? - Mit akar ez itt tőlünk, rabszolgáktól, akik por vagyunk az apja lába alatt? - Nem vagyunk mi teltek és kívánatosak, hogy az apja kurvái legyünk. Miért nézeget minket annyira?

Amire Nun nem tudott mit válaszolni, legfeljebb annyit: - Miriámmal kíván beszélni, Amram leányával.

Miriám odalépett Nunhoz, aki első ránézésre megállapította, hogy valóban azonos a teste és a vére Mózeséval, mert az asszonynak is ugyanolyan büszke, szúrós tekintete van, mint az öccsének, ugyanaz a magas ívű orra, ugyanolyan hosszú tagjai. De ha a szépség meglátogatta, csak rövid ideig vendégeskedett nála. Idősebb volt Mózesnál, a hasa megereszkedett a szülésektől, a melle lógott az éhezéstől és a betegségtől, az arcát felpuffasztotta valami kór, megcsípte az éhezés, elnyújtotta a reménytelenség. Keskeny ajkát szorosra zárta a bánat és az elveszett remény, fésületlen és fénytelen haját egy szál elnyűtt szövetdarabbal kötözte meg.

Most ráadásul félt is. - Mit akar tőlem?

- Csak beszélni akar veled. Miért félsz tőle? Ő a gazdám, én igazán ismerem. Nézd, hogy köré gyűltek a gyerekek! Talán egy rossz emberhez odamennének?

- Nem csináltam én semmit. Mondom neked, nem csináltam semmit. Mit akar tőlem? - Hirtelen eszébe jutott valami, és felkiáltott: - Hol van a lányom? Rejtsétek el! - A lánya tizenöt év körüli, vékony gyerek volt, néhány lépésnyire állt tőle. Most előrelépett, szerette volna a mosolyával megnyugtatni az anyját, de az pofon vágta, és rákiabált: - Te szajha! Elmennél a király ágyába, az egész világ kurvapecérének az ágyába! Előbb lássam, hogy

Nehusztan élve elnyel! - A gyerek sírva futott be egy vályogkalyibába, és Nun szólalt meg:
- Miriám, Amram leánya: higgy nekem, mert megesküszöm Nehusztanra és a Szent bárkára, amely a lényét tartalmazza, hogy ez az egyiptomi herceg csak jót hoz, semmi rosszat. Nem akarja ő a mi asszonyainkat, se a gyermekeinket. Egyáltalán nem kell tőle félned.
- Akkor miért jött ide?
- Mert a szíve megesett a népünk sorsán és szenvedésén - mondta Nun. - Mert látta a könnyeinket és hallotta fájdalmas kiáltásainkat. Mert látta, hogyan dolgozunk és hogyan halunk meg.
- Mit számít az neki?
- Ezt csak ő mondhatja meg. Hadd hozzam ide hozzád, Miriám, Amram leánya.

Az asszony követte Nunt, a vállát behúzta a sors elkerülhetetlen csapása előtt, és Nun odavezette a kúthoz, a pálmafák alá. Mózes otthagyta a gyerekeket és odalépett Miriámhoz és Nunhoz, de amikor már közel járt, Miriám hasra vetette magát a porban, és ott fekve könyörgött neki:
- Egyiptom hercege, mi rabszolgák vagyunk, senkik vagyunk, a föld pora vagyunk. Könyörülj meg rajtunk. Nekem csak egyetlen lányom van, őt szorítom a keblemre, ő az én életem. A férjem, Efer az istenkirály dicsőségére dolgozik, de már semmi ereje nincs az ágyékában. Két fiam volt, akiket még gyermekágyban elvesztettem, és meghalt az apám és az anyám is. Volt egy öcsém, akit gyerekkorában elvitt áldozatul az isten, és még mennyit kell elszenvednem! Hagyd meg nekem a lányomat, és leteszem eléd az életemet. A rabszolgád leszek. Elmegyek Tanisz utcáira, és összefekszem a férfiakkal, hogy pénzt hozzak neked. Csak a lányomat hagyd meg nekem.

Mózes nem jutott szóhoz, a torka és a szíve összeszorult aztán, ahogy lábra állította az asszonyt, Nun nem kevéssé ingerülten azt mondta:

- Asszony, szedd össze magad: megmondtam neked, hogy nem akarja a lányodat, és neked sem akar semmi rosszat!

A nő megállt Mózes előtt, nyers, zsákszerű ruháját belepte a por, az arcára is por tapadt és a könnyei helyén összemaszatolódott, az ajka remegett, és Mózes csak annyit tudott mondani:

- Ne félj tőlem, Miriám, kérlek, ne félj tőlem.

- A rabszolgád vagyok, Egyiptom hercege.

- Mózes vagyok - válaszolta ő gyengéden -, akit Jokebed szült, Amram, a levita felesége. Én vagyok az a gyermek, akit a bárkába tettek és a folyóba vetettek. Enekhaszamon, az egyiptomi hercegnő megkönyörült rajtam, kiemelt, és elvitt Taniszba, a Nagy Házba, hogy a fia legyek. Te, nővérem, rabszolga vagy, és a szolgaság keserű kenyerét eszed, de a sors általam felfoghatatlan kegyelméből én az istenkirály kosztján élek, és Egyiptom kelméit viselem magamon. Azért jöttem el ide, mert az az ember, aki elszakad a népétől és az emlékeitől, vagy visszatalál hozzájuk, vagy hontalan vándor lesz egész életére. Úgyhogy ne félj tőlem. Testvérek vagyunk...

De ahogy beszélt és figyelte az asszony arcát, érezte, hogy semmi kapcsolat nem jött létre közöttük, se a szavait nem fogta föl a nő, talán mert olyan abszurd és hihetetlen volt a történet, hogy csak valami furcsa, kegyetlen gúnyolódást jelentett a számára, aminek a jelentése éppolyan rejtélyes, mint Egyiptom szörnyű és gyönyörű, kegyetlen és hatalmas földjének ezer más misztériuma.

Mózes szíve megesett ezen az egyszerű, porral borított és munkában meggyötört asszonyon, ahogy eddig még senkin olyan szeretet és részvét támadt benne iránta, hogy egyszerre átlátta és a lelkére vette az itt élő emberek életének szörnyűségét, sötét és meddő tudatlanságukat, gonosz babonáikat, megcsúfolt

reményeiket és elzárt látóhatárukat, a kapzsiságot, az önzést, a rabszolgaság és a megnyomorított lét gyalázatos keverékét. Az sem könnyített az elkeseredésén, hogy ő és Nun is egy vérből valók és csak az gátolta meg az agyán átsuhanó gondolatot, hogy lehajoljon és megcsókolja ezt az asszonyt, hogy tudta: ezzel csak halálra rémisztené, és a rejtélyt még megoldhatatlanabbá tenné számára.

Veresége és elkeseredése beismeréséül levette egyik arany karkötőjét, és átnyújtotta neki. A nő remegő kezébe fogta az ékszert, és suttogva kérdezte:

- Akkor most elviszed a lányom, Egyiptom hercege?
- Menjünk, gyorsan - mondta Mózes Nunnak.

Nun evezni kezdett a papiruszcsónakban, és közben látta, hogy a gazdája sír. A Kus földjén zajlott csata tetőpontja óta nem látta könnyezni, de most bőven ömlöttek a könnyei, az egyiptomi herceg teste rázkódott a zokogástól, az ember mélyen gyökerező bánatától.

20

Mostanában Nef az építkezés közelében élt, ott evett, ott aludt - Mózes többször is látta, hogy az éjszaka közepén gyakran felébred és elmegy megnézni a művét a sivatagi holdfényben. Mózes nem értette meg egykönnyen, miért nyűgözi le ennyire Nefet a kolosszus, mert csak homályos sejtelmei voltak róla, milyen szoros kapcsolat fűzi az építészt a munkájához. Tudta, hogy Nef talán még nála is jobban megveti és gyűlöli Ramszeszt - csak most kezdte megérteni, milyen erős barátság kötötte Nefet Amontefhez -, azt is tudta, hogy Nef már azt a személyiséget is elítéli, amely így akarja megörökíttetni magát, ebben a hatalmas kőtömegben.

De Nef ettől függetlenül el tudott tekinteni a mű jelentőségétől és céljától, és bele tudott merülni a feladatba. A cél is számított, de a feladat volt minden: Mózesnak meg kellett értenie, hogy ebben a komor, aszketikus emberben vad, olthatatlan szenvedély ég, hogy

akár csak egy új szeletet megismerjen, felfedezzen, feltárjon az igazságból, bebizonyítsa a mechanika, a tömeg valamely újabb törvényét, valami új módszert a lehetetlen legyűrésére. Egyszer azt is volt alkalma megfigyelni, amikor Nef olyan problémát oldott meg, amelyen egész Egyiptomban egyetlen mérnök sem tudott úrrá lenni. Ramszesz egyszer elhatározta, hogy obeliszket építtet egy sziklacsúcsra, amelyet az időjárás és az évszázadok leválasztottak a Nílus sziklafaláról. A sziklacsúcs két méterrel alacsonyabb volt a sziklafal pereménél, körülbelül tíz méterre állt tőle, de ahhoz nem volt elég széles, hogy hidat lehessen hozzá vezetni, amely elbírta volna a hatalmas kőtömböket, amelyekből az obeliszket akarták faragni - ugyanis Ramszesz eldöntötte, hogy a sziklacsúcsnak és az obeliszknek szerves egészet kell alkotnia. A mérnökök hónapokig vizsgálták a feladatot, míg végül a türelmetlen Ramszesz odarendelte Nefet a magtáraktól, amelyeket akkoriban épített. Mózes elkísérte Nefet, és figyelte, ahogy a mérnök egy kis darab papiruszra számtalan feljegyzést és táblázatot készít - és mire odaértek, már elő is állt a megoldással.

Nef elrendelte, hogy hozzanak a Níluson egy hatalmas cédrusrudat a sziklafalhoz, ahol a rudat ráemelték egy kőből készült forgógyűrűre. Az egyik végét az obeliszk aljához rögzítették, a másikra hatalmas kötélből font zsákokat kötöttek. A zsákokat megrakták kővel, amíg a súlyuk egyensúlyba nem került az alapkővel. Akkor a cédrusrudat óvatosan megmozdították, és a forgócsap körül elforgatták. Amikor az alapkő már a sziklacsúcsra ért, a zsákok súlyát csökkenteni kezdték, míg a jókora mészkődarab a helyére nem illeszkedett.

Olyan egyszerű volt az egész, hogy senki sem tartotta Nefet nagy újítónak, sem nagy hősnek, de ő maga mámoros volt a sikertől és attól a tudattól, hogy új feladatot oldott meg, és ezzel olyasmit ért el, amit előtte soha senki. így történt ez a kolosszussal is a

sivatagban, mert ez is magasabb és hatalmasabb kőtömeg volt, mint amit bárki a világon el tudott képzelni.

Nef üzent Mózesért, hogy jöjjön és nézze meg: már el is kezdték egymásra emelni a szinteket; Mózes pedig felismerte a gesztusban az üdvözlést, a kézfogást, amellyel Nef azt mondja neki: „Gyere, nézd meg az én büszkeségemet, hiszen mindannyian hivalkodunk és hiún mutogatjuk magunkat a világnak. Szűnjön a haragod." De Mózes haragja már régen elszállt: amióta másodszor is visszatért Gosen földjéről, hiányzott neki Nef jelenléte és bátorítása, józan ítélete és az a képessége, amellyel egyetlen pillanatot az idő egészébe ki tud vetíteni. Nun is megkönnyebbült, amikor az üzenet megérkezett, mert a Miriámmal való találkozás óta Mózes ki sem tette a lábát Nef házából, csak beburkolózott a nyomorúságába, komoran és hallgatagon könyökölt ki az ablakból, ahonnan a Nílust és a Delta mocsárvidékét láthatta.

Vásároltak egy új kocsit, Nun már alig várta, hogy kipróbálhassa, vettek két szép, erős lovat is a filiszteusok földjéről - de a lovak az istállóban ácsorogtak, a kocsi kint porosodott a napon. Nun tehát boldogan mosolygott és emlékezett, és miközben a tengelyt zsírozta és a kocsi bronzkorlátját fényesítette, levita dallamokat énekelt. A lovak felágaskodtak és ugrálni kezdtek, amikor Nun befogta őket, ő meg odakiáltott Mózesnak:

- Mondd, gazdám: hát nem olyan ez, mint régen? Csak be kell hunynom a szemem, és már hallom is, ahogy ébred körülöttünk a tábor, az emberek morognak, káromkodnak, verekedés tör ki a tengeri népek fiai között, akiknek addig is verekedniük kell, amíg nincs ott az ellenség, hallom a kapitányok kiáltásait, egyik hangosabb, mint a másik, és ott van a bikatermetű Szokar-Mózes is a marhabőr korbácsával. Én mondom, gazdám: nem hiszem, hogy volna ember a világon, akivel ne merném összemérni az erőmet, de azt kétszer, sőt háromszor is meggondolnám, hogy Szokar-Mózessal dulakodásba keveredjek. Na mi legyen? Mondd:

feldobjak néhány gerelyt erre a szép kis szekérre, és induljunk Kus földjére?
- Magadat dobd a Nílusba - nevetett Mózes napok óta először. - Gyümölcsre és vízre van szükségünk, nem gerelyre, ezenkívül kell nekem három új kötény is. Meglehetősen ünnepélyes lesz a dolog, mert mostanra az istenkirály már nyilván meggyőződött róla, hogy most már kőhegy formájában örökké él, még ha lesz is valakinek olyan szerencséje, hogy kirabolja a síremlékét.

A hajnali hűvösben indultak útnak, és hamarosan felébredt bennük az ifjúság, ahogy felváltva hajtották a lovakat, és a kocsit a harci gyakorlatnak megfelelő száguldó lendületbe fogták. A kútnál, ahol megálltak inni, tágra nyílt szemű parasztlányok csodálták meg őket - Nun készen is állt volna a szerelemre, de Mózes hívta.
Indultak tovább - a gondtalan, csinos herceg a Nagy Házból, és beduin rabszolgája, a kocsihajtó...

Kicsit el is késtek, mert a kolosszus első két szintjét már a helyére emelték, a sivatagban hatalmas domb emelkedett: lapos, csonka teteje mutatta, meddig ér maga a műemlék. Körülötte valóságos város épült, szemlátomást egyetlen éjszaka alatt: hajlék a több ezer rabszolgának, konyhák, víztartályok, sátrak a látogatóba érkező tisztségviselők számára, akiket Ramszesz hívott meg, hogy megtekintsék a csodával határos építmény utolsó simításait - és egy ragyogó cédrusfából és festett lenvászonból készült emelvény is Ramszesz személyének, ha az istenkirály maga is úgy döntene, hogy egy adott pillanatban eljön, mivel a kolosszus már igazán a betetőzéshez közeledett.

Nun ellátta a lovakat és a kocsit, Mózes az építményt járta körül. Életében nem látott még ennyi rabszolgát, akik mind ugyanazon az egy terven dolgoztak volna - most értette meg, miért magyarázta Nef, hogy a munkának ezt a szakaszát a lehető leggyorsabban el kell végezni: hiszen az étel és a víz magában is kimondhatatlan problémát jelentett ekkora hőség és szárazság esetén. A rabszolgák

hosszú sorban cipelték a homokoskosarakat, építették és tapasztották az ember halmozta hegyet, amelynek olyan magasra kellett felérnie, mint maga a kolosszus - az egyik oldalon rámpát alakítottak ki, és miközben ők ezzel voltak elfoglalva, másik száz rabszolga a következő szintet alkotó jókora kőtömbbel birkózott éppen. A követ kötelekkel rögzítették, és minden egyes kötél végét legalább húsz ember húzta, miközben a felvigyázók ostora sürgette őket. Más rabszolgák épp a vállukat vetették egymás mellett a hatalmas kőnek, megint mások a görgőket irányították, amelyeken a kő araszolt lassú tempóban. Ahogy felfelé emelkedett a rámpán, gránitlapokat terítettek az útjába, hogy a görgők szilárd talajra nehezedjenek, mivel az alapkövek is legalább egy tonnát nyomtak, de az a több száz rabszolga, aki a rámpán felfelé vonszolta a kötelet, nem tudta másban megvetni a lábát, mint a homokban, amelyben bokáig süllyedt, miközben más rabszolgák újabb kosárra való homokot öntöttek a lábuk elé, hogy a rámpa megtartsa az alakját és a felületét. És közben szünet és pihenés nélkül dolgoztak, és a felvigyázók ostora csípte a bőrüket és hajszolta őket tovább.

Olyan hatalmas, olyan döbbenetes volt a látvány, annyira megtöltötte az egészet az elviselhetetlen, megfeszített munka lélegzetének hangja, kiáltása, robbanása, annyira betöltötte a teret a túlhajszolt erő, a megtört erő nyögése, a düh, a megadás, a munka és a büntetés keveréke, hogy Mózes először nem is látta az embereket, az egyéneket, csak egyetlen vonagló, nyöszörgő tömeget, amelynek ezer meg ezer része van, mind ugyanabból az egy szörnyűséges, érzéketlen gránitkőből ágazik ki, amelyet a hegyre kell felvontatni és elhelyezni a legtetején. A rabszolgák egyetlen igásállattá álltak össze. Mózes izzadva állt a tikkasztó napsütésben, és úgy érezte, mintha egyetlen pókszörnyeteget látna, amelynek testét Ramszesz kőből faragott dereka alkotja, és amely lassú, fájdalmas lépésekkel gázol át az emberiség törött lábán.

Csak ezután látta meg az embereket egyenként. Ezért kellett hát kiüríteni a Delta vidékét. Nem csoda, hogy Ramszesz felkutatja a világot rabszolgákért, újabb és újabb rabszolgákért, népeket igáz le, városokat éget föl, kiküldi felvásárlóit a világ minden sarkába, hiszen ezek a rabszolgák rövid életű állatok, halállal vannak tele, amely bármikor kifakadhat belőlük - ahogy Mózes nézte őket, ott haltak meg a szeme láttára, félrerúgták őket, oldalt vonszolták a testüket, legördültek az ember építette homokhegyről, aztán be is temette őket a homokba a hegyet hordó többi rabszolga, akikből régen kiölték emberi mivoltukat, akiknek a lelke kiégett és érzéketlenné vált, akiknek a szíve megkeményedett, és csak aztán repedt meg, és akik odáig jutottak már, hogy a halál nem számított nekik semmit, hiszen az élet összehasonlíthatatlanul rosszabb volt.

Itt volt az egész világ rabszolgasorban. Mózes látott feketéket Kus földjéről, szőke líbiaiakat, hettitákat, babiloniakat, beduinokat, egyiptomiakat, akiket adósságuk fejében adtak el, vagy mert a lehetséges ezer mód egyikén megsértették az istenek nyugalmát és méltóságát - amit pontosan meghatároztak a papi törvények, Széthi házának újabb hozadékai -, és látott másokat is, akiknek a hazáját legalább olyan kevéssé lehetett megállapítani, mint az életkorát, mert a kosz és a szakáll olyan egyformává tette ezeket a nyomorultakat, hogy az rácáfolt a származásra és a naptárra.

Mózes azon tanakodott: „Hogy lehet az, hogy egész életemben rabszolgák között éltem, és most látom őket először? Mi történt velem?"

Megtalálta Nefet, akinek legfeljebb köszönésre volt ideje, de Mózes agyában tovább lüktettek a kérdések. „Hát vak lenne? Nef, az apám, Nef, a bátyám. Hát vak lenne?"

- Beteg vagy? - kérdezte Nef, és az arcát vizsgálta, de Mózes csak a fejét rázta, mert ez olyan betegség, amiről senki nem beszélt, és semmilyen orvos nem tudott rá gyógyírt.

Továbbsétált, Nun ment vele. De Nun nem volt vak: maga is rabszolga lévén odasúgta Mózesnak: - Gazdám, ha én ezek közé tartoznék, akik itt küszködnek a kővel, inkább elvágnám a torkom és meghalnék.

- Pedig közéjük tartozunk - felelte Mózes. - Beduinok vagyunk a sivatagból. Azonosak vagyunk velük. Nincs különbség.

Továbbmentek. Nun szerette volna, ha elhagyják ezt a helyet, de Mózes csak a fejét rázta. „Hogy menne el, aki rabszolga?" - kérdezte önmagától.

Nun megérintette a karját. A homokhalom széléhez értek, és a lejtőn előttük, húsz-egynéhány lépéssel följebb ott küszködött néhány rabszolga a hosszú kötéllel, amely a gránitkőhöz volt rögzítve. - Ezek a leviták - mondta Nun halkan.

- Honnan tudod?
- Tudom.
- Nem látszanak másnak, mint a többiek.
- Nekem igen - mondta fojtott hangon Nun. - Ismerem őket.

Mózes előrelépett, a lába belemélyedt a rámpa laza homokjába, és ahogy odaért, az egyik kötélhúzó éppen térdre rogyott, mire a társai rekedt hangon kiáltozni kezdtek neki az anyanyelvükön:

- Föl! Föl!

Az ember megpróbált fölkelni, de az ereje elfogyott, térden állva belekapaszkodott a kötélbe, mocskos, szakállas feje jobbról balra billent - így látta meg a felvigyázó, és már jött is tempósan az ostorával. A marhabőr ostor csapására a rabszolga elengedte a kötelet, és a felvigyázó lerúgta földön fekvő testét, úgy, hogy a rabszolga kettőt-hármat gördült a lejtőn, és Mózes lábánál állapodott meg. Mózes lenézett a mozdulatlan alakra, aki annyira apró volt a lába előtt, annyira megdöbbentően apró, a térde és a bokája kiállt csontsovány lábából aztán Mózes két hosszú lépéssel ott termett, kitépte a felvigyázó kezéből az ostort és elhajította. A felvigyázó kezdte volna mondani: - Egyiptom hercege... - de Mózes

belefojtotta a szót, ökölbe szorított kézzel arcba vágta - ekkora ütés egy ökröt leterített volna, olyan súlyos volt, hogy az ember feje éles, reccsenő hangot hallatva hátrabicsaklott, úgyhogy amikor a lába összecsuklott és az ember teljes hosszában arccal a homokba esett, Mózes is tudta, mint bárki, aki látta, hogy meghalt.

Mózes egyszerre megdermedt, és úgy állt ott, mint egy szobor. Nun megfordította a felvigyázót, akinek oldalt billent a feje. - Meghalt - mondta félve, mert arra gondolt, hogy látott már néhány ütést, de ilyen vadat és szörnyűségeset még soha. Mózes úgy érezte, először ölt embert életében. Hát Kus nem is létezett? - kérdezte magától. - Hát nem harcolt és gyilkolt a csatában? Akkor miért kiáltja most a lelke: „Embert öltem! A puszta kezemmel öltem! Gyilkoltam!"

A mozgás megszűnt, csend lett. A kötélhúzó rabszolgák megálltak, már nem húzták tovább, hanem mélyen ülő, vérerες szemüket Mózesra emelték. A felvigyázók futva közeledtek, és messziről kiáltozták: - Ki ölte meg ezt az embert? - Ám amikor a rabszolgák az egyiptomi hercegre mutattak, ők is megálltak és elhallgattak. Katonák jöttek, jött ez, jött az, míg Mózes és Nun ott találta magát két halott fölött, az élők gyűrűjében, és akkor megérkezett Nef is, átvágva magát a tömegen.

Látta, amit láthatott, aztán a felvigyázóra mutatva megkérdezte Mózestól: - Te ölted meg ezt az embert, Egyiptom hercege?

Mózes bólintott.

- Hogyan? Hisz nincs is fegyvered.

- Leütöttem a puszta kezemmel - felelte Mózes lassan. - Kegyetlen volt a rabszolgával, halálra verte. Ezért aztán én is kegyetlen voltam vele. Nef közel lépett hozzá, és odasúgta: - Rosszul tetted.

- Tudom.

- Menj vissza Taniszba - mondta Nef rekedten, dühösen kereste a szavakat.

- Bocsáss meg nekem, Nef.

- Menj vissza Taniszba.

Mózes meghajtotta a fejét, és Nunnal a nyomában átvágott a körülötte állók gyűrűjén, és elment. Egyiptomi herceg. Félrehúzódnak előle, egy szót sem szólnak, mert egyiptomi herceg. Most értette meg, és azt is megértette, miért nem fog Nef soha többé örömmel, büszkén, szeretettel nézni rá. Mert ezt az embert nem mint levita ölte meg, nem úgy vette el az életét egy másik életért cserébe, nem a szenvedésből és a megaláztatásból fakadó vak dühében, hanem mint egyiptomi herceg: haragjában hóhérrá vált, meggyilkolt egy embert.

21

Nef házában ült Nunnal és várt. Ott ült gondolataiba, álmaiba merülve, a szellemei között. Csak ült, és arra gondolt: „Én vagyok a félnevű Mózes, az istenek ellensége, akit megvetnek, akit elátkoztak az istenek. Én vagyok a félnevű Mózes, aki mindent tönkretesz, amihez hozzáér. Vándor vagyok, akinek nincs otthona, nincs hazája. Az vagyok, akinek nincs sem országa, sem istene."

- Gazdám, mire várunk? - kérdezte Nun.

- Menj innen, Nun - felelte. - Fuss el tőlem. Amihez én hozzáérek, annak vége.

- Nahát, így kell beszélni? A szíved egy levita szíve, gazdám, de a fejed tele van ezzel a halál körüli egyiptomi badarsággal. Az egyiptomiaknak nem elég, hogy a halál eljön, amikor eljön: a születésük napjától meg kell vele tölteniük a házaikat. Én úgy látom, hogy ezek helyett a vad gondolatok helyett, amelyek akkor szállják meg az embert, ha nincs mit csinálnia, egyszerűen be kellene fognunk a lovainkat és megnézni Gízában a piramisokat, vagy valami hasonlót, és távol maradni, amíg a felvigyázó esete le nem cseng. A felvigyázók minden becsületes ember szerint bűzlenek, és nem látom be, mit számít, hogy eggyel több vagy

kevesebb él belőlük. Úgy ülsz itt a bánatoddal, mintha ízisz főpapját ölted volna meg.
- Megöltem egy embert.
- Nem embert, disznót. Kus földjén jobbakat gyilkoltunk le.
- De az más volt. Kus földjén lemostuk a vért, de most megmarad a folt. - Ránézett a kezére, Nun pedig rémülten rázta a fejét...

Aztán a várakozás ideje is véget ért, mert eljött Széthi-Mózes, a Nagy Ház főudvarmestere, méghozzá nem is egyedül, hanem néhány testőrrel, és saját kimerült zihálása is megmutatta, milyen jelentőségteljes az az alkalom, amely miatt neki át kellett vágnia a város utcáin és eljönnie egészen Nef mérnök házáig.
- Velem kell jönnöd, Egyiptom hercege - mondta Mózesnak -, az istenkirály hívat.

Mózes felállt, de előbb odaszólt Nunnak. - Menj el most már. - Mire Nun elmosolyodott és a fejét rázta. Akkor Mózes megkérdezte Széthi-Mózestól, válthat-e egy szót a szolgájával négyszemközt.
- Igen, de röviden. Nem jó, ha az istenkirályt megvárakoztatjuk. - Magukra hagyta őket, Mózes szemben állt Nunnal, a szolgájával és a barátjával, és azt mondta neki:
- Most már minden ember közül te állsz hozzám a legközelebb. Visszaadom neked a szabadságodat, megesküszöm mindenre, amit a *maat* jelentett, amikor még egyiptomi voltam. Én nem vagyok többé egyiptomi. Azt akarom, hogy vidd el ebből a házból az aranyam és az ékszereim felét, vidd el a fegyvereidet, az ezüstnyelű vaskésemet, és menj oda, ahol jó életet teremthetsz magadnak, ahol házat építhetsz, elvehetsz egy lányt, aki csak a tiéd, és saját gyermekeid lehetnek. Azt akarom, hogy Babilonba menj, vagy Kánaán földjének valamelyik városába, ahol soha nem talál meg és nem bánthat ennek a földnek az átkozott királya, és ott élj, és légy olyan boldog, amilyen az ember ebben az életben csak lehet.

- Elfelejted, hogy a testvéred vagyok, a vérünk összekeveredett, és most már ugyanaz a vér, félnevű Mózes - felelte Nun bensőségesebben, mint valaha.

Mózes hangsúlyosan hivatalos hangon állapította meg: - A nevemen szólítasz, Nun, Efala fia - szólította ő is a leviták módjára.

- Ez tehát azt jelenti, hogy elfogadtad a szabadságodat?

- Mindig is az enyém volt, Mózes, testvérem, mert még a rabszolgatelepen megesküdtem, hogy inkább meghalok, de nem leszek senki tulajdona. Én döntöttem úgy, hogy a szolgád leszek. Valaha a leviták közt szokás volt, hogy ha egy gyönyörű, egészséges gyermek született, megkenték olívaolajjal és illatos szerekkel. Úgyhogy látván, hogy valószínűleg téged is megkentek, megesküdtem, hogy soha el nem hagylak, ameddig a testedben és az enyémben élet van.

- Erősen megesküdtél? - kérdezte Mózes könnyes szemmel. - Ha Nehusztanra esküdtél, akkor nem érdekel. Se nem szolgálom, se nem tisztelem a sötétség isteneit, akik az emberiség félelmeiből és gyötrelmeiből születtek.

- Nem isten előtt esküdtem, hanem önmagamnak - felelte Nun.

- Akkor tiszteletben kell tartanom.

- Itt fogok ülni, míg vissza nem térsz.

- És ha nem térek vissza?

- Akkor fogom a harci kocsidat, felszerelem fegyverekkel, és a Nagy Ház ellen fordulok, aztán vagy rendet vágok köztük, vagy meghalok.

- Most aztán olyan vadul beszélsz, Nun, ahogy én szoktam, márpedig tudod, hogy én elfordultam ezektől a háborús ügyektől és a gyilkolástól. Várj meg itt, ha gondolod: vissza fogok jönni.

- Tudom, testvérem - felelte Nun. Akkor Mózes odament Széthi-Mózeshoz, közölte vele, hogy a maga részéről készen áll, aztán a testőrökkel elindultak a Nagy Házba, Ramszesznak, Egyiptom istenkirályának csillogó trónusa elé.

A sivatagban Ramszesz kőszobra már ott ült a homokon, a nyakat és a fejet még nem illesztették rá a törzsre, várták a sorukat, hogy a hatalmas kolosszust megkoronázzák, ha majd a rabszolgák által hordott homokhegy végre felér odáig - az istenkirály igazi arca most épp ilyen volt, mint a sivatagban nyugvó kőfej: nyugodt és rettenetes, távolságot tartott Mózestől, sőt önmagától is, de azért nyugodt volt és rettenetes.

- Ürítsétek ki a termet - mondta Ramszesz, mikor Mózes belépett. A hangja olyan hideg és keserű volt, hogy mind észvesztve távoztak, aztán a festett lenvászon függönyök között, a rikító mozaikok és a fényes márványok között ott maradtak ők ketten, egyedül az egész hatalmas teremben, és mikor Ramszesz végre megszólalt, a hangja furcsán visszhangzott:

- Gyere ide, Mózes!

Mózes az emelvényhez lépett, de nem alázkodott meg.

- Nem vagyok már a királyod, hogy ilyen vakmerően közelítesz? - kérdezte Ramszesz.

Mózes hallgatott.

- Talán a halálra vársz? Vagy gondolod, hogy van olyan hely, ahol az én kezem nem ér utol?

- Hívattál, hát itt vagyok - mondta Mózes.

- Katonákat küldtem, hogy vonszoljanak ide!

- Ott még nem tartunk, hogy vonszolnod kelljen. Úgy jöttem, ahogy különben jöttem volna, a katonáktól függetlenül.

- Engem akartál próbára tenni, vagy örömödben ölted meg azt az embert?

- Van más fiad is, aki ölt már embert. Nem új szokás ez a Nagy Ház örökösei között.

- Egy fiam sincsen, aki olyan nevet szerzett, mint te. Szentségtörően viseltettél az istenekkel szemben, szent dolgokat és szent helyeket sértettél meg. Nevetség és gúny tárgyává tetted

magad Egyiptomban. De egyetlen ember sem csak önmaga tulajdona, te sem, és az a felvigyázó sem, akit megöltél. Családja van, magas körökben barátai vannak, papok és írnokok, akik nem nyugszanak, amíg téged a sírodban nem tudnak. Mindenki másnál nagyobb gúnyt űztél belőlem, megsértettél, és akkor képes vagy tisztelet és megbecsülés nélkül közeledni hozzám. Egyiptom koronája a világ legszentebb és legtiszteletreméltóbb koronája, de te elrúgtad és nevettél rajta - ahogy elrúgtad a házamat, a véremet, és inkább élsz egy hitvány paraszti sorból származó mérnök nyomorúságos viskójában, valami Nef nevűében, akit mindketten jól ismerünk. Terveket szőttél ellenem, megátkoztad az őseim isteneit, kéjesen imádtad az átkozott karnaki Atont. És most, hogy mindent betetőzz, fogod és megölsz egy embert, méghozzá éppolyan oktalanul, ahogyan egész életedben éltél. Hogy ezt kapjam a fiamtól!

- Nem a fiadtól, Egyiptom királya - mondta Mózes félelem nélkül, szenvtelenül, semmit sem érezve, mivel teljesen magával ragadta az elkerülhetetlen végjáték lendülete: már nem rejtőzködött, végképp megszabadult a hercegségtől, végképp megszabadult a szégyen és a képmutatás terhétől és az egész hazugságtól, amelyben az élete telt, végre életében először szabadon az lehetett, aki volt: a leviták fia, akit ők Mózes ben Amramnak szólítottak volna, a sivatagban vándorló rabszolgatörzs fia lehetett - nem volt lelkes, sem elkeseredett, csak testben és lélekben furcsán és békésen szabad, mint az az ember, aki szabadon meghalhat szégyen nélkül, rejtélyek nélkül, és mégsem kell félnie.

- Hogy érted ezt? - kérdezte Ramszesz.

- Hát még senki nem mondta el neked? Sosem gyanítottad magadtól? - kérdezte vissza Mózes őszintén hitetlenül, és közben világosan érezte, hogy ez a legkegyetlenebb büntetés, amellyel ezt az embert sújthatja, mégsem lelte az ítélkezésben örömét. - Igazán elszigetelt a trónus, ha a király még azt sem tudja, amit az utolsó pa-

lotabeli szajha is beszél. Vagy talán neked volt rá szükséged, hogy ne tudd elhinni, amit tudsz?

- Mit tudok?

- Hogy nem vagyok a fiad, és nem vagyok Enekhaszamon fia sem, akit anyámként szerettem. De nem volt az anyám. Én beduin vagyok, Lévi törzséből, és amikor megszülettem, áldozatul ajánlották az életemet az istenüknek, és a folyó hátára tettek. Akkor látott meg Enekhaszamon a bárkájáról, és ő küldte oda Amontefet, a papot, hogy emeljen ki. A hercegnő magához ölelt, az ő hazugsága volt, és később az enyém lett, hogy én a Nagy Ház véréből származom.

Ramszesz egy hosszú-hosszú percig nem jutott szóhoz, de hallgatás közben a teste reszketett, bikanyaka kidagadt, és a vér sötétre színezte a fejét. Aztán felcsattant:

- Hazudsz! Nem elég, hogy magadat lealacsonyítod, de olyan pimasz vagy, hogy engem is lealacsonyítasz! Tudod egyáltalán, hogy mit tettél?

- Tudom - bólintott Mózes.

- Az életedbe kerülnek ezek a szavak.

- Tudom.

- De azért csak hazudsz!

- Nézz rám, Ramszesz - mondta Mózes. - Nézz rám, és mondd meg, hogy hazudok-e vagy sem.

Ramszesz dühét lelohasztotta a vele szemben álló ember közönye: rámeredt Mózesra, aztán a percek teltek, és még mindig csak bámult rá, próbálta megérteni ennek az idegennek a lelkét és a gondolatait. Végül megkérdezte:

- Miért mondtad el?

- A fiadnak neveztél, azért mondtam el. Nem bosszúból: nem érdekel a bosszú. Csak belefáradtam, hogy mindig idegen legyek. Egész életemben idegen voltam. Azért kerestem az isteneket, mert nem volt egyetlen nép sem, akit a magaménak nevezhettem volna,

és tegnap odamentem mint idegen, és megöltem egy embert, mert megkorbácsolt egy levitát, akik közül származom. De amikor aztán rám szegezték a tekintetüket, a szemeik idegen szemek voltak, és azt mondták a szemükkel: Ki hatalmazott föl rá, te Egyiptom hercege, hogy ítéletet hozz rólunk és a gazdáinkról? Mit tudsz te rólunk és a gyötrelmünkről, a sóról, amely belepi a sebeinket? Talán csökkentetted a terheinket? Reményt és örömöt hoztál? Mit akarsz tőlünk, Egyiptom hercege? Ezt mondta a szemük, és ez végre megfosztott önmagamtól, és most már nem vagyok többé egyiptomi herceg. Gyilkoltam, vér szennyezi a kezemet. Nem kérek kegyelmet.

Ramszesz összehúzott szemöldökkel, zavartan, döbbenten figyelt: próbálta megérteni a furcsa vallomás célját és jelentését, aztán megkérdezte:

- Meg akarsz halni?
- Élni akarok - felelte Mózes.
- Pedig meg kell halnod - jelentette ki Ramszesz, és a hangjában nem harag, hanem szomorúság és veszteség csengett.
- Tudom. Hogy senki ne nevethessen Ramszeszon, hogy a bolondját járatta vele ez az ember, ez a félnevű Mózes.
- Lehet. De az is lehet, hogy azért, mert nem lesz békém, amíg életben vagy. Ki tud még erről a dologról?

Mózes vállat vont. - Anyám, Amontef, Aton papjai, de ők már halottak.

- Az előbb azt mondtad, sokan tudják.
- Találgattam. Hiszen még a fiaid is célozgattak rá, hogy a vízben születtem.
- Hazudsz. Nef tudja?
- Nem.
- Hazudsz!
- Becsületemre.

- Eladtad a becsületedet, beduin! - kiáltotta Ramszesz. - Takarodj a szemem elől. Menj vissza Nef mérnök fedele alá, mert nem tűrhetem, hogy tovább sértsed a Nagy Ház szentségét. Ezt az éjszakát még neked ajándékozom, hogy elkészülj, és holnap talán egy egyiptomi méltóságával és bátorságával indulhatsz a halálba. Mást nem kérek, csak ennyit.
- Nincs jogod hozzá, hogy bármit kérj tőlem, Ramszesz.
- Csak ezt az egyet - mondta szinte könyörögve -, hiszen nemcsak ezt a szent trónt, hanem egész Egyiptomot megcsaltad! Egyiptomot csaltad meg, mert én azt hittem, fiút és királyt adok neki, és ehelyett egy mocskos beduin merénylőt adtam. - Hirtelen felállt a trónról és pofon ütötte Mózest. - Átkozzanak meg az istenek mindörökre!

Mózes mereven állt, az ütés éles fájdalma mintha álmából ébresztette volna, de Ramszesz már ordított: - Őrség! Őrség! Vigyétek innen ezt az embert, ne is lássam! - És mikor a katonák, a papok, az írnokok és a nemesek beáradtak a terembe, az istenkirály letépte Mózesról az arany nyakéket, és az aranyból és drágakövekből álló ékszert messzire hajította a csiszolt márványpadlón.

22

Nunt nem lepte meg, hogy valaki úgy várja a halált, hogy nem is gondolkozik más lehetőségen - és ha nem is vették volna körül katonák Nef házát, ahol Mózessal ültek, a menekülés lehetősége akkor is bonyolult lett volna, kínzó gondolat, amely megnevezhetetlen rémülettel járt, a lehetetlent kísértette. Amikor azt mondta, nekihajt a Nagy Háznak a harci kocsival, azt csak az érzelmei sugallták: a Nagy Ház kövei már magukban is akadályt jelentettek volna, ráadásul más dolog egy egyiptomi herceget szolgálni, akinek arany jelképei előtt minden kapu megnyílik, és megint más a halálra ítélt levitát szolgálni. Nem mintha most már

kevésbé szerette volna Mózest, vagy kevésbé tisztelte volna, de egy szolga elméjét hosszú idő alakítja ki, és ha Mózes nem mehetett el szabadon, Nun legalább olyan keservesen meg volt kötve.

Így hát a katonák elállták az ajtót, a két férfi meg külön-külön gondjaiba merült: saját elveszett álmaiba, saját furcsa, gyarló és értelmetlen, életnek nevezett élményének rejtélyébe. Így ültek ott, míg le nem szállt a nap a sivatag fölött, és a ház rá nem vetette sötétzöld árnyékát a lassan hömpölygő Nílusra így ültek ott magukban - mivel a ház körüli szolgák mind elszéledtek -, amikor egyszer csak kinyílt az ajtó, és a katonák egy testet dobtak a szobába, ahogy egy zsák szemetet lök ki az ember. A test Nef teste volt, a mérnöké, akit gyors és brutális módon öltek meg nyers ütésekkel: mindenütt vér borította, és merev tagokkal esett a földre; nem volt benne több gondolat, sem élet, nem gondolkozott, nem tervezett és nem tépelődött többé, nem értette és szánta már az emberi butaságot, nem hívta ki maga ellen az isteneket az értelmével és a szenvedélyével, nem hívta ki a természetet a tudományával és az eszével, nem tanított, nem irányított, nem értett meg, nem épített többé - és nem dacolt többé az idővel és az elemekkel hatalmas kőépítményeiben, amelyeket a nemzedékek elképzelhetetlen sora fog csodálni és dicsérni.

Mózes most értette meg, hogy a zsarnokok által elkövetett gyilkosságok éppolyan értelmetlenek és gonoszak, mint a zsarnokok uralma, és ahogy ott térdelt a test mellett és a kezébe fogta és megcsókolta Nef véres, összezúzott fejét, megértette, hogy végzett Egyiptommal.

Felállt, de még ebben a félhomályban is érződött valami a mozdulatában, ami Nunt félelemmel töltötte el. - Átkozott legyen Egyiptom - ordította Mózes -, és átkozott legyen Ramszesz, Széthi fia! - A hangja zengve áradt ziháló melléből, mély volt és riasztó, mint a kusiták dobszava. - Átkozott legyen ez a föld, amely az emberek vérén hízik! Átkozottak legyenek örökre Egyiptom istenei,

felejtsék el őket mindörökre az emberek! És jöjjön el a nap, amikor az emberek semmi másra nem fognak emlékezni Ramszeszből, mint arra a kőre, amit ez a halott emelt a sivatagban!

Aztán fölállt csöndben, még mindig zihált, kint elhallgattak a katonák, és még sokáig álltak ott hallgatagon, mire újra nevetni és gúnyolódni tudtak a halálraítélten. De a nevetésükből és a gúnyolódásukból világosan kiérzett a rettenetes átok okozta félelem.

Mózesről lehullott Egyiptom leple. A föld minden ragyogása és csodája, tudománya és műveltsége, nemes művészete és ősi irodalma, sötét és bosszúálló isteneinek panteonja, halhatatlan síremlékei, csodálatos városai és magas templomai, gazdagsága és ereje, seregei és hatalma - egyszerre mindez elveszett, és Mózest már egyetlen szál sem kötötte ide, hogy ne vállalhassa: idegen egy idegen földön, a sivatag vándora, levita, bár rabszolga sohasem volt, és nem hajtott fejet az ostorcsapásoknak. Már nem ő volt a félnevű Mózes. Mintha elpusztult és újjászületett volna: úgy telt meg hirtelen élettel, az elméjét meggyötörték, a lelkét bánattal és veszteséggel sújtották, de az emlékei fényesen és tisztán ragyogtak haragjában is, tisztábban, mint maga a harag. Már nem volt a Nagy Ház hercege, és amikor Nunhoz fordult, sem ellenkezni nem lehetett vele, sem kételkedni a szavaiban:

- Elmegyünk erről a helyről, örökre elhagyjuk. Fiatalok vagyunk, életerősek, és nem Ramszesz, Széthi fia fogja megmondani, hogy melyik pillanatban haljunk meg.

És Nun azt mondta: - Igen, gazdám.

- Menj hát, és vedd magadhoz az összes aranyunkat és ékszerünket. Kenyeret kell vennünk, és másra is lesz szükségünk, mert ha ezt elköltöttük, több nem lesz belőle. Oszd az egészet ketté, és tedd a vadásztarsolyunkba, és ha van még kenyér, olajbogyó és száraz gyümölcs, abból is vegyél magadhoz annyit, amennyi elfér a tarsolyban, és a víz számára hozz tömlőt.

- Igen, gazdám.
- Halkan járj. Kint hallgatóznak.
- Igen, gazdám.

Mózes maga fegyvereket válogatott: egy hettita vaskardot, a harci íjakat, a vadászkéseiket, két tegez nyilat és a hosszú kusita botot. A fegyvereket egy darab lenvászonnal összekötötte és átvetette a vállán, aztán ledobta a kötényét, és egy szál ágyékkötőben maradt, akár Nun. Nun is megérkezett a zsákokkal, amelyeket összekötözött és a nyakába akasztott. Aztán Mózes egy szó nélkül a hátsó ablakhoz vezette, ahhoz a falhoz, amelyik a víz felé esett. Intett Nunnak, hogy lépjen ki a párkányra, aztán a csuklójánál fogva óvatosan beleeresztette a vízbe. Ő maga is leereszkedett a párkányról, és ott függeszkedett, amíg Nun meg nem fogta lentről a lábát, és halkan a vízbe nem emelte. Így haladtak csendben, lassan, lépésről lépésre, a talpuk belesüllyedt az iszapba, mentek lefelé a ház sötétebbik oldalán, amíg oda nem értek a papiruszcsónakhoz, amely egy a kis kőparthoz volt kikötve, még Nef építette. Ahogy a köteleket eloldották, látták, hogy alig néhány lépésre vannak a katonáktól, de az egyiptomiak a ház felé néztek, nem a folyóra, aztán Mózes és Nun hangtalanul a sodrásra irányította a csónakot, belekapaszkodva egy-egy oldalába.

Úgy százlépésnyire a folyóparton, a romos parti házak sötétjében, az éjszaka sötétségében újra meg tudták vetni a lábukat, bedobták a csomagokat a csónakba, és maguk is felkapaszkodtak. Gyorsan és hangtalanul eveztek a hosszú evezőkkel, és hamarosan már a folyó közepén jártak, elérték a keleti part vadvilágát és a csatornákat. Csak akkor néztek vissza: Tanisz sötét tömegére, amelyet Ramszesz városának neveztek, a fények vibrálására, amely Ramszesz, Széthi fia Nagy Házának körvonalát jelentette és egész Egyiptom földjére.

- Most már biztonságban vagyunk - állapította meg Mózes, és Nun csak annyit felelt:
- A levegő édes.

Mózes hagyta Nunt evezni, a levita érzéssel és ösztönösen evezett, ahogy valaha Nef kormányosa irányította a bárkát a mocsárban. A magasra nőtt papirusznád palástja alatt egyik csatornából a másikba fordultak, először lassan, aztán egyre nagyobb sebességgel, ahogy a hold felkelt és utat mutatott nekik. Nun kelet helyett, amerre Gosen földje volt, dél felé vágott a csatornák útvesztőjében, és néha olyan sekély helyeken jártak, hogy a csónak feneke leért, de mindig találtak utat, hogy továbbjussanak.

Egyikük sem érzett semmi vágyat az alvásra, éberek voltak és életerősek, az élet ígérete és szabadulásuk izgalma boldogsággal töltötte el a lelküket. A hosszú, elnyújtott evezőcsapások órákon át sem fárasztották el a tagjaikat, és amikor az égen derengeni kezdett a hajnal, az egyre satnyább nádak között kiértek a széles, bozótos mocsárvidékre.

- Ez itt - mondta Nun - a Vörös-tenger legészakibb része, itt már nincs több őrség. Itt ér véget Egyiptom.

- De nem Ramszesz hatalma.

- Nem, gazdám, az ő karja hosszú.

A nap már feljött, égette az arcukat, mire elérték a túlsó partot. Itt széttörték a csónakot, és a deszkáit a tóba dobták. A csomagokat elosztották, Nun magához vette a hettita vaskardot, Mózes meg a hosszú, fekete kusita botját.

- Keletre - mondta Mózes - az emberek városai vannak, a civilizáció, Hatti földje, a Kánaán földje, hűs víz és bor, és ízletes ételek. De minden városban ott lesznek Ramszesz emberei, hogy felkutassanak és megöljenek, mert ha egy kicsit is ismerem, aranyat tűz ki vérdíjul a fejünkre, és nem nyugszik, amíg meg nem talál.

- És délre?

Dél felé fordultak, ahol a messzeségben ki tudták venni a hegyek szürke tömegét, a sötétlő, csupasz sivatagi hegyeket, amelyek még így a reggeli nap fényében is ijesztően magasodtak eléjük.

- Azok ott Sínai hegyei, ahol nincs város, nincsenek utak, és nincs semmi, ami odacsábítaná Ramszesz seregét, mert semmit nem lehet bevenni, sem elrabolni.

Az arcukat dél felé fordították.

- Élni jó, jó belélegezni a reggeli levegőt és a holnapra gondolni - mondta Mózes.

Nun a társára pillantott, és látta, hogy amióta egymást ismerik, Mózes először békélt meg önmagával. Mert az egyiptomi herceg már nem mart a szívébe. A két levita vállvetve indult el Sínai vadona felé.

TARTALOM